MONTESSORI EKOGRAMOTNOST SEDM INTELIGENCÍ KUM NYE

RARAKA

ČASOPIS PRO NOVÝ VĚK

ČÍSLO 3 ZIMA 1997/98 CENA 95 KČ

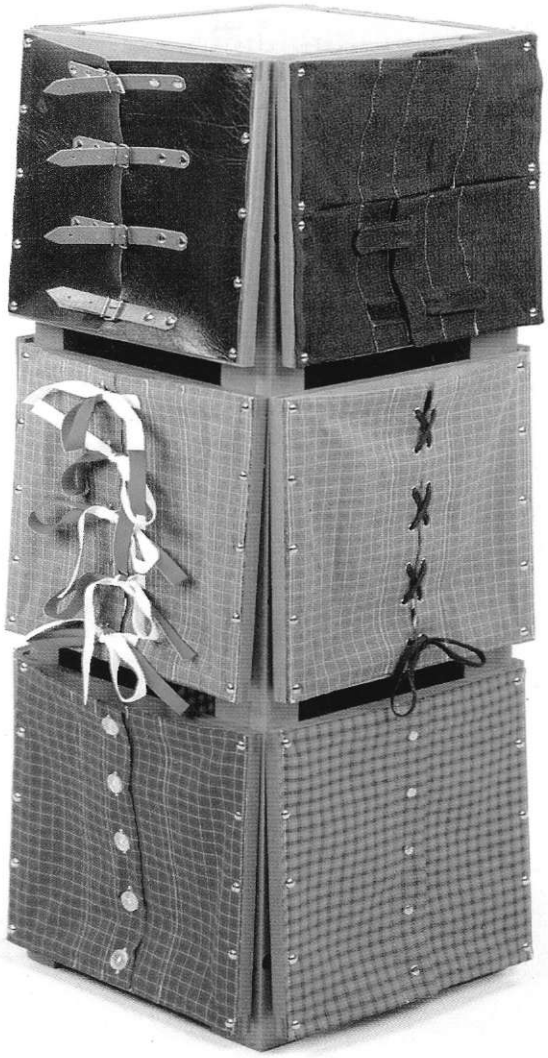

SYSTÉM ZKOUŠEK VE STARÉ ČÍNĚ ❋ REIKI ❋ PRAVÉ KRESLENÍ
VÝUKA DOMA ❋ NOVÉ ZPŮSOBY UČENÍ ❋ POSVÁTNÉ CESTY
UČITELEM JE ŽIVOT ❋ SEBEREALIZACE ❋ MALÁ ŠKOLA
UČIT JE LEPŠÍ NEŽ VYDĚLÁVAT ❋ NADANÉ DĚTI

BARAKA *- (staré súfijské slovo) znamená štěstí, vůni, dech, ale i esenci života, z níž pramení evoluční vývoj.*
BARAKA *- duchovní síla, dar Božího souhlasu a inspirace.*
BARAKA *je jako láska: čím víc si jí poutníci odnesou, tím víc je jí k máni. Čím větší poptávka po této duchovoí komoditě, tím větší nabídka.*
BARAKA *je to, co produkují chrámy, kláštery, poutní a svatá místa, za čím tam lidé putují a co si také odnášejí.*
BARAKA *je to, co hledají duchovní hledači a čeho dosahují tančící derviši.*
BARAKA *je ale také bliss, „požehnání", dotek božského.*
BARAKA *je jakési duchovní, imaginární, ale ne nereálné pole informací o možnosti a schopnosti člověka vyladit se na něco, co ho dalece přesahuje.*
BARAKA *- slavný dokumentární celovečerní film režiséra Rona Frickeho z roku 1993*
BARAKA *- kosmická láska (podle Johna Lillyho)*

Vážení,

téměř 25% dotázaných lidí ve věku mezi 15 až 29 lety v rámci jedné ankety prohlásilo, že neměli rádi školu kvůli šikaně ze strany učitelů. Každý čtvrtý český školák trpí stresem ze školy. „Učíme děti stále jako za Marie Terezie!" kroutí hlavou někteří informovanější učitelé. „Dosavadní metody vyučování nevyužívají nových znalostí o tom, jak se dítě učí a co se děje v jeho mozku," říkají někteří psychologové. Čeští žáci jsou ve srovnání s žáky evropských zemí spíše průměrní v humanitních předmětech a nejvíce ze všech školu nenávidí.
„Na škole se musí změnit všechno, školní řád i vztahy mezi žáky a učiteli," vysvětluje ředitel jedné školy a dodává: „Učitelé by neměli známkovat a žáci by většinu výuky měli absolvovat v tzv. projektech."
„Nejde o to nakrmit žáka informacemi a odzkoušet je, musíme ho naučit, jak hledat správné informace a dát mu příklad, jak s nimi tvořivě zacházet. Tady máme šanci, kterou nesmíme zkazit," říká ministr školství Gruša.
„Teď je móda večer co večer se co nejrychleji zmastit," říká teenager o svých vrstevnících.
Jak tedy vybudovat předpoklady pro pozitivnější vývoj směrem k méně násilné, ekologičtější a ekonomicky méně náročné společnosti v této zemi? Podle mnohých odborníků jsou nejdůležitějším a nejvíce určujícím prvkem například vztahy v raném dětství. Proč? Protože jsou to právě tyto vztahy, rozvíjené dotekem, které na neuronové, buněčné úrovni ustanovují mentální mapy způsobů, jak budou budoucí vztahy strukturovány.
Dnes již víme, že první minuty života novorozence jsou pro jeho další emocionální rozvoj naprosto zásadní a určující.

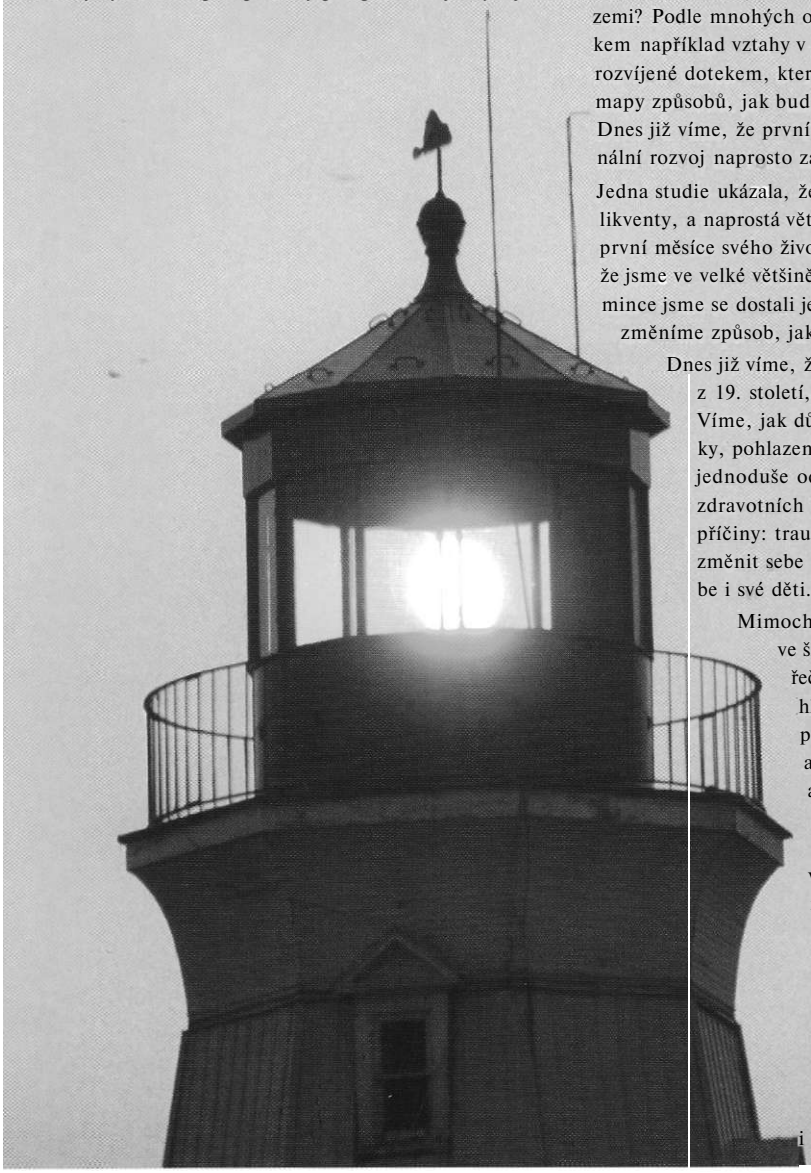

Jedna studie ukázala, že většina kriminálních činů je páchána stále stejnými delikventy, a naprostá většina z nich byly děti nechtěné, nebo ty, které strávily první měsíce svého života v ústavech. I my jsme takoví, jací jsme, právě proto, že jsme ve velké většině byli zrozeni do oslepujícího světa nemocnic a k mamince jsme se dostali jen na dobu kojení. Pojďme změnit sebe a svět tím, že změníme způsob, jakým se rodí naše děti.

Dnes již víme, že každé dítě je génius, a že naše typy škol, pocházející z 19. století, v dětech přirozenost a talent spíše ubíjejí, než rozvíjejí. Víme, jak důležité je, jestli bude dítě vyrůstat v prostředí plném lásky, pohlazení, tolerance, podpory, pochvaly. Už dokonce dokážeme jednoduše odstranit poruchy učení a chování (a spoustu následných zdravotních i psychických potíží v dospělosti), odstraníme-li jejich příčiny: traumatické zkušenosti z dětství a ze školy. Pojďme tedy změnit sebe a svět tím, že změníme způsob, jakým vychováváme sebe i své děti. Podporujme své dobré učitelky a učitele.

Mimochodem, paní učitelky, už i současná sociologie ví, že žáci ve škole plní (i podvědomá) očekávání svých pedagogů. Jinak řečeno, když si o svých žácích budete myslet, že jsou stejně hloupí a zlobiví a rostou leda tak pro nějakou agresívní partu, budete za nějaký čas mít, co si přejete: zlobivé a nespolupracující žáky, kteří se co nejdříve dostanou do agresívní party. Když ale ve svých žáčcích budete vidět budoucí nositele Nobelových cen, také je vychováte. Pokusil jsem se sesbírat nejrůznější materiály na téma vzdělání. Doufám, že vás budou inspirovat. A jaká že je má vize vztahu mezi učitelem a žákem? Podívejte se na stranu 80.

Do výbušného a intenzívního roku Tygra (začne 27. ledna), plného prudkých vášní a citů a těžkých zkoušek pro diplomaty, ale také vhodného pro zavádění rozsáhlých změn, vám všem přeje hodně důvěry a harmonie

Vlastimil Marek

obsah

A. L. Machado: Jde to 2

Rianne Eislerová: Čtyři pilíře pro budoucnost 3

Fritjof Capra: Ekogramotnost 4

M. Fergusonová: Nové způsoby učení 6

A. Naess: Seberealizace 15

M. Montessori: Objevování dítěte 17

C. A. Hontzová: One Brain 20

J. Greenová: Výuka doma 21

J. M. Valúch: Chytré drogy a mozkové nutrienty 24

S. Siwopolová: Učit je lepší než vydělávat 25

T. Armstrong: Sedm inteligencí 26

T. Koukolík: Systém zkoušek ve staré Číně 30

Heretici jsou přínosem (rozhovor s O. Štampachem) 38

Guru 46

Ashin Ottama: Buddhův kompas 47

Mari Hallová: Učitelem je sám život 52

Jan Piňos: Proč se děti těší do školy 56

Tomáš Houška: Nadané děti 60

Vanda Elšíková: Malá škola 62

P. Kraska: Mattova iniciace 64

Posvátné cesty 65

Duchovní masáž Kum Nye 67

B. Edwardsová: Pravé kreslení 70

Jak se vyvíjí dětský mozek 72

Recenze 73

Vize 80

BARAKA,
časopis pro nový věk

vydává RO CONSULTING, s.r.o.,
Jirečkova 18, 170 00 Praha 7
tel., fax 02/37 91 04, 0603 70 34 71

ISSN: 1211-720X, MK ČR 7677

šéfredaktor: Vlastimil Marek

grafika a sazba:
KCS – Koška computer systems,
Lindavská 784, 181 00 Praha 8,
tel. 8543258
logo: Ilia Smiljanić

http://svet. namodro.cz/w-baraka

Rozšiřuje PNS, a.s. Informace podá každá administrace PNS, a.s.
Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS a.s., administrace vývozu tisku, Hvožďanská 5–7, 146 31 Praha 4 – Roztyly.
Distribuce: Maťa, velkoobchod s knihami

V roce 1979 byl Dr. Machado jako ministr pro rozvoj inteligence Venezuely postaven před úkol zvýšit inteligenci celého národa. Na projektu pracoval čtyři roky, než se vyměnila vláda.
Zpočátku se mu lidé vysmívali, a jeho kniha, nazvaná „Právo být inteligentní", byla hned doprovázena vydáním posměšné knihy „Právo být hlupák". Avšak v relativně krátkém čase posměšky umlkly. Během čtyř let fungování Projektu Inteligence se spousta věcí, především přístup lidí, změnil. Úspěch projektu je dobře dokumentován např. v pracích publikovaných na universitě v Cambridge (Bolt, Beranek and Newman) a na Harvardu.
Tento projev Dr. Machada z června 1987 jsme převzali z časopisu In Context (http://www.context.org).

Jde to

Luis Alberto Machado

Musíme pokračovat s veškerou svou láskou, vírou a nadějí. Jde to, a jestli to jde, musíme to dokázat. Musíme nastartovat hnutí, které pokryje celou planetu. Musíme být pionýry naděje, lásky, víry v lepší stánku lidstva. Máme dnes příležitost jako nikdy předtím - můžeme začít nejdůležitější transformaci lidstva v jeho historii.

V posledních padesáti letech se neustále zrychluje přísun informací, které musíme každý denně zpracovat. Roste i počet informací o tom, jak rozvíjet schopnost učit se. My lidé máme jisté genetické kapacity, a mělo by být naší svatou povinností snažit se je naplnit co nejvíc. Každý z nás má dnes vědomosti, které mělo před jen několika desítkami let jen několik lidí na světě. Ale i tak je ještě stále většina lidstva, která z oné nepřeberné pokladnice vědění má velmi málo. Měli bychom jít a s pomocí vědců, výzkumníků a universit rozdávat vědění plnými hrstmi. Měli bychom spustit mírumilovnou revoluci vědění, naděje, víry v člověka. Jde to.

Lidský mozek se za posledních 50 000 let nezměnil. Máme stejný mozek jako náš pračlověk obývající jeskyně. Nejedná se tedy o evoluci biologickou, ale kulturní. Začínáme se učit, jak využívat své mozky. Jde to. A každý člověk na Zemi má právo všech těchto vědomostí využít. Máme povinnost předat toto vědění každému.

Dnes už je prokázáno, že čím žije člověk déle, tím může být inteligentnější. Ještě před třiceti lety jsme se domnívali, že od dvaceti let neurony ubývají a s nimi i inteligence. Ale to není pravda. Čím více zkušeností získáte, a čím více trénujete svou inteligenci, tím můžete být inteligentnější bez ohledu na věk. Sedmdesátiletý člověk může být inteligentnější než padesátiletý. Náš zlatý věk je tedy naše budoucnost. Budeme-li užjvat svou inteligenci stále lépe, můžeme splnit odvěký sen - žít co nejdéle.

Jde to. Stačí jen používat to, co již dnes známe, a spojit se s ostatními nadšenými lidmi, abychom o těchto možnostech přesvědčili společenské vůdce, vydavatele novin, a další, že je to v jejich vlastním zájmu, a i v zájmu ekonomického růstu. Co se stane za deset let, když budeme denně několikrát vysílat minutové programy o tom, jak být inteligentnější? Dokážeme-li motivovat dospělou společnost, že každý člověk může být inteligentnější, získáme pak i více lásky, a naučíme se učit, jak je možné se učit. Jde to a i vy to můžete dokázat. Protože to nejlepší, co lidem můžete dát, není ekonomická prosperita nebo materiální bohatství. Ne, o to nejde. To, co potřebuje třetí svět, to co potřebují tři miliardy lidí, je návod, jak rozvinout vlastní genetické potenciály. To je něco zcela mimo běžný rámec sexuálních nebo sociálních rozdílů. To je něco, co lze udělat pro kohokoliv kdekoliv, jakkoliv starého či mladého.

Co se stane se zemí, v níž se podaří pomocí těchto idejí transformovat školství? Všechny státy na světě hovoří o nutnosti transformace svých školských systémů. Celé lidstvo potřebuje transformovat způsob, jakým učí své děti. Na celém světě děti vyučujeme, ale ony se neučí. Výuka ještě není učení. Instruujeme je, ale nevychováváme. Latinsky vychovávat znamená jít zevnitř ven, a informace znamená z vnějšku dovnitř. Jediné, co může vycházet zevnitř ven, jsou naše schopnosti, dovednosti, se kterými jsme se narodili. To, co máme v mozku, je stejné jako kapacita stovek miliónů nejlepších počítačů. To je kapacita každého jednotlivého žáka na světě. Je třeba, aby se naučili, jak tuto kapacitu používat. A my už, poprvé v historii lidstva, víme jak na to. Jde to.

Navrhuji: zaveďme na všechny typy a stupně škol nový předmět. Jednu hodinu denně se žáci a studenti budou učit jak myslet, milovat, tvořit, žít, učit se, jak rozvíjet své genetické potenciály. Samozřejmé pak toto všechno můžeme aplikovat i v ostatních předmětech. Jde to.

Inteligence je nástroj lásky. Láska znamená štěstí. Proto sv. Augustin řekl: „Miluj a dělej to, co děláš rád." Budete-li mít skutečně rádi, budete-li žít v souladu se svou láskou, takže vše, co budete dělat, bude čestné a dobré, bude to správné a nádherné. Vše, co se budete učit, bude sloužit tomuto účelu, životu. Musíme tedy začít učit jak žít, a to znamená naučit se jak mít rád, jak být šťastný.

Měli bychom začít od prvních chvil života, od porodu, a ještě před ním. Člověk se může začít učit ještě předtím, než se narodí. Jde to a musí to tak jít. Svědčí o tom spousta vědeckých výzkumů posledních let. Dítě rozvíjí svou inteligenci a svou kapacitu učit se velmi dramatických a přece přirozeným způsobem: láskou, láskou a zase láskou. Stačí přesvědčit matku a otce, aby co nejvíce své mimiko chovali a objímali. Dotýkali se ho, záměrně a systematicky, od prvních vteřin jeho života. Když jen třikrát denně vezmete do své ruky každý jeho prst, nebo se dotknete jeho tělíčka, bude po celý další život daleko inteligentnější, protože jeho mozeček byl stimulován, protože mezi jeho kůží a mozkem proběhl elektrický impuls a neurony se spojily.

Pak musíme přesvědčit maminky a tatínky, aby na své děti neustále mluvili. Ještě než se narodí. Mluvte a mluvte a dovolte jim poslouchat hudbu celý den. Systematicky stimulujte všechny jejich smysly. Existují už stovky knih, které vám poradí, jak to dělat. Dělejte to první měsíc, druhý měsíc, třetí měsíc života vašeho dítěte a nepřestávejte. Takže stejně jako můžeme naučit učitele, jak učit, můžeme naučit rodiče, jak stimulovat mozek svého dítěte a naplnit tak jejho genetické předpoklady.

Prvních šest let života dítěte je vůbec nejdůležitějších. Naučme učitele a společně předejme tyto vědomosti do domácností. Zatím je základní výchovnou metodou instrukce. Myslím, že to je chyba. Základní výchovnou metodou je a měl by být domov, rodina. Tam se utváří budoucí osobnost. Buďme si toho vědomi.

To je vše. Je to snadné, že? Snadné systematicky začít. Už toho spoustu víme. Myslím, že je přímo zločin, když spousta takovýchto informací leží na universitách nebo v knihách ladem - rodiče o nich nevědí. Kolik maminek v USA nebo na Západě o tom ví? Milión? A co ty ostatní stamilióny maminek na celém světě? Na světě žije 6 miliard lidí - co bude s nimi? Co se stane s dětmi, které se denně neustále rodí?

Lze zůstat nečinně? Spokojíme se se stavem, že jedno dítě je inteligentnější než druhé, protože maminka toho druhého nevěděla, jak o své dítě jednoduše pečovat - když je to tak snadné? Tyto vědomosti bychom měli v zájmu nás všech demokratizovat. Pak budou rodiče i děti i celá společnost šťastnější.

Musíme se již konečně naučit, jak více milovat, jak zvýšit kapacitu svého citu, jak se naučit používat své tělo ve spojitosti s mozkem a srdcem a myslí. Můžeme se to učit v jakémkoliv věku a začít můžeme ještě než se narodíme. Je to projekt lepší rodiny. Spokojená rodina je tou nejdůležitější buňkou celosvětového organismu.
Předejme tyto vědomosti dospělým, školám, rodinám. Jde to. Zaangažujme masová média. Podařilo se nám to ve Venezuele, ale to nestačí. Zkuste to i ve vaší zemi. Naplno. S láskou. Jde to.

RIANE EISLEROVÁ: Čtyři pilíře pro budoucnost

Hovořili jsme o tom, jak vytvořit lepší budoucnost. O tom chci hovořit i já, ale z perspektivy, která se bude asi lišit od většiny předchozích příspěvků - z perspektivy nového teoretického rámce (kulturní transformační teorie) a nových systémů klasifikace (model partnerství versus model dominanční), na kterých jsem pracovala posledních dvacet let (viz R. Eislerová: Posvátná rozkoš - Sex, mýtus a politika těla, a recenze knihy Číše a meč, agrese a láska, Nakladatelství Lidové noviny 1 995, MANA č. 5, podzim 1996).

Vzory, které jsem v modelech partnerství a dominance rozeznala, tu byly vždycky (v partnerském modelu se různost, např. rodová, nerovná ani nadřazenosti, ani podřízenosti, zatímco v modelu dominančním je jedna polovina lidstva nadřazena druhé, ať už jde o patriarchát nebo matriarchát). Avšak ¡sou viditelné jen díky určitému přístupu, který se dodnes ve většině politických, ekonomických a sociálních analýzách nepoužíval. Hovořím o integrovaném systematickém přístupu, který by do úvahy bral i tak zvanou privátní sféru našich osobních intimních vztahů.

Podíváme-li se stručně z této perspektivy napětí mezi modelem partnerství a modelem dominančním, jako dvěma možnostmi strukturování lidských vztahů, od intimního k mezinárodnímu, na moderní dějiny, začneme chápat a vidět, že to bylo období posunu směrem k partnerskému modelu. Jedno sociální hnutí za druhým vyzývalo tradiční modely dominance. Od božského práva králů vládnout nad svými poddanými až k dnešnímu téměř zbožštěnému právu mužů dominovat nad ženami a dětmi. Od pacifistického hnutí o nepoužívání síly k mírovému hnutí a k hnutím, která vidíme dnes a která protestují proti používání síly v intimních vztazích - hnutí proti znásilňování, násilí v rodinách, bití dětí - až k tomu velmi současnému ekologickému hnutí, které zpochybňuje kdysi tak oslavovanou roli člověka jako pokořitele přírody. Tato hnutí nejsou náhodná. Jsou propojena. Jsou součástí narůstající atmosféry partnerské důvěry, která je možná díky dislokaci a znerovnovážnění technologickými změnami během industriálního věku a nynější postindustriální revoluce.

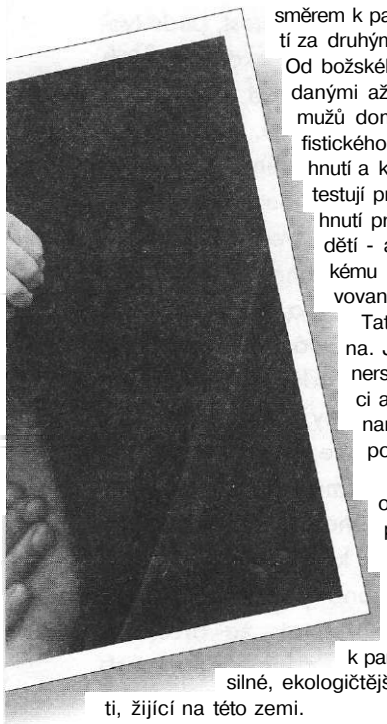

Zároveň ale prožíváme dobu tuhého odporu dominančního modelu a jeho periodických návratů. Někdy lokálních. Někdy globálních. Právě takovým obdobím procházíme právě nyní.

Otázkou tedy je, ¡ak vybudujeme základy pro udržitelné hnutí směrem k partnerské společnosti, směrem k méně násilné, ekologičtější a ekonomicky vyrovnanější společnosti, žijící na této zemi.

Stručně se zmíním o čtyřech pilířích těchto základů, které nejsou obvykle v politických analýzách brány na zřetel.

Prvním pilířem jsou

vztahy v raném dětství.

Proč? Protože jsou to právě tyto vztahy, rozvíjené dotekem, které na neuronové, buněčné úrovni ustanovují mentální mapy způsobů, jak budou budoucí vztahy strukturovány. Vyrosteme-li ve společnosti, kde je akceptováno to, co dnes nazýváme násilím v rodinách a zneužíváním dětí, naučíme se, že porušování lidských práv ¡e normální a prostě se s tím nic nedá dělat.

Vyrosteme-li ve společnosti, která je více orientována na partnerský vztah k dětem, a která tento vztah intenzívně podporuje, se od maličko naučíme, že zde musí existovat respekt k právům jiných lidí.

Jestli ale silnější vítězí pomocí síly nad slabším, naučíme se to a pak používáme nejen v individuálních, ale i mezinárodních vztazích.

Ráda bych tedy navrhla vyhlásit globální kampaň proti násilí a zneužívání v intimních vztazích, zvláště během raného dětství. Zábleskem naděje byl Rok rodiny, vyhlášený OSN, který hovořil o rodině jako o nejmenší jednotce demokracie, a vyhlášení práv dítěte.

Ted ale potřebujeme podporu a pomoc pokrokových politických, náboženských, ekonomických vůdců, kteří by mohli takovou kampaň rozšířit a financovat.

Zvláště důležité ¡e věnovat pozornost dívkám, od zabíjení novorozeňat, obřízky, až po neposkytování stejné výživy jako chlapcům, což přežívá v mnoha náboženstvích a má devastující následky nejen na životy těchto dívek, ale i na jejich děti, jak chlapce, tak holčičky, protože tyto podvyživené a nemocné ženy rodí fyzicky a mentálně poškozené děti.

To vede k druhému pilíři, který souvisí s něčím, co přece zní tak samozřejmě. Lidstvo je rozděleno na dvě poloviny, ženy a muže. To, jak se společnost, nebo rodina a vše ostatní, co je také součástí interaktivních systémů, k tomuto rozdělení staví, není jen druhotný problém „ženské otázky". Je to divné, viďte, když je problém, který se týká poloviny lidstva, posuzován jako „druhotný". Ovšem pro dominanční model společnosti je to typické. Ráda bych zdůraznila, tak jak to dělám vždycky, že se tu nejedná o případ střetu žen a mužů, nebo o něco, co je ženám a mužům vrozeno, ale že to je věcí sociální struktury. To, jestli ¡e rodina nebo společnost demokratická nebo autoritářská, přece ovlivňuje všechny naše vztahy, od rodiny až k ekonomickému systému.

Nadřazení jedné části populace nad druhou je základní model pro střet skupiny uvnitř se skupinou vně týchž mentálních map, které, všeobecně řečeno, vedou k rasismu, antisemitismu a jiným podobně ošklivým -ismům. A tak jako druhou základní strategii změny navrhuji pokrokovými vůdci podporovanou iniciativu pro

urovnání vztahů mezi pohlavími.

Něco se začíná měnit, ale pokrok je příliš pomalý.

Nejsme zvyklí myslet na vztahy mezi dvěma polovinami lidstva, tedy mezi dvěma rozdílnými pohlavími, jako na něco zvláště důležitého, protože nás naučili podceňovat cokoliv, co se týká ženské půlky společnosti. To je ale přesně ten způsob, jakým nás naučili uvažovat a proč nevidíme to, co je-li jednou artikulováno, zní tak samozřejmě. Jsou-li lidé, kteří se starají o druhé, což je činnost pro společnost naprosto základní jak pro zdravý vývoj rodin, tak pro zachování životního prostředí, jsou-li tedy tito lidé - ženy - podceňovány, jsou popírány i základní vztahy v oblasti sociální politiky. Tato nerovnováha pak ovlivňuje vše ostatní. Já se zmíním jen o ekonomice, protože to je podle mne třetí pilíř možných změn.

Marx psal o odcizení práce. Já píši o odcizení pečovatelské práce. Prožíváme dobu, kdy produktivní typ práce, tak jak jsme ji definovali v industriální éře, rychle mizí. Máme tedy šanci - je to krize, ale samozřejmě zároveň šance - znovu předefinovat, co to je být „produktivní" a která práce je nejdůležitější. Freedmanovy návrhy garantované výše příjmu nic neřeší. Právě proto jako třetí pilíř změn vidím iniciaci takových sociálních a ekonomických instrumentů, které by vyvolaly

ocenění pečovatelské práce

jak v oblasti tržní, tak v oblasti netržní ekonomiky. Uvědomíme-li si, že všechny ekonomické instituce jsou lidským vynálezem, můžeme vědomě vyvinout a otestovat ekonomické strategie, založené na partnerských vztazích, které by pak mohly být základem tak potřebného postkapitalistického a post-komunistického ekonomického systému, který by ocenil práci, jež udržuje naše životy. A to mne přivádí k čtvrtému pilíři, kterým je

duchovnost.

Používám termín duchovnost jak v transcendentním, tak ve skutečném slova smyslu, ne jako něco odděleného, z jiného světa, trestného, ale jako něco, co je součástí našich každodenních životů a jako vyjádření naší nejhlubší touhy a nejvyšší aspirace. Takováto duchovnost vyžaduje odvahu, duchovní a morální kuráž nás všech, kdekoliv žijeme, ale zvláště pokrokových politických, pedagogických, náboženských a ekonomických vůdců, odvahu postavit se násilí, zneužívání a diskriminaci nejen v oblasti mezinárodních, ale i individuálních vztahů. Právě tento apel světových vůdců by mohl být oním čtvrtým pilířem změn.

Budování světa založeného na partnerských vztazích je zvláště v dnešní době smrtelné kombinace dominančního modelu chování společnosti a nejmodernější technologie otázkou přežití celého lidstva. Je to ale také otázka realizace nejvyšších lidských potenciálů. My lidé jsme jedinou rasou, která se vědomě snaží vytvořit rovnovážnější, méně násilnou a mírovější společnost. Nepodaří-li se nám vybudovat základy pro rovnoprávné partnerství co se týče dětí, pohlaví, a nepodaří-li se nám vrátit skutečnou ekonomickou hodnotu pečovatelské práci, a nenajdeme-li my a naši vůdci duchovní odvahu to realizovat, pak bude naděje na vytvoření lepší společnosti pro nás i naše děti velmi malá.

Fritjof Capra

Ekogramotnost

Vzdělání pro příští století

Přednáška z konference Forum 2000, 6. září 1997

Jak se naše století chýlí ke konci, stává se stále naléhavější potřebou vytvořit trvale udržitelnou společnost - sociální, kulturní a fyzické prostředí, které by uspokojilo naše potřeby a touhy, aniž bychom tím ničili podobné šance budoucích generací.

V rámci snahy vybudovat udržitelnou společnost se můžeme poučit od ekosystémů, které jsou takovými trvale udržitelnými společnostmi rostlin, zvířat a mikroorganismů. Abychom se to naučili, musíme se naučit základním principům ekologie - jazyku přírody. Je třeba, abychom se naučili eko-číst.

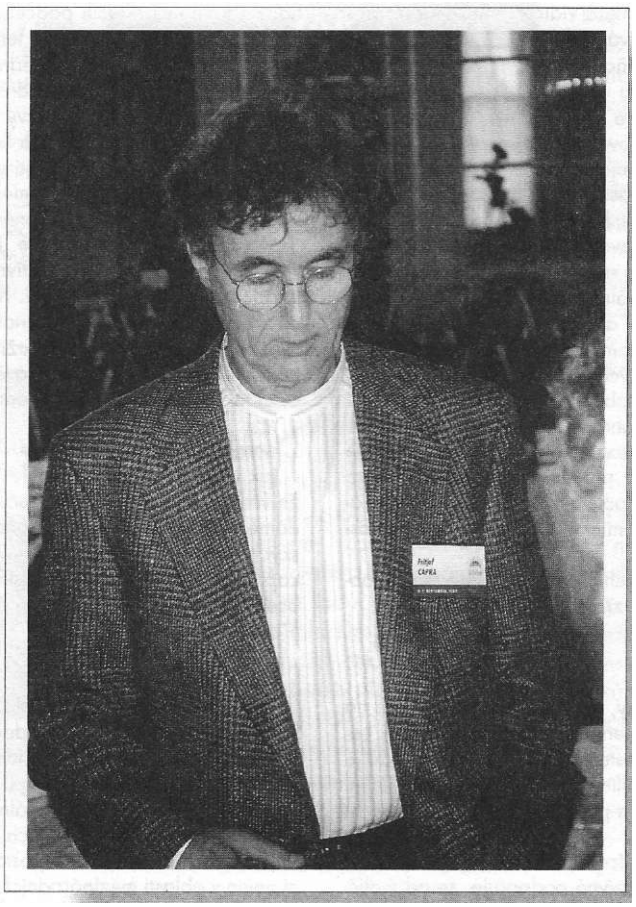

Abychom pochopili principy ekologie, musíme změnit způsob, jak vnímáme svět a jak myslíme. Musíme se naučit začít myslet ve vztazích, v kontextu. Tento nový způsob myšlení je znám jako systémové myšlení. Objevilo se na počátku tohoto století v několika disciplínách, v nichž vědci zkoumali živé systémy - organismy, ekosystémy a sociální systémy - a rozpoznali, že všechny žijící systémy jsou integrované celky, které nelze redukovat na menší části.

Systémové myšlení se v posledních dvaceti letech dostalo na novou úroveň rozvojem nových věd komplexity, včetně nového matematického jazyka a nových koncepcí umožňujících popsat komplexitu živých systémů.

Vznikající teorie živých systémů je jakousi teoretickou základnou ekologické gramotnosti. Namísto toho, abychom svět viděli jako mechanismus, složený ze základních stavebních bloků, vědci objevili, že hmotný svět je sítí neoddělitelných vzorů vztahů; že i planeta jako celek je živým, seberegulujícím se systémem. Podobné vidění lidského těla jako mechanismu a oddělené mysli je nahrazováno vizí, že nejen mysl, imunitní systém, tělesné tkáně, ale dokonce každá buňka je dokonalý žijící a kognitivní systém. Evoluce již není nazírána jako boj o přežití a vítězství silnějšího, ale jako kooperativní tanec, jehož hnací silou je tvořivost a neustálá inovace.

Tato nová vize reality, nová ekogramotnost, bude tvořit základ našich příštích technologií, ekonomických systémů a sociálních institucí. Nebo pokud ne, nebude žádná budoucnost lidstva. Je samozřejmé, že to hluboce ovlivní systém vzdělávání v 21. století. Bude to vyžadovat takovou pedagogiku, jež centrem svého zájmu učiní sám život, a takto získaná zkušenost nám pak pomůže překonat odcizení mezi světem přírody a místa, na kterém žijeme; která naučí naše děti, že smrt jednoho je potravou jiného druhu; že hmota cyklicky krouží závojem života; že energie Slunce pohání všechen život; že diverzita rozdílnost podporuje pružnost; že život, od svého počátku před třemi miliardami let, nevznikl díky boji, ale díky spolupráci. Učit této nové znalosti, které je zároveň prastarou moudrostí, to bude ta nejdůležitější role vzdělání v příštím století.

Díky intelektuálnímu zázemí v systémovém myšlení nabízí ekogramotnost silný rámec také pro systematický přístup k reformám ve školství, o kterých se dnes stále častěji v USA a v jiných zemích hovoří. Systémové změny ve školství jsou v základě založeny na dvou rovinách: novém chápání procesu učení a novém chápání učitele či vůdce.

Nedávné výzkumy v neurovědách vyústily v nové systémové chápání procesu učení, založeném na vizi mozku jako jednoho vysoce organizovaného, vysoce přizpů-

sobivého a sebeorganizujícího systému. Toto nové chápání rozeznává aktivní konstrukci vědění, ve kterém je každá nová informace v rámci nepřetržitého hledání nových vzorů a smyslu ve vztahu k minulým zkušenostem; stále jasnější je zásadní důležitost učení pomocí zážitku, využívání různých typů inteligencí, a emoční a sociální kontext prostředí, ve kterém se člověk učí.

Nové chápání učebního procesu naznačuje souvislosti s instruktivními strategiemi, zvláště pak nezbytnost integrace, konceptuální znalosti, ve které jsou různé subjekty chápány jako zdroje sloužící centrálnímu zájmu. Ideálním způsobem, jak takové integrace dosáhnout, je přístup zvaný „projektové učení" (project-based learning), které trvá na vytváření zkušeností, které studentovi umožní podílet se na komplexních, reálných projektech, například na školní zahradě nebo při obnově potoka, a tak objevit, rozvinout a aplikovat své dovednosti a znalosti.

Takováto integrace pomocí ekologicky orientovaných projektů je možná jen tehdy, stane-li se škola skutečnou komunitou, ve které jsou učitelé, studenti, administrativní pracovníci a rodiče vzájemně pospojováni do sítí vztahů, usnadňujících a zprostředkovávajících učení. V takové učící se komunitě se nevyučuje shora dolů, ale existuje v ní cyklická výměna informací. Základem všeho je učení se a každý je učitel i učící se. Výukový proces má spoustu zpětných vazeb. Systémové myšlení je pro pochopení fungování výukových komunit zcela zásadní. Ekologické principy mohou být interpretovány také jako principy komunity.

Systematické pochopení učení, instrukce, metod a výsledků může být využito jen s odpovídajícím praktickým vedením. Toto nové vůdcovství je inspirováno pochopením velmi důležitého bohatství živých systémů, které se podařilo objevit a prozkoumat teprve nedávno. Každý živý systém občas vykazuje známky nestability, při nichž se některé struktury rozpadají, a jiné, nové se objevují. Spontánní výskyt řádu - nových struktur a nových forem chování - je jedním ze základních aspektů života. Jinými slovy, tvořivost - vznik forem, které jsou stále nové - je klíčovou vlastností všech živých systémů.

Vůdcovství tedy směřuje k větší kontinuitě umožňující vznik nových struktur a jejich co nejlepší začlenění do stávajícího modelu organizací. Tento typ systémového vůdcovství není omezen na bázi individuální, ale lze jej přenést, a takováto zodpovědnost se pak stává možností celku.

Dá se tedy říci, že ekogramotnost zahrnuje tři části: pochopení principů ekologie, systémové myšlení a využití principů ekologie a systémového myšlení jako rámec a jazyk pro systematickou reformu školství.

Tak, jak se naše století bude přibližovat ke svému konci, a my k novému tisíciletí, přežití lidstva bude stále více záviset na schopnosti porozumět principům ekologie a rozumnému žití. To je podnik, který přesahuje všechny rasové, kulturní a třídní rozdílnosti. Země je náš společný domov, a vytvoření trvale udržitelného světa pro naše děti a pro příští generace je náš společný úkol.

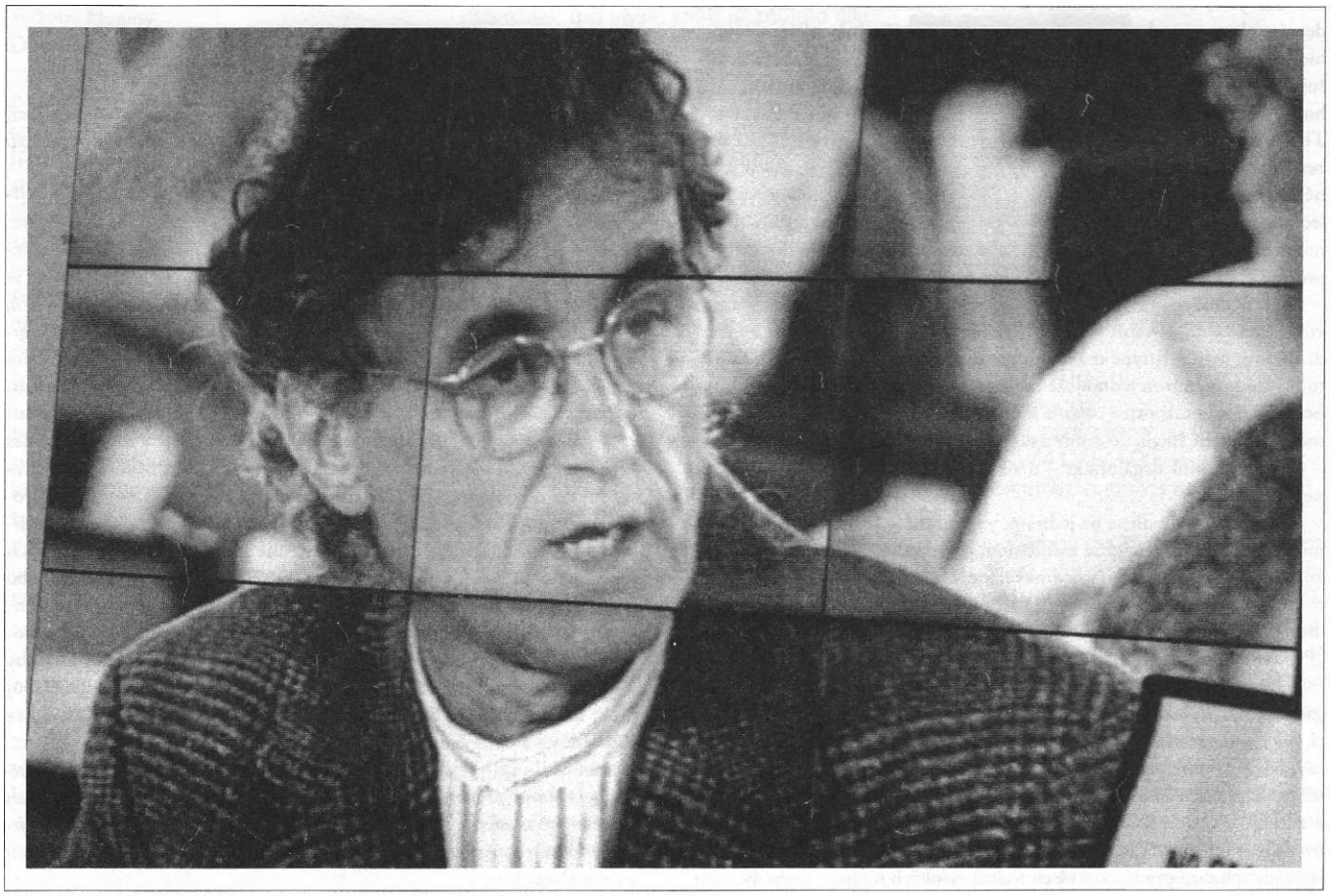

Jsme na samém počátku pochopení svého místa ve vesmíru, svých neuvěřitelných možností. Vědecký výzkum vyzývá: je-li naše paměť tak schopná, jak ukazují výzkumy, naše uvědomování si tak bohaté, naše mozky a těla tak citlivá, můžeme-li změnit svoji Jyziologii na úrovni buňky, jestliže jsme zdědili takovou evoluční virtuositu — jak to, že pracujeme a učíme se tak nedobře? Když máme takové možnosti, proč nejsme daleko bystřejší?

Devátá kapitola z dosud nepřeložené knihy Marilyn Fergussonové Spiknutí vodnářů (The Aquarian Conspiracy: Personál and Sociál Transformation in the 1980s, Tarcher 1980) je o učení v jeho nejširším smyslu. Je o našich překvapivých kapacitách, nových zdrojích znalostí, o mistrovství, kreativitě. Je o Žákovi uvnitř, který čeká na vysvobození. O tom, jak jsme ho zajali... o velké neschopnosti naučit se, která je pro naši kulturu typická, o výchovném systému, který zdůrazňuje být v „souladu "před schopností být otevřený.

Na naše dospělé životy se začínáme dívat jako na komplikované, nemocné. Vidíme je jako vypracované vzorce, které vznikly ze systému kultury, který učí naše mladé jak být klidný, vypadat liknavě, hledět na autoritu, vytvářet jistoty. Strach z učení — a transformace — je pak nevyhnutelným produktem takového systému.

Marilyn Fergusonová

Nové způsoby učení

Ráda bych uměla létat, kdyby létal každý,
ale jinak bych tím byla moc nápadná
dvanáctiletá dívka

Jste to Vy, jsou to Vaše odvrácené tváře,
které zmeškaly velmi zářivou skutečnost
Francis Thompson

Je pronikavým lidským paradoxem, že dokonale přizpůsobivý mozek, schopný nekonečného sebezdokonalování, se trénuje v sebeomezujícím chování. Je to evidentní dokonce u nově narozených dětí, u kterých moderní výzkumné techniky dokázaly, že jsou neuvěřitelně citlivé, schopné modelovat, reagují na jemné emoce v lidském hlasu, vábí je tváře, rozlišují barvy. Ale věda také ukazuje, jak jednoduše je lze programovat. Mohou u nich vznikat podmíněné reflexy podobné pokusům I.P.Pavlova. Theilard i Skinner měli pravdu: Jsme schopni evolučních skoků *a zároveň i* škatulkování a konformity. Novou společnost můžeme získat jedině změnou výchovy mladé generace, říkají vizionáři. Už sama nová společnost *je* silou, která vyžaduje změnu ve výchově. Je to jako staré dilema: nemůžeš získat práci bez zkušeností, ale zkušenosti nemůžeš získat, protože ti nikdo nedá práci.

Škola je obklopena byrokracií, která nemá konkurenci, nemusí být znovuzvolená voliči, či vábit pacienty, klienty. Ti pedagogové, kteří by je rádi zlepšili, mají relativně malou autoritu, aby cokoliv změnili. Rodiče tyto instituce nemůžou jednoduše bojkotovat. Privátní školy jsou pro mnohé rodiče nad možnosti a obecné školy nikdy nebudou v menšině. Někteří rodiče ještě teď říkají, že dobře zvážený odchod dětí z povinné docházky - ve většině států ilegální akt - není nepodobný koncepci odporu proti nemorální válce.

Odborníci se shodli se na jednom: vzdělávání je jedna z *nejméně* dynamických institucí, daleko za medicínou, psychologií, politikou, médii. Jako vždy jsou i v pedagogice hrdinové, kteří se pokouší překonat meze staré struktury, ale jejich úsilí velmi často maří ministři, administrativa, rodiče. První Fordův konzultant na pedagogiku, Mario Fantini, tvrdě řekl: „Psychologie činnosti musí být do škol vpašovaná."

Jen nová perspektiva může vytvořit nový rozvrh hodin, nové úrovně organizace. Stejně jako politické strany jsou jen periférií změn v distribuci moci, tak ani školy nejsou prvotní oblastí změn v učení. Začaly působit jemné síly, faktory, které pod titulkem v novinách pravděpodobně neuvidíte. Desetitisíce třídních učitelů, výchovných konzultantů a psychologů, poradců, úředníků, výzkumníků a vysokoškolských pedagogů zakouší spolu s milióny dalších lidí *osobní transformaá.* Ted se jen začali spojovat, aby vytvořili strategie spiknutí pro získání všech těchto vysokých hodnot: svobody, vysokých nadějí, uvědomování si modelů, spjatosti, tvořivosti. Dychtí sdílet své objevy spolu se svými kolegy, kteří jsou ochotni naslouchat. A mnozí *jsou* ochotni. Jsou učenliví. Stejně jako přechází společenští aktivisté od konfrontace ke spolupráci a od vnějšího léčení k vnitřnímu, reformátoři školství získávají na důležitosti. V seskupení rodičů a učitelů je významná síla. Učitelé, administrativa a sympatizující členové školních rad stále častěji spíše spolupracují, než by se vzájemně potlačovali. Začínáme si všichni uvědomovat, jak nepřirozené byly některé naše výchovné metody a proč fungují málo, jestli vůbec. Výzkum mozkových funkcí a vědomí ukazuje, že máme-li dosáhnout našich vrozených možností, musíme změnit způsob učení.

, PEDOGENICKÉ NEMOCI ,
(NEMOCI VZNIKLE V DĚTSTVÍ)

Jestliže se neučíme a nevyučujeme, nejsme probuzení a živí.
Učení není jen jako zdraví, učení je zdraví.

Stejně jako alopatická medicína léčí symptomy bez toho, že by se zajímala o celý systém, školy rozbíjí znalosti a zkušenosti do „předmětů", neúprosně dělí celek do částí, květy do lístků, historii do událostí bez jakékoliv obnovené kontinuity. Horší, než že jen mysl je rozbitá, je to, že je příliš často rozbitá i duše. Alopatické učení vytváří ekvivalent *iatrogennícb,* neboli „doktorem způsobených" chorob — učitelem způsobené neschopnosti učit se. Mohli bychom to nazvat *pedogenické* nemoci. Dítě, které možná do školy přichází netknuté, s rostoucí odvahou riskovat a zkoumat, se setká se stálým stresem, který tuto ochotu k dobrodružství trvale snižuje. Ne-moc, pocit naší nepohody, začíná pravděpodobně u mnohých z nás ve třídách. Jeden biofeedbackový praktik poznamenal, že vztah mezi stresu plnými vzpomínkami a vyburcováním těla lze jednoduše demonstrovat. Když subjekty biofeedbacku požádáte, aby přemýšlely o školních příhodách, biofeedback ukazuje bezprostředně poplach. Mnoho dospělých popisuje noční můry o tom, jak jsou zase ve škole, že přišli pozdě, nebo chybují v pravopisu. Zdá se, že mnoho z nás má se školou dost významné nevyřízené účty. Je možné, že naše autoritářské, podle úspěchu hodnotící, strach působící, hodiny dodržující školy nám k chorobám naší doby pomohly? Odrazovali nás od toho, abychom vyjadřovali otevřeně svůj vztek, žal, frustraci? Byli jsme nuceni soutěžit, namáhat se, obávat se, že se zpozdíme a neuspějeme?

Noel Mclnnis, popsal vyučování takto: *„Dvanáct let vězníme dětské tělo v omezeném prostoru, jeho energii v omezených aktivitách, jeho smysly v omezených situacích, jejich sociabilitu v omezeném množství kamarádů, jeho mysl v omezených zkušenostech o světě kolem nich. Co je naučíme? Neučit se to co chtějí. "*

Ohromné možnosti dramaticky ukazuje Milwaukee Projekt, experiment z 60. let, kterému se někdy také říká Operace Babysnatch. Psychologové z univerzity ve Wisconsinu věnovali zvláštní pozornost dětem, které se narodily skupině žen na hranici slabomyslnosti (IQ 70 a méně). Normálně by v šestnácti letech měly mít inteligenci jako jejich matky. Zřejmě proto, že by jejich mozky matky nemohly dostatečně stimulovat. Psychologové si odvedli 40 dětí z jejich domova a dali je do univerzitního střediska, kde si s nimi hráli, zpívali a jinak stimulovali. Později se děti učily v malých skupinkách batolat. Když jim byly 4 roky, měly podle jednoho testu IQ 128 a podle jiného 132 — podle měřítek psychologů „inteligentní nadání". Tyto děti byly bystřejší než děti normální střední vrstvy. 40 dětí, které nechali u matek měly IQ maximálně 85.

Mladí potřebují určité zasvěcení do nejistého světa, my jim ale servírujeme kosti z hřbitovů kultury. Tam, kde chtějí konat skutečnou práci, dáváme jim abstraktní práci, prázdná místa na vyplnění správných odpovědí, velký výběr, aby viděli, že si mohou vybrat ty správné odpovědi. Tam, kde potřebují najít smysl, tam školy žádají zapamatování. Disciplína jim brání v intuici, modelování z částí. Trauma začíná s prvním potlačením pocitů, prvním zamlčením odpovědí, němou bolestí z nudy. Buckminster Fuller jednou poznamenal, že ani on, ani kdokoliv jiný, koho znal, nebyl génius: „Někteří z nás jsou jen méně poškození než jiní." Jako Margaret Meadová, tak i Fuller, se učili doma. Studie ukazují, že dojímající množství velkých, originálních lidí bylo vychováváno doma, stimulováno rodiči či jinými příbuznými, vychováváni s očekáváním vysokých výsledků.

UČENÍ PRO NOVÝ SVĚT

Proč naše školy rutinně trestají a ponižují mladé? Snad proto, že byly navrženy dlouho předtím, než jsme pochopili funkci mozku. Kromě toho byly navrženy k dosahování určitých druhů znalostí z doby, kdy se znalosti zdály být pevné a stálé. Postačovalo zvládnutí určitých knih a lekcí: naučíte-li se návyky potřebné k povolání, jste hotovi. Student se učil to, co potřeboval pro svůj obor. Tovaryš uměl svoji práci. Znalosti měl v těch správných přihrádkách, lidi ve skupinách. Během velmi krátké doby v historii masového vzdělávání — ne déle než století — přešly školy od vyučování prosté úctě a základů gramotnosti k lehké instruktáži o umění a společenských vědách. O školách se vždy předpokládalo, že mají být pro společnost nařízené, nebo se alespoň snažit vnutit co nejvíce knižních informací. Učí poslušnosti nebo produktivitě či jakémukoliv jinému rysu, který se v ten čas zrovna zdá vhodný. Začíná-li si teď společnost vážit nade vše *sebeuskutečnění,* jak tvrdí někteří vychovatelé - jak tedy učit?

Miliónům rodičů konvenční výchova vadí. Některým proto, že jejich děti nezískávají dokonce ani prostou gramotnost, některým proto, že jsou školy odlidštěné. Jeden současný přehled ukázal, že společnost považuje za stejně důležité pěstování sebeúcty a získávání základních vědomostí. Vstupujeme do období velké diskontinuity, změn a vzájemného ovlivňování lidí a dění. Školní systémy reagují pomalu, jestli vůbec, na nové vědecké objevy týkající se mozku a změny hodnot společnosti. Obecné znalosti do škol přicházejí také velmi pomalu. Učebnice a rozvrhy jsou roky a desetiletí zpožděné za stavem vědy. Kromě výjimečných vysokých škol se vzdělávání nepodílí na plodech, myšlenkách a pronikání na čelnou linii výzkumu. Společnost otřesená explozí znalostí, revolucí v kultuře a sdělovacími prostředky nemůže čekat na zrezivělou byrokracii vzdělávání, která hledá své místo. To, co teď o podstatě učení víme, rozbilo hranice tradičních disciplín. Technika se tak rychle vyvíjí, že tradiční povolání mizí a náhle objevují se nové příležitosti. Do všech disciplín se dostává příliv nových informací. Současný pedagogický systém je pro naše měnící se potřeby těžkopádně pomalý, pomalejší než jakákoliv jiná instituce.

UČENÍ: OBJEVUJÍCÍ SE PARADIGMA

Na učení jsme se dívali příliš často jen s malou znalostí lidské podstaty a dávali jsme do protikladu: poznávací a emoční učení, strukturované a volné asociace. Kdo zničil náš Eden? Humanisté obviňují techniky, behavoristé humanisty, laikové kněze, kněží nedostatek náboženské výchovy, fundamentalisté progresivisty... Nebeské město jsme opravdu nikdy neměli. Naše obecné školy jsme navrhli s velkou nadějí tak, aby produkovaly slušně gramotnou veřejnost, ne aby vedly ke kvalitnímu vzdělání nebo vychovávaly velké myslitele.

Filozofie Radikálního Centra vzdělávání - typická perspektiva Spiknutí Vodnářů - je soubor technik a koncepcí, který je někdy nazýván *transpersonální vzdělávání.* Jméno je odvozené z oblasti psychologie, která se soustředí na rozvíjení lidských kapacit. V transpersonálním vzdělávání je student veden k tomu, aby byl nezávislý a bdělý, kladl otázky, zkoumal všechna zákoutí a štěrbiny vědomých zkušeností, hledal smysl, hledal vnější meze, hledal své meze a propasti. V minulosti nabízela většina vzdělávacích alternativ jen kyvadlové změny, vyžadující disciplínu (na základních školách) nebo emocionální hodnoty (na většině svobodných škol). V kontrastu s konvenčním vzděláváním, které usiluje o to, aby přizpůsobilo jedince existující společnosti, humanističtí učitelé již od 60. let tvrdí, že společnost by měla své občany přijímat jako jedinečné a nezávislé. Transpersonální vzdělávání je lidštější než tradiční a intelektuálně vyjasněnější než

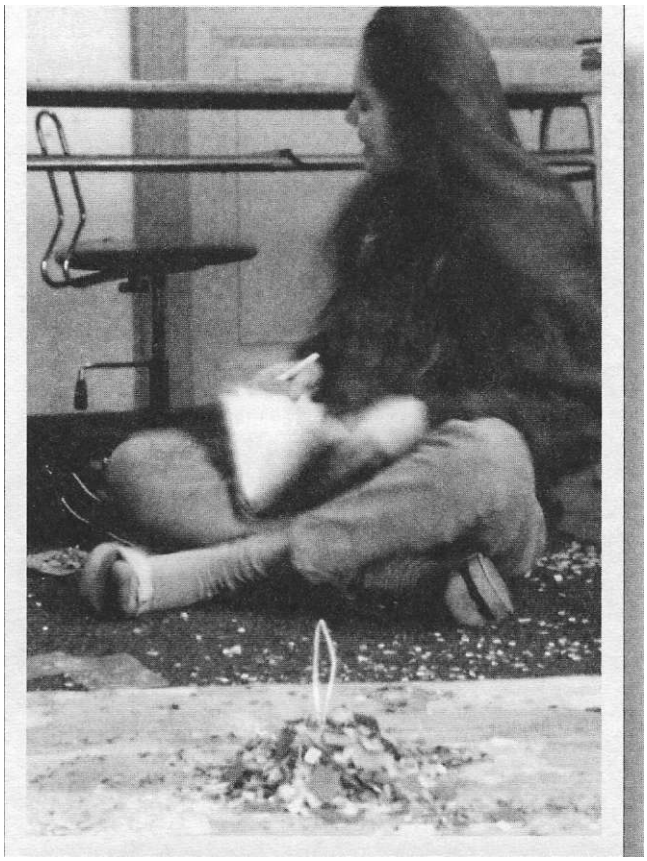

mnoho jiných alternativ v minulosti. Jeho tendence je podporovat zdokonalování, neposkytuje pouhé kopírování dovedností. Je pedagogickým protějškem holistické medicíny. Je vzděláváním celé osobnosti. Jeden pedagog poznamenal: „Transpersonální vzdělávání je proces, který lidem odhaluje tajemno v nich ukryté - a pak tě vede tak, že nepřekonáváš odpor." Ale varoval proti přesvědčování pedagogů, kteří jsou pochopitelně skeptičtí. „Školy měly v poslední době příliš mnoho revolucionářů . Neslibujte zázraky, dokonce je ani nepředpokládejte".

Centrum pro transpersonální psychologii se může vytvořit kdekoliv. Není potřeba škol, naopak, její příznivci věří, že školy potřebují *ji.* Kvůli síle této metody v oblasti léčení a probuzení se rozhodli přinést tuto metodu do tříd na každém stupni, na univerzitách, pro výcvik k zaměstnání a pro učení dospělých. Na rozdíl od většiny reforem v minulosti *je postavena na zvučných vědeckých teoriích-,* systémové teorii, chápání integrace mysli a těla, znalosti dvou hlavních modelů vědomí, a na tom, jak učitelé spolupracují, staví na změněných a rozšířených stavech vědomí. Klade důraz spíše na kontinuitu znalostí, než na předměty, na společenský základ lidských zkušeností, překračuje etnické a národnostní rozdíly. Pomáhá studentovi hledat smysl, podporuje potřebu rozlišovat formy a modely, toužit po harmonii.

Širší paradigma pedagogiky se zajímá spíše o podstatu učení, než o metody vyučování. Nakonec, učení nejsou jen školy, učitelé, gramotnost, matematika, stupně, úspěchy. Je to proces, ve kterém jsme každým krokem na cestě, na kterou jsme vstoupili, když jsme se poprvé nadechli, transformace, která probíhá v mozku, kdykoliv je integrována nová informace, kdykoliv je zvládnuta nová dovednost. V mysli jedince je tento proces vždy nastartovaný. Cokoliv jiného je pouhé vyučování.

Nové paradigma odráží objevy moderní vědy a osobní transformace.

Předpoklady dosavadního, starého, a budoucího, nového paradigmatu vzdělávání:

Staré: Důraz na koncept, pomocí kterých člověk získá ty správné informace jednou provždy.	**Nové:** Důraz na učení se učení, učení se jak klást správné otázky, věnovat pozornost těm správným věcem, jak být přizpůsobivý, pružný, jak se dostat k těm správným informacím. I to, co zatím neznáme, může změnit svět. Důraz na kontext, vztah věcí a jevů.
Učení je výsledný produkt.	Učení je neustálý nikdy nekončící proces, Cesta.
Převládají hierarchické a autoritářské struktury. Odměňuje stádnost, trestá ty, kteří se liší.	Individualita a autonomie je povzbuzována. Studenti i učitelé v sobě vidí především lidi, ne role.
Relativně pevná struktura, předepsané osnovy.	Relativně volná struktura. Přesvědčení, že existuje mnoho způsobů výuky.
Proces krok za krokem, důraz zvládnutí určitých disciplín v určitém věku (věková segregace).	Věková integrace, skupiny zájmově orientovaných dětí.
Cenén je především výsledek – znalost konkrétní informace.	Priorita vidění sebe jako hybatele činností, dosahovatele výsledků.
Důraz na vnější svět. Niterná zkušenost považována za nevhodný prvek.	Niterná zkušenost považována za kontext k učení. Využití a preference vyprávění příběhů, zapisování snů, cvičení meditace, sdílení a vysvětlování pocitů.
Košaté myšlení a odhady zakázány.	Košaté myšlení a odhady povzbuzovány jako důležitá část tvůrčího procesu.
Důraz na analytické, lineární, levohemisférové myšlení.	Důraz na celostní (holistické) myšlení. Propojování levohemisférové racionality s pravohemisférovou, holistickou, nelineární a intuitivní strategií myšlení.
Značkování, škatulkování, výchova k jednomu konečnému obrazu sebe sama.	Minimální škatulkování, příprava na časté rekvalifikace, přesahování oborů a disciplín.
Plnění norem a stanovených úkolů.	Zájem o individuální výkon v rámci vývoje a možností. Povzbuzování k překonávání limitů.
Důraz na teorii, abstraktní znalosti.	Teorie a abstraktní vědy bohatě doplňovány experimenty jak ve třídách, tak mimo ně. Výlety, kontakty s prací, ukázky, výuka experty.
Třídy co nejúčelnější, lavice v řadách, stupínek s učitelem, mentorem, tabule.	Třídy vymalovány barevně, spousta světel, vzduchu, fyzické pohodlí, respekt soukromí, partnerství, židle do kruhu, učitel je kamarád.
Byrokratická organizace škol, které nerada vidí zásahy rodičů.	Důraz a povzbuzování důležitosti rodičovské (i kontrolní) role.
Vzdělání nazíráno jako v určitém čase sociální nutnost k získání minima dovedností a znalostí pro konkrétní povolání.	Vzdělání nazíráno jako celoživotní proces, jen částečně svázán se školstvím.
Stále vyšší vybavenost odlidštěnými technologiemi (audiovizuální pomůcky, počítače).	Technologie jen prohlubuje to nejdůležitější – vztah mezi žáky a učitelem a vztah k lidskému.
Učitel dodává informace – jednosměrně.	Učitel se také neustále učí – i od studentů.

Staré předpoklady se ptají, jak dosáhnout norem, poslušnosti a správných odpovědí. Nové předpoklady vedou k otázkám, jako třeba: Jak motivovat k celoživotnímu učení, jak upevnit sebedisciplínu, jak probouzet zvědavost a jak v lidech každého věku podnítit tvořivou odvahu?

UČENÍ JE TRANSFORMACE

O studentu uvažujeme jako o otevřeném systému — rozptýlené struktuře, která na sebe vzájemně působí s okolím, která uvažuje. Student transformuje vstupy, třídí je a znovu uspořádává, tvoří vztahy. Jeho pohled na svět se neustále rozšiřuje, protože neustále přijímá nové podněty. Z času na čas se jeho systém vnímání, což je vlastně osvojování si hlavních dovedností a koncepcí (učení chůze, mluvení, čtení, plavání, psaní, druhému jazyku či geometrii), rozbije a reformuje. Vše je určitou změnou paradigmatu.

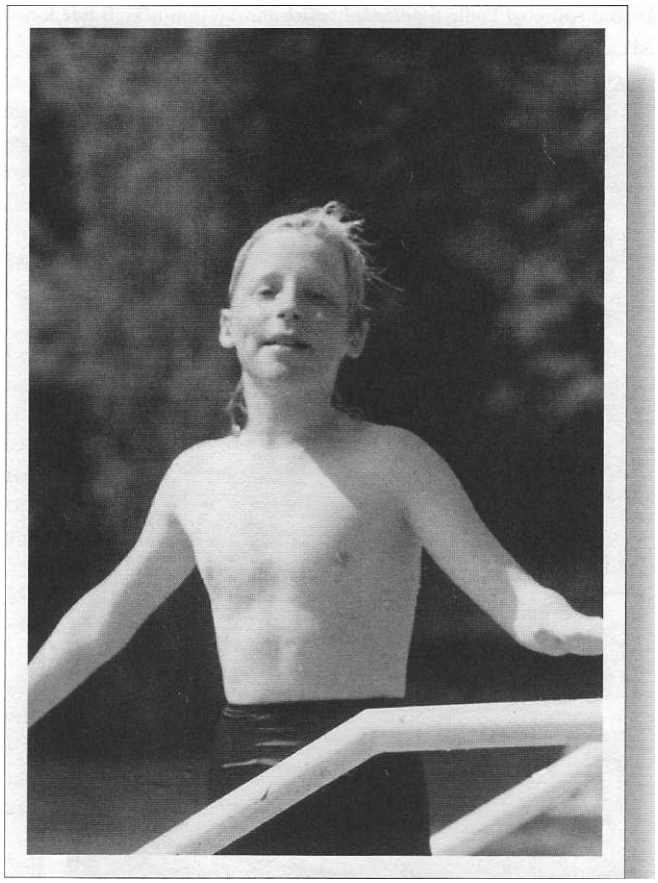

Posun v učení předchází stres, jehož intenzita se dělí do oblastí, jako jsou neklid, vzrušení, tvůrčí napětí, zmatek, úzkost, bolest, obava.

Ve své knize *Učení Dona Juana* Carlos Castañeda to popisuje takto: *Pomalu se začínal učit — nejprve kousek po kousku, pak po velkých kusech. A jeho myšlení brzy vybuchlo. To, co se naučil, nebylo nikdy tím, co si představoval nebo vykresloval, a tak se začal bát. Učení nikdy není tím, co předpokládáte. Každý krok je novým úkolem a strach, který člověk zažívá, je jako nemilosrdná a neústupná hora. Jeho úkol se stal bitevním polem... Nesmí utéci. Musí vzdorovat svým obavám a ve vzdoru musí pokračovat v učení, dále a dále. Musí se plně obávat, a přesto nesmí přestat. To je pravidlo! A přijde okamžik, kdy mu jeho největší nepřítel přinese radost. Učení už pak není děsivým úkolem.*

Učitel pomáhá žákům reagovat na komplexnější potřeby, které znovu a opět překračují předchozí úrovně. Dobrý učitel se také učí a vztahy mezi ním a žáky ho transformují. Uzavřený učitel může studenty uspokojit informací. Ale student ztrácí jeho účast. Studenti jsou, jako občané diktatury, neschopní sdělit své potřeby a ochotu tomu, o kom předpokládají, že ovlivňuje jejich růst. Otevřený učitel, podobně jako dobrý terapeut, ustavuje vztah a rezonanci, vnímá nevyřčené potřeby, konflikty, naděje a obavy. Pokud jde o studentovu samostatnost, dobrý učitel tráví více času tím, že pomáhá vyjádřit nutné otázky než tím, že vyžaduje pravé odpovědi.

Stejně jako nemůžete dát holistické zdraví, pravý učitel ví, že nemůže vnutit učení. Může, jak řekl Galileo, pomoci jedinci objevit to v sobě. Otevřený učitel pomáhá žákovi objevovat modely a vztahy, pěstovat otevřenost novým možnostem. Je porodní bábou myšlenek. Učitel je kormidelník, katalyzátor, má usnadňovat učení, ale ne být jeho prvotní příčinou. Časem se důvěra prohlubuje. Učitel dostatečně svobodný k tomu, aby se naladil, musí mít zdravou sebeúctu, trochu se musí umět bránit, a především mít malé ego. Pravý učitel musí být schopen nechat věcem volný průběh, mýlit se, umožnit žákovi jiné reality. Žák, kterého vedli k tomu, aby naslouchal vnitřní autoritě, je schopen klidně projevit svůj nesouhlas. Potlačení vnější autoritou je vždy dočasné. Jako duchovní, učitel, který léčí nebo rozšiřuje žákovy představy o sobě, probouzí v něm jeho vlastní schopnosti, osvobozuje žáka, otevírá mu oči, umožňuje, aby byl přístupný volbě. Učí to, co vlastně bylo vždy známé. Učí projít obavami, které nás svazují. V transformativním vztahu se s učitelem pohybujeme na hraně, jsme vyrušováni ze svého klidu.

Optimální prostředí pro učení nabízí dostatečné bezpečí, které povzbuzuje zkoumání a úsilí, ale také dostatečné dráždění, aby nás vedlo kupředu. Ačkoliv není humanistické okolí dostatečnou podmínkou pro transformaci vzdělávání, vytváří potřebnou důvěru. Přitom přiměřený stres je také důležitý. Učitelé mohou při transformaci zklamat, jestliže se bojí, že studenta rozruší. Pravý soucit, řekl jeden duchovní učitel, je nelítostný. Nebo, jak napsal básník Guillaume Apollinaire:

Jdi nad propast, řekl.
Oni řekli: Bojíme se.
Jděte nad propast, řekl.
Šli.
Strčil je... a oni letěli.

Ti, kdo nás milují, nás mohou dobře strčit, jsme-li připraveni.

Příliš měkký učitel posiluje přirozené studentovo přání couvat a přešlapovat v bezpečí, nikdy se neodvážit poznat něco nového, nikdy neriskovat. Učitel musí vědět, kdy žáka nechat bojovat, protože „pomoc" či ulehčení, kterého se dožaduje, může přerušit transformaci. Je to stejné jako když plavec musí do vody, cyklista musí dosáhnout novou stabilitu. Dokonce i ve jménu lásky či soucitu nesmíme naše žáky šetřit. Risk s sebou přináší odměny: radost z pochopení, naučení, úlevu od vyřešeného konfliktu, průzračnost, když rozpustíme paradox. Kdokoliv nás učí je agentem našeho osvobození. Nakonec víme, že druhou stranou každého strachu je svoboda. Jednou se to stane, ač se možná setkáme s mnoha překážkami, a ocitneme se na jiné životní cestě. Někdo tento proces transformace popisuje takto: od tmy ke světlu, od ztráty k nalezení, od roztříštěnosti k celosti, od chaosu k průzračnosti, od strachu k zdokonalení.

Rodiče jsou našimi modely pro průzkum. Od nich jsme se naučili couvat či jít vpřed. Působily na nás jejich předsudky. Příliš často dědíme od starší generace obavy, jejich úzkosti, které u nich cítíme. A - i když si toho vlivu nejsme vědomi — jsme příliš ochotni přijímat jejich obavy a naše vlastní, strach ze ztráty, úpadku, mýlky, opuštění, strach z toho, že nejsme dostatečně dobří, přenášet na další generaci:

Moderní studie o strachu z úspěchu, dost častém syndromu, prozrazují, že s největší pravděpodobností plyne z rozhovorů rodičů o tom, že dítě nebude schopno samo zvládnout dané úkoly. Dítě si uvědomuje, že úkol rodiče považují za důležitý, a že zároveň pochybují o tom, že to zvládne samo. Právě toto zasazení celoživotních obav a myšlenek o své neúspěšnosti dítěti brání, kdykoliv je na počátku, dosáhnout jakéhokoliv opravdového mistrovství. Jestli se jako rodiče obáváme rizika a cizosti, bráníme dětem v pokusech rozbít tento systém. Neuznáváme jejich právo na jiný svět. Ve jménu přizpůsobení jim možná bráníme v jejich rozumných rebeliích. Ve jménu rovnováhy se je snažíme ochránit před divokostí, posedlostí, krajnostmi — krátce od nerovnováhy, která může vést k transformaci. Rodič, který prokáže důvěru ve schopnost dítěte učit se, který podněcuje samostatnost, který obavám čelí s humorem nebo přímostí, může rozbít stará pouta zbytečných problémů. Jak roste počet lidí, kteří prošli sami transformativním procesem, uvědomují si tragické dědictví a jsou schopni vést ke změně — historicky novému faktoru.

CELOMOZKOVÁ ZNALOST

Jednou se mysl probudí k evoluci, řekl Teilhard, a lidstvo vstoupí do nové fáze. Je to jen otázka času, kdy uvidíme důkazy světové expanze vědomí. Záměrné užívání vědomí rozšiřujících technik ve vzdělávání je v našich obecných školách novinkou. Nikdy dříve nepronikla kultura k pěstování celomozkové znalosti v obecné populaci. Transcendentní stav, ve kterém

se slévá intelekt a cítění, ve kterém vyšší funkce souznějí s intuicí starého limbického mozku, byl dosud výsadou několika málo jedinců — athénských filozofů, zenových mistrů, renesančních géniů, tvořivých fyziků. Tato hrdinská forma nebyla pro „normální" lidi. A je jisté, že nemohla být vyučovaná ve školách! Ale teď už neexistuje důvod udržovat celomozkovou znalost jen pro elitu. Věda i zkušenosti osobní transformace velkého počtu lidí ukazují, že jde o všeobecnou vnitřní lidskou schopnost, ne výjimečnou schopnost několika umělců, jogínů a zázračných dětí vědy. Mozek každého z nás je schopen nekonečného znovu uspořádávání informací. Konflikty a paradoxy jsou zrním pro transformativní mlýn.

Jsme posedlí logikou, což většinou znamená přesné, krok po kroku vedené (lineární) úsilí. Ale lidský mozek málo užívá logiky tohoto druhu. Je to počítač neuvěřitelné moci a důvtipu, ale daleko více analogový, než digitální. Mozkové kalkulace nepotřebují naše vědomé úsilí, jen naši pozornost a otevřenost informacím. Ačkoliv mozek pohlcuje obrovské systémy informací, do vědomí přijde jen malá část - značnou měrou kvůli našim zvykům a chybným předpokladům o tom, proč známe to, co známe.

Objevy o podstatě mozku jsou bohužel podobné pomalu se šířícím zprávám o příměří. Na bojištích ještě zbytečně umírají vojáci, dlouho poté, co válka skončila. Mladé mysli jsou skličované a ponižované každý den příliš silně, než aby přemýšlely o systému, který ohromuje schopnosti celoživotního růstu, a aby se o něj pokusily. Jak někdo řekl, na rozdíl od hmyzu se lidské bytosti rodí jako motýli a umírají jako kukly.

Neurologie byla dlouho vzdálená práci pedagogických institucí - způsobil to pochopitelně také odborný jazyk. V objevech o specializaci levé a pravé hemisféry je skryta pro pedagogiku nová metafora učení. Vědecké důkazy intuice, jak nazýváme znalost bez logického uvažování, otřásly vědou, a je tu teď doba, kdy by se to konečně mělo odrazit ve vzdělávání. Na vědomé úrovni se pokoušíme myslet po krocích, je to těžký řetěz nebo „cesta myšlení". Po A následuje B to vede k C. Ale nelineární procesy v přírodě, jako je třeba krystalizace a určité děje v mozku, jsou A až Z najednou.

Slovník definuje intuici jako rychlé získání pravdy bez vědomé pozornosti nebo úvahy, znalost zevnitř, instinktivní znalost nebo pocit, který je spojený s jasnou a soustředěnou vizí. Slovo je odvozené z latinského *intuere,* dívat se na někoho s určitými pocity. Nemělo by nás překvapit, že intuice je mimo lineární myšlení a proto je podezřelá. A zprostředkovává ji polovina kůry, která nemluví — naše v podstatě němá hemisféra. Pravý mozek není schopen vyjadřovat slovy to, co ví, jeho symboly, obrazy či metafory musí pochopit a přeformulovat levý mozek, dříve než je „získáme".

Dokud jsme neměli k dispozici laboratorní důkazy o platnosti takových informací, pro naše jednostopá já bylo těžké tyto znalosti přijmout. Máme tendenci o intuici přemýšlet jako o něčem odděleném od intelektu. Přesněji bychom ale mohli říci, že intuice obklopuje intelekt. Cokoliv jsme kdy získali je tak uchované a dosažitelné. Jak napsal psycholog Eugene Gendlin, *rozměr, který jsme si navykli nazývat nevědomím, není dětinský, nízký či nepraktický, ale mnohonásobně bystřejší, než jsme my. Jestliže máme tyto zprávy někdy zkomoleně, tak je to chyba příjemce, nikoliv vysílače.*

Nevyslovená znalost byla vždy významným tichým partnerem v celém našem pokroku. Levý mozek je schopen organizovat nové informace do existujícího schématu věcí, ale *nemůže vytvořit nově myšlenky. Pravý mozek vidí kontext — a tedy smysl.* Bez intuice bychom byli stále v jeskyni. Každý průhled, každý krok kupředu v historii závisel na pravomozkových vhledech, schopnosti holistického mozku najít anomálie, tvořit novoty, vnímat vztahy. Jaký div, že náš přístup k pedagogice, který zdůrazňuje lineární, levomozkové pochody, nestačí držet krok s dobou?

Některé teorie založené na výzkumech tvrdí, že se levý mozek chová téměř jako oddělený, soupeřící jedinec, nezávislá mysl, která překáží svému partnerovi. Naši situaci lze přirovnat k dlouhé cestě dvojčat — námořníků. Jeden je upovídaný analyzující chlapík, druhý němý a někdy snílek. Mluvící partner důvěřuje svým námořním mapám a přístrojům. Jeho bratr má ale tajuplnou schopnost předvídat bouře, změny proudů a jiné navigační okolnosti, které sděluje pomocí znamení, symbolů, kreseb. Analytický bratr se obává důvěřovat radám svého bratra, protože si nedokáže představit, kde se berou. Skutečně, němý bratr má jakési rádio, okamžitý přístup k bohaté databance, která umožňuje hodnotit počasí jako z družice. Ale není schopen tento komplexní systém vjemů vysvětlit detailně. A jeho upovídaný bratr ho tedy většinou ignoruje. Frustrovaný často bezmocně stojí, zatímco se jejich plachetnice řítí do neštěstí. Kdykoliv jsou jejich přesvědčení v konfliktu, jedná analytický námořník tvrdohlavě podle svých úvah až do dne, kdy se bez bratrovy databanky neobejde. Je přemožen. Uvědomil si, že když ignoroval informace svého bratra, šel světem poloinformovaný.

Jeden z vůdčích vědců zabývajících se učením, Jerome Bruner, poznamenal, že malé dítě, které přistupuje k novému předmětu nebo neznámému problému — jako vědec, který se ocitá na hranici svého oboru — by bez intuice bylo úplně ochromené. Neuvědomujeme si například často, jak jsme se rozhodli. Častěji než si uvědomujeme cítíme, jak bychom měli jednat. Když si zvykneme užívat svých kapacit naplno a s důvěrou, řekl Bruner, nemůžeme neuznat sílu intuice. Naše současná technika vytváří takové množství možností, že jedině intuice nám může pomoci ve výběru.

Uvědomujeme si teď, že pravý mozek vidí vztahy, poznává tváře, zprostředkovává nové informace, slyší tóny, posuzuje harmonie a symetrie. Nejvážnější neschopností, kterou jsme všichni získali, může být určitá slepota — neschopnost vidět vztahy nebo zjišťovat smysl. Ještě žádná škola zatím nenabízí vzdělávací program, který by vedl k odstranění této nejzákladnější překážky.

Výzkum potvrzuje, co vnímaví rodiče a učitelé věděli vždycky: učíme se různými způsoby. Podle uspořádání našich mozků jsou někteří lidé levo-

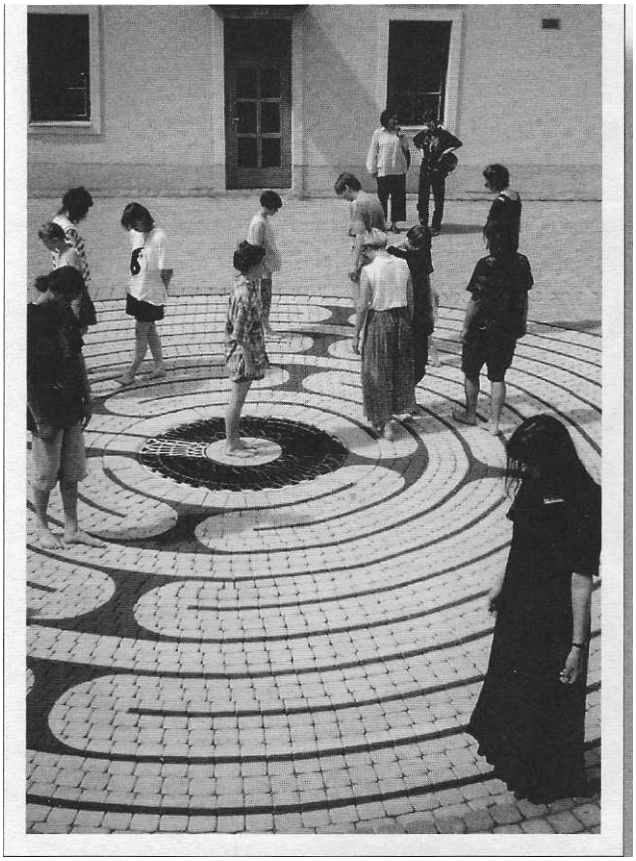

dominantní, někteří pravodominantní a někteří nejsou ani jednoho typu. Někteří se lépe učí posloucháním, jiní díváním se nebo dotykem. Někteří dokáží vizualizovat jednoduše, jiní vůbec. Někteří si dobře pamatují různé přednášky, telefonní čísla, údaje, jiní barvy a pocity. Někteří se učí lépe ve skupinkách, jiní o samotě. Někteří jsou nejschopnější ráno, jiní odpoledne. Z rozdělených mozků nemůže žádná vzdělávací metoda získat maximum. Objevy o specializaci hemisfér a tendence jedinců oblíbit si jeden způsob nám také pomáhá pochopit, proč se tak moc lišíme v tom, jak vnímáme a myslíme.

Výzkum mozku také vede ke zvratu v našem chápání rozdílu mezi mužským a ženským vnímáním. Pohlaví zjevně mění některé stránky mozkové specializace. Levá a pravá hemisféra mužů se specializuje v ranějším dětství, než u žen, což sebou nese určité výhody a nevýhody. Mužské mozky jsou lepší v některých typech prostorového vnímání, ale jsou méně pružné, více zranitelné, než ženské mozky. Jsou náchylnější na důsledky poranění. Podle jedné studie ukázala, že při podobných zraněních mozku měly ženy téměř nulovou ztrátu ve vyjadřovací schopnosti, zatímco muži měli velké vyjadřovací potíže. Proti ženám trpí dyslexií (potíže při čtení) mnohonásobně více mužů. Dyslexie, kterou trpí nejméně 10% populace, se zdá být spojená s dominancí kůry pravé hemisféry v procesu čtení. Ti se silně holistickým vnímáním jsou v našem vzdělávacím systému, který klade důraz na symbolický jazyk a symbolickou matematiku, často v nevýhodě. Právě tito lidé mohou být ale neobyčejně nadaní. Typicky vedou v umě-

ní a novátorském myšlení, jejich schopnost přispívat společnosti je často snížena, protože systém v prvních školních letech podkopal jejich sebeúctu.

POTŘEBA NOVOT

Syntéza a modelování jsou úkoly nutné pro přežití v 21. století. Jak stoupá komplexnost vzdělávání, rozsáhlost vědy, rozdílnost možností, potřebujeme celomozkové chápání tak, jak jsme ho v historii ještě nepotřebovali: levý mozek k testování, analýze, výběru, budování konstrukce a podpěr nového uspořádání, pravý k vynalézání, snění, chápání smyslu a rozšířenému pohledu. Oba společně pak k objevování pro budoucnost. Objev specializace hemisfér předpovídal spisovatel Henry James, když pozoroval, že jsou dva hlavní typy lidí: ti, kteří preferují emoci *poznávání,* a ti, kteří preferují *překvapení.* Levá hemisféra, jak se zdá, se specializují na vysoce strukturalizované stimuly jako je třeba cvaknutí, zatímco pravá integruje novou, difuzní informaci, jako je třeba svit světla. Levý mozek si především uvědomuje vztahy stimulů, které už dříve znal. Pravý se zabývá tím, s čím ještě nemáme důkladné zkušenosti.

Experimenty také ukazují, že kromě chápání vztahů a vynikání v hlubokém chápání pravý mozek také daleko lépe vnímá za šera a tmy. Vypadá to, poeticky vyjádřeno, jako pohled do neznáma, jako jeho chvalozpěv na tajemství. Volné vynořování pravomozkových znalostí je jako vypůjčená kniha, jako zachycení melodie, kterou jsme slyšeli při chůzi, či matná vzpomínka. Je to jako sen, na který jste si z poloviny rozvzpomněli. Plně si ho neuvědomujeme. Bez levomozkové schopnosti poznat, pojmenovat, integrovat všechny obrazy, kterými bychom mohli obohatit naše životy, ale zůstávají ve vězení. Psychotechniky ulehčují vyplutí neznámého. Ve stavu difúzní pozornosti jde komplex pocitů a vjemů jinou cestou, než přes analyzující levý mozek. Skutečné tajemství je v náhlé integraci, v okamžiku, kdy je k tomu vhodná doba. Pak víme celomozkové. Je to jako červená žárovka, která se v karikaturách objevuje nad hlavou, a která má vyjádřit „záblesk myšlenky".

Aniž si to uvědomujeme, možná lidi tlačíme jednostranností našich škol k extrémům jejich vnitřních tendencí. Rebel-inovátor se liší stále víc a později se stane dokonce antisociálem nebo neurotikem. Plaché dítě, které si přeje utěšit, je autoritativní strukturou formované dokonce do ještě poddajnější role, ještě plaššího stavu. Ve své studii přirovnali Haney a Zimbardo střední školy k vězení, a tvrdí, že skutečnou tragédií nejsou ti, kteří vyrušují, dokonce ani ti, kteří chodí za školu, ale *„nekonečnéprůvody rozplizlých studentů, kteří školním systémem procházejí tiše a bez dotazů, nedotěrní a nevšímaví".*

Začínáme si uvědomovat, že musíme žáky vychovávat pro nejistoty svobody, která se rozprostírá za hranicí známého. Schopnost pozměnit úhel pohledu vždy pomáhá řešení problémů. V jednom experimentu učili psychologové studenty znovu si problémy projít a uspořádat, nebo si je představit jasněji. Ti, kteří se učili opětovně formulovat problémy, museli své definice problémů rozšířit a znovu zkontrolovat své předpoklady, jestli byli skutečně pravdivé a jediné možné. Ti, kteří si prošli všechny předpoklady, na hlavu porazili ty, kteří si problém představovali jasněji. Studenti byli například požádáni aby navrhli hodiriy, které na svém povrchu nemají žádnou pohyblivou část, nebo nic, co by se během normálního užívání měnilo. Odpověď je: *akustické* hodiny. To, že jsme si zvykli se na hodiny *dívat,* vede mnoho lidí k tomu, že předpokládají, že hodiny musí dávat vizuální informaci. Fantazijní skoky, zvědavost, syntéza, spontaneita, záblesk vhledu - to by nemělo být jen pro vyvolenou menšinu. Učitel John Gowan, jehož speciálním zájmem je tvořivost, řekl: *Opravdu tvořivíjsoujen ti lidé, kteří tvrdohlavěpřekonávali všechno úsilí rodiny, náboženství, vzdělání a politiky potlačit to v nich.*

Jestliže se učíme ochočit si tvořivost — to znamená spíše ji zvyšovat, než popřít, jak to dělá naše kultura - můžeme zvýšit počet tvořivých lidí nad kritickou míru. Vždy, když bylo této míry ve vzdělávání dosaženo, jak to bylo u Athéňanů za Periklea, v době renesance, v průmyslové Anglii a v době amerického federalistického období, civilizace udělala velké skoky kupředu. Brzy může nastat zlatý věk takových lidí, takový, že ho lidstvo ještě nezažilo. Génius je vždy ten, kdo předběhne dobu. A největší mozky tohoto věku úsvit něčeho takového předpovídali. Neexistuje jiná možnost: narodili jsme se tvořiví. Naše první pohledy a zvuky byly nezkušené, nové a originální. Prozkoumávali jsme svá malá universa, pojmenovávali věci a znali je intimně. Pak toto pozorování přerušilo náhle formální vzdělávání a nutilo nás do jiného, úzkostnějšího druhu pozornosti, a zároveň ničilo stav vědomí nutný pro dobré umění a dobrou vědu. Budeme-li mít velké štěstí, pedagogika se nejdříve možná pustí do rozvíjení tohoto bohatšího, pohotovějšího vědomí. Naše školy možná postupně zastaví pokusy veslovat na plachetnicích.

POTŘEBA SPOJENÍ

Smysl pramení z kontextu a spojení. Bez kontextu nic nedává smysl. Zkuste si představit kontrolora bez kontrolních lístků, jazyk bez gramatiky, hry bez pravidel. Pravý mozek, se svým nadáním vidět modely a celek, je základem pro pochopení kontextu, pro objevení smyslu. Učení se učit obsahuje učení se vidět vztahy mezi věcmi. *Naneštěstí nám naše školy nepomáhají,* řekl antropolog Edward Hall, *protože nás neustále učí nevnímat vztahy.*

Kontext... znamená to, co je spletené dohromady. Pozorujeme ted ekologii všeho kolem a uvědomujeme si, že věci dávají smysl jenom v souvislosti s jinými věcmi. Stejně jako se začala medicína dívat na kontext nemoci, na příčiny a ne jen na symptomy, pedagogika začíná uznávat, že vzájemné vztahy toho, co víme, pavučina souvislostí, je důležitější, než pouhý obsah.

Pod označením I program, který byl navržený na pomoc rodinně deprivovaným dětem, učili výchovní poradci od massachusettské firmy Synectic tisíce dětí ze základních škol jak vnímat kontext - ve smyslu, jak myslet metaforicky. Zpočátku většina dětí namohla pochopit smysluplné vztahy, když se jich učitel ptal: „Jak je růst semínka podobný růstu vajíčka?" Typické odpovědi dětí ze 3. třídy před výcvikem byly: „Kytka je lepší." „Kuře může chodit." „Kuře je menší." „Na květině není žádné peří." Po několika hodinách skupinového cvičení se dětí ptali znovu. Všechny ted byly schopné zobecnit některé podobnosti: růst, změnu formy, atd. Jejich metafory často překvapovaly. Jedno dítě řeklo: „Jen vejce a semínko ví, čím budou, až vyrostou.... Něco vevnitř jim to musí říci." Jiné dítě řeklo, že i vejce i semínko jsou na začátku malá a nakonec překvapivě velmi vyrostou, jako otcův vztek. „Když je zuřivý, začne nejdříve s malým vztekem a pak je zuřivější a zuřivější." Jeden hoch srovnával nakřápnutí vajíčka a semínka s prasknutím trubky vodovodu, když v ní zmrzne voda.

Když testovali děti ve školách Lawrence rok po tréninku metaforického myšlení, žáci první třídy znali o 363% více písmen a zvuků, v chápání řeči se zlepšili o 286%, ve čtení slov se zlepšili o 1 038%. U dětí z mateřských škol se z roku na rok zlepšily obrázko-slovníkové testy o 76%. U žáků třetí třídy se zlepšilo čtení téměř o 40%.

William J.Gordon věří, že učení je založené na tvoření vztahů, kterým se z nového dělá známé, na schopnosti, kterou u mnoha lidí škola potlačila. Mezi otázkami v jeho cvičeních jsou: „Co potřebuje více chránit, želva nebo kámen?" „Co váží víc, valoun nebo těžké srdce?" „Co roste víc, strom nebo sebejistota?" Metafora staví mosty mezi hemisférami, symbolicky přináší znalosti z němého pravého mozku tak, že je může pochopit levý a pak mohou vypadat *jako* něco známého. V Synecticsu se také ptají na příklady odpuzující přitažlivosti, jemného brnění, zmrzlého kvapu, disciplinované svobody — cvičí tak děti v překonávání paradoxů.

Části světa nemůžeme pochopit jinak, než v podmínkách celku. „Příroda je jedna nádherná jednota," řekl Albert Szent-Gyorgyi, „mezi fyzikou, chemií, kvantovou mechanikou... není žádný rozdíl." Kenneth Boulding, ekonom a prezident Americké Asociace pro Rozvoj Vědy, mluví o „hluboké reorganizaci a restrukturalizaci znalostí", která v této době přichází: „Staré hranice se na všech mezích bortí." Všimněte si, že říká restrukturalizace, ne přidání nových znalostí. To je tvar, ze kterého je jasné, že tím myslí změnu. Lidé se musí naučit přizpůsobit *celý mozek celému světu,* řekl Joseph Mecker: *levomozkové lineární myslitele čekají těžké časy.* Ti, kteří setrvávají ve víře, že žijí v zahradě, objeví, že mrkve se otočily tak, aby se setkaly se salátem, zatímco zvířata a plevel k nim vniknou uvolněným plotem. Žádná věc už nemůže být považovaná za izolovanou... život v takové divočině bude požadovat existenci celého mozku, ne jen té části, která bují na analytické fragmentaci. Je obtížné si představit, jak se hranice našich odlišných oborů jednou slijí. Jednodušší by bylo, kdybychom uvažovali v termínech hloubky: Pronikání humanistického výzkumu, v libovolných směrech, nás, zdá se, přivede k určitým ústředním pravdám či principům.

POTŘEBA PŘEKROČIT KULTURU

Nejen že bychom se měli učit spojovat informace, ale měli bychom dávat do vztahu každou s každou. Uvědomujeme si více, že žádná kultura ani

žádné historické období neznalo odpovědi na vše. Kolektivní moudra získáváme z celé historie a ze všech koutů planety. „Byli jsme mecenáši našeho kulturního dědictví," řekl psycholog Stanley Krippner, „a oběťmi krátkozrakosti naší kultury." Naše koncepce možností se hroutí v dusivém materialismu, zastaralém dualismu mysli a těla.

Stejně jako ve zdravotnictví, novátoři začínají pátrat v jiných kulturách — v šamanismu, v akupunktuře - a objevují a přizpůsobují tradiční učební systémy, nástroje, perspektivy. Oproti našemu škatulkování informací se Cejenové a jiné americké indiánské kmeny snaží vyjádřit vše kruhem, spojit vzájemně spjatou realitu tím, že na její zmapování užívají kruh. Kruh se může například dělit do čtyř ročních období, „čtyř stran světa", nebo období života. Nebo je možné vyjádřit modely a vztahy mezi společenskými skupinami nebo vrstvami pomocí plynulého kruhového grafu. Učitelé na Harvardské pedagogické fakultě na příkladu kruhu vysvětlují vztah mezi obory.

Jiný přírodní systém nabízí způsob, jak ukázat souvislosti. Mnoho amerických učitelů přijalo způsob „procházení", což je původně zdlouhavá a nesnadná cesta do pouště, kterou museli absolvovat australští domorodí mužové okolo 14. roku věku. Když ví, že jsou připraveni na zasvěcení života nebo smrti, neodkladně je vedou k výchově, charakteristické pro kmen. V některých školách teď mají studenti možnost si sami vytvořit učební plán podle toho, jakých a jak velkých cílů si přejí dosáhnout — je to jejich forma procházení. I mezi učiteli vzrůstá touha po starých mýtech a symbolech, ústní historii, obřadech země, primitivních rituálech a zvycích, neobyčejných schopnostech popsaných v kulturách méně lineárních, než je naše.

Jak se mění náš pohled na svět, mění se svět: stává se menším, bohatším a lidštějším. Co je orientace v jemných vzorech v terénu ze sněhu a písku, navigace z ostrova na ostrov, tanec na žhavém uhlí, pokus o zaklínání bolesti? Co všechno může člověk dokázat? Jaké věci jsou naší kolektivní znalostí? „Nikdo z nás," říká účastník alternativní školy, „není tak bystrý jako *každý* z nás." Objevujeme, že jsme také schopni tvořit mýty, starověké strategie pro kultury, které se účastní transformace. Na seznamu život měnících, burcujících zážitků obsažených v dotaznících Spiknutí Vodnářů mluvilo několik lidí o kulturních šocích — cestě do jiných zemí, jiných částí světa.

V jiných kulturách je pro nás ukryta mocná pomoc. Eskymácké dítě, které cítí napětí, vedou k tomu, aby se upřeně dívalo jako pták nebo ryba, a zároveň se na čas od znepokojivé situace uteklo, jako pták ulétne nebo ryba rychle odplave. Také se učí vrátit se po určité době k problému, stejně jako se k němu vrátí pták nebo ryba.

Prostí Indiáni Severní Ameriky učí své děti o dvojníkovi uvnitř člověka, existenci kpnfliktních já, která mohou být sladěna do souladu. Naše kultura potřebuje svou Cejenskou Kruhovou Představu — kosmologii, do které může včleňovat informaci a zkušenost: naše místo na planetě, naše pořadí na jevišti vývoje a historie, náš vztah k nekonečně malému elektronu a ohromným galaxiím, okolí našeho zrození, umírání, práce, rodiny. Všechno to vytváří kontexty. Bez pohledu na celé systémy nemůžeme pochopit sebe, jeden druhého, nebo podstatu: tkanivo událostí, pavučinu okolností, mnohočetných perspektiv.

POTŘEBA VYSOKÝCH NADĚJÍ

„To, co jsme považovali za horizont svých schopností se ukázalo být jen předvojem," řekl Tom Roberts, pedagogický pracovník z Illianois, učitelům, kteří se zajímají o transpersonální pedagogiku. Jeden projekt (Limity lidské vzdělatelnosti) doporučil, aby výzkumníci určili některé *nejzazší* limity: *„Musíme tato omezení zjišťovat, abychom soustředili energii na jejich dosažení nebo překonání. Soustředění se na nejzazší hranice lidské vzdělavatelnosti představuje novou, odlišnou perspektivu... "*

Experimenty také ukázaly moc našich představ o sobě: vysoká či nízká očekávání našich rodičů, našich učitelů, nás samých. Moderní studie o lidech ze stejné socio-ekonomické skupiny prozrazují, že ti, kteří stoupali, měli oproti jiným rozhodující předpoklad: jejich rodiče předpokládali, že budou úspěšní. Učitelé jsou vedeni k tomu, aby očekávali málo. Ve známém experimentu 60. let prokázali Robert Rosenthal z Harvardu a Lenore Jacobsonová, učitelka ze San Francisca, to, co nazvali Pygmalion efekt — objev, že učitelé bezděčně sdělují svá očekávání o tom, co student může dokázat a takto vsazují do mysli žáka sebe splňující prognózu. Studenti, o kterých učitelé předpokládali, že předměty zvládnou, dokonce i když se učitelovy představy zakládaly na falešných informacích, tak obyčejně uspějí. Na druhé straně jedna studie ukázala, že učitelé dávají těm studentům, od kterých očekávají málo, obyčejně mírně *negativní* zpětnou vazbu. Studenti pak mají těžkosti, když se snaží změnit to, co dělají špatně. Nejen Pygmalion efekt, prokázaný v tisících experimentů, má takový vliv: učitelé mají také měřitelné tendence založené na pohlaví, rase, fyzické přitažlivosti svých studentů.

Když se Abraham Maslow zeptal studentů na univerzitě, zda někdo předpokládá, že bude mít úspěch, nikdo se nepřihlásil. Učitelka budoucích pedagogů z Velké Británie všem svým studentům říkala: *Když stojíte před takovou třídou, uvědomujete si, že tam máte Einsteiny, Piccasy, Beethoveny budoucnosti?*

Ve vzdělávání je hybná síla, která vytvoří také hodnoty očištění, studijní plán morálního vývoje. Lawrence Kohberg a jiní tvrdili, že se děti na morální otázky stávají citlivější, vedeme-li je k tomu, aby o nich uvažovaly. Charakter učitele může studenty skutečně stimulovat k spolupráci, altruismu a službě - nebo pokrytectví, ponižování, soupeření. Jak kdosi napsal, všichni učitelé předávají hodnoty, ať už vědomě nebo nevědomě.

Možnosti překvapují — a straší, když si uvědomíme, jak jimi lidé plýtvají. Ale ověřená fakta, která teď na tyto možnosti poukazují a vedou nás k zájmu o tyto možnosti, nabízejí i naději. Žijeme ve věku *Guinesovy Knihy Rekordů.* Toto je *živá* morální výchova, která učí překonávání. Protože můžeme cestovat a komunikovat spolu, a vlivy, kterými působí školy umělců, mnoha velkých fyziků a spisovatelů, teď mohou překvapivě silně působit na celém světě.

TRANSFORMACE UČITELŮ

Reformu za reformou, jejichž slibům někteří nevěří, neuspěla, protože příliš mnoho učitelů nesouhlasí s klíčovými koncepcemi, nebo je nechápe. Jak poznamenal Charlie Brown: *Jak můžete stvořit novou matematiku s myslí plnou starě matematiky?*

Nejde lépe reformovat pedagogiku dekretem. Učitelé musí niterně pochopit nové myšlenky, které z ní vyplývají. Jak řekl jeden učitel: *Učitelé, kteří špatně pracovali se starými nástroji budou pravděpodobně s novými nástroji pracovat ještě hůře.* Někteří učitelé jsou, jak to nazval Bruner zabíječi snů, jejichž nedostatky mohou ovlivnit celé životy a osudy. Stejně jako lékařské fakulty vybírají raději akademicky přísné, výborně memorující, než ty, kteří jsou nejlépe schopni o lidi pečovat, tak pedagogické fakulty staví překážky v podobě hantýrky a práce tak hloupé, že zastraší všechny tvořivé mimo těch nejtvrdohlavějších kandidátů. Když jiskřivý, obrazotvorný student přežije celý fakultní maratón, dostane se do ztuhlého systému, který se není schopen změnit. Tvořivý učitel, který se hrne do experimentálních programů, často vyhoří — z vyčerpání a deprese z dlouhého boje o udržení novot při životě namísto vyplňování hlášení, cítí se konsternovaný, napadaný. V profesi nejdůležitější pro mentální zdraví jsme zjistili nejnižší míru talentu a citlivosti.

Rosenthal a jeho společníci na Harvardu vyvinuli test „Profil neverbální citlivosti" (PONS), aby změřili schopnost jedince vnímat emoce a úmysly jiných bez pomoci slov. Jako celek měli učitelé relativně malou úspěšnost. Na druhé straně studenti byli docela vnímaví. Ti, kteří věří, že jinými mohou manipulovat — kteří by velmi uspěli v „Machiavelliho stupnici" — jsou na neverbální narážky relativně necitliví. Ti, co test vytvořili, tvrdí, že poslouchající mají vysoký počet bodů a mluvící velmi malý. Když to shrneme, učitelé jsou zvyklí mluvit, ne poslouchat. Nebo jak říká titul jedné knihy, *Pelargónie na okně právě umírají, ale učitel se samozřejmostí pokračuje.* Studenti se, se svojí citlivostí na vše, co je nevyřčeno — učitelovy pohledy, pózy kárání nebo zavržení — se učí to, co musí, aby systém přežili.

Donedávna měla pedagogika zpětný chod, trochu se starala, aby učitel byl schopen vidět kontext a enormně se věnovala obsahu. Nadaný učitel však přece jen může infikovat generace vzrušujícími myšlenkami, může startovat nové kariéry, dokonce revoluce. Například Carl Cori, laureát Nobelovy ceny, profesor a výzkumník z Washingtonské Univerzity v St. Louis, dohlížel na *šest* vědců, kteří později obdrželi Nobelovy ceny.

Vliv prvního učitele na celoživotní dráhu dětí popsal *Harvard Educational Review.* Několik předních žáků slečny A, všichni vychovávaní v chudých poměrech v Montrealu, v dospělosti dosáhlo nejvyššího společenského postavení a zbytek byl hodnocen jako průměrný. Žádný nezůstal v nízkých poměrech. Slečna A byla přesvědčena, že všechny děti budou na konci 1. třídy číst, bez ohledu na to, z jaké vrstvy pochází. Studentům vtiskla do hlavy pocit důležitosti vzdělání, doučovala ty, kteří látku nestíhali, čekala

na ně po škole, aby jim pomohla, vnutila svůj oběd těm, kteří zapomněli stravenku a jména všech svých žáků si pamatovala i po 12 letech. Vytvořila upravenou novou matematiku a nové techniky pro učení čtení, ale jejím skutečným tajemstvím, podle nejlepších žáků a kolegů, bylo to, že učila s ohromnou láskou.

Pedagožka Ester Rothmanová, autorka knihy *Problematičtí učitelé* špatným učitelům přisuzuje nejen nezpůsobilost, ale také nevědomé konflikty, potřeby a motivy uvnitř nich. Zuřivost, sarkasmus, násilné hry, nízká očekávání a z toho pramenící nízké výsledky, obzvláště u několika nejlabilnějších — všechno toto mocně přispívá k neúspěchům ve vzdělání, napsala. Rozpočty, prostředí a techniky jsou až druhořadé.

Když učitelé dovolí vyplout svým nejhlubším pocitům a motivacím, když jdou dovnitř, aby hledali sebevědomí a emocionálně se uvolnili, začnou jednoznačně pracovat na změně společenské struktury. *Pak* se učitelé-idealisti, skrytí reformátoři, projeví, řekla Rothmanová. *Vzdělávání může transformovat kulturu, ale jen do té míry, do jaké jsou transformovaní pedagogové,* řekla Dianě Watsonová, členka školského úřadu v Los Angeles.

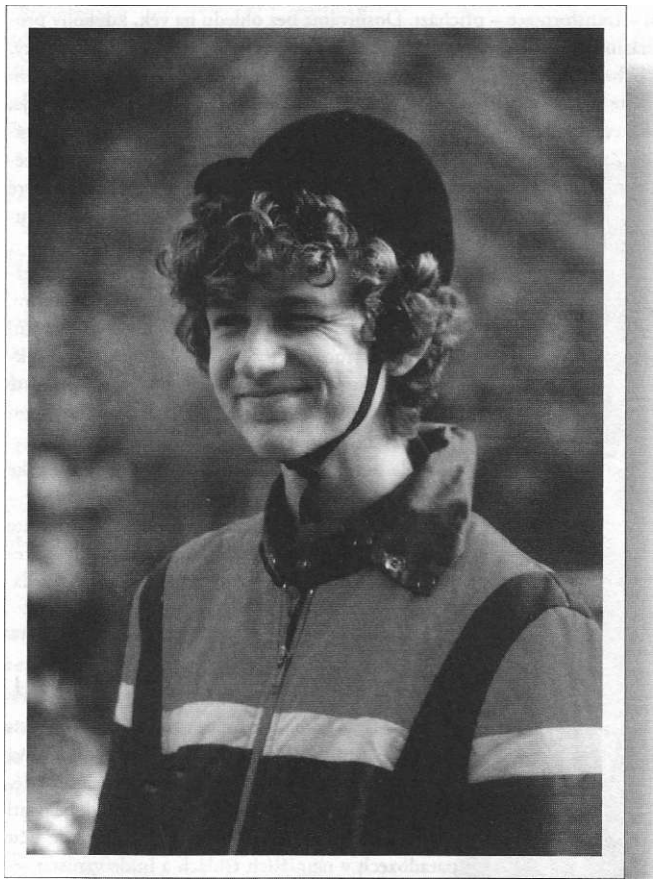

V poslední době politické kruhy zabývající se pedagogikou (tzv. hnutí usnadňující chování) soustřeďují pozornost na učitele jako na bytosti, které mohou zabít, nebo podnítit učení. *Většina školních okrsků v minulých 5ti letech zjistila, že nemohou zlepšit vzdělávání, dokud nezmění učitele*, řekl jeden konzultant. Toto hnutí mluví prostě: chce, aby si učitelé uvědomili, jak se před svojí třídou chovají, a uvědomili si svůj poměr k sobě a ostatním. Tímto uvědoměním, nebo sledováním videozáznamu, směřuje usnadňující chování pozornost na negativní a pozitivní činy. Výzkumy ukázaly, že se děti učí lépe od dospělých, kteří jsou spontánní, tvořiví, podporují je, jsou fyzicky v kondici, od těch, kteří hledají spíše smysl než fakta, kteří mají vysokou sebeúctu, kteří svoji práci vidí spíše jako osvobozování, než kontrolování pomalých žáků. Dobří učitelé se zajímají spíše o proces, než o dosažení určitých cílů. Připouštějí své chyby, baví se se studenty o převratných myšlenkách, o pocitech, podporují spolupráci, vedou studenty k tomu, aby si svou práci sami plánovali, připravovali nepovinné pomůcky. Ponižování, rozdělování studentů, trestání a zjednávání si kázně tlumí učení.

Krize, před kterou ted stojíme, může být odrazovým můstkem vlastního humanistického experimentování. Když lidé ubližují, volají o pomoc. Vzdělávání je dnes ubližování a volání o pomoc. Nebojme se zareagovat.

NOVÝ ROZVRH

Nové školní společenství je důvěrnější, přátelštější než škola, doplněná příležitostnými rodinnými třenicemi. Učitelé, rodiče a studenti společně rozhodují o důležitých otázkách přístupu a rozvrhu a volí nové členy sboru. Studenti oslovují učitele jménem a vidí je spíše jako přátele, než jako autoritu. Věkové skupiny jsou většinou pružné, ne přesně určené struktury tradičního vzdělávání. Většina programů, které přinášejí novoty do pedagogiky případně učí obsáhnout dostatečnou strukturu k tomu, aby připomněla studentům jejich odpovědnost a připravila je na některé domněnky starého paradigma, když opouští školu. Vyšší stupně jsou navrženy pro ty, kteří potřebují potvrzení pro vstup na univerzitu.

Nový rozvrh je bohaté a jemné čalounění, které omezuje jen školní byrokracie, rozpočet a meze energie učitelů. Skutečně žádný předmět není příliš obtížný, polemický nebo odrazující, abychom o něm tak uvažovali.

Ve většině států jsou samozřejmě některé části rozvrhů předepsané zákonem. I přesto integrují učitelé mnoho akademických předmětů s pravohemisférovými aktivitami (hudbou, tělovýchovou, uměním, senzorickou stimulací) nebo ji podávají zdramatizované, jako například znovu uzákoněné vyučování historie, takže studenti o tomto oboru budou uvažovat svěže a se zájmem. Studenti zažívají jiná historické období a jiné kultury na návštěvách muzeí a festivalů, učením dovedností a hudby jiné doby a místa. Používají matematiku k budování chrámů. Jsou při svých hrách zvyklí na společnost. Rodiče a experti jsou dobrovolnými učiteli duchovních disciplín a studenti se také vzdělávají navzájem. Rozvrh taky zahrnuje promyšlené množství umění a humanitních oborů, studenti se mohou učit kaligrafii a batikování, mít představení na Broadwayi, psát a účinkovat na svých televizních okruzích. Učí se užívat a ovlivňovat politickou moc tím, že se školy účastní úřadování na radnicích, na městském shromáždění. Učí se biologii tím, že pečují o zvířata, botaniku na zahradách.

Učí se o tom, jak se dostat do dobré kondice. Učí se uvědomovat si svoje vzorce chování, jak poznat strach a konflikt, jak se učit reagovat, jak mluvit o tom, co potřebují. Užívají se seriózně změněné stavy vědomí, soustředovací cvičení, meditace, relaxace a představivosti, aby byla otevřená intuitivní cesta k celomozkovému učení. Studenti se povzbuzují k naladění, imaginaci, identifikaci speciálních pocitů a vrcholných zážitků. Jsou techniky pro podnícení tělesného uvědomování: jóga, dýchání, relaxace, pohyb, biofeedback.

Studenti jsou vedeni k úvahám o sémantice — jak pojmenovat hnutí myšlenek. Studují náměty, které by pro většinu tříd byly považované za sporné — např. o rození a smrti. Cizí jazyky můžeme učit technikou, jako je *Tichá cesta,* metoda, ve které učitel mluví velmi málo a vybízí studenta, aby ihned užíval cizí jazyk. Nebo sugestologií, metodou zrychlující učení, se kterou začali v Bulharsku. V ní pro rozhýbání pravé hemisféry používají hudbu. Vedou studenty, aby přemýšleli o paradoxech, konfliktních filozofiích, důsledcích svých domněnek a svého chování. Zdokonalují, vynalézají, ptají se, uvažují, argumentují, sní, zápasí, plánují, prohrávají, vítězí, znovu se v myšlenkách vrací k problémům, představám. Učí se učit a chápat, že vzdělávání je celoživotní cesta.

Studenti všech věků hrají hry: vzdělávací hry, matematické hry, stolní hry fantazie, historie, rozvíjení prostorové představivosti, společenských otázek. Spíše než soupeřivé tělesné hry mohou hrát nové hry, stále se rozšiřující sbírku aktivit, které umožňují držet se sloganu: hraj vytrvale, hraj fér, nikoho nezraňuj.

Soupeření, společenské postavení a popularita hraje v dynamice těchto škol relativně malou roli. Většina studentů se jich účastní dobrovolně, protože oni a jejich rodiny této formě dávají přednost. Takové rodiny nezdůrazňují společenský zápas a konkurenci a své důvody dokáží obhájit vynikajícím způsobem. Rozvrh a chování učitele u studentů také posiluje samostatnost, empatii a vzájemnou podporu. Rozvoj se spíše ukrývá v tresti pomíjivých spřízněných debat, než v hlubokých vzorech my a okolí, které jsou typické u skupin na konvenčních školách.

Hlavní ctižádostí tohoto rozvrhu je samostatnost. Je založená na domněnce, že děti mají být svobodné, musí se dokonce osvobodit i od nás — od našich omezujících domněnek a získaných zálib a zvyků. Znamená to, i kvůli zdraví, přiměřenou rebelii, ne konformitu. Zralost s sebou nese morálku, která pramení z vnitřního já, ne z pouhé poslušnosti požadavkům kultury.

Jak tragicky novodobá historie ukázala, poslušnost založená na strachu k morálce nevede. Psycholog Stanley Milgram v sériích teď už klasických experimentů vedl pokusné osoby k tomu, aby dělaly to, o čem věří, že je

bolestivý šok, jiným osobám. (Ve skutečnosti oběti, spolu s experimentátorem, bolest jen předstírali.) Většina subjektů, ačkoliv tím, o co byla žádána, viditelně trpěla, nebyla schopna „autoritě" (psychologovi v bílém plášti) říci ne. 65% těchto obyčejných lidí bylo ochotno působit krutosti, možná stálou bolest, i když měli falešnou páku přístroje tlačit až do krajních poloh. Dokonce i když z druhého pokoje slyšeli příšerný jekot, nedokázali experimentátorovi odmítnout. Tento jev — Milgram ho nazývá poslušnost autoritě - přesahuje všechny kultury a věkové kategorie, u dětí lehce více než u dospělých. Většina lidí se přizpůsobí, když odměnou za to svět přijímá. Jestliže se ve světě stále cítíme jako doma, hluboce spříznění a spokojení, když nemáme obavy, nemusíme se takto chovat. Samostatného studenta naviguje vnitřní gyroskop, řídí ho vnitřní autorita. Sarah McGarthyová, pittsburská učitelka, tvrdila, že tito pedagogové představují pro příliš poslušné děti hojivý program, protože je učí tvořivosti, přiměřené neposlušnosti jako protijedu proti Milgramově efektu.

MIMO ŠKOLU

Ačkoliv nástup vzdělávacích alternativ byl relativně dramatický, většina rodin nemá přístup k novým školám, otevřeným třídám a těm učitelům, kteří tuto práci ovládají — kteří rezonují, chválí, zasvěcují. Můžete pomoci — ne uniformním putováním za záchranou, ale jako dobrovolník, odpadlík či předsunutý zvěd. Existují nová místa, kde se učit, nové způsoby, jak se učit, noví lidé, kteří učí, nové schopnosti ke zvládnutí, nové spoje, které můžeme vytvořit. Vstupujeme do období učení bez hranic, věkových omezení, předběžných požadavků, vyhazovů. Širší forma vzdělávání vábí stále více různé společnosti a podnikatele, kteří objevili touhu po vzdělávání, transformativních technologiích, smysluplných cílech a dovednostech.

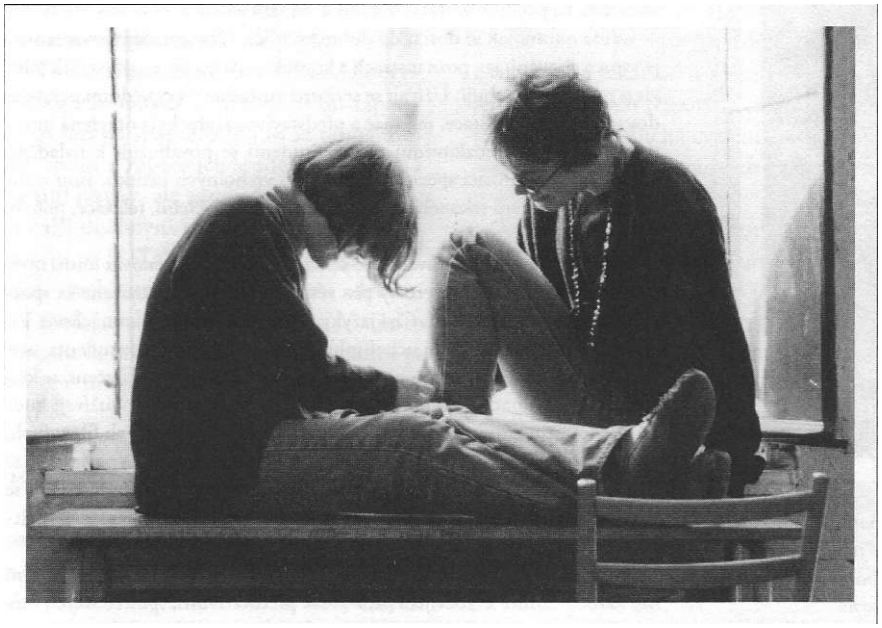

Dosáhnout pandeiu, Pravou Podstatu, učení obou půlek mozku — to není vůbec malá ctižádost. *Žádná škola to nemůže dokázat. Žádná škola to nikdy nedokázala.* Jen společnost celá může nabídnout holistické vzdělávání a jen celá osobnost to může přijmout. Současná osobní a společenská transformace nás může přivést k tomu, co Konfucius nazval velkým učením (ve srovnání s malým učením, které vedou naše školy). *Není pravděpodobné, že univerzita vyroste do velikosti města,* řekl William Irwin Thompson v *Hranici historie, budou krnět, než si uvědomí, že město samotné (a ne jen budova školy) je pravou univerzitou.*

Největší reformou školství může být *decentralizace*, rozebrání zdí bez oken, které oddělovaly školy od společnosti, od centra skutečného života. Demystifikace, decentralizace, despecifikace jsou rozkazy dne. Většina vzrušujících změn a úspěchů v novém šatu pedagogiky odráží návrat k pravým spotřebitelům, ke společnosti a žákovi. Stejné jako obrat v medicíně vyprovokovali nejen doktoři reformátoři, ale také lidé zabývající se biofeedbackem, zdravou výživou, psychologové, novináři, neurologové a další specialisté, tak i nová společenství v pedagogice znamenají nový život. Vyučovací proces už začal: univerzity bez zdí, svobodné univerzity, proměnlivé školy, pracovně studijní projekty dokonce i pro malé děti, programy s domácími učiteli po vzoru středověku, školy vyučující ve společnosti, starší dobrovolníci ve školách a mladí ve skutečném pracovním prostředí, exkurze, vzdělávání dospělých, exploze dovedností a literatura pro samouky k získání zručnosti, důvěra životním zkušenostem na univerzitách, soukromé vyučování, studentská služba a různé projekty ve společnostech. Také technické pomůcky jsou stále levnější a přístupnější — vyučování na kazetách, počítačová technika. Učení a vyučování jsou teď novou oblastí průmyslu. Domácí vyučování pro handicapované děti, ve společenství probíhající obecné školy, rodiči navržené rozvrhy a skupiny předškoláků, kteří si hrají, vzdělávací sítě, úspěchy PUSH programu od Jesse Jacksona, který má vychovat hrdé a gramotné děti v ghetu — vše toto je na systému silně nezávislé.

Účastník transformativního procesu se bez ohledu na věk stává opět žákem. Když jsme byli dětmi, měli jsme jen malý výběr v co a jak se učit. To také znamená, že většina z nás po zbytek svého života zůstala pasivními dětmi, nikdy si neuvědomila, že si může vybrat, nikdy si neuvědomila, že učení - transformace - přichází. Dospíváme bez ohledu na věk, kdykoliv procházíme procesem, když se stáváme vědomými spíše než nahodilými žáky. Všichni, řekl Jerry Fletcher, dokonce i ti zjevně nejschopnější, mají ve svém životě oblast, ve které jsou blokováni, neschopní plné zkušenosti a vývoje. Skutečné vzdělání, řekl, posiluje schopnost neustále život chápat jako vývoj. Změna v nadějích kultury udělá mnoho. Jedna z věcí, které budou měnit kulturní klima nejrychleji, je pečlivě vypracovaný popis úrovní, které se skrývají nad tím, co většina dospělých dosáhla. Když tento popis kultura přijme jako pravdivý, jsme na správné cestě.

Dodáváme odvahu každý každému k cestě do neznáma, k pronikání každého do jiných společenství a každý každého chválí. Jsme trvale spojeni tím, čemu někteří říkají vzájemné vzdělávání. Když se někdo o své vzdělávání začne znovu zajímat, potřebuje na tuto cestu společnost jiných. Když řekneme, že někoho „přerosteme" nebo někdo přeroste nás, znamená to, že má jeden z nás o učení zájem a druhý nikoliv.

Učitele jsou pak nejen formální pedagogy, ale také své přátele, děti, partnery, dřívější partnery, kolegy - a životní příběhy. Když nejste soupeřiví a neuznáváte hierarchii v určení učitelů a žáků, pak je každý učitelem, každý zážitek lekcí, každý vztah možností studia. Dokonce i kámen je učitel, řekl súfista Idries Shah.

DĚTI NOVÉHO PARADIGMATU

Před časem Thomas Kuhn pozoroval, že nové myšlenky možná musí dlouho čekat, než je přijme nová generace. Hebrejské přísloví zase varuje: Nenuťte dětem své učení, protože oni se narodili v jiné době. Karl Pribram jednou řekl, že nová generace se bude učit o paradoxech v nejnižších třídách a bude vzrůstat jejich pochopení představy primární a sekundární úrovně reality. Zanedlouho poté se náhodou starší student John Šimocu z Los Angeles pokoušel vysvětlit svým osmi spolužákům holografický model reality, který předložil Pribram a fyzik David Bohm. V závěru řekl: *Proč nemůžeme uskutečnit to, co považujeme za paranormální? Myslím si, že je to proto, že si nemyslíme, že to dokážeme. Možná řeknete, že si to přejete, nebo to možná upřímně chcete, ale tím nezměníte to, co si podvědomě myslíte. Naše kultura říká, že tyto věci nejsou možné, a tak se to, co si myslíte, stává skutečností. Abyste změnili realitu, museli byste změnit své nejvnitřnější myšlenky. Holografická myšlenka je fascinující. To, co je dneska teorií, může být zítra faktem.*

K takovým myšlenkám přicházejí díky komunikační revoluci děti a mladí lidé na celém světě. Neomezují je místní domněnky a jediná kultura. Paul Nash tento posun v realitě přirovnal k trhlině mezi rodiči-přistěhovalci a jejich dětmi. Děti se většinou učí místní jazyk a přizpůsobují se místním zvyklostem jednodušeji, než starší lidé, kteří se na dětech stávají závislí jako na průvodcích po novém světě.

Nemůže-li být pedagogika uzdravena, snad může být přeměněna. Jak kdosi poznamenal, když se pokoušel vysvětlit rozdíl mezi transformací a reformou, můžeme zkusit dát housence křídla. Naše zasahování do vyučovacího procesu bylo odpradávna téměř surové. Je nejvyšší čas se od tíhy starých způsobů osvobodit a uvolnit proud nespoutaných lidských myslí.

(Původní pracovní překlad Karla Prokeše z roku 1994 redakčně upravil V.M.)

Seberealizace a společnost

Arne Naess a Helena Norberg-Hodgeová

Jedním z klíčovým aspektů filosofie Arne Naesse je termín seberealizace. Pochopeni tohoto terminu je základem pro pochopeni kontextu hlubinné ekologie.

Co to je seberealizace?

Arne: Je to realizace toho hlubšího a širšího v nás. Je to identifikace a pochopení něčeho ze mne v jiných. Umění být šťastný, když jsou šťastní druzí, být smutný, když jsou oni smutní. Dokázat se identifikovat, tedy vědět, že jim člověk pomůže tak, jako by pomohl sám sobě, nejen s matkou, otcem a sourozenci, ale i s přáteli, sousedy, zemí a dokonce i lidstvem. A ani tam to nekončí. Může se identifikovat s domácím zvířetem, rostlinami, celou přírodou. Identifikace pak pomůže nalézt identitu. Termín tedy zahrnuje osobní i společenskou seberealizaci.

Helena: V tomto smyslu mně velmi pomáhá buddhistická filosofie. Ta učí, že „já" nemá hranice, že nejsme oddělené nebo izolované bytosti, že vše ve vesmíru existuje v nějakých vztazích. Vše je živé. Buddhismus není nihilistická filosofie, ale zdůrazňuje propojenost všeho. Mnozí západní filosofové uvažují o nezápadních kulturách jako o myšlenkových systémech, které postrádají individualismus, jenž je nezbytný pro další pokrok a dosažení vyšší úrovně vědomí člověka. Buddhismem se řídící společnosti ale dosáhly velmi vysoké úrovně vědomí a přece si zachovaly hluboký smysl pro vzájemnost a propojenost, která umožňuje jejich členům více se realizovat.

Arne: Hlubinná ekologie je často považována za něco, do podkopává hodnoty individualismu, ale to je nedorozumění. Neustále v ní hovoříme o každém jednotlivém bytí. Zdůrazňujeme větší celky a nadhled, ale nikdy jsme nepřestali zdůrazňovat i jednotlivé části celků, od konkrétních vztahů mezi tím a oním živým tvorem až po jejich roli v celkovém schématu.

Helena: To se také vztahuje k dynamickým vztahům mezi jednotou a rozdílností (unity — diversity). V dnešní masově orientované společnosti mladí lidé vyrůstají, aniž by mohli naplnit své individuální aspirace a předpoklady. Tragédií moderního věku je to, že ve jménu individualismu potlačujeme možnosti člověka, aby plně rozvinul své neopakovatelné vlastnosti. Tato společenská nejistota pramení z nedostatku spojení s ostatními. To pak vytváří emoční nestabilitu a strach být sám sebou.

Arne: V individualistickém a utilitárním myšlení Západu znamená termín sebevyjádření spíše realizaci ega. Přitom zkoumání sebe sama bohužel není nějaké prokopávání se do nitra, ale pěstování jakéhosi kultu „já". Já jsem na sebe pyšný, já bych rád tohle... Máte pak jistou pověst a image jako člověka, který nepotřebuje druhé. Existují horolezci, kteří slézají vysoké hory jen pro slávu a reklamu, často na úkor druhých. A pak zůstávají osamělí. Jak jednou jeden řekl: „Budu ten nejbohatší na hřbitově."

A jestli se dá koncept seberealizace uplatnit i na jiných bytostech? Na východě vídávám prasata, která volně pobíhají po vesnicích - realizují své přirozené zájmy. Na Západě jsou jejich možnosti drasticky omezeny v stísněných prostorech velkofarem.Termín seberealizace platí pro všechny živé bytosti. Samozřejmě např. pokud se týče hmyzu, záleží na vás, jak s tím termínem budete zacházet. Je to jen slovo, ale zcela jistě je snadno použitelné pro lidi a kolem nich se vyskytující zvířata, a třeba kytky. Vídám květiny, které jsou nepečovány a nezalévány - něco není realizováno.

Co se týče nezbytných podmínek pro seberealizaci, zcela jistě dosáhnete větší seberealizace v komunitě, která se bude řídit zásadami hlubinné ekologie. Mám rád slovo komunita, líbí se mi více než slovo společnost. Společnost je spíše obecný a konceptuální termín, který není tak jednoznačný, protože nemusí zahrnovat vztahy a ekologii a životní styl. V Norsku máme spoustu velmi silných komunit. Mají svou identitu, vzájemné vztahy jsou tam velmi důležité, komunita má konkrétní poslání a smysl.

Helena: V Ladaku, který byl donedávna cele řízen životem v malých komunitách, zodpovědných za a závislých na svém okolí a zdrojích a ne na milosti někoho z města, se lidé cítili silní a v bezpečí. Dnes jsou hodnoty venkovského života zpochybňovány, a lidé ztrácejí sebeúctu a jistotu. Přestávají být tolerantní.

Arne: Další důležitou podmínkou pro seberealizaci je nutnost snadného přístupu dětí k přírodě. Aby měly možnost lézt na stromy, hrát si na louce, u potůčku, aby tam měly možnost navázat hluboký vztah k přírodě. To je v hlubinné ekologii nesmírně důležité. Vyrostou-li lidé blízko k přírodě, budou také blíž onomu nesmírnému pocitu štěstí, které je pak základem pro seberealizaci.

Je nesmysl domnívat se, že dojdeme přímo a rychle do nějaké utopie s miliony malých komunit a centrální vlády nebudou existovat. Jsem realista. Nelze se samozřejmě obejít ani bez možností a autority vlády. Musí tu být někdo, kdo bude podporovat kulturu, vědu, umění atd. Například centrální vláda USA svými opatřeními přispěla k omezení záboru půdy na Aljašce.

Jsem optimista, pokud jde o 22. století, ale mám obavy o 21. století. Svět se stále více nesmyslně stará o globální ekonomiku a obchod. To, co můžeme dělat, je snažit se narušovat monopolistické snahy nadnárodních korporací individuálně a místně a snažit se vybudovat funkční, malé, nezávislé komunity. Ale pokud jde o politickou a hospodářskou moc, pro nejbližší budoucnost moc naděje nevidím.

Musíme nicméně chránit to, co zbylo z vesnické a místní kultury. Měli bychom podporovat kontakty malých komunit, například skupinky z Norska dnes mohou pomáhat konkrétním vesnicím v Africe. Čím víc nás ale bude, tím to bude těžší.

Lidé asi nebudou moci utéci z měst, protože prostě nebude dost prostoru pro všechny, ale města budou muset být více obyvatelná. Musíme mít možnost mít tam stromy, zahrádky, protože bez nich je seberealizace velmi obtížná.

Helena: Spotřeba obyvatele města je dnes mnohonásobně větší, než obyvatele vesnice. Měli bychom tedy také iniciovat obnovu venkovského stylu života a život malých měst a míst. Znepokojuje mne například oznámení čínské vlády, že plánuje přemístění 400 milionů lidí do měst.

Nehlásám eliminaci velkých měst. Jde tu 0 optimální velikost a únosnost vzhledem k přírodě a zdrojům. Optimální a maximální velikost takového města, pokud se týče schopností recyklace, neznečišťování přírody atd. je kolem 500 000 obyvatel.

Jaké vedou cesty k dosažení seberealizace? Co je k tomu potřeba?

Arne: Jedním faktorem je vzdělání. V Norsku probíhá dlouhodobé hnutí, ve kterém povzbuzujeme lidi, aby zůstali tam, kde žijí, a využili možností, které jim jejich místo skýtá. Děti se již od první třídy učí vnímat rozdíly mezi lokálním a globálním a výsledné možnosti. Když vyjdou školu, buď zůstanou, nebo jdou studovat. Hlubinná ekologie je na venkově snazší, protože lidé žijí poblíž přírody, denně vidí hory, řeky, les. Venkov poskytuje řadu možností k obživě. Drobné pěstování a chov, trochu lovu, trochu rybaření, spousta lidí píše a tvoří. S dnešními technologickými možnosti spojů bude život na venkově stále příjemnější.

V Kalifornii pro umělce, spisovatele a hudebníky platilo, že když je dobrý, musí do New Yorku. Jenže tam se naprostá většina těchto lidí ztratila. Ztratili příležitost být velkými rybami v malém rybníku.

Helena: A není to jen rozmar lidí. Většinou jsou k útěku do měst nuceni ekonomickými tlaky. Výchova i vzdělání lidi tlačí k přílišné specializaci. Budeme muset začít vychovávat své děti bez těchto tlaků. Mám obavu z plánu čínské vlády přesídlit do měst 400 miliónů vesničanů. Diverzifikace místních ekonomik bude muset souznít s místními možnostmi. Ekonomická různorodost bude přispívat k biodiverzitě. Jsou místa, kde se zatím pěstují jen brambory, ale kde by se dařilo 1 jiným plodinám. Industriální éra nám vnutila bezohledné a destruktivní monokultury.

Jak optimalizovat seberealizaci?

Arne: Diverzita, různorodost, by měla být základem a všeobecně platnou normou na všech úrovních. Ať už je to biodiverzita, kulturní nebo ekonomická různorodost. Protože pokud bychom podlehli dojmu, že existuje jedna jediná ekopravda, mohli bychom skončit u ekofašismu. Seberealizace je možná jen díky multiplicitě, pluralitě, diverzitě.

Neexistuje ani jediná definice seberealizace. Každý si musí najít svůj smysl tohoto slova. Budeme-li k sobě pozorní a citliví, nalezneme správné otázky a dojdeme k hlubinné ekologii. S její pomocí dojdeme k seberealizaci. Ale to vše je jen teorie. Seberealizace dosáhneme jen praxí. Tak, jako má každý z nás své tělo, máme každý možnost uskutečnit své poslání. Seberealizovat se.

Převzato z časopisu The Resurgence
http://www.gn.apc.org/resurgence

Maria Montessori se s nevšední hloubkou věnovala novým způsobům poznávání dítěte a lásce k němu. V knize „Objevování dítěte" popisuje dětskou přirozenost a svou metodu, kterou vypracovala pro ucelenější a dokonalejší práci s dětskou touhou po vědění. Tato kniha, která je překladem revidovaného vydání, je jednou z hlavních knih o vzdělávacím systému Montessori.
Systém Montessori je výsledkem dlouholetého hledání a ověřování způsobu vzdělávání malých dětí nejen ve školách a předškolních zařízeních, ale také v rodině. Vychází z poznávání potřeb malého dítěte, učí rozvíjet jeho přirozené schopnosti a smyslové vnímání. Kniha nejenom vysvětluje tento systém a jeho vědecké základy, ale seznamuje s metodami a nástroji, které rozvoj jednotlivých vloh podporují a usměrňují. Vzdělávání v tomto systému není chápáno pouze jako příprava na školu, ale příprava pro život.

(Kniha vychází právě v těchto dnech spolu s dalším titulem M. Montessori „Dětství - tajemné údobí lidského života" v nakladatelství SPS, nakladatelství pedagogických směrů, Dvouletky 409, 10 000 Praha 10)

Maria MONTESSORI
» OBJEVOVÁNÍ DÍTĚTE «

Výuka počtů a úvod do aritmetiky

První pomůckou, kterou použijeme pro výuku počítání, je řada deseti tyček, které jsme používali již při smyslových cvičeních pro vysvětlení délky. Tyčky seřadíme od jedničky do desítky podle jejich délky. Ta nejkratší je dlouhá čtyři palce (pozn. překl. asi 10 cm), druhá osm, a tak dále až k té nejdelší, která měří 40 palců. Na rozdíl od jednobarevných tyček, které jsme používali pro cvičení oka, aby rozlišovalo délku, při výuce počtů použijeme tyčky barevné. Jednotlivé čtyřpalcové dílky jsou střídavě modré a červené, a tak je lze na každé tyčce snadno spočítat. Prvá tyčka znamená číslo 1, ostatní pak popořadě čísla od dvojky až do desítky. Výhodou této pomůcky je, že představuje jednotky spojené v celek, jednotky, které jsou jasně odlišené a počitatelné. Každá tyčka představuje určité číslo. Tak například tyčka 5 jako celek představuje, symbolizuje, číslo 5, ale barevné rozlišení umožňuje spočítat si oněch 5 jednotek v ní. Tím je překonána jedna velká obtíž, a to přičítání jednotek jednu po druhé v celkový počet. Jestliže používáme pro ukázku počítání malé předměty jakéhokoliv tvaru, například malé kostky stejné velikosti, proč učitelka, když položí první kostku, řekne 1, a když položí druhou, řekne 2 a tak dále? Malé dítě má totiž sklon říci jedna u každého nového předmětu, který přidáme. A tak by řeklo 1, 1, 1, 1, 1 namísto 1, 2, 3, 4, 5.

Pochopit, že přidáním další jednotky k celku vznikne nový celek, činí dětem ve věku od tří a půl do čtyř let velký problém. A sestavování samostatných jednotek v jediný celek je duševní proces, který přesahuje chápání těchto dětí. Většina z nich počítá tak, že zpaměti recituje čísla v jejich pořadí, ale neumí si představit, kolik jednotek obsahuje to které číslo. Počítání prstů, rukou nebo nohou je pro dítě velmi užitečné, protože je může vnímat jako neměnný celek, vždy spojený s určitým množstvím. Ví, že má dvě ruce a dvě nohy.

Někdy dítě umí s jistotou spočítat prsty na ruce, ale stále je pro něho těžké pochopit, proč jeden prst je jedna a jiný prst je pět, když je prst jako prst. O něco starší děti už toto zvládají bez rozpaků. Dětské myšlení se vyznačuje neobyčejným smyslem pro přesnost a konkrétnost a pomůcky, které používáme, musí být jasné a správné. Když dáme dětem do rukou číselné/počtářské tyčky, projevují živý zájem o počítání i ti nejmenší.

Tyčky představují čísla (viz obr. str. 1 8 nahoře) a prodloužení jejich délky je pravidelné, vždy o jednu jednotku, dílek. Proto představují nejenom absolutní, ale také relativní čísla. Jejich rozměry nejsou náhodné; to jsme si ověřili už při smyslových cvičeních. Teď je budeme hodnotit z hlediska matematického a tak se dostáváme k úvodu do aritmetiky. Tyto tyče, čísla, lze porovnávat, manipulovat s nimi, vytvářet různé kombinace a srovnání. Tak například položením tyčky 0 jedné jednotce do řady s tyčkou o dvou jednotkách, vytvoříme délku rovnou délce tyčky o třech jednotkách. Spojením tyčky o třech jednotkách s tyčí o dvou jednotkách získáme délku tyče o pěti jednotkách.

Nejzajímavější cvičení je ale to, kdy seřadíme tyče vedle sebe podle velikosti, přesně tak, jak byly seřazeny při smyslových cvičeních. Docílíme, že vypadají jako píšťaly varhan a jejich modré a červené barvy tvoří krásné příčné pruhy. Když potom dítě přiloží tyčku jedna k devítce, dvojku k osmičce, trojku k sedmičce a čtyřku k šestce, zjistí, že jejich délka se rovná délce té nejdelší tyčky, desítky. Přesouváním tyček určité velikosti a představujících určitý počet se dostáváme na počátek aritmetických operací. Zatímco si dítě příjemně hraje přesouváním předmětů, jeho rozum, intelekt, namísto usilovné snahy pochopit, že skupina jednotlivých předmětů jako celek vyjadřuje určité číslo, věnuje svou energii náročnějšímu cvičení, a sice určování a sčítání hodnot. Překážka byla odstraněna, dítě nyní veškerou duševní energii vkládá do hry a jeho učení postupuje tak rychle, jak jen to jeho věk umožňuje.

Jakmile dítě začne číst a psát, je pro něho jednoduché naučit se číslice, které patří k danému číslu. Podáváme dítěti kartičky s číslicemi na pískovém papíře a současně písmena abecedy. Obtahováním číslice prsty se dítě naučí, jak ji psát a současně se naučí její název. Když se dítě učí číst kartičku, je položená na tyči odpovídající hodnoty. Spojení psané číslice a odpovídající hodnoty působí obdobně jako cvičení, při kterém se kartička se jménem předmětu umístí na daný předmět. Toto cvičení může dítě později provádět i samo. 1 pětileté děti se tímto způsobem naučí znát a psát číslice.

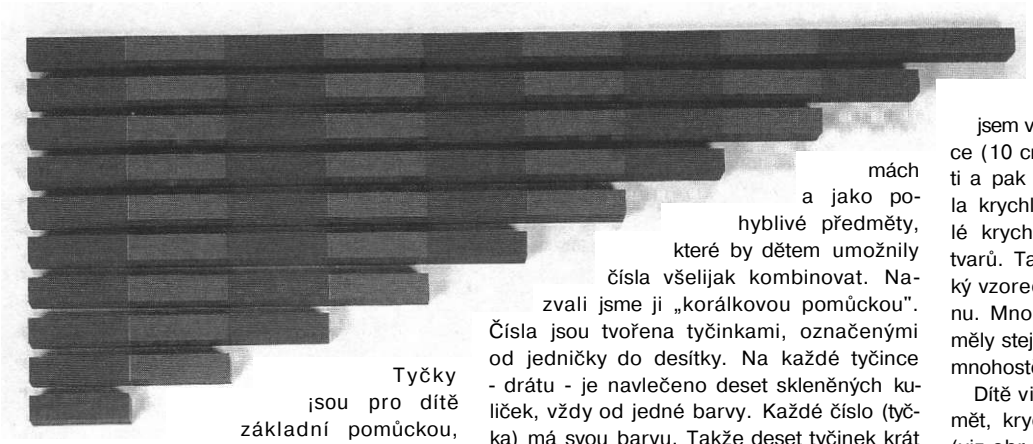

Tyčky jsou pro dítě základní pomůckou, se kterou se začíná věnovat aritmetice. Kromě nich používáme ještě další dvě pomůcky. Jedna z nich slouží k počítání oddělených jednotek a pomáhá dítěti pochopit numerické skupiny/množiny, a současně pevně ukládá do jeho paměti posloupnost následujících znaků: 0, 1,2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. Této pomůcce říkáme vozíček s vřetýnky. Má přihrádky, každou z nich popořadě očíslovanou. Dítě vkládá do každé z přihrádek odpovídající množství vřetýnek.

Druhou pomůckou je balíček kartiček a krabice, která obsahuje rozličné předměty (barevné fixy). Karty jsou očíslovány od jedničky do desítky, jsou promíchány a dítě je musí nejprve seřadit ve správném pořadí. Tím ukáže, že zná číselnou řadu, a že umí rozlišovat jednotlivé číslice. Pod každou kartičku, t.j. pod každé číslo, potom položí odpovídající množství barevných fixů, vždy po dvou, každý následující pár pod ten předchozí. Tak se dítě učí současně rozlišovat sudá a lichá čísla.

Toto jsou veškeré pomůcky, které považujeme pro výuku početních a aritmetických operací za potřebné a nezbytné.

Další vývoj v aritmetice

Považovali jsme za důležité, aby děti uměly počítat do sta a uměly provádět početní operace pomocí cvičení, ve kterých se rozumové studium základních čísel kombinuje s jednoduchým počítáním a to proto, že jsme dali přednost rozumovému přístupu k aritmetice před systémem založeným na mechanické paměti.

Po více než dvacet let jsme v našem vyučování používali právě tato cvičení.

Vždycky jsem si myslela, právě tak jako všichni ostatní, že aritmetika je příliš těžká, a že by bylo bláhové vyžadovat od dětí v tak raném věku více, než čeho jsme dosáhli.

Ze zkušenosti jsme věděli, že ve srovnání s psaním, kterému se věnovaly s nadšením a dosahovaly v něm překvapivých výsledků, projevovaly děti o aritmetiku pouze malý zájem. A větší zájem o studium jazyka jenom potvrzoval už vžitý předsudek, že aritmetika je předmět těžký a suchopárný.

Náš systém výuky počtů u malých dětí měl takový úspěch, že jsme se tehdy rozhodli rozšířit jej i na vyšší ročníky prvního stupně základní školy. Začala jsem připravovat pro děti pomůcku, která ztvárňovala čísla v geometrických formách a jako pohyblivé předměty, které by dětem umožnily čísla všelijak kombinovat. Nazvali jsme ji „korálkovou pomůckou". Čísla jsou tvořena tyčinkami, označenými od jedničky do desítky. Na každé tyčince - drátu - je navlečeno deset skleněných kuliček, vždy od jedné barvy. Každé číslo (tyčka) má svou barvu. Takže deset tyčinek krát deset kuliček tvoří čtverec o stu kuliček. A konečně deset takových čtverců umístěných na sebe a spojených, tvoří krychli, obsahující tisíc kuliček. Tato pomůcka byla popsána v knize, která se zabývá metodou vzdělávání dětí na druhém stupni základní školy (The Advanced Montessori Method).

Některým čtyřletým dětem se tato kostka, která se snadno přenáší a snadno se s ní pracuje, velice zalíbila, a k našemu velikému překvapení ji začaly používat tak, jak to viděly u svých starších spolužáků.

Jejich nadšení pro práci s čísly, zejména s desítkovou soustavou, nesmírně vzrostlo a aritmetika se najednou stala jejich nejoblíbenějším předmětem.

Čtyřleté děti sestavovaly čísla až do tisíce; a postupem času se děti ve věku pěti až šesti let tak výrazně zlepšily, že dnešní šestileté děti provádějí číselné operace (sčítání, odčítání, násobení, dělení) s čísly od jedné do tisíce.

Mario M. Montessori pomohl dotvořit tento program tak, že si děti dokáží odvodit druhou odmocninu dvou, tří a dokonce čtyřmístných čísel. Navíc jsme dětem předvedli, jak používat numerické/číselné tyčinky k řešení jednoduchých algebraických úkolů.

Zjevné potěšení, které děti projevovaly při těchto cvičeních a jejich schopnost pracovat s těmito malými geometrickými pomůckami mne podnítilo k vytvoření předmětů, připomínajících Froebelovy slavné „hlavolamy" z krychlí a hranolů, umístěných do kostky. Namísto, abych udělala všechny hranoly a krychle podobné, měla jsem velkou dřevěnou krychli o hraně 4 palce (10 cm), rozdělenou na dvě nestejné části a pak na další tři nestejné části. Když byla krychle takto rozdělena, vznikly z ní malé krychličky a pravoúhlé hranoly různých tvarů. Tato pomůcka vyjadřovala algebraický vzorec, třetí mocninu dvoučlenu a trojčlenu. Mnohostěny o stejné desetinné hodnotě měly stejnou barvu a každá skupina stejných mnohostěnů měla svou barvu.

Dítě vidí na první pohled jen jediný předmět, krychli pomalovanou mnoha barvami, (viz obr. str. 1 8 dole) s jejími jednotlivými částmi uspořádanými ve skupinách; například trojčlen obsahuje tři krychle rozdílné velikosti a tři různých barev; ten samý počet hranolů se čtvercovými základnami jedné barvy, například zelené; dále jsou tam tři další hranoly se čtvercovou základnou, ale odlišného tvaru, vybarvené např. žlutě; sada dalších tří hranolků, tvarově odlišných, např. modrých a konečně šest stejných hranolků, které mají obdélníkové stěny vybarveny černě, stejně jako jsou černé všechny obdélníkové stěny všech ostatních hranolků. Tyto malé barevné předměty dítě fascinují. Nejprve je musí seskupit podle barev, potom jimi vypráví příběh o třech králích (každého krále zastoupí jedna krychlička), z nichž každý má družinu stejně velikou jako ti dva druzí, a stráže, které jsou černě oblečené. S touto pomůckou se dá znázornit mnohé, i následující algebraický vzorec:

$$a^3 + 3a^2b + 3a^2c + b^3 + 3b^2a + 3b^2c + c^3 + 3c^2a + 3c^2b + 6abc.$$

Nakonec dítě složí krychličky zpátky ve správném pořadí, a tím vrátí velké mnohobarevné krychli její podobu, (a + b + c)3 .

Při hře s touto pomůckou si dítě vytváří vizuální představu, obraz prostorového uspořádání předmětů a pamatuje si pak jejich pořadí a počet.

Smyslové vjemy, získané při práci s touto krychlí, jsou pomůckou pro myšlení. Těžko bychom hledali předmět, který by pro čtyřleté dítě byl zajímavější. Později, když pojmenuje tři krále coby a, *b, c* a píše názvy jednotlivých čá steček

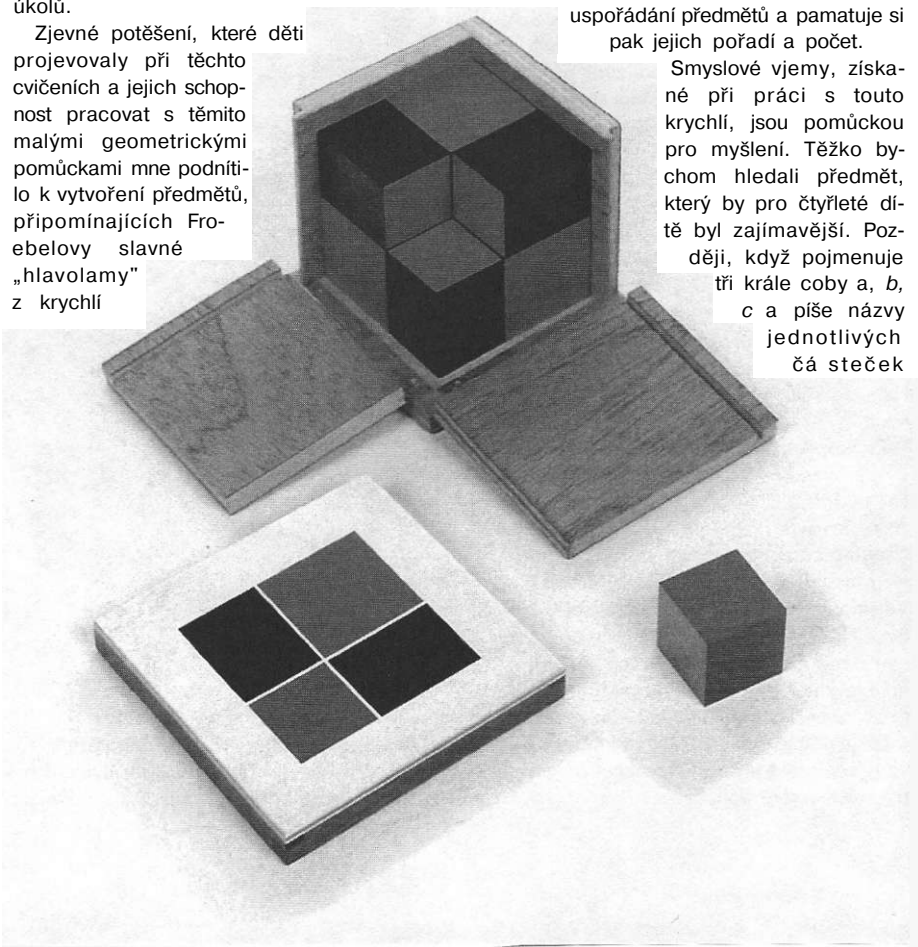

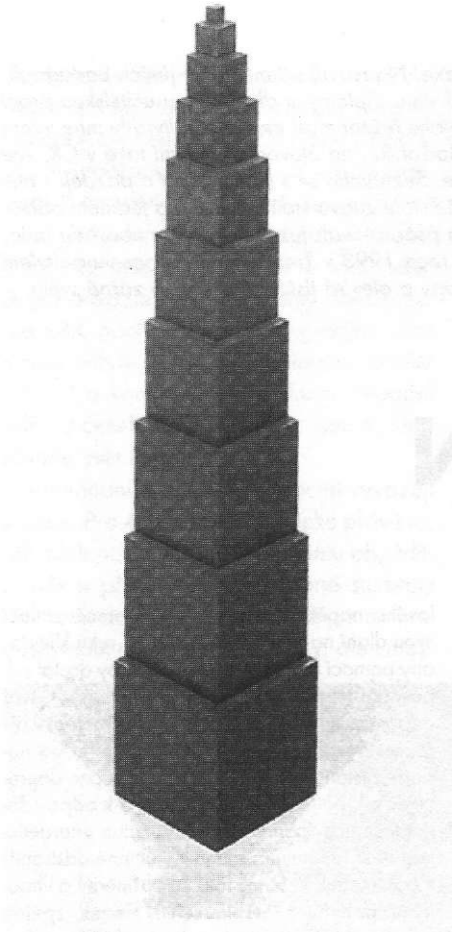

podle toho, ke kterému králi patří, si již pětileté dítě (a docela určitě šestileté) vytváří v mysli algebraický vzorec krychle coby trojčlenu, bez toho, že by ¡i muselo mít před sebou, protože její představu a způsob, jak ¡i složit (ze třech králů), si pevně zapsalo do vizuální paměti. Z toho vidíme, co vše ¡e možné v praxi dosáhnout.

Vyučování aritmetiky a principů algebry pomocí vhodných praktických pomůcek, které napomáhají myšlení, může přinést doslova fantastické výsledky. Dokazují, že výuku aritmetiky je třeba zcela přepracovat. Měla by začínat smyslovým vnímáním a vycházet z poznávání konkrétních předmětů.

Je zřejmé, že pokud bychom poslali námi připravené šestileté děti do běžné školy, kde se ostatní děti teprve učí počítat jedna, dva, tři, asi by je to nebavilo. Pokud mají pokračovat v nádherné cestě za poznáním, kterou nastoupily, je třeba radikálně zreformovat základní školy.

Systém výuky, při kterém dítě neustále zaměstnává svoje ruce vhodnými předměty a aktivně procvičuje svoje smysly, také přihlíží ke zvláštnímu nadání, které dítě pro matematiku má. Poté, co si děti přestanou s pomůckou hrát, přejí si zapsat matematický úkon, který prováděly. Tím dítě přechází k abstraktním matematickým úkonům a rozvíjí přirozenou a spontánní náklonnost k počítání zpaměti.

Jako například jedno anglické dítě, které, když v Londýně vystupovalo se svou matkou z tramvaje, řeklo: „Kdyby všichni plivali na zem, pokuta by dělala tak 34 liber." Všimlo si totiž značky, která říkala, že za plivání na ulici je pokuta ve výši tolik a tolik šilinků. A potom trávilo svůj čas tím, že v duchu propočítávalo celkovou výši pokuty a převádělo šilinky na libry.

AJURVÉDA
ve 12 dílech

Ajurvédské centrum Santóš, Radhošťská 5, 130 00 Praha 3, tel. 02/273059, 279482

začíná v půlročních intervalech vydávat klasickou knihu indické vědy o životě, medicíně, astrologii, józe a meditaci, kterou připravil Govind S. Rajpoot.

Cílem prvního dílu, který právě vychází, je seznámit čtenáře se základními principy různých oborů ajurvédy a informovat je o používaných přírodních produktech a postupech pro zdraví a plnohodnotný život. První kapitola pojednává o filosofií ajurvédy, pěti základních elementech (oheň, voda, vzduch, země, éter), jejichž různé kombinace vytvářejí tři základní principy - tridóš, nebo-li vlastnosti existence. Vát má vlastnosti větru (pohyb, lehkost, nestálost, suchost), pitt má vlastnosti ohně (ostrý, lesklý, teplý) a kaf má vlastnosti vody a země (těžký, mastný, pomalý, stálý, pevný, vlhký). Další kapitola se zabývá léčením příčin nemocí. Prvním krokem je určit tridóš pacienta, pak druh nemoci a nakonec její stav a vznik. Při hodnocení nemoci se bere v úvahu i mentální stav pacienta a jeho okolí. Nejčastěji se používá sedmibodová diagnóza, navíc se přidává porovnání důležitých znaků a tvarů jazyka, očí, uší, kůže, nehtů a tvarů obličeje. Kniha též uvádí nejčastěji používané byliny, sloužící zejména pro udržení zdravého těla a mysli (Amrit, Bráhmi, Ašvagandha). Některé byliny posilují, jiné naopak utlumují. Poslední kapitola seznamuje se způsoby přípravy ajurvédských jídel.

1. díl knihy Ajurvédské paprsky (má 230 stran a stojí 180 Kč)
distribuje a zájemcům i na dobírku zašle také

Dátá, Koněvova 110, 130 00 Praha 3, tel. 02/6440049, 6976014

Chcete vědět, kde se cvičí jóga nebo tchaj-ťi-čchuan? Kde a kdy se konají kursy buddhistické, zenové, tibetské či Oshovy dynamické meditace, kde se pořádají kursy reiki, nebo šiacu? Kde a kdy se konají koncerty etnické, meditační a relaxační hudby?

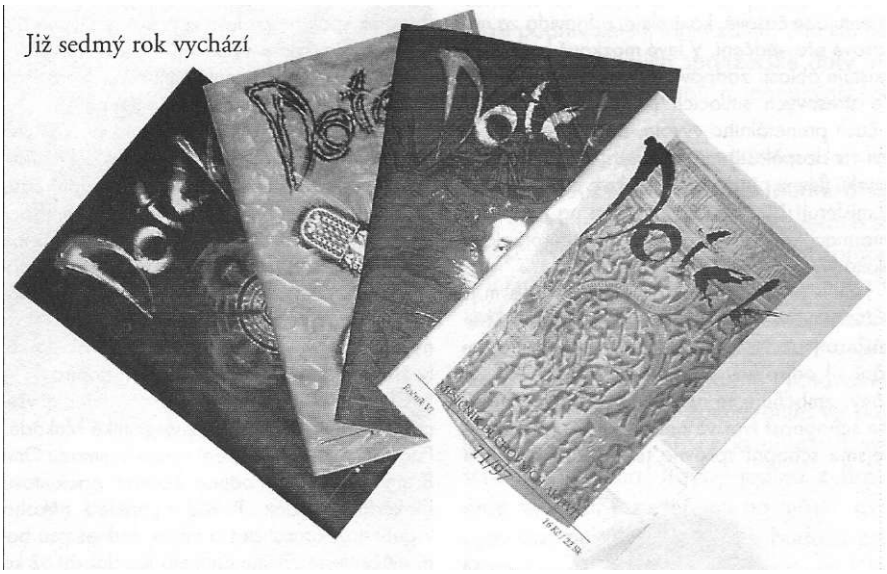

DOTEK

měsíčník duchovních aktivit

Informace ze všech oblastí duchovního života v ČR
Jóga, všechny druhy buddhismu, tchaj-ťi-čchuan, reiki, šamanismus, transpersonální psychologie, extatické tance

Pravidelná setkání, přednášky, kursy
Divadla, rádia, koncerty - kalendárium akcí a pořadů z různých oblastí duchovního života
Recenze duchovní literatury, recenze CD z oblasti etniky, meditační i staré hudby
Články z oblasti ekologie a zdravého životního stylu

Cena 16 Kč

Předplatné lze objednat na adrese: DOTEK, pošt. přihrádka 439, 111 21 Praha 1

Carol Ann Hontzová pochází z Pensylvánie [USA] a má za sebou třicet let pedagogické praxe. Na rozdíl od mnohých jiných pedagogů, kteří se spokojili s výkonem svého zaměstnání, je pro Carol učení životním posláním. „Se dvěma diplomy a dlouholetou učitelskou prací jsem byla svědkem mnohých nevyřešených pedagogických problémů. Věřila jsem ale, že nějaké řešení musí existovat. Utvrdily mne v tom i mé tři děti." Carol pomáhala založit Montessori školy v USA, v Holandsku, Venezuele, Maďarsku, na Slovenksu a nyní také v ČR. Ale i v téměř zázračném prostředí Montessori škol si všimla, že některým dětem stále učení nejde. Seznámila se s kineziologií a později s metodou One Brain, které pak zasvětila celý život. „Nepřestávám žasnout nad výsledky, protože stále znovu vidím, jak se po jediném odblokování změní čtyřkař či pětkař na jedničkáře, a dospělí, kteří nebyli schopni správně číst a psát, plavat, jezdit na kole, nebo řídit auto, protože si pletli pravou ruku s levou, dnes mohou žít naplno." Carol Ann Hontzová byla v roce 1993 v Trentonu fUSAJ oceněna titulem Vynikající učitelka. Neúnavně pořádá kurzy, zakládá další a další školy, školí další pedagogy a otevírá tisícům dětí nové zářné světy.

Carol Ann Hontzová

ONE BRAIN

Metoda 21. století

V dějinách školství je zaznamenáno nesčetně pokusů o zlepšení výchovně vzdělávacího procesu. Mnohé z nich představují obrovský krok vpřed. Přesto se ale stále setkáváme s dětmi, jejichž výsledky vzdor velmi příznivým podmínkám vytvořeným ve škole a v rodině neodpovídají očekávání. Proč k tomu dochází?

Zjistilo se, že pravá mozková hemisféra vnímá obraz reality jako celek, její pohled je holistický, vnímá pouze prostor (nikoliv čas), pracuje s obrazy, barvami, se symboly, nezná pojem strach a nesoudí. Levá mozková hemisféra logicky uvažuje, analyzuje, usuzuje, lineárně vnímá a klade důraz na detaily, vnímá strach, orientuje se časově, kontroluje, odpovídá za názorové přesvědčení. V levé mozkové hemisféře existuje oblast, zodpovědná za „přežití" (SIP). Ve stresových situacích (které nás provázejí v čase prenatálního vývoje, při porodu, v dětství i v dospělosti) může „odpojit" 75% a více mozku (levou přední část mozku a celou pravou hemisféru)! Neurologická reakce na negativní informaci tak nabývá často formy neurologické blokády.

Jsou-li přední mozek (jehož funkcí je m.j. nalézat nové a alternativní volby) a pravá hemisféra (specializující se na tvořivé uvědomování si) odpojeny, v tomto případě zablokovány, zmocňuje se nás pocit bezmoci, ztratíme schopnost tvořivě nebo logicky uvažovat, nejsme schopni správně jednat. Opakujeme přitom stále stejné destruktivní a neproduktivní reakce.

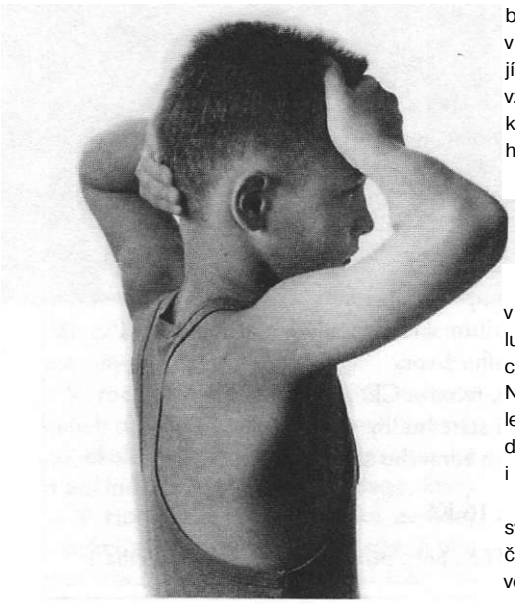

Negativní zážitek (třeba z raného dětství) způsobí zablokování energetického proudění na mozkové úrovni a následně v příslušné části těla. Výsledkem může být celá řada duševních i fyzických těžkostí, např. alergie, bolesti hlavy a zad, obezita, různé typy závislostí, fóbie atd. A také to, co nás v souvislosti s dětskými problémy zajímá nejvíc a nač se systém One Brain zaměřuje - dyslexie.

Dyslexie byla popsána jako porucha řeči a učení (psaní, čtení, pravopisu, atd.), hyperaktivita, později poruchy koordinace, respektive nedostatek spolupráce levé a pravé mozkové hemisféry. Navzdory výzkumu se často problém dyslexie řeší medikamentázní léčbou, která však ve většině případů potíže s učením neřeší.

Dyslexie je ve skutečnosti nesprávná komunikace mezi pravou a levou mozkovou hemisférou, a obvykle také mezi přední a zadní částí mozku. Ve většině případů je vyvolána emocionálním traumatem nebo stresem, které jsou tak intenzívní, že následkem strachu, bolesti, případně strachu z bolesti, si jedinec v mozku naprogramuje u některých svých schopností „bílé skvrny". Od traumatizujícího okamžiku pak po celý život existenci těchto schopností popírá.

Člověk, jeho buněčná paměť, eviduje všechny informace o každé energetické blokádě. Facilitátor, či člověk, který využívá metodu One Brain, pomáhá vhodnou korekcí pacientovu blokádu odstranit. Pokud například někoho v dětství pokousal pes a on se dodnes psů bojí, můžeme se zmíněnou metodou dobrat až ke vzpomínce na onu událost, která, uložena v některé části těla, bývá vždy vlivem nepříjemného zážitku odpojena (zablokována). Výsledek korekce? Při nejbližším setkání se psem se člověk už nebude bát.

Pomocí metody One Brain se celkem snadno dá určit příčina stresu a jeho emotivní dosah. Všichni jsme asi byli v dětství pokáráni při řešení domácího úkolu, protože jsme třeba příklad ihned nepochopili, nebo nás kritizovali za špatný rukopis. Následkem toho však domácí úkol a emoční bolest splynuly a v hlubší emocionální rovině dodnes ovlivňují naše vnímání a v souvislosti s tím i naše konání.

K zjištění příčin stresu se používá jednoduchý svalový test. Mozku, našemu biologickému počítači, můžeme zadat jakoukoli otázku a odpověď ano/ne dostaneme v podobě změny svalového napětí. Facilitátor velmi jemně zatlačí svou dlaní na mírně předpaženou ruku klienta, aby pomocí biologické zpětné vazby dostal odpověď na svou otázku. Záporná emoce sval oslabí, zatímco kladná ho zpevní. Svaly ruky při reakci na danou otázku zeslábnou, nebo naopak zůstanou pevné. Takto se postupně dopracujeme k potřebným informacím a k odpovídající technice, pomocí které můžeme energetickou blokádu jemně, ale velmi účinně odstranit. Vztah mozek - sval je totiž obousměrný a vhodnými pohyby svalů můžeme mozek zpětně ovlivňovat. Samotná korekce se skládá z mimořádně jednoduchých a časově nenáročných pohybů, dotyků, případně i ze světelného působení. Vše je tak prosté, že je pro člověka, zvyklého na složité lékařské přístroje, neuvěřitelné, jaký výsledek můžeme dosáhnout tak nepatrným zásahem.

Frontálně-okcipitální držení

Ve chvílích stresu, po nějaké nehodě, po vzpomínce na něco nepříjemného nebo po špatném snu, a vždy když jsem zneklidněn, držím si několik minut takto hlavu a hluboce dýchám. (obr. vlevo dole)

Sluchový pomocník

Když mi hučí v uších, když mě něco bolí, nebo se mi zdá, že špatně slyším, rozbaluji vnější okraj obou uší. (obr. vpravo dole)

Cviky a obrázky převzaty z knihy Carol Ann Hontzové „Poklad uvnitř"

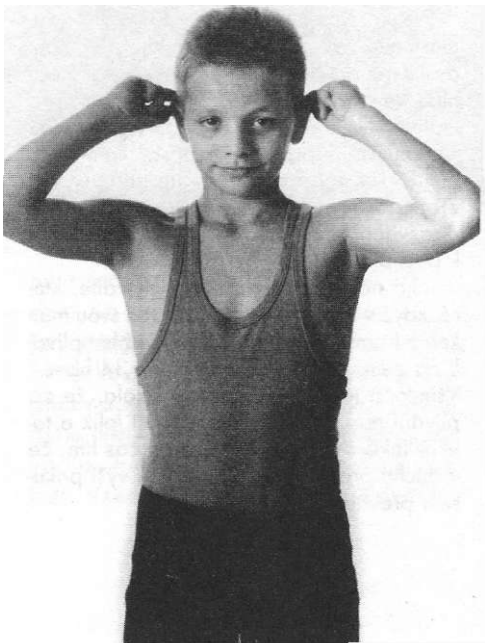

Jinny Greenová

Výuka doma

(přednáška z konference „Nekonečné možnosti", Karlovy Vary 15. – 17. 8. 1997)

Když jsem byla Carol A. Hontzovou požádána, abych se svým synem Brianem vystoupila na této konferenci, nejdříve jsem byla velmi překvapena, proč se tak zajímá o historii mé rodiny. Ale když jsem si v bulletinu loňské konference přečetla moto Montessori škol - „Život je nejlepší škola", pochopila jsem, protože právě tohle bylo životní filosofií naší rodiny posledních 18 let. Se svým mužem Paulem jsme se totiž rozhodli, že své děti nepošleme do školy a vzděláme je sami doma. Brianovi je dnes 18 let, Matthew má 10 a Andrew 8 let a nikdy v životě do školy nechodili.

Proč jsme se rozhodli vzdělávat své děti doma a neposlat je do školy? Každá rodina má své vlastní důvody a bylo by nejsnadnější uvést, že jsme se rozhodli děti do školy neposlat z náboženských důvodů. Ale tak to u nás nebylo. Vše se vyvinulo postupně a rozhodnutí bylo založeno spíše na vnitřních rodičovských, než pedagogických pocitech. Když byly Brianovi tři roky, docela jsem se těšila, až půjde do školky. Dokonce jsem ho už zapsala a zaplatila jsem registrační poplatek. Měla jsem takovou radost, že můj syn je už tak veliký, že půjde do školky!

Brian do školky nikdy nešel. Mezi dnem únorové registrace a začátkem září se postupně změnily naše názory na mnoho věcí. Třeba problém výživy. Já sama mám celý život problémy se špatnými zuby a nadváhou. Vyrosda jsem na čokoládě a bonbónech a dostala jsem od rodičů a babiček všechno sladké, o které jsem si řekla. Moje švagrová pak jednou okomentovala mou snahu o to, aby Brian jedl zdravě, poznámkou, jen počkej, až přijde do jeslí. Lekla jsem se a o něco později skutečně zjistila, že v jeslích děti běžně konzumují koblihy, sladké koláče, oplatky, bonbóny a pijí přeslazené limonády. Brian přitom do svých třech let nikdy žádné koblihy, bonbóny a oplatky či limonády nejedl a nepil. Jeho cukrovím byly rýžové koláčky, jeho bonbóny byl hrášek, pil jen vodu. I jeho narozeninové dorty nebyly právě tradiční. Jednou to byl třeba dort z melounu a svíčky jsem udělala z banánů nahoře s jahodami.

Správná výživa byla velmi silnou motivací: byla jsem přesvědčena, že když si mé dětí od mala nezvyknou na sladkosti, ve starším věku se dokáží samy rozhodnout, co je zdravé a co ne. Brianovi byly tři roky a já prostě snahu o jeho stravovací návyky nechtěla vzdát a nechat na někom jiném.

Řečeno sportovní terminologií, první gól v síti jeslí a jedna nula pro mne.

Pak mi švagrová řekla, že jakmile půjde Brian do jeslí, skončí náš dosavadní bezstarostný život, protože budeme moci cestovat, jen když bude mít prázdniny. Byli jsme zvyklí kdykoliv se sbalit a jet. Cestovali jsme skutečně hodně, protože manžel jezdil kvůli práci a my jsme chtěli být s ním. Takže když bylo mladšímu Mattheowi 16 měsíců, pyšně jsem říkala, že už viděl 16 států.

Dva nula pro mne a proti jeslím.

Když jsme v neděli dopoledne chodili do kostela, Brian zůstával tu hodinku v kostelní škole. Jednou jsem ho vyzvedávala, a jak jsem mu chtěla obléci kabát, předvedl mi podivnou pantomimu. Položil si kabát naruby na zem a pak se podivně soukal do rukávů. Kluk, který si již měsíce dokázal kabát snadno obléci a zapnout. Zeptala jsem se ho, co to dělá, a on odpověděl, že se tak musí oblékat, protože to tak chce pan učitel. Uvědomila jsem si, že nechci, aby někdo jiný ovlivňoval a kontroloval mé dítě.

Tři nula pro mne. Rozhodli jsme se rok počkat, jesle vynechat a dát ho až do školky, až mu bude pět let.

V té době jsem nevěděla o možnosti vzdělávat děti doma vůbec nic. Myslela jsem, že to jinak nejde. Ale když bylo Brianovi pět let, dva z mých přátel se rozhodli vzít své děti ze školy a vychovávat je sami doma. Takže nejen školka, ale ani škola není to ideální?

Rozhodli jsme se tedy, že Briana ošidíme o pravidelný autobus do školky a že půjde až do první třídy do školy. Ale mezitím jsem se začala zajímat o možnost vzdělávat děti doma. Začaly se vynořovat další problémy.

Za prvé, školní autobusy neužívají bezpečnostní pásy. Brian seděl v autě vždy v bezpečné sedačce nebo měl pás, to byla naprostá samozřejmost. Nedovedla jsem si představit, že posadím své dítě denně do autobusu, ve kterém nejsou bezpečnostní pásy a který řídí člověk, kterého vůbec neznám.

Za druhé, v autobuse a ve škole by se Brian stýkal s dětmi, jejichž vulgární slovník a agresivní styl komunikace byl pro mne nepřijatelný.

Tyhle věci by se daly nějak vyřešit. Mohla bych Briana vozit do školy sama a do jisté míry ovlivnit i to, ve které třídě a se kterými dětmi by byl. Jenže, bylo tu ještě něco.

Za třetí, zkušenosti s příbuznými a jejich dětmi. Viděla jsem přímo před očima, jak se z jiskřivých hravých malých osobností stávaly nudní dospělí. Jeden synovec maturoval s vyznamenáním a za rok byl ve vězení. Jiný skončil u alkoholu a u drog, dívky byly brzy těhotné, bez práce. Tohle jsem pro své syny nechtěla. Přemýšlela jsem, co bych já sama mohla změnit. Zjistila jsem, že většina mých synovců a neteří žila pod své možnosti. Možná je ve škole něčemu naučili, ale nenaučili je mnoha základním a pro

mne velmi důležitým dovednostem. Ve škole totiž, jak se mi zdálo, vyrůstali především v atmosféře strachu, negativního tlaku, měly velmi nízké sebevědomí, slabé vazby na rodinu, téměř žádné morální vlastnosti a povědomost o hodnotě peněz.

Právě v době, kdy jsme se začali vážně zamýšlet, jestli Briana pošleme do první třídy, byl vzat do vazby právě před svými šestnáctiletými narozeninami jeden můj synovec. Byl to velmi tichý hoch, nikdy s ním nebyly problémy. Když se to můj muž dověděl, podíval se na mne a zeptal se - vzdělávání doma? A oba jsme věděli, že už jsme rozhodnuti.

Co je to vzdělávání doma? Je to alternativní vzdělávací metoda. Rodiče berou plnou zodpovědnost za vzdělání svých dětí mimo běžný rámec sítě veřejných či soukromých škol. Vzdělávání doma je dnes stále populárnější. Odhaduje se, že v USA bylo vzděláváno doma více jak milion a čtvrt dětí (v roce 1979 jich bylo jen 30 000).

Vzdělávání doma znamená pro různé lidi různé věci. Pro jedny je to škola doma. Děti jsou učeny tomu, čemu by se učily ve škole, jenže jsou učeny doma. Mají přísný režim, plán práce, zkoušky, dostávají známky.

Jiná možnost je vychovávat a vzdělávat děti bez přísného plánu, bez zkoušek a testů, bez učebnic, ve smyslu rčení — nejlepší školou je sám život.

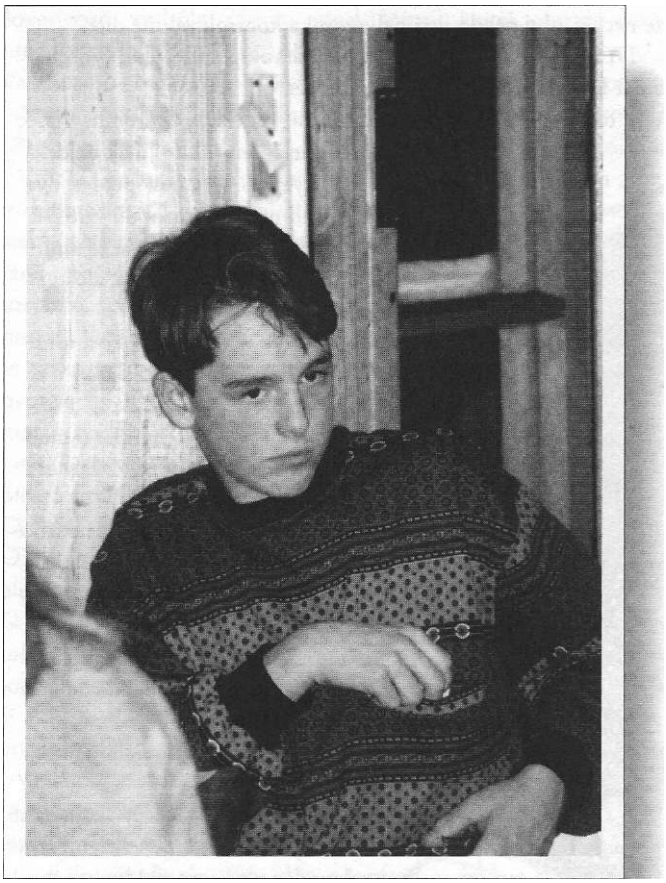

Mezi těmito extrémy existuje celá řada organizovaných i neorganizovaných vzdělávacích systémů a programů, lišících se podle toho, jestli například vyučují učitelé, přátelé, najatí instruktoři, nebo podle toho, kolik stojí pomůcky, učebnice, knihy nebo výlety a exkurze. Existuje nesčetně možností a kombinací a ani dvě rodiny neučí své děti stejně. Vše se neustále vyvíjí, co platilo dnes, nemusí platit zítra, nebo příští rok. To je také hlavní výhoda tohoto typu vzdělání - nekonečná přizpůsobivost.

Jiná otázka je, je-li vzdělávání doma legální. Vzdělání je ve všech 50 státech USA povinné. Mnozí si myslí, že to automaticky znamená posílat děti do školy, ale tak to není. Znamená to jen, že musíte své děti patřičně vzdělat a jednou z možností je vzdělávat je doma.

Každý americký stát má svou vzdělávací politiku. Jednotlivě se liší ve čtyřech kategoriích: ve věku, od kdy a do kdy musí být dítě vzděláváno, v nárocích na rodiče (učitele), v předpisech pro psané zprávy a v metodách zkoušek. Například dítě se musí začít vzdělávat ve 28 státech do 7 let svého věku, v 15 státech do 6 let, ve 4 státech do 5 let a ve třech státech do 8 let věku. Ve 35 státech je stanoveno, že dítě musí chodit do školy nejméně do 16 let věku, v 6 státech do 18, ve 4 státech do 17, ve 4 státech do 15 a v jednom státě, Mississippi, do 14 let věku. Hledáte-li tedy možnost, jak zkrátit povinnou školní docházku co nejvíce, můžete žít v Arizoně, Washingtonu nebo Connecticutu, než je vašemu dítěti 8 let, a pak se přestěhovat do Mississippi a tam žít, než mu bude 14 let.

Co se týče požadavků na rodiče (učitele), ve 37 státech nevyžadují pedagogické vzdělání, ve 4 státech je naopak vyžadují, v 9 státech alespoň jeden z rodičů musí mít vysokoškolské vzdělání.

Písemné zprávy o pokroku a dovednostech dítěte mohou být také velmi rozdílné, ale v zásadě lze říci, že vzdělávání doma umožňuje vzdělávat děti bez termínů, přirozeně.

My jsme dělali to, k čemu jsme došli v průběhu každodenního života. Necítila jsem se jako učitelka. Byla jsem především maminka a tak jsme si užívali spolu. Často jsme chodili na výlety. Zpočátku jsem si obstarala i patřičné učebnice, ale vždy jsem je po několika pokusech odložila. Pokaždé, když jsme zkusili dělat něco tak, jak nám doporučovaly, zjistili jsme, že je to nudné. Během dvanácti let Brianova vzdělávání doma jsme společně dělali jen jeden skautský program a dva typické školní projekty - vědecký den pro třetí třídu a dějepisnou práci pro pátou třídu. Jinak jsme se učili převážně ze života, bez předchozího plánu.

Například všichni mí tři synové velmi rádi vaří. Byli jsme tým, který vymýšlel jídelníčky, recepty, potřebné nákupy, a to vše třikrát denně. Jídelníčky a recepty byly ideální školou pro nácvik čtení. Kluci si velmi brzy zvykli své poznámky si kreslit a postupně se kresbičky začaly měnit v psaná slova. Nikdy jsme nenacvičovali pravopis. Účelem bylo, aby se naučili přečíst si, co potřebovali, když chtěli nakoupit. Jak četli stále víc, vylepšil se jim i pravopis. A jak jsem poznala bez diktátů, že se lepší? Prostě se mne stále méněkrát ptali, jak se které slovo píše.

Počty jsme se učili při vážení jednotlivých surovin pro vaření a při tom všem měření, dělení na poloviny, čtvrtiny, jednotlivých receptů. Recepty z jiných zemí pak poskytly příležitost povídat si o zeměpise a dějepise. Jednou ročně jsme se sousedy pořádali mezinárodní večeře: každá rodina přinesla jiné jídlo, do každého byla zapíchnuta vlaječka jiného státu, a o každém jídle a o každé zemi někdo něco zajímavého řekl. Moc jsme se na takové večeře vždycky všichni, děti i dospělí, těšili.

Hráli jsme spoustu her. Skládanky, hádanky a hry na rozvoj logického myšlení. Jako dítě jsem si myslela, že například šachy jsou velmi obtížné. Když bylo Brianovi šest let, přišel jednou od sousedů a řekl, že si zahrajeme šachy, že se je právě naučil. Zjistila jsem, že zná pravidla lip než já.

Od začátku jsem chtěla, aby si hoši uvědomili hodnotu peněz. Ještě než se začal Brian skutečně vzdělávat, zavedli jsme každé pondělí pravidelné výlety na pláž. Hoši tam sbírali prázdné lahve, které v místním obchodě vrátili a za každou dostali 5 centů. Hned po cestě jsme se stavili v bance a hoši si vždy své peníze uložili na své účty. Postupně se tak naučili šetřit si, ale brzy také věděli, co to je úrok. Už od svých 5 let si velmi dobře uměli spočítat, kolik peněz mají na účtu. Cestou do banky jsem se jich vždy ptala například kolik lahví musí nasbírat, aby měli dolar.

Měli tak vždycky své kapesné a já jsem si od nich záměrně často půjčovala a pak jim peníze vracela. Když bylo Brianovi šest let, nejenže uměl to, co se v jeho věku požaduje, totiž počítat do 100, ale šli jsme se jednou podívat do knihovny, protože chtěl vědět, co následuje po trilionech!

A učebnice stále neotevřené na polici a tak to šlo i další roky.

Nejobvyklejší formou zkoušky je obvyklý standartizovaný písemný test. Ten vyžadují téměř všechny státy. Je ovšem všeobecně, mezi školáky i neškoláky, neoblíben a asi je také důvodem, proč není znám přesný počet těch, kteří jsou vzděláváni doma.

Na vzdělávání doma je udivující i to, že se zdá, že vlastně vůbec nezáleží na předmětu - děti, které jsou vzdělávány doma, mají např. podle studie Dr. Raye o 30 až 37% lepší výsledky v jakémkoliv předmětu a testu. Nebyly přitom rozdíly mezi dětmi, které doma vzdělávali rodiče — učitelé, nebo rodiče, kteří neměli vůbec žádné pedagogické vzdělání. Navíc ve srovnání s dětmi, které měly ve škole obvyklé výsledky, měly děti vzdělávané matkami, které měly jen základní vzdělání, o plných 55% lepší výsledky (Home Education Across The United States, 1997). Navíc se například ukázalo, že zatímco v běžné škole jsou mezi dětmi ve čtení a počtech významné rozdíly mezi rozdílnými etniky, děti vzdělávané doma měly bez ohledu na rasu stejně dobré výsledky.

Co se týče způsobilosti rodičů, různé státy požadují různé testy nebo zkoušky (například zatímco v Oklahomě stačí, mají-li rodiče „dobrou vůli" děti vzdělávat, v Arizoně musí rodiče do půl roku po zahájení vzdělávání dětí doma projít státní zkouškou ze čtení, gramatiky a počtů, na Floridě musí rodiče každé dva roky poskytnout inspekci ukázky prací dítěte).

Já sama jsem se neřídila žádnými předpisy a osnovami. Hrála jsem s hochy monopoly, šach, karty, slovní hry, skládali jsme puzzle a cokoliv, co mohla dělat rodina pohromadě. Jak jen to šlo, tak jsme jim četli z knih. Podporovali jsme je při drobném prodeji limonády, dýní nebo donášce novin, všichni chodili do skautských oddílů. Kluci denně trochu četli a psali, ale nezáleželo na tom, co. Nikdy jsem je nezkoušela, nikdy nedělali žádný test.

Co je tedy požadováno po rodičích? Pro stát New York platí od roku 1988, že rodiče musí svůj úmysl vzdělávat své dítě doma oznámit dopisem. Školský úřad musí do dvou týdnů odpovědět. Za druhé, každé dítě musí mít jakýsi individuální výukový plán. Každého čtvrt roku musí rodiče poslat zprávu o tom, jak si dítě vede v jednotlivých předmětech. Jak jsem byla zkušenější, mé zprávy byly stále kratší. Na konci každého ročníku musí dítě napsat nějakou práci. Já jsem se spokojila s tím, že jsem každý rok na konci napsala, jak si můj syn dobře vede. Jednou jsme na zprávu ale zapomněli, já jsem nevěděla, co mám napsat, a tak jsem v rychlosti popadla učebnici (myslím, že jsem ji otevřela poprvé a naposledy), abych se nechala inspirovat. Uviděla jsem kapitolu o návštěvě v ZOO. O tom jsme číst nemuseli, protože jsme se syny byli v ZOO mnohokrát. O pár kapitol dále tam byl článek o práci v mincovně. Ani to nebyl problém, protože ten rok jsme byli na výletě v mincovně hned dvakrát.

Mé zprávy byly vždy bez připomínek akceptovány. Netvrdím, že je to tak vždycky. Vím o lidech, kteří museli psát podobné zprávy několikrát za sebou. Proč jsem měla takové štěstí? Myslím, že školský úřad byl přesvědčen, že učím doma tak, jak se učí ve školách. Navíc byli v průběhu tří let, kdy jsme se viděli dvakrát do roka, potěšeni Brianovými výsledky. Z počátku jsem si vedla deník a zaznamenávala do něj, co jsme ten den s Brianem dělali. Při druhém setkání za čtyři měsíce jsem přinesla jeho kresbu a k údivu komise Brian přečetl vše, co mu ukázali. Na třetí setkání jsme přinesli Brianův „vědecký" projekt. Usmyslel si, že nakreslí svou hlavu pomocí světelné projekce jako plakát. Všichni jsme mu pomáhali a vyšlo to velmi pěkně. Z plakátku bylo jasně patrné, že je to Brianova hlava, ale jeden člen komise se pak Briana zeptal, jak to nakreslil. A Brianova odpověď byla vyčepávající: popsal, jak jeden člen rodiny držel baterku, druhý papír, třetí obkreslil obrys Brianovy hlavy. Od té doby jsme již nikdy ke komisi nemuseli, stačily naše stručné zprávy.

Ve státu New York se na začátku 4. třídy vyžaduje písemný test. Z mých synů ten test absolvoval jen Brian. Měla jsem tehdy zlomenou nohu a dva měsíce jsem musela být doma, takže jsem se moc nemohla bránit a souhlasila jsem, že Brian na dva dny půjde do školy udělat testy. Později mi přišly Brianovy výsledky, ale na dotaz, jak si vedl ve srovnání s ostatními dětmi, mi neodpověděli. Ptala jsem se přítelkyně, která učila ve vedlejším městě, a tak mi řekla, že by Brian byl druhý nejlepší z celé školy. Byla jsem příjemně překvapena. Uměl číst a počítat, ale nikdy v životě nedělal žádný test. Testy dělal v pro něho naprosto neznámém prostředí, navíc mi denně pomáhal doma a staral se o bratříčka, kterému tehdy byl jeden rok - připravoval mu jídlo, pomáhal prát. Prostě jsme jen stále byli spolu — a ono to fungovalo i na úrovni vzdělání.

Lidé mi často říkali, jaká jsem výborná učitelka. Já se ale nepovažuji za učitelku - snažila jsem se jen být dobrou matkou. Snažila jsem se jim předat lásku ke čtení a neustálému vzdělávání.

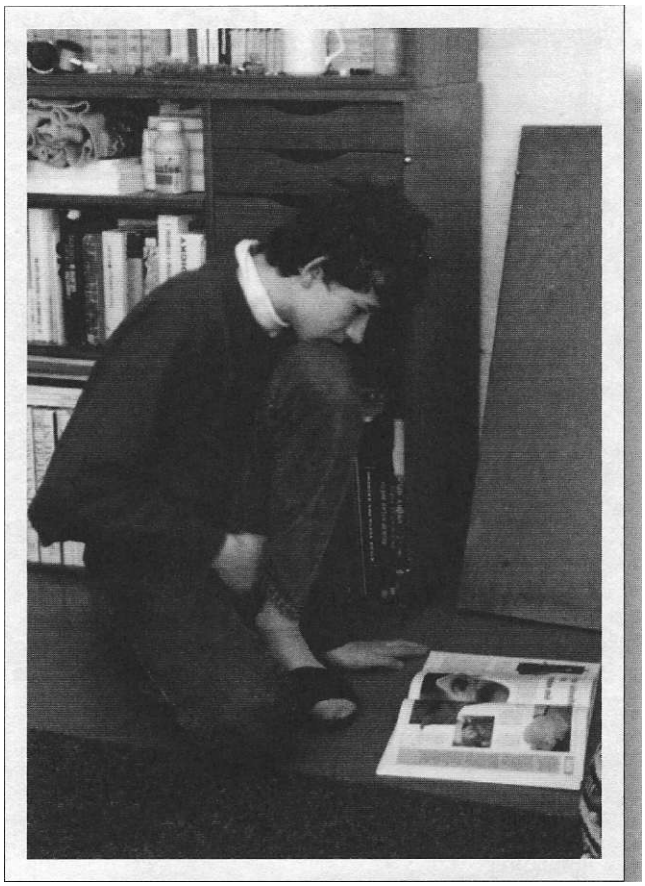

Když jsem začala své děti vzdělávat doma, doufala jsem, že to dotáhnu tak do 4. třídy, ale pak jsem rok co rok přidávala. Druhý syn, Matthew, mne překvapil, když se rozhodl, že 9. třídu absolvuje ve škole. Ukázalo se, že to snadno zvládl. Skeptici namítali, že děti vzdělávané doma postrádají sociální kontakty. Jenže stačí si uvědomit, že děti ve škole jsou většinu času samy v lavicích. Mí synové byly v nějakém sociálním styku prakticky neustále - rodina, ale také časté nákupy, obchody, banka, pošta, výlety.

Má rada je jednoduchá: čtěte, čtěte, čtěte svým dětem od prvních dnů. Nepřestaňte, až se samy naučí číst. Pomůžete jim vybudovat širokou slovní zásobu, naučí se milovat knihy. Nesnažte se vše vysvětlovat těmi nejjednoduššími slovy.

Naučte své děti vážit si hodnoty peněz a umět s nimi zacházet. Neustále se svými dětmi mluvte. I v autě, v autobuse, ve vlaku. Navštěvujte společně parky, muzea.

Odměna? Není vyjádřitelná slovy a známkami. Jen jsem ráda, když vidím své syny, jak dokáží bez problémů obstát v životě.

Brian je vášnivý horolezec a právě byl přijat na universitu.

Jsem na své syny pyšná.

Z dobrodružné literatury a filmů známe řadu faktických poukazů na drogy měnící vědomí, nálady nebo charakterové tysy. Kolik však jsme toho kdy slyšeli o přípravcích, které dovedou zvýšit inteligenci, zlepšit paměť, prohloubit smyslové vjemy, prodloužit mládí a celou délku života, aniž by na druhé straně způsobily íijmu na zdraví.?

Největší tajemství existence nacházíme zpravidla na dvou protilehlých pólech - v dálkách vesmíru a uvnitř nás samých.. Tajemství přeměny látek v našem těle patří k největším mystériím univerza. Uplyne ještě dlouhá doba, než se je podaří rozumově dobře pochopit. Nicméně suma poznání o biotransformačních procesech je dnes již omračujíc. Je na nás, abychom ji v potřebné míře vstřebali a uplatnili ve vlastní prospěch.

J. M. Valúch

Co to jsou chytré drogy a mozkové nutrienty?

Jsou to látky, které zlepšují tělesné i mentální funkce a mají minimální nechtěné vedlejší účinky. Některé patří ke standardním léčivům, jiné jsou naprosto čistými přírodními látkami (výtažky z rostlinných, méně často zvířecích tkání). Jejich uživatelé brzy shledávají, že se jim podstatně zlepšila paměť, IQ, schopnost rychlé reakce, nálada, zásoba energie, smyslové vnímání, sexuální apetence a výkon, citové prožívání, atd. Intenzita účinku se samozřejmě mění od osoby k osobě a od jedné látky k druhé. Existují lidí, kteří z vyjmenovaných účinků na sobě pocítí jen některé a v malé míře, ale rovněž lidé, jimž užívání pozitivně změní celou osobnost a celý život. Nicméně drtivá většina osob, které tyto látky vyzkoušely, se rozhodla pro jejich trvalé užívání.

Více než 40 let soustavného extenzívního výzkumu navíc ukazuje, že tyto látky patří k nejbezpečnějším, s nimiž se kdy člověk v životě může setkat. Rozhodně jsou řádově 1 Ox bezpečnější než acylpyrin a další léky z domácí lékárničky a ještě bezpečnější než celospolečensky tolerované drog)', jako kofein, theobromin, nikotin atd. Přitom většina účinků přetrvává 2-4 týdny po vysazení a "zhoršení" se zastaví nejdále na "linii startu". Psychofyziologický stav uživatele není nikdy horší než před začátkem užívání. Nutrienty zvyšují výkon, aniž by vyvolávaly euforii a dočasnou poruchu funkcí. Navíc mohou celkový zdravotní stav zlepšit, ale nikdy zhoršit.

Ve 25 nejvyspělcjších zemích světa bylo v roce 1996 podle kvalifikovaných údajů již více než 6 milionů pravidelných a zkušených uživatelů těchto látek (v roce 1991 podle stejných zdrojů asi I milion). Je zajímavé, že v zemích jako jsou USA a Kanada, kde platí pro výrobu, distribuci a prodej chytrých drog a nutrientů přísné, restriktivní a důsledně vynucované zákony, je počet uživatelů v relativním poměru stejný jako v zemích s velmi benevolentní zákonnou úpravou v této oblasti (Belgie, Itálie, Španělsko). K uživatelům patří lidé všech věkových a demografických kategorií, pragmaticky orientovaní, myslící a jednající jedinci. Ve vyšším procentu jsou zastoupeni mezi politiky, vědci, finančníky, podnikateli, lékaři, učiteli, studujícími a také lidmi, kteří si chtějí naplno užít podzimu života.

V přísné utajovaných laboratořích technologicky nejvyspělejších zemí světa začali na vývoji těchto vpravdě zázračných látek výzkumníci soustavně pracovat od konce 30. let. První objevy s sebou přinášely hodně opatrnosti i vědecké skepse. Nový dech nabral vývoj chytrých drog v průběhu 60. let poté, co švýcarský farmakolog Albert Hofmann, již světově proslulý syntézou psychedelicky účinných derivátů dietylamidu kyseliny lysergové získaných z žitného námelu, vyrobil z téže surovin)' drogu nazvanou ergoloid mesylates, která si se svými výraznými regeneračními účinky na všechny mentální a metabolické funkce v ničem nezadá s drogami o tři generace mladšími. V téže době belgický vědec rumunského původu Corneliu Giurgea syntetizoval piracetam, pivní cílenou drogu, rozšiřující vědomí a umocňující schopnosti lidského mozku, avšak bez jakýchkoli zjevných vedlejších účinků. Giurgea také vytvořil rodový název hlavního proudu chytrých drog - nootropní látky (z řeckého noos — mysl, tropein — směrem do).

Tyto objevy následně vyvolaly tajně vedenou válku o světovládu ve vývoji a výrobě látek způsobilých bezpečně vyvolávat stav)' rozšířeného vědomí. Z celé véci se stala záležitost vědecké a ještě více politické prestiže. V polovině 7*0. let již byla americká vědecko-výzkumná základna v této branži personálně i technologicky mohutnější než stejné národní základny zbytku světa dohromady. Obrovské množství poznatků o tom, jak příznivě ovlivnit pomocí nových přípravků mentální i tělesné schopnosti člověka se však nesměly dostat na veřejnost. Bránily tomu důvody vojensko strategické, eticko medicínské, ale především obchodné politické. Mnozí vědci a výzkumníci však dospěli k vnitřnímu přesvědčení, že otázka zdraví, a všeho, co s ním souvisí, je věc veřejná, a že tudíž každý jedinec, který má o to zájem, má mít právo se k potřebným informacím dostat. V roce 1988 založili dokumentační středisko, jehož posláním je vyhledávat všechny studie z celého světa, které se zabývaly účinky všech možných látek na rozšířené vědomí, zvýšenou inteligenci, zostřenou pozornost a smyslové vnímání, zpomalení degenerativních procesů a prodloužení lidského věku. Spolu se střediskem vznikla referenční laboratoř a vydavatelství, které publikuje nálezy střediska a excerpty početných studií s komentářem. Naštěstí filosofii i činnost střediska zaštítily některé mocné mediální osobnosti v čele s Larry Kingem, čímž torpédovaly snahu oficiálních míst toto středisko rychle pohřbít.

Dnes i v rámci oficiální medicíny slouží chytré drogy v celosvětovém měřítku asi 60 milionům osób, které byly "uznány" za nemocné a podle údajů CERI se jen v amerických laboratořích v současné době pracuje na vývoji 158 nových typů chytrých drog.

Nutrienty zlepšují schopnost učení ve třech sférách: Zostřují smyslovou pozornost a kapacitu (příjem vyššího množství informací z téže množiny podnětů). Zvyšují schopnost přijaté informace kriticky řídit a analyzovat z hlediska obsahu. Zvyšují schopnost informace selektivně ukládat do paměti, a zejména si je ve větším objemu a spolehlivěji z krátkodobé a střednědobé paměti vybavovat.

Zázračná živina - DL-PA

Fenylalanin, biochemický pak kyselina 1), 1. - a amino - b - fenylpropionová, je základní aminokyselina, bez níž se neobejde život rostlin, živočichů, ani člověka. Jedině člověk ji však musí získávat z potravy, protože jeho metabolismus ji sám nedokáže vyrobit. Není to samo o sobě záhadné?

Výhody suplementárního užívání DL-PA jsou jednoznačné. Metabolity fenylalaninu kontrolují soulad a vyváženost biotransformačních procesů, to znamená, že se přímo i nepřímo podílejí na potlačení vlivu toxických látek v těle i na zpomalení tělesných degenerativních změn. Dále brání likvidačním enzymům MAO-B chemicky rozkládat přirozené tělesné opiáty - endorfiny, které vyvolávají pocity pohody a blaha a současně eliminují pocity bolesti, úzkosti, strachu a slabosti. Posilují pozitivní účinky vitaminů, stopových prvků, minerálů a dalších doplňkových látek, stejné jako účinky analgetik nebo naopak stimulantů.

Např. mnoho lidí si na sobě vyzkoušelo, o kolik zvýší DL-PA schopnost soustředění a duševního výkonu nastartovaných vypitím šálku kávy. Další velký prostor pro synergetické účinky s DL-PA představují relaxační přístroje a jiné konvenční i méně běžné relaxační techniky. Variabilita a flexibilita pozitivních rysů užívání DL-PA je v zásadě podmíněna dvěma hlavními, vzájemně se doplňujícími činiteli — individuální metabolickou reakcí na tuto látku a výší suplementárně podaných dávek. Tělo si pak podle algoritmu své vlastní momentální potřeby předisponuje poměry dodávky ke splnění zcela konkrétních biotransformačních úkolů.

Renomovaný americký kardiolog a gastroenterolog Arnold Fox napsal o DL-PA monografii, ve které zveřejnil a zpopularizoval úžasné terapeutické účinky této živiny při léčbě chronických bolestí, depresivních stavů a dalších zdravotních problémů. V USA byl DL-PA v této izomorfní formě patentován v roce 1974 a na volném trhu se začal prodávat v roce 1980 jako potravní doplněk. V České republice dosud tento nutrient nebyl legálně dostupný.

K dostání: Bio-Market Vacek, podchod metra Můstek,
pro mimopražské na dobírku:
Brainway, Inc., Senovážné nám. 23, 112 82 Praha 1,
tel. fax 02/24142382

UČIT JE LEPŠÍ NEŽ VYDĚLÁVAT

Sana Siwolopová

International Herald Tribune, 29. září 1997

Dave Mossovi bylo právě 35 let, když dostal přidáno 19% k platu, a přesto své zaměstnání opustil. Splnil si sen a stal se učitelem. Měl v té době tři své děti a potřeboval 18 měsíců k tomu, aby získal učitelské oprávnění. To znamenalo plat o 60% nižší, než na jaký býval zvyklý, ale dnes, o pět let později, Dave nelituje. „Učitelováním jsem samozřejmě nezískal peníze, které jsem mohl mít, kdybych zůstal v bance," říká Moss, který žije v Šandy, ve státě Utah, a učí čtvrtou třídu. „Ale jakmile jsem našel, po čem mé srdce toužilo, i rodina si uvědomila, že peníze nejsou až tak důležité..."

Změna profese není ve školství nic nového. V poslední době je ale stále rozšířenější. Typický nový učitel má tak 8 až 10 let po maturitě. Stále více nových učitelů jsou dnes muži a stále více je jich ve věku mezi 50 a 60 lety. Neustále roste i počet učitelů, kteří přicházejí na školy přímo z fakult, avšak počet těch, kteří změnili povolání, se za posledních 15 let zdvojnásobil. Experti odhadují, že je jich asi 50 000.

Pro toho, kdo chce změnit povolání a začít učit, je připraveno asi 300 přeškolovacích programů po celých USA. Například největším z nich, programem pro přeškolování vojáků z povolání, prošlo od roku 1994 asi 2 300 učitelů. Podobné programy existují pro lékaře, inženýry, dobrovolníky z Mírových sborů, naprosté začátečníky, ale i příslušníky učitelských rodin atd.

Některé školy nabízejí od roku 1990, vzhledem k nedostatku pedagogů, několikatýdenní přeškolovací programy. Avšak více jak 3/4 těch, kteří se rozhodli změnit povolání a učit, si vybírají dlouhodobější intenzívní programy včetně studia pedagogiky, psychologie vývoje dítěte a praktického vyučování.

Pedagogové jsou nadšeni. Mnohé školy dokonce tyto nadšence, kteří opouštějí svá výnosná povolání, aby mohli učit, upřednostňují, a to hned z několika důvodů: jsou lidsky zkušenější než čerství absolventi, mají větší sebedůvěru a disciplínu, a když už se rozhodnou učit, hned tak ze školy neutečou.

Být učitelem samozřejmě nemůže být kdekdo. Ti, kterým se to povedlo, říkají, že být učitelem vyžaduje z jejich pohledu maximální odevzdání a koncentraci a také již nějakou předchozí zkušenost práce s dětmi.

„Někteří lidé si myslí, že když jim to jde s dospělými, že jim to půjde i s dětmi," říká Michael Andrew, ředitel školícího zařízení University v New Hampshire. „Podceňují ale emoční a mentální stres tohoto povolání, a často se nedokáží vyrovnat s dnešními problémy tříd, do kterých chodí děti mnoha nejrůznějších ras a náboženství.

Dave Moss říká: „Chcete-li peníze, postup v zaměstnání a titul před jménem, učitelování pro vás není. Zrovna tak není pro ty, kteří chtějí pracovat jen přesně určený počet hodin a pak mít ode všeho pokoj. Já jsem ale rád, že pracuji celé dny s 26 různými individualitami a jsem schopen se přes den každé jednotlivě věnovat."

Pan Krane (43) pracoval více jak 20 let jako tesař a stavitel, než, v srpnu 1996, začal naplno studovat kurz na Shaddy Hill v Cambridge. Snížený příjem naštěstí částečně zaplnila jeho žena, přesto si coby otec dvou dospívajících dcer musel vypůjčit 8 000 dolarů, aby díru v rodinném rozpočtu vyplnil.

Pablo Millares (35)měl také finanční problémy, dnes ale šťastně učí 44 dětí v mateřské školce v Miami Beach na Floridě. I on si musel vypůjčit 8 000 dolarů a tři roky chodil do školy po sobotách a nedělích. „Největší změnou bylo to, že jsem byl najednou sám sobě šéfem," říká. „Najednou jsem tak říkajíc vedl továrnu sám. A svým dětem jsem kamarádem, psychiatrem, tátou a mámou současně."

Zatímco P. Millares měl štěstí a zaměstnání našel prakticky okamžitě, pan Krane zjistil, že na místo, o které měl zájem, se hlásí dalších 500 zájemců. Nakonec po rozeslání asi sta dopisů práci našel a učí první a druhou třídu. Mnozí jeho kolegové však musí za prací dojíždět.

Odborníci radí, aby si lidé v podobných situacích velmi pečlivě zvolili, jaký přeškolovací kurz chtějí absolvovat. David Haselkorn, president spolku pro nábor nových učitelů z Belmontu, Massachusetts, říká, že téměř 40 států nabízí přeškolovací programy těm, kteří již mají bakalářský titul a znalost určitého oboru. Programy se ale velmi liší, některé vyžadují další hodiny práce navíc, jiné požadují vysokoškolský titul nebo léta praxe.

Linda Darling-Hammondová z Kolumbijské university říká: „Zjistili jsme, že nejúspěšnější programy vedou samotné university, které jsou úzce svázány přímo s jednotlivými školami. Nabízejí jak vysokou odbornost a intenzitu výuky, tak styky přímo s učiteli a dětmi na místních školách. Problémy jsou s několikatýdenními kurzy, kde není dost času získat základní orientaci a zvládnout všechny potřebné dovednosti. Absolventi těchto kurzů obvykle po několika týdnech ze škol zklamaně utíkají."

Absolventi krátkodobých programů z 20 až 50% odcházejí ze škol v prvním roce svého učení. Naproti tomu odchází jen 5% absolventů dlouhodobých kurzů.

„Školské správy si myslí, že krátkodobější kurzy jsou pro ně levnější, ale v dlouhodobějším pohledu se na kurzech šetřit nevyplácí," říká paní Darling-Hammondová. Kurz university v New Hampshire nabízí například úvodní společný týden v divočině v horách, pak pětitýdenní letní školu a teprve potom celoroční program.

Pan Andrew říká: „Je to úvazek na 100%. Přesto a právě proto se do toho lidé pouštějí."

Harvardský profesor Howard Gardner věří, že naše kultura příliš zdůrazňuje logické myšlení na účet dalších druhů talentů a dovedností.

Inteligencí je víc

Thomas Armstrong

Představte si na okamžik, že žijete v prehistorické době. Uprostřed noci vás probudil dusot mamuta. Představte si dále, pro účel tohoto myšlenkového experimentu, že byste si mohl zavolat na pomoc kohokoliv z 20. století. Kdo by to byl? Einstein? Joyce? Roosevelt? Když se na tím zamyslíte, zjistíte, že by vám asi žádný z oceňovaných velikánů našeho století moc nepomohl. Spíše byste uspěli s Schwarzeneggerem. Prehistorická inteligence měla víc než s rychlostí myšlení co do činění s rychlostí reflexů, silou svalů, rychlostí běhu.

Vyrostli jsme v přesvědčení, že být chytrý znamená být sečtělým holohlavým vědcem. Inteligence ale znamená úspěšně reagovat na nové situace a být schopen se poučit z minulých zkušeností. Když se vám porouchá na dálnici auto, kdo je na jeho opravu ten nejinteligentnější? Někdo s titulem z nějaké university nebo mechanik, který vyšel jen základní školu? Když zabloudíte ve velkém neznámém městě, kdo vám nejlépe pomůže? Vzdělaný ale roztržitý profesor nebo kluk se smyslem pro orientaci? Inteligence tedy závisí spíše na prostředí, okolnostech a požadavcích - ne na výši naměřeného IQ nebo druhu diplomu.

Existuje inteligence atleta, umělce, teologa, prodavače, architekta atd. Náš vzdělávací systém se soustřeďuje převážně na čísla a slova a nevšímá si jiných dětských dovedností a schopností. Možná i vy jste jedním z naprosté většiny potenciálních umělců, hudebníků, spisovatelů, architektů nebo dokonce duchovních lidí, jejichž schopnosti se nerozvinuly, protože jim nikdo nevěnoval pozornost.

Profesor Howard Armstrong vyvinul teorii vícenásobných inteligencí. Tvrdí, že existuje nejméně sedm hlavních druhů inteligencí - inteligence jazyková, logicko-matematická, prostorová, hudební, tělesně-pohybová, komunikační a niterná.

Jazyková inteligence - cesta slov

Tato inteligence je asi nejrozšířenější formou, je to inteligence novináře, právníka, politika, vypravěče příběhů. Naše kultura právě tuto inteligenci, spolu s inteligencí logicko-matematickou, oceňuje nejvíce. Obdivujeme se lidem, kteří mají velkou slovní zásobu, kteří se dokáží plynně vyjádřit před ostatními - například moderátorům, hlasatelům, senátorům či výmluvným manažerům. Obdivujeme spisovatele jako hvězdy. Před profesory cítíme úctu.

Nejužívanější test IQ v naší kultuře počítá převážně s těmito typy inteligencí. Skutečná lingvistická inteligence je ale něco více, než schopnost odpovídat na otázky standartního testu. Má co dělat s problémy větné skladby, výslovností, sémantikou a je pragmatická. Lidé s vysoce rozvinutou lingvistickou inteligencí dokáží rozeznávat zvuky jazyka, a rádi si s jazykem hrají. Joyce například vymyslel tisíce jazykolamů a říkánek. Proust byl jako školák často plísněn za to, že píše příliš dlouhé věty. Básníci mají schopnost nalézat nové významy synonym atd. Nejdůležitější složkou lingvistické inteligence je ale schopnost používat jazyk ke konkrétním účelům. To je či byla inteligence Churchilla (dokázal inspirovat), Wericha (dokázal bavit), Asimova (dokázat instruovat) a dalších.

Pohybová inteligence - moudrost těla

V jedné kapitole Dubliňanů Joyce popisuje pokladníka v bance Duffyho, který žije na předměstí Dublinu. Potká ženu, seznámí se s ní a začnou spolu chodit, ale rozejdou se, když se ho žena dotkne na tváři. Joyce poznamenal: *Žil příliš blízko svého těla.* Naznačil tím, že tento muž žil v jakémsi mentálním vězení, oddělen od skutečných smyslových zážitků těla. V širším slova smyslu tak spisovatel charakterizoval společenský problém, rozkol mezi mentálním a fyzickým světem.

Ve starém Řecku byla tělesná výjimečnost oceňována stejně jako umělecká nebo filosofická. I Římané věděli, že „ve zdravém těle zdravý duch". Východní kultury rozvíjely po celé tisíciletí kulturu těla ve formě jógy, tai-či, nebo aikida. Naše kultura však od středověku umrtvovala tělo ve jménu ducha a velcí myslitelé začali ve svých pracích tělo ignorovat ve smyslu slavného výroku Descarta: „Myslím, tedy jsem".

Jaksi tím udělal z nás všech jakési pány Duffy. Intelektuální aktivita začala být identifikována jen s lingvistickou a logicko-matemafickou dovedností. Fyzická aktivita byla něco druhořadého, odkázána do tělocvičen nebo ložnic. I dnes je pro většinu z nás atlet synonymem jakési intelektuální tuposti a pracovat fyzicky znamená být druhořadým občanem.

Teorie vícenásobných inteligencí hledá spojení mezi myslí a tělem. Základem tělesně pohybové inteligence je schopnost výborně kontrolovat pohyby těla (inteligence atleta, tanečnice, mima, herce) nebo dovedně pracovat s různými objekty (inteligence sochaře, truhláře, obuvníka, instalatéra).

Japonci například velmi oceňují tělesné schopnosti čajového mistra nebo aikidisty. Holčičky na Balí tráví spoustu času procvičováním ohebnosti prstů na rukou, aby byly schopny vyjádřit určité emoce tanečními pohyby. Děti na Nové Guineji dokáží veslovat a kormidlovat mnoha způsoby s neobyčejnou dovedností.

Tělo mnohých lidí se zdá být jakýmsi barometrem jejich vnitřních stavů a postojů. Říkáme čaSto, že „to cítíme v kostech", že je toho „až nad hlavu", nebo že to „leží v žaludku". Vychovatel Viktor Lowenfeld hovoří o těchto haptických lidech jako o těch, kteří čerpají většinu informací z kinestetických zdrojů. Haptická osoba zkoumá svět tak, že se ráda a často pohybuje a stále se něčeho dotýká. Přibližně čtvrtina populace dává přednost haptickému vnímání před běžnějším vizuálně-prostorovým vn ímáním.

Tělo je inteligentnější, nejen když vám pomůže, abyste lépe četli, psali a mysleli, ale také, když je rychlejší, ladnější, snadnější v pohybech. Jinak řečeno, Wayne Gretsky je mozkovým chirurgem hokejového hřiště a Rodin byl Einsteinem kamene.

Prostorová inteligence - myšlení vnitřním okem mysli

Americký vědec Louis Agassi byl člověk, který miloval detaily. Jednou se jeden jeho asistent přihlásil o práci a Agassi mu dal prostudovat jednu neobvyklou rybu. Pak odešel, a asistent rybu chvíli studoval a pak čekal na svého profesora. Myslel si, že už rybu zná nazpaměť. Jenže Agassi se nevracel a nevracel. Po několika hodinách byl asistent unaven, znuděn, zklamán. Z nudy začal rybu kreslit a počítat všechny její skvrny. Objevil, že předtím toho spoustu nezjistil, například, že ryba nemá oční víčka. Když se profesor konečně vrátil a prohlédl si, co asistent zjistil, nespokojeně zakroutil hlavou a asistent musel rybu studovat další dva dny. O mnoho let později tento muž, dnes velmi uznávaná autorita ve svém oboru, stále na ty tři dny

vzpomíná jako na nejlepší lekci, kterou kdy dostal.

Příběh naznačuje, co znamená soustředěná pozornost, umění vidět i to, co je na první pohled zřejmé, a přesto to obyčejně nevidíme. Má to co dělat s prostorovou (tvarovou) inteligencí. Jde o schopnost co nejpřesněji vnímat prostorový svět kolem nás. Je to inteligence architekta i šerpy, vynálezce i mechanika, inženýra i cestovatele. Prostorově inteligentní člověk vidí věci - ať už v reálném světě nebo ve své mysli - tak, jak jiní ne. Umí také své obrazové představy měnit a pracovat s nimi, ať už viditelně, jako kreslením, budováním, vynálezectvím, nebo ¡en ve své představě (rotovat s nimi, transformovat je).

Přímý vizuální vjem světa je základem prostorové inteligence. Většinou vidíme všichni stejně, přesto jsou ale mezi námi takoví, kteří vidí ostře a do dálky jako třeba jestřáb. Clen kmene Gikwe dokáže z několika stop antilopy na poušti Kalahari určit, jestli to byl samec nebo samice, jak byl velký a v jaké náladě tudy prošel. Eskymáci dokáží z nepatrných odchylek ve tvaru sněhu určit spoustu pro ně životně důležitých věcí. My už ale máme mapy, značky a jiné formy verbálních a číselných informací, takže nám značná část toho, co máme před očima, jaksi uniká, protože používáme výhradně logicko-matematickou a lingvistickou inteligenci.

Inteligence bytového architekta, umělce, sochaře nebo výtvarného kritika je více vědomě estetizující. Vyžaduje navíc estetickou citlivost, schopnost posoudit např. světlo, stín, harmonii struktur a barev. Picasso jednou vyprávěl, že se procházel a najednou cítil takovou zelenost, že ji musel okamžitě dostat na plátno.

Jste-li prostorově inteligentní, ve škole asi budete mít málo příležitostí projevit svou přednost. Většinou vás budou považovat za snílka. Přesto to budou asi právě tihle snílci, kteří přinesou tvůrčí nápady a nové vize.

Hudební inteligente - využít melodickou mysl

Když byl Mozart dítě, navštívil Sixtinskou kapli v Římě a byl unesen hudbou, kterou tam slyšel. Naneštěstí Vatikán tuhle hudbu *[Miserere* od Gregoria Allegriho) zakázal provozovat kdekoliv jinde, než v kapli. Mozart to vyřešil svérázným způsobem. Zašel ještě jednou do kaple a pak doma napsal celou partituru skladby zpaměti. Později několikrát prohlásil, že když skládá, slyší vždy celou skladbu v duchu. Schumann dokázal poslouchat piano a přitom „slyšet" všechny další nástroje orchestru. Čajkovskij dokázal skládat a přitom dokonale slyšet, jak budou všechny nástroje a tóny slyšet v konkrétním koncertním sále v Moskvě. Schopnost slyšet hudební tóny přímo v mysli je důležitým aspektem hudební inteligence. V jedné z mála studií bylo zjištěno, že 50% profesionálních hudebníků si dokázalo v mysli přehrát jednu populární píseň, notu po notě, jakoby ji hráli na pianu, zatímco z psychologů, kteří se také testů účastnil, to dokázalo jen 5%.

Hlavní součástí hudební inteligence je schopnost vnímat, oceňovat a produkovat rytmy a melodie. Hudební inteligence je ale vrozena každému, kdo má hudební sluch, dokáže udržet rytmus a poslouchat a oceňovat různé typy hudby.

Mnohé kultury na světě cvičí své příslušníky, aby byli hudebně gramotní. V Maďarsku díky vlivu Zoltána Kodályho hraje ve škole prakticky každé dítě každý den. V Ghaně mezi Dagombasy se říká, že jejich děti hrají hudbu tak vášnivě, jako se americké děti dívají na televizi. V Japonsku dokázal vzdělávací program firmy Suzuki přivést ke hraní na housle miliony dětí.

Mnoho lidí není sice profesionálními hudebníky, přesto ale vyjadřují svou hudební inteligenci tím, že mají hudbu rádi a rádi ji poslouchají.

Logicko-matematická inteligence - matematická mysl

Na konci Dona Quichota se Sancho Panza stane guvernérem jednoho malého vzdáleného ostrova a slíbí, že bude dodržovat všechny tamní zákony. Tradice velí, že každý návštěvník je dotázán, proč ostrov navštívil. Rekne-li pravdu, může na ostrov, zalže-li, je oběšen. Jednou ale na ostrov přijel turista, který prohlásil - přijel jsem, abych byl oběšen. Kdyby ho pustili na ostrov, lhal by, kdyby byl oběšen, byla by to pravda.

Tato pasáž naznačuje, co to je logicko-matematická inteligence. Ačkoliv jsme probrali již čtyři typy inteligencí (můžeme vizualizovat, slyšet dialog a zvuky, fyzicky cítit předměty), je tu stále něco, co nepatří ani do prostorové, lingvistické, pohybové a hudební inteligence. Vzájemný protiklad dvou nekompatibilních, ale logických vyjádření pozvedává naši inteligenci do říše čistě konceptuálních myšlenek.

Tato forma myšlení, charakteristická pro vědce a teoretické matematiky, je nesnadno popsatelná. Při jednom testu teoretických fyziků zjistila psycholožka Roeová, že více jak 50% pokusných osob používalo abstraktního myšlení. Někteří to popisují jak „pocit jistých vztahů", nebo že to „prostě vědí".

Howard Gardner definuje logicko-matematickou inteligenci jako schopnost rozeznávat logické a matematické vzory a umět s nimi vědomě pracovat.

Komunikační inteligence

Shakespeare byl podle svých současníků sociálním chameleónem. Dokázal prý být spíše všemi ostatními, než sám sebou. Určitě každý známe lidi, kteří mají rozvinutou komunikační inteligenci. Základem této inteligence je schopnost správně rozlišovat záměry, motivace, nálady, pocity a myšlenky jiných lidí. Podle Gardnera jsou jen sociálně se chovající primáti schopni uvažovat o důsledcích svých chování, kalkulovat s chováním jiných a počítat s výhodami nebo riziky v sociálních vztazích.

jedná věc je chápat tyto mezilidské vztahy a procesy, druhá věc je používat zjištěné okolnosti k prospěchu sebe sama nebo jiných lidí. Shakespeare byl v pochopení motivů a pocitů jiných lidí génius, se svým životem měl ale problémy. Zakladatel interpersonální teorie psychiatr Harry Stack měl také v jednání s ostatními lidmi velké problémy. Komunikačně inteligentní lidé dokáží využít svých schopností vcítit se do jiných lidí například k přesvědčování, řešení konfliktů, k získávání důležitých informací, k ovlivnění kolegů či šéfů atd. nejrůznějšími způsoby. Inteligence může být i schopnost přimět jiné, aby vám pomohli. Umět mobilizovat lidi je v životě ta nejlepší strategie. Podle jedné studie tráví špičkoví manažeři

50 - 90% svého času jednáním se šéfy, klienty, kolegy a dalšími lidmi. Ukázalo se, že ti nejlepší manažeři dokáží mobilizovat ostatní v zájmu společného cíle.

Jedním z důležitých aspektů této inteligence je schopnost některých lidí nalézt v kolektivu klíčové typy, kteří jim pak s mobilizací celého kolektivu pomohou. Podle R. Boltona 80% lidí, kteří nezvládli své zaměstnání, museli odejít, protože nedokázali vycházet s ostatními kolegy.

Podobně i v osobním životě jednotlivce záleží na schopnosti nalézt si okruh přátel a vztahů s příbuznými a kolegy i četnost úspěchů nebo emočních či fyzických problémů. Jiná studie (zkoumala chování a vztahy lidí na svatbách, pohřbech, v kostele a na jiných shromážděních) zjistila, že lidé, kteří byli v tomto žebříčku sociálních vztahů nízce ohodnoceni, měli velkou pravděpodobnost, že v příštích devíti letech předčasně zemřou. James House, předseda sociologické sekce university v Michiganu, to vyjádřil takto: „Nedostatek sociálních vztahů zvyšuje rizika úmrtnosti."

Inteligence vnitřního já

Ramana Mahariši, jeden z největších světců moderní doby, zažil ve svých sedmnácti letech něco, co změnilo jeho život. Seděl sám v domě svého strýce, když ho náhle zasáhl „intenzívní záchvěv strachu ze smrti". Byl tehdy zdráv, ale intenzita toho pocitu ho přinutila, že si lehl na podlahu, zadržel dech a snažil se prozkoumat smysl toho, když je člověk „mrtvý". Uvědomil si, že zatímco tělo může umřít, jeho já, pocit „já", bude žít dále. Později napsal, že ta myšlenka nebyla jen myšlenka, ale silný, živý, reálný pocit pravdy, kterou bez jakéhokoliv dalšího přemýšlení akceptoval. Ona absorpce „já" pak nepřetržitě trvala stále dál. Mahariši se navždy změnil. Po několika týdnech opustil domov a odešel do svatého města Tiruvannamalai, kde zůstal dalších více jak padesát let a kde učil lidi z celého světa, jak zkoumat sebe sama.

Maharišiho setkání s pocitem jáství bylo výjimečné. Takováto zkušenost reprezentuje ale proces, který většina lidí v té či oné formě také zažije. Každý si položí otázku „kdo jsem?" Pro někoho to může vypadat jako Hlavní nádraží s možností odejet do všemožných směrů všemožnými způsoby (doufáním, hrou, přáním, vůlí, plánováním). Pro jiné to je stůl plný srovnaných přihrádek, které obsahují jejich zkušenosti, a pro které si každý může sáhnout, bude-li chtít zjistit, co to je být člověkem. Pro mystiky je to Zlatý Klenot Dokonalého Vědomí, který transcenduje světské aktivity ega. Bez ohledu na to, jak je každý definujeme, ono „já" tvoří důležitou součást naší osobnosti na cestě poznání.

Podle Gardnera osoba s vysokou vnitřní inteligencí dokáže mezi početnými emocemi rozeznat a pojmenovat ty, které jí umožní pochopit je a ovlivnit tak své chování. Takoví jsou terapeuté, moudří stařešinové a mnozí spisovatelé. Proust strávil značnou část dnů tím, že ležel na posteli a byl schopen upamatovat se na své dětství s množstvím neuvěřitelných detailů. Výsledkem bylo mnohosvazkové dílo, které

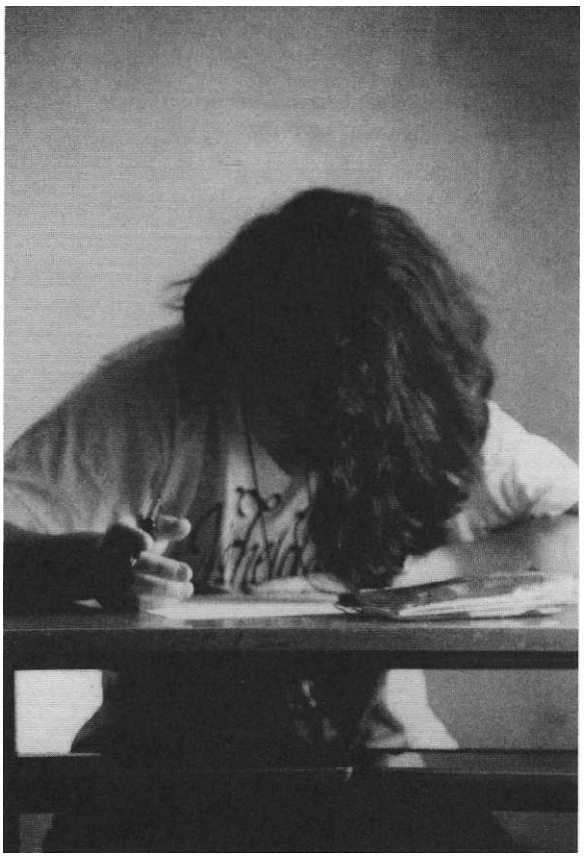

navždy poznamenalo historii západní literatury. Román začíná padesátistránkovým popisem nálad dítěte, které čeká na matku, aby ho políbila na dobrou noc.

Freud, když mu bylo 39 let, začal každý den věnovat večer půl hodiny svému sebezkoumání. Používal stejných metod, jaké používal při práci se svými pacienty, tedy volných asociací, snů a vzpomínek z dětství. Provozoval to celých 49 let a jistě to značnou měrou přispělo k vytvoření psychoanalýzy.

Théravádoví buddhističtí mniši tráví několik hodin denně v intenzívní meditaci na svou mysl. Vyvinuli důkladný psychologický systém, který klasifikuje mentální procesy založené na vnitřní zkušenosti vědomí. Rozeznávají například jedenáct pozitivních příhod, dvacet zdrojů mentální nestability, devět fází mentální kontroly a nesčetně dalších kategorií mentální práce.

Hledač sebe sama se musí oddělit od své každodenní existence a najít klidné místo, kde se může otevřít tomu tajemnému a zázračnému v sobě samém. Prožili to i největší hledači, zakladatelé největších světových církví - Buddha (seděl pod stromem Bodhi), Ježíš (odolal pokušení v poušti), Mohamed (hledal útočiště v jeskyni Hera během ramadánu). V šamanských kulturách se šamané často na celé týdny izolují a čekají na svou vizi.

Teolog Martin Buber vyprávěl příběh muže, který, když zemřel, čekal, že se ho svatý Petr zeptá „Proč jsi za svého života nebyl více jako Mojžíš?", ale ten se ho zeptal „Proč jsi za svého života nebyl více sám sebou?"

Tím, že se pokusíme stát se více sami sebou, ať to znamená cokoliv, se můžeme spasit už v tomto životě, když ne v těch dalších.

Společnost se mění a stejně tak se mění i požadavky na naši inteligenci. Na počátku jsem naznačil, že zatímco v prehistorických časech to byla především inteligence prostorová a pohybová, dnes je opět čas změny: inteligence se mění tak jako móda. S nástupem počítačů přestávají nacházet uplatnění a ocenění jisté části logicko-matematické inteligence, zatímco jiné, před třiceti lety nedůležité, dnes nabývají na důležitosti. Abstraktně snící povaleč, který byl před třiceti lety k ničemu, dnes vydělává velké peníze vymýšlením software v Silicon Valley.

Lze předpokládat, že v nedaleké budoucnosti poroste zájem o jiné typy inteligencí, než dosud. Jak se bude pozornost společnosti přesouvat od industriální produkce ke službám, porostou nároky na komunikační inteligenci. Jak se přístup k informacím bude nadále usnadňovat, poroste důležitost vizuálních myslitelů. Howard Gardner naznačuje, že v budoucnu budeme muset začít uvažovat i o inteligenci duchovní a morální. Pro přežití lidí na této planetě může být životně důležitá schopnost objevovat a aktivovat další druhy inteligencí, které snad v nás v podobě transpersonální, náboženské nebo pozemské, existují. Možná že další inteligence zatím dřímá v hlubinách živoucí planety (teorie Gaia). Anebo budeme muset přenést centrum svých osobností, tedy z hlavy blíže k srdci. Ať to uděláme jakýmkoliv způsobem, tahle kultivace suprainteligence bude asi tou nejinteligentnější věcí, kterou jsme kdy udělali.

ZDRAVÍ V REGESTINU

České potravní doplňky řady REGESTIN jsou tím pravým originálním a českým dárkem po celý rok.
REGESTIN nápoj, kapsle díky mikrobiálním kulturám Lactobacillus Acidophilus a bifidobakteriím vyřeší problémy spojené s trávením, špatnou pokožkou a pomůže snížit hladinu cukru v krvi. Cena je velmi přijatelná. Maximální cena za měsíční dávku je 200 Kč.
REGESTIN PROKLOUBIN je v současné době na českém trhu potravní doplněk s největším obsahem žraločí chrupavky. Vaši blízcí budou jako žraloci: ohební, mrštní, zdraví. Cena v porovnání s ostatními výrobky je skvělá: 575 Kč za 60 dávek.
A nyní něco pro ty, kteří se odmítají vzdát svého zlozvyku kouření. Záleží vám na jejich zdraví? Dejte jim REGESTIN SMOKE ELIMIN, který pomáhá odstranit negativní následky kouření, a nebo pobytu v nezdravém životním prostředí. REGESTIN SMOKE ELIMIN obsahuje šišlák bajkalský a skupinu antioxidantů.

Všechny výše uvedené potravní doplňky lze zakoupit v lékárnách, v prodejnách zdravé výživy a u našich prodejních zástupců: I. Hloušková 02/3162412, V. Ingeduldová 02/4397860, V. Lang 0648/88348, V. Priharová 049/981110, A. Bekrová 0432/585145, P. Vojtíšek 0502/427275, D. Tachezy 069/6620192 nebo na adrese FORS BOHEMIA, Andrštova 4, Praha 8 - Libeň, tel./fax/zázn.: 02/6834439.

Informace odborníků: Prof. MUDr. Vladimír Stavinoha, Klinika Monáda, Praha 02/79040, MUDr. Vladimír Voříšek 049/31342, bylinkář Josef A. Zentrich 02/57095150, 0603/202033, 0634/332744.

Jóga turist

(kromě dalších obvyklých pobytů u moře s jógou)
pořádá ve dnech
5. – 14. a 12. – 21. června 1998
kurz
Umění naslouchat
Pobyt u moře na Istrii (Kanegra)
s tibetskými mísami, hudbou new age,
agnihotrou a Vlastimilem Markem.
Informace a přihlášky:
Jóga turist, Národní obrany 31,
160 00 Praha 6, tel. 02/323763

Astrologická konzultace Člověka s Člověkem

MINTAKA

Setkání nad nativním horoskopem MANDALOU symbolem osobnosti. Horoskop pro okamžik narození nese poselství, jak nejlépe aktualizovat potenciál vnitřního já. Vztah jedince s nepřetržitým pohybem planet – TRANZITY – symbolizují možnosti rozvoje nás samých v praktickém životě.

MINTAKA
Václavské nám. 17, 110 00 Praha 1 – pasáž Práce, 3. vchod (proti kinu Praha), 2. patro
tel./zázn. 02/24009349

čajovnu a tvůrčí dílnu
Barevný svět

místo pro setkávání, výstavy, koncerty, víkendové i týdenní semináře a workshopy (včetně prodeje, čajů, relaxační hudby)

připravují v unikátně pozitivních prostorech 3 minuty od stanice metra Florenc O. Chochola, L. Ryšková a manželé Markovi.

Sledujte BARAKU a DOTEK!
(Informace pro zájemce z řad přednášejících, lektorů, výtvarníků, hudebníků atd. na tel. 02/2324155)

Meditace před KUPKOU

Přednáška a meditace s V. Markem

N. G. Veletržní palác
26. března 1998 16⁰⁰ – 18⁰⁰

Koncert pro 3000 lotosů

Roop Verma – indická klasická hudba
Pepa Nos, Lucie Nosová, Vlasta Marek, Petr Piňos, Jiří Mazánek, Štěpán Rak
Velký sál Lucerny
18. 4. 1998 18⁰⁰

Československá SinoBiologická společnost
pořádá muzikoterapeutický
kurz
Vlastimila Marka
Být šťastný (s hudbou) je tak snadné!

Kurz pro nejvýše 20 účastníků bude probíhat jednou měsíčně od února do května 1998, vždy v sobotu od 10.⁰⁰ do 17.⁰⁰ v prostorách Centra Tradiční Čínské Medicíny v Revoluční ul. 20 v Praze 1.

O podrobnější informace si napište na stejnou adresu, nebo zavolejte na tel. 02/2312614 vždy v pondělí 15.⁰⁰ – 17.⁰⁰

CK JÓGA TURIST

zve srdečně všechny přátele na týdenní zájezdy s cvičením jógy u moře v Chorvatsku.

Program: rozcvička u moře, odpolední cvičení, večerní sezení.
Cvičení je dobrovolné a proto vítáme i ty, kteří jógu necvičí.

Kurzy vedou zkušení cvičitelé MUDr. V. Doležalová, Doc. M. Kubíčková, PhDr. L. Chrášťanská, J. Kapitolová, M. Vorlová, Michal Burda, V. Marek a další.
Ubytování je v bungalovech, apartmánech nebo hotelových pokojích v borovém lese 100 až 300 m od moře.
Stravování: individuální, nebo formou švédského stolu
Doprava: naším autobusem nebo vlastním autem.
Ceny: od 3000,- do 6000,-
Slevy: pro všechny cvičitele jógy jako klienty, pro účastníky nad 65 let, pro invalidní důchodce a pro rodiny s dětmi.

Nabízíme možnost skupinového aranžmá s vlastním cvičitelem a výraznou slevou.
Zájezd do Norska (3. – 12. 8. 1998)
Zájezd do ašramu Assisi (8. – 17. 5. 1998)

Informace: CK JÓGA TURIST, Národní obrany 31, 160 00 Praha 6, tel. fax. 02/323763

Úřednic

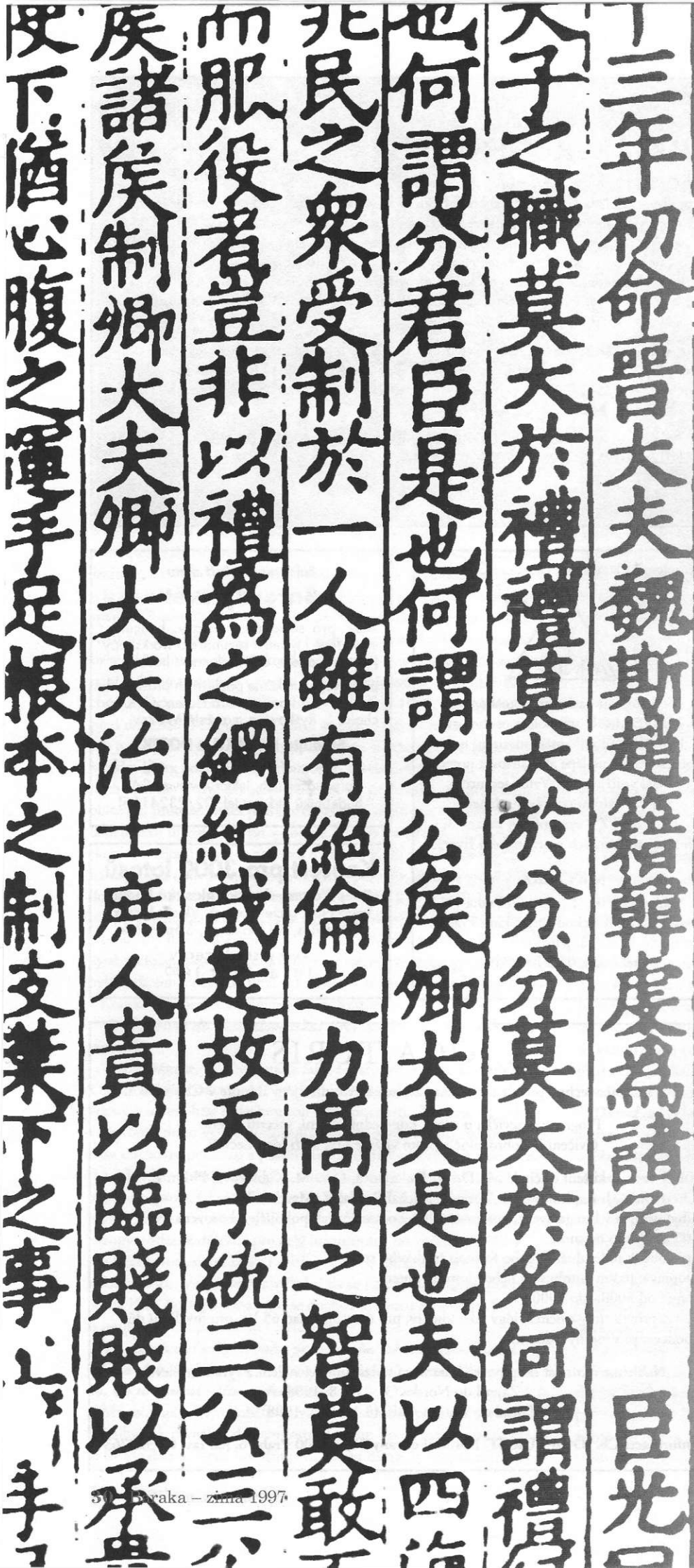

Literátské zkoušky v císařské Číně hrály klíčovou roli při udržování společenské a kulturní kontinuity ve společnosti. Sloužily k výběru úřednictva do byrokratického aparátu země. Pro tisíce nadaných mladých mužů představovaly klíčovou náplň první třetiny života. Řada literátů se o uplatnění ve správním aparátu země pokoušela velmi dlouho, někdy i celý život, tak, jak popisuje dobová literatura.

é zkoušky v císařské Číně

Tomáš Koukolík

Počátky zkouškového systému v Číně sahají do doby dynastie Západní Han (201 př. n. 1. - 8 n. 1.). Po porážce dynastie Qin (221 př. n. 1. - 206 př. n. 1.) museli hanští panovníci řešit problém, jak spravovat rozsáhlé území, aniž by nechali vládu pouze v rukou dědičné šlechty. Proto se rozhodli hledat schopné muže ke správě země mezi uchazeči 0 možné úřednické místo. V roce 196 př. n. 1. vydal císař Gaozu, zakladatel dynastie Han, edikt, ve kterém nařizoval princům, místním prefektům i dalším úředníkům vyhledávat a doporučovat muže vynikající pověsti ke zkouškám, jejichž cílem bylo získání úřednické hodnosti. Tento postup se v průběhu doby ustálil. Úředníci však doporučovali čas od času, zejména v dobách přírodních katastrof, další kandidáty na základě císařských dekretů. Úředníci, kteří nedokázali nalézt a doporučit schopné kandidáty, byli potrestáni a někdy 1 degradováni.

Důležitým krokem ke „standardizaci" zkoušek bylo nařízení císaře Wudiho, ovlivněného pravděpodobně návrhy Dong Zhongshua a dalších konfuciánských vzdělanců. Ti žádali, aby u zkoušek byla prověřena znalost konfuciánských klasických knih. V roce 124 př. n. 1. bylo do hlavního města svoláno mnoho mladých slibných mužů. Pod vedením literátů se vzdělávali ve znalosti klasiků konfucianismu. Po ročním studiu a následných zkouškách byly studentům podle výsledků přiděleny funkce. Z tohoto ročního studia se vyvinula císařská akademie Tai Xue. Dekret z roku 124 př. n. 1. tedy poprvé jasně stanovil vztah mezi doktrínou konfucianismu a výběrem budoucích vládních úředníků. Znalost klasiků konfucianismu se postupně stala nejdůležitějším kritériem výběru čínských úředníků-vzdělanců. Převládající kritéria „poslušnost vůči starším a neúplatnost" a „poslušnost vůči starším a neúplatnost, čestnost a opravdovost" vyjadřovala přesvědčeni, že pro zisk místa nejsou důležitá rodová privilegia a technické i administrativní dovednosti, ale morální kvality.

Za doby dynastie Tang (618-907) se v hlavním městě v pravidelných intervalech konaly zkoušky v různých kategoriích. Tehdy také vznikl oficiálně užívaný termín výběr kategorií pro zkoušky *keju*, používaný až do 20. století. Za dynastie Song (960-1279), kdy byla moc císaře téměř absolutní, dosáhl zkouškový systém jako převládající způsob výběru a jmenování úřednictva svého vrcholu. V následujících stoletích byl pozměněn jen málo a byl používán až do roku 1905. Postupně se ustálila metoda výběru kandidátů na místní úrovni. Kandidáti nepotřebovali doporučení a každý, kdo uspěl u zkoušek na místní úrovni, se mohl účastnit zkoušek na úrovni provincie. Pokud kandidáti uspěli, byli posláni do hlavního města k metropolitním zkouškám.

Zkoušky byly písemné. Nestrannost při posuzování kvality uchazečovy práce byla zajištěna dvojím způsobem: jméno autora na jeho práci bylo zakryto, takže zkoušející nevěděl, čí práci čte, proti možnému rozeznání rukopisu autora byly nejdříve všechny práce opsány speciálními opisovači a teprve tyto kopie byly předány zkoušejícím. Jméno původního autora bylo odkryto až po přečtení a ohodnocení práce. Tato opatření se nejdříve vztahovala pouze na metropolitní zkoušky, ale nakonec byla uplatňována i u provinčních zkoušek. Ke zrušení této praxe nikdy nedošlo. Kandidáti metropolitních zkoušek byli přezkoušeni císařem při palácové zkoušce. Teprve po tomto přezkoušení mohly být zveřejněny seznamy úspěšných kandidátů. V mnoha případech císař odmítl schválit ty kandidáty, kteří byli navrženi zkoušejícími ke schválení v předchozím kole zkoušek, a naopak vybral ty, kteří byli odmítnuti. Císař navíc osobně rozhodl o umístění kandidáta. Takto byla podstatně omezena role ministerstva civilních záležitostí a ministerstva obřadů ve prospěch císaře a jeho nejbližších poradců. Tento systém zajišťoval poměrně velkou míru nestrannosti, přestože se nepodařilo korupci a protekci zcela vymýtit.

Muži vybraní na základě umístění při zkouškách se stávali převládající složkou vlády centrální i místní. Úspěšné absolvování zkoušek se stalo nejdůležitější cestou k moci a majetku, na rozdíl od předchozí praxe, kdy teprve silná ekonomická pozice umožňovala získat i politická privilegia. Od této doby neměl nikdo automaticky zajištěnu důležitou pozici pouze na základě rodu nebo zděděného majetku. „Studovat, uspět u zkoušek, stát se úředníkem a být bohatý" se stalo krédem každého ctižádostivého mladého muže.

Literatura nutná ke studiu už byla dostupná, neboť knihy se tiskly. A široká dostupnost literatury i velké množství studentů postupně vedlo k vytvoření celé třídy literátů, úspěšných kandidátů metropolitních zkoušek. Teoreticky se zkoušek mohl zúčastnit každý kromě tzv. nízkých lidí, tj. řezníků, herců, zlodějů, poslů atd., v praxi se však ke zkouškám hlásili lidé, kteří měli co do účasti rodinnou tradici nebo dostatek prostředků k výchově kandidáta, což často souviselo. Ženy se zkoušek zúčastnit nesměly. Kariéra ve státní správě nebyla tedy ženám umožněna. Přestože existují příklady vzdělaných žen, tradiční společnost pohlížela na jejich vzdělávání jako na jistý luxus.

Hlavní náplní zkoušek byla znalost klasických knih konfucianismu. Do „uzákonění" neokonfúcianismu *ZhuXiho* (1130-1200) jako státní ideologie byla možná u zkoušek osobní interpretace v rámci konfucianismu, ale po nástupu dynastie Yuan, která přijala neokonfúcianismus jako státní ideologii, nebyla osobní interpretace možná. Jakákoli odchylka od ortodoxie byla považována za nepřípustnou. Tato stagnace individuálního myšlení posilovala od dynastie Ming až do 20. století homogenitu a kontinuitu moci a sloužila k výběru standardních administrátorů impéria. Také přispěla ke sterilitě studia a vzdělanosti.

Průběh zkoušek za dynastie Ming
(1368 – 1644)

Příprava ke zkouškám a kariéře úředníka

V rodinném životě v tradiční Číně platilo, že pro budoucnost bylo významné pouze narození syna. Ten, kdo měl jenom dcery, byl považován za bezdětného. V tradiční čínské společnosti neměly totiž ženy přístup ke kariéře ve státní správě. Jen synové mohli projít školami a stát se případně i úspěšnými úředníky-literáty. Kariéra úředníka-literáta byla ve společnosti ceněna nejvíce. Veškeré úsilí velkého množství rodin směřovalo k tomu, aby» syn, případně synové, úspěšně absolvovali alespoň nejnižší stupeň civilních zkoušek a nemuseli fyzicky pracovat jako jejich rodiče a také požívali řadu dalších společenských výhod.

O budoucího literáta se pečovalo ještě dříve, než se narodil. V této péči se mísí praktická opatření s četnými pověrami a magickými představami. Bylo-li jasné, že žena čeká dítě, dostalo se jí zvláštní péče. Musela sedět vzpřímeně na speciálně upravených polštářích, nesměla si při spánku opírat hlavu o paži, neměla jíst některé druhy jídel a měla poslouchat nahlas recitovanou poesii a klasické knihy. To vše mělo přispět k narození talentovaného chlapce.

Pokud se narodil chlapec, byla to příležitost k velikým oslavám, jestliže se narodila dívka, nikdo velkou radost neměl. Třetí den po narození položili dívku na podlahu pod lůžkem. Měla uchopit keramickou střešní tašku a oblázek. Tak si měla zvykat na podřízenou roli a těžší život. Jestliže se narodil chlapec, vystřelovalo se v raných dobách z „magického luku" do čtyř světových stran a do nebe i do země. Později, když převážil význam literárních znalostí nad vojenskými, tento zvyk nahradilo rozhazování drobných mincí mezi služebné jako dárek. Na mincích bylo často napsáno přání rodiny: „První místo u zkoušek". S přípravou ke zkouškám se mělo začínat co nejdříve. Zkoušky byly zaměřeny téměř výhradně na morálku, memorovali se klasické knihy konfucianismu. Matematice a textům povahy přírodovědecké nebyla příliš věnována pozornost. Tyto obory byly „přenechány" obchodníkům, lékařům a jiným úzce specializovaným profesím.

Obsahem studia bylo Pět klasických knih a Čtyři knihy a další díla. Procvičovalo se také psaní esejů a básní. Vlastní výuka začala okolo tří let věku. Dítě si při hraní s matkou nebo chůvou začínalo pamatovat první znaky čínského písma. Bylo to těchto prvních jednoduchých dvacet pět znaků. Znaky byly vybrány a seřazeny tak, aby dohromady tvořily jednoduchou básničku:

Ukažme svou práci otci.
Konfucius sám učil tři tisíce.
Sedmdesát bylo schopných literátů.
Vy mladí studenti,
osm nebo devět.
Dobře pracujte, abyste získali humánnost
a budete rozumět obřadům.

To byly povzbuzující verše. Sám student jim ale v této chvíli nemusel ještě rozumět. Nejdříve byl znak napsán formou obrysu červeným inkoustem na jeden list papíru. Potom žáci tento obrys vyplnili černým inkoustem. Nakonec znak psali sami.

Další knihou, kterou děti četly, byla Čítanka jednoho tisíce znaků, kniha Hledání osvěty a pasáže ze Čtyř knih a Pěti klasiků. První verše Čítanky znějí: Nebesa jsou temná, země je žlutá, Vesmír je obrovský a nekonečný.

Celá kniha měla dvě stě padesát řádek, znaky se neopakovaly. To bylo prvních tisíc znaků, které čínské děti zvládly. Zároveň se studiem písma se děti učily i základům mytologie a nejstarších dějin své země.

Formální vzdělání začalo v osmi letech. Děti chodily do škol podle svých možností a postavení rodiny. Bohatší rodiny měly své soukromé domácí učitele, často z řad méně úspěšných absolventů zkouškového systému. Ostatní děti chodily do místní chrámové nebo vesnické komunální školy. Třída měla obvykle osm nebo devět žáků. První text, který se žáci učili nazpaměť, byl počátek Konfuciových Hovorů, které patří do Čtyř knih. Žáci nejdříve opakovali text po učiteli, mnohokrát jej předříkali nazpaměť, takže si pasáž dokonale zapamatovali, potom sami pasáž psali. Zároveň je učitel učil zásadám etického chování, správného vystupování a respektování starších. Celkový počet znaků v předepsaných knihách (Hovory Konfuciovy – 11 705, Mencius – 34 685, Kniha proměn – 24 107, Kniha dokumentů – 25 700, Kniha poezie – 39 234, Kniha obřadů – 99 010 a Komentář Zuo Zhuan – 196 845) je dohromady 431 286. Toto množství znaků studenti museli umět prakticky nazpaměť. Znamenalo to v průběhu šesti let denně zvládnout dvě stě znaků. Po namemorování textu se procvičovaly komentáře a odpovědi na zkouškové otázky. Aktivní účast mladých studentů na studiu byla chápána jako zásadní. V podstatě docházelo k postupné indoktrinaci oficiální konfuciánskou ideologií. Studenti věřili, že cílem jejich životů je stát se „žáky Konfuciovými" a stát se „ušlechtilým mužem". Zároveň věděli, že dosažení postavení literáta jim propůjčuje větší míru finanční nezávislosti a osvobození od daní i fyzické práce. To byla i v tradiční Číně jistě také značná motivace.

Existovaly dva druhy zkoušek, přijímací zkoušky do škol (vznikly za Mingů) a vlastní zkoušky. Přístup ke zkouškám měli jen držitelé titulu *shengyuan*, kteří úspěšně absolvovali přijímací zkoušky do škol. Za dynastie Ming školní systém sestával z university v hlavním městě a škol prefekturálních, oblastních a místních v jednotlivých provinciích.

Vlastní zkoušky spočívaly z místních zkoušek *xianshi*, prefekturálních zkoušek *fushi* na úrovni prefektury a kvalifikujících zkoušek *yuanshi*, které lze nazvat závěrečnými. Přístup k těmto zkouškám nebyl prakticky omezen, zúčastnit se nesměli jen ti, kdo drželi předepsané období smutku za zemřelé rodiče a příslušníci tzv. „nízkých povolání". Pro přijetí ke zkouškám musel zájemce vyplnit dotazník, ve kterém určil svůj věk, specifické znaky, stav rodiny, zdraví a výšku. Tyto zkoušky byly určeny převážně pro mladé studenty do patnácti let, kteří ještě „neoblékli čapku dospělosti", proto téměř všichni uváděli nižší než skutečný věk. Úředníci předsedající zkouškám tento nešvar většinou tolerovali. Zachovali se úsměvné příběhy o tom, jak si starší student oholil vousy a po návratu domů ho vlastní žena nepoznala a ptala se ho, kde bydlí. Místní zkoušky probíhaly ve velké zkouškové hale patřící k vládnímu úřadu. V den zkoušek se ve tři nebo čtyři hodiny ráno ozval výstřel z děla. To byl signál pro studenty, aby se připravili. Asi o jednu až jednu a půl hodiny později se ozval druhý výstřel, což byl signál k tomu, aby se studenti dostavili ke zkoušce. S sebou si vzali psací potřeby, papír a jídlo. Po třetím výstřelu se otevřely brány napravo a nalevo od hlavní brány zkouškové haly. Kandidáti se nahrnuli dovnitř i s příbuznými. Každý hledal svůj stůl a místo. Po určeném signálu všichni příbuzní museli zkouškovou halu opustit. Potom se objevil předsedající úředník v ceremoniálním obleku a učitelé z místních škol se svými žáky. Každý kandidát po vyvolání svého jména přešel dopředu a poklonil se předsedajícímu úředníkovi. Kandidát převzal balík listů pro odpovědi a vrátil se na své místo. Tyto listy pro psaní odpovědí měly formu složené knihy bílého papíru s červenými řádky. Poté, co všichni obdrželi listy, licenciáti odešli a předsedající úředník sám zamkl vchod do haly klíčem a upevnil na zámek pečeť. V té době už bylo ráno kolem sedmi hodin. Potom se posadil a vyvolal první otázku. Byla napsána velkými znaky na desce *bang* tak, aby ji každý v hale viděl.

Jestliže zadání tvořil nedokončený citát, např. z Konfuciových Hovorů: „Existují tři věci, kterých se ušlechtilý muž obává", měl kandidát na citát navázat a dopsat: „Bojí se vůle Nebes, bojí se velkých mužů, bojí se slov Božských mudrců". Kandidát dále musel přidat komentář Zhu Xiho a text rozvést a uzavřít svým vlastním vysvětlením. „Známkovalo" se odlišně u mladíků a starších účastníků, ti byli posuzováni daleko přísněji. Dostávali také složitější otázky. Asi po hodině obešel pomocník

odpovědný za dozor kandidáty a na papír otiskl razítko, které potvrzovalo, kam až ten který kandidát dopsal. V průměru to bylo již několik řádek. Jestliže ještě nic nenapsal, tak byl později podezříván z opisování a nemohl se umístit dobře, i kdyby jeho odpověď byla vynikající. Mezi devátou až desátou hodinou se začalo pracovat na zbytku zkoušky. Otázky byly dvě, jedna byla vybrána opět zt: Čtyř knih a druhým úkolem bylo zkomponovat báseň o pěti znacích na řádku na dané téma a rým. Tento úkol měli studenti odevzdat do večera. Když se setmělo, nesměli pokračovat a museli své práce odevzdat. Odcházeli z haly ve skupinách po padesáti, pokaždé byla hřána opět'*"* uzavřena. Odpovědný úředník poté tři až čtyři dny opravoval práce. Jména autorů byla zakryta, jen čígla sedadel byla vidět. Někdy byl ještě porovnáván rukopis, ajesdiže se objevila nesrovnalost, kandidát byl vyloučen a potrestán.

Po skončení „znátnkování" byly na velkých papírech oznámeny výsledky. Na nich bylo padesát jmen. Nejlépe umístění kandidáti byli napsáni na papírech nahoře. Další jména byla psána podle umístění proti směru hodinových ručiček. Poté t>yfo každé jméno označeno černou zňačkoti a červenou tečkou a doprostřed papíru zkoušející napsali „uspěl". Takto označené papíry s výsledky byly vylepeny na dveřích vládního úřadu. Toto pečlivé zkoušení mělo zaručit poctivost na straně zkoušejících. Na nich totiž leželo nejtěžší břímě odpovědnosti. / J n w l f f A

Den po oznámení výsledků se konala druhá zkouška. Ta se skládala ze tří částí. První část byla vybrána ze čtyř knih, druhá z Pěti klasiků a ve třetí částtse komponovala báseň. V tomto kole se nekladl rozdíl mezi mladé a starší uchazeče. První část zkoušek byla nejdůležitější a značná část kandidátů neuspěla. Druhé astřeff-kskjpízltoušek nebylo tak přísné, neúspěšných bylo jen několik procent kandidátů. Den po výsledcích druhého kola se konalo třetí kplo zkotíšek.Tétna bylo vybráno ze Čtyř knih, díleserkoniponovala báseň. Den po oznámení výsledků bylo čtvrté kolo, odpovídalo se na otázky ze Čtyř knih, komponovala se báseň a psal se esej na historičtí téma týkající sé otázek vládnutí. Pátý test byl formální, nikdo nepropadl. Byla opět položena otázka le čtyj knih, ale kandidáti museli napsat jen několik prvních vět ze své odpovědi.

Večer posledního dne zkoušek pozval odpovědný úředník úspěšné kandidáty na večeři. Na konci banketu zkoušení pogratulovali zkoušejícím za úspěšný průběh zkoušení a poděkovali. Po poslední páté zkoušce examinátor vypočítal průměr ze všech zkoušek a výsledky byly oznámeny stejně jako předtím. Zkoušející byl formálně odpovědný za úspěch těch, kteří byli dobře ohodnoceni u prefekturálních zkoušek. Tam tito kandidáti málokdy neuspěli. Jesdiže ale propadli, byl potrestán i předchozí zkoušející. Cílem prvního kola zkoušek bylo eliminovalo největší pošeť uchažičů tak, aby byly naplněny kvóty pro jednotlivé školy. Kvóty se lišily podle „kulturního podhoubí" a populace v jednotlivých oblastech. Počet úspěšných kandidátů kolísal od pětadvaceti do tří až čtyř na školu a oblast. Proto byla u prvního kola nesmírná konkurence.

Okresní zkoušky *xian shi* byly poměrně obtížné. Byly však jen úplným počátkem kariéry. Jen úspěšní mohli pokračovat k prefekturálním zkouškám. Ty řídil prefekt v hlavním městě préfektury. To bylo větší město s trvalým zkouškovým komplexem *shiyuan*. V den zkoušek časně ráno se kandidáti shromáždili podle svých oblastí před zkouškovým komplexem a vešli do něj vedeni svými učiteli z místních škol. Zkoušky opět probíhaly ve třech kolech. Asi polovina uchazečů neuspěla. Každá skupina dostala různé otázky a rozhodovalo se o úspěšnosti umístění podle jednotlivých oblastí. Výsledky byly oznámeny stejně jako u místních zkoušek.

Kvalifikační zkoušky

sc konal) brzy foo oznámení výsledků prefekturálních zkoušek. Přesné datum záviselo na příjezdu úředníka zodpovědného v provincii Za školství. To byl nezávislý úředník odpovědný pouze císaři. Jeho hlavním úkolem bylo dohlédnout na průběh zkoušek. Dvakrát v průběhu tří let navštívil deset nebo více prefektuí y provinciích, jednou pro „výroční" zkoušky, po druhé pro speciální přípravné zkoušky *keshi* určené pro kandidáty, kteří se chtěli zúčastnit vlastních civilních zkoušek. Kvalifikační zkoušky probíhaly v téže době a byly vlastně nejdůležitější, neboť byly poslední ze série zkoušek vedoucích k titulu licenciáta.

Brzy ráno v den zkoušek se před branami zkouškového komplexu shromáždilo velké množství lidí, nejen studenti, ale i jejich učitelé, úředníci a licenciáti. Po třetím výstřelu z děla se bráoy: otevřely a kandidáti vešli dovnitř a shromáždili se u Druhé brány *Yimen,* kde je prefekturální úředníci zkontrolovali, nemají-li u sebe knihy, papír, nepovolené pomůcky nebo peníze na úplatky úředníkům. Pokud je našli, viník byl potrestán:a nemohl se zkoušek zúčastnit. Pokud bylo vše v pořádku, směli kandidáti předstoupit ve skupinkách před prefekta v hlavní hale a uklonit se mu. Následovalo potvrzení autenticity kandidátů. Poté dostali papíry a mohli se posadit na svá místa ve velké hale. Ta obsáhla až tisíc kandidátů. Na deskách každého svazku papírů pro odpovědi byla nalepena malá nálepka a v místě jejího dotyku s deskami byla otištěna tři razítka. Každý kandidát napsal na ná • lepku své jméno, utrhl ji a ponechal u sebe. Od té doby až do konce zkoušek bylo jméno drženo v tajnosti, k identifikaci kandidáta bylo použito jen číslo sedadla. Do doby, než se každý usadil, se rozednělo. První otázka byla vybrána ze Čtyř knih. Kandidáti z jednotlivých oblast i měli různé otázky. Byly nalepeny na velkou desku, s níž se chodilo v hale, kde kandidáti seděli. Po dvou hodinách byla oznámena druhá otázka ze Čtyř knih. Dále se komponovala báseň na dané téma. Kandidáti měli na napsání svých odpovědí čas do večera.

Tato zkouška byla poslední zkouškou před vstupem do státních škol. Proto bylo hodnocení velmi přísné. Muselo být naprosté ticho a dozor nad studenty byl také přísný. K tomu, aby byl dodržen striktní režim, připravil úředník zodpovědný za školství deset pečetítek, na nichž bylo vyryto: 1) opuštění místa, 2) výměna papírů (podezření z opisování od lepšího), 3) upadnutí papírů (podvádění), 4) mluvení, 5) rozhlížení se, 6) výměna míst (za uvolněné místo), 7) neuposlechnutí pravidel, 8) předříkávání kompozice básně nahlas, 9) neposlušnost a 10) nedokončeno.

Pokud se na papíru kandidáta objevilo jedno nebo více těchto razítek, nebo měl-li nehezký rukopis, což byla pozdější praxe dynastie Qing (1644 - 1911), neuspěl a jeho esej nebyl arií ^ten. Okolo první až druhé hodiny odpoledne úředníci zvolali: „Rychle dokončete své čistopisy". O hodinu později zvolali: „Rychle odevzdejte své práce". Poté si každý kandidát zkontroloval své odpovědi, ujistil se, zda odtrhl nálepku se svým jménem ze hřbetu svazku a dostal propustku. To byla bambusová vrubovka, kterou hodil do košíku u vnitřní brány. U vnější brány musel čekat, než se shromáždí padesát kandidátů a potom mohl opustit komplex ve skupině. První skupina takto opustila komplex mezi třetí a čtvrtou hodinou odpoledne, druhá b hodinu později a poslední kolem páté.

Direktor studií poté četl jednotlivé práce, pomáhali mu jeho osobní sekretáři. Těch byl různý počet, šest pro malou provincii, deset a více pro provincii velkou. Osobní sekretáři znali vkus svého nadřízeného a vybírali vhodné eseje. Kandidáti také znali eseje, které psal direktor sám, a snažili se přizpůsobit jeho vkusu. Po tři roky tak tento vysoký úředník kontroloval průběh zkoušek v provinciích.

Po dvou dnech byly výsledky oznámeny. Obyčejně prošlo asi o 30% více uchazečů, než povolovaly školní kvóty. Odpoledne téhož dne, nebo ráno druhého dne, se konalo další kolo zkoušek. Kandidáti si sedli na svá místa a napsali jen čísla svých sedadel na papír. Tentokrát se kvóta nepřekračovala. Kromě 'těch, kteří se kvalifikovali na vstup do místních škol, byli lepší kandidáti vybráni ke studiu na prefekturálních školách. Následovala další dvě kola. Ve třetím kole si kandidát kromě zadání z klasiků musel vybavit a znovu napsat prvních několik vět ze své odpovědi v prvním zkouškovém kole. Toto byla vlastně dvojí-kontrola autorství. Obvykle nikdo nepropadl. Poslední kolo bylo formální: otázky ze Čtyř knih a Pěti klasiků a poezie a pasáž z císařského ediktu. Mezitím direktor procházel eseje z předchozích kol zkoušek, aby ověřil rukopis. Teprve potom byly oznámeny výsledky. Za ty odpovídal prefekt, direktor je pouze schválil.

lH)ěšní kandidáti mohli nastoupit do škol. To doprovázel zavedený obřad. Výsledky zkoušek byly vyvěšeny v hlavní síni chrámu, obřadní vstup do školy symbolizoval formální

status úspěšného kandidáta jako Konfuciova žáka. Potom noví držitelé titulu *shengyuan* poděkovali v ceremoniáiních šatech direktorovi studií. Direktor si s každým z nich promluvil a dal jim speciální ozdobu na klobouk zvanou „zlatá květina", což byla vlastně jejich vstupenka do škol. Potom byla jména úspěšných kandidátů oznámena do jejich domovů a toto oznámení vystaveno v domě kandidáta. Následovaly velké oslavy. Po návratu licenciáta domů proběhl v místní škole přijímací ceremoniál, při němž kandidáti shromáždění v Konfuciově chrámu přísahali věrnost principům Konfuciova učení.

» Výroční « a speciální přípravné zkoušky

Školy a zkouškový systém byly původně odděleny a fungovaly nezávisle. Teprve později došlo k jejich spojení. Před vlastními úřednickými zkouškami se držitelé titulu *shengyuan* museli zúčastnit těchto speciálních zkoušek. To byl vlastně další stupínek k jejich kariéře úředníků. Ve školách existovaly dva druhy studentů: pravidelní studenti, kteří se dělili do tzv. „stipendijních studentů" a tzv. „dodatečných studentů". Každý student dostával vládní stipendium. Bez stipendií byli pouze dodateční studenti a tzv. „druhotní studenti", kteří byli přijímáni dvakrát za každé tři roky.

Ve škole byli jen tři učitelé — profesor, lektor a instruktor. Tito učitelé nebyli dobře placeni a svou práci přehlíželi, často to byli staří lidé, kteří byli ve svých funkcích dlouhé roky. Jestliže tedy chtěli držitelé titulu *shengyuan* uspět u dalších zkoušek, museli studovat sami. Pokud chyběla snaha, nebyli dobří a neuspěli. Mezi studenty a učiteli státních škol existovala nevraživost. Přesto byli držitelé titulu *shengyuan* legálně studenty škol a museli proto skládat „výroční" zkoušky. U těchto zkoušek bylo vybíráno po jednom tématu ze Čtyř knih a jednom z Pěti klasických knih. Jedno téma bylo vybráno z Knihy písní a jedno z císařského ediktu. Zkoušky se konaly pouze jeden den. Jejich výsledky byly rozděleny do šesti tříd. Nejlepší studenti mohli jít k dalším zkouškám, další dostali volno a ještě měli nárok na stipendium a případně, jestliže nebyla kvóta obsazena, zisk postavení dodatečného studenta. Studenti z prostřední kategorie nedostali nic a ti z nejnižší kategorie byli potrestáni. Studenti v páté skupině byli „odsouzeni" k nošení „tmavých šatů" a také nemohli ve studiu pokračovat. Studenti z nejnižší, šesté, kategorie byli vyloučeni ze školy. Mohli se ale vrátit později. Pokud opět neuspěli, byli ze školy vyhnáni, zbaveni všech dosavadních titulů a stali se opět řadovými občany.

Většina držitelů titulu *shengyuan* studovala individuálně a nevěnovala školám příliš pozornost. Vláda také školy zanedbávala a dávala přednost literátským zkouškám. Školství stojí peníze a pro vládu bylo výhodnější v určitých intervalech vypisovat zkoušky, než se starat o kvalitní výuku v síti škol. V praxi to znamenalo, že odpovědnost ležela na jedinci, nikoli na instituci.

Držitel titulu *shengyuan* už nebyl onen patnáctiletý mladík, ale dospělý muž. Nosil speciální oděv a klobouk a byl na devátém, nejnižším stupni byrokratického systému. Nebyl tedy funkčně ještě úředník, ale už se tak na něj pohlíželo. Byla mu prokazována úcta. Pokud ne, následoval trest za pohrdání úředníkem. Přesto nebyli držitelé titulu *shengyuan* osvobozeni od placení daní. Nesměli také kritizovat vládu a nemohli pracovat tak, jako např. řemeslníci nebo příslušníci cechu. Bohatým jednotlivcům tyto předpisy nekomplikovaly život. Středně bohatí a chudší ale často pracovali ve vládních úřadech jako pomocníci. Někteří jimi zůstali po celý zbytek života.

Zkoušky, které byly organizovány jako součást vlastního civilního zkouškového systému, nebyly součástí školních zkoušek a sloužily výhradně jako nástroj pro výběr lidí do byrokratického systému. Neměly vlastně se systémem vzdělání nic společného. Systém těchto úřednických zkoušek se od dynastie Song ustálil. Existovaly tři hlavní zkoušky: provinční, metropolitní a palácové, kterým předsedal císař.

Provinční zkoušky a přezkoušení

Provinční zkoušky byly prvním stupněm v systému literátských zkoušek. Byly pořádány jednou za tři roky v letech Myši, Králíka, Koně a Kohouta. První kolo zkoušek bylo konáno devátý den osmého měsíce, druhé kolo dvanáctý den a poslední kolo patnáctý den osmého měsíce. Šestnáctý den zkoušky skončily. Osmý měsíc spadá na naše září, kdy je v Číně nejlepší počasí v roce. Zkoušky se konaly v hlavním městě provincie vždy pro všechny uchazeče z provincie. Zkoušející byli vysíláni z hlavního města centrální vládou. Pro jednu provincii to byl vždy hlavní zkoušející a jeho zástupce. Byli vysíláni s časovým předstihem, aby dospěli ke zkouškám i do nejvzdálenějších provincií včas. Např. z Pekingu do provincie Yunnan to trvalo průměrně tři měsíce. Proto už koncem čtvrtého měsíce rozhodli nejvyšší úředníci u dvora o jmenování zkoušejících. Jejich kandidaturu schválil císař. Prvního dne pátého měsíce bylo formálně rozhodnuto. Po rozhodnutí museli zkoušející do pěti dnů vyrazit do provinčního hlavního města. Často cestovali lodí. Na místě je uvítali generální guvernér a guvernér provincie, správce pokladny, provinční soudce, prefekt a nižší úředníci. Byli seznámeni i s pomocníky u zkoušek. Ti sestávali jak z dalších zkoušejících, tak z administrátorů. Místní vynikající učenci byli určeni jako pomocní zkoušející. Ve velké provincii jich bylo osmnáct, v malé osm. Tito úředníci se jmenovali „úředníci z vnitřní sekce", administrátoři se naopak nazývali „úředníci z vnější sekce". Dále předsedali tzv. dozorčí, ti byli jmenováni gen. guvernérem a guvernérem. Dále u zkoušek pracovali pomocní úředníci, sběrači odpovědí, regulátoři, inspektoři, opisovači kopií a ti, kteří je četli. Úředníci se nesměli míchat do záležitostí druhých.

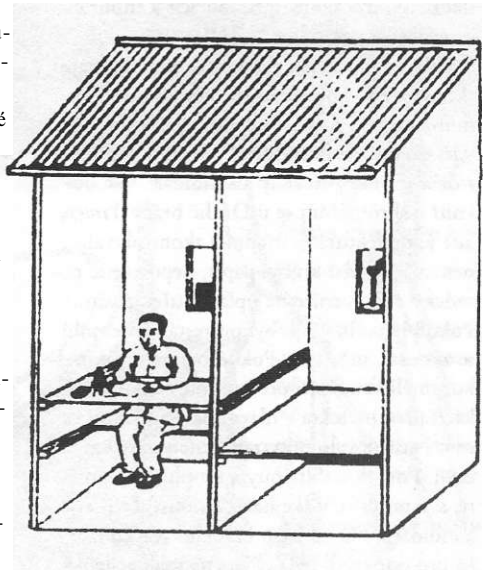

Zkoušky probíhaly ve zkouškovém komplexu, který byl postaven v každém hlavním městě provincie. Vypadal z výšky jako úl. Skládal se z tisíců malých cel jen pro jednoho člověka. Jedna stála vedle druhé. Jejich rozměry byly standardní. „Výbava" spočívala jen ve třech dřevěných deskách, z nichž nejvýše položená sloužila jako polička, níže položené byly stůl a lavice. Podlaha byla z udusané země. Cela byla otevřená, bez dveří, kandidáti si jen přinášeli látkový závěs, který pověsili nahoře za dveřní výplň a vytvořili si tak primitivní soukromí. V tomto malém prostoru trávili kandidáti tři dny a dvě noci, aniž mohli celu opustit. Jídlo a pití i toaletní potřeby měli s sebou.

Celý zkouškový komplex byl uprostřed rozdělen dlouhou a širokou ulicí, v jejímž středu stála vysoká budova, strážnice a signální věž. Severně od této strážní a signální věže byla část pro zkoušející. Kanál ji rozděloval na část zkoušejících a část administrátorů. Examinátoři byli úplně uzavřeni ve své části a až do skončení „známkování" ji nesměli opustit. Takto uzavřeni strávili v komplexu až jeden měsíc. Proto musel být komplex dopředu zásoben velkým množstvím jídla a vody. Komplex uzavírala jediná „Velká brána". Voda na pití, vaření jídla a roztírání tuhé tuše byla přiváděna k tzv. „Vodní terase", která se nacházela napravo a nalevo od „Velké brány". Nočníky byly umisťovány na koncích uliček a potom se vynášely na východní stranu komplexu. Na severu bylo podobné místo pro zkoušející. Pokud někdo v průběhu zkoušek zemřel, nezbývalo nic jiného než tělo zabalit do rohoží a vyhodit přes zeď ven. Brána nesměla být do konce zkoušek otevřena.

Po příjezdu examinátorů do hlavního města provincie se uspořádalo celonoční sezení. Nižší úředníci se pátého dne osmého měsíce odebrali do komplexu, kde byli prohledáni. Šestý den se po banketu uspořádaném ge-

nerálním guvernérem a guvernérem odebrali do komplexu i hlavní zkoušející a jeho zástupci s guvernérem nebo generálním guvernérem. Za administrativu odpovídali proktoři. Cestou do komplexu byli hlavní zkoušející a dozorce neseni městem v otevřených nosítkách tak, aby je lidé mohli vidět. Po jejich příjezdu vystřelilo dělo, otevřela se „Velká brána" nejdříve nalevo, pak napravo a poté mohli zkoušející dovnitř.

Mezitím se účastníci zkoušek sjížděli z celé provincie do hlavního města. Jestliže cestovali lodí, na lodi byl umístěn nápis „Účastník provinčních císařských zkoušek v provincii..." Nebyli kontrolováni a nemuseli odvádět mýtné. Po příjezdu do města se účastník ubytoval ve vládní „recepční stanici", koupil si svazky papírů na odpovědi o čtrnácti nebo šestnácti listech. List měl po obou stranách dvaadvacet linek pro pětadvacet znaků. Bylo nutné koupit si pracovní listy pro psaní konceptu. Na deskách čistopisu bylo místo pro jméno kandidáta, jeho věk a zvláštní znamení. Po vyplnění odevzdal kandidát desky úředníkům. Od nich dostal stvrzenku. V den zkoušek mu byl jeho svazek vrácen proti stvrzence. Třetí den se kandidáti odebrali do zkouškového komplexu. Okolo půlnoci se ozval první výstřel. Okolo půl jedné v noci druhý. V jednu hodinu ráno se ozvaly tři výstřely. Po nich byla otevřena „Velká brána". Kandidáti se shromáždili do skupin od deseti do sta podle jejich bydliště. Jednotlivé skupiny identifikovaly lampióny a vlajky. První skupina se shromáždila pod lampiónem, který nesl znaky „První skupina". Druhá skupina se shromáždila pod dvěma lampióny. Deset a více skupin se shromáždilo pod pět lampiónů v řadě. Proto nebyla orientace složitá ani ve tmě. Ráno se kandidáti shromáždili pod příslušnými nápisy. Následovala identifikace kandidátů jejich instruktory. Potom byli propouštěni jeden po druhém přes „Velkou bránu". Doprovázel je nižší úředník. Sluhové kandidátů už nesměli dále. Každý byl pečlivě prohledán, nemáli zakázané pomůcky. Poté dostali kandidáti vstupní certifikát a podrobili se druhé prohlídce. Pokud snad bylo něco nepatřičného nalezeno nyní, byl kandidát i první inspektor potrestáni, jestliže bylo vše v pořádku, tak kandidát prošel „Dračí branou" a ocitl se na široké cestě, po jejíchž stranách byly uličky s celami. Každá ulička byla označena. Kandidát si pak našel „svou" celu. Dohromady se těchto zkoušek zúčastnilo deset až dvacet tisíc kandidátů. Celý den pak museli sedět ve svých celách a naslouchat pokřiku vojáků, kteří dohlíželi na kandidáty, jeden na dvacet kandidátů. Večer byla „Velká brána" zapečetěna a celou noc se nic nedělo. Kandidáti příliš dlouho neodpočívali, neboť druhý den hned brzy ráno zkoušky začaly. Proti stvrzence si kandidáti mohli od pomocníků odebrat své svazky papírů na kompozici. Bez potvrzení by nebyly platné.

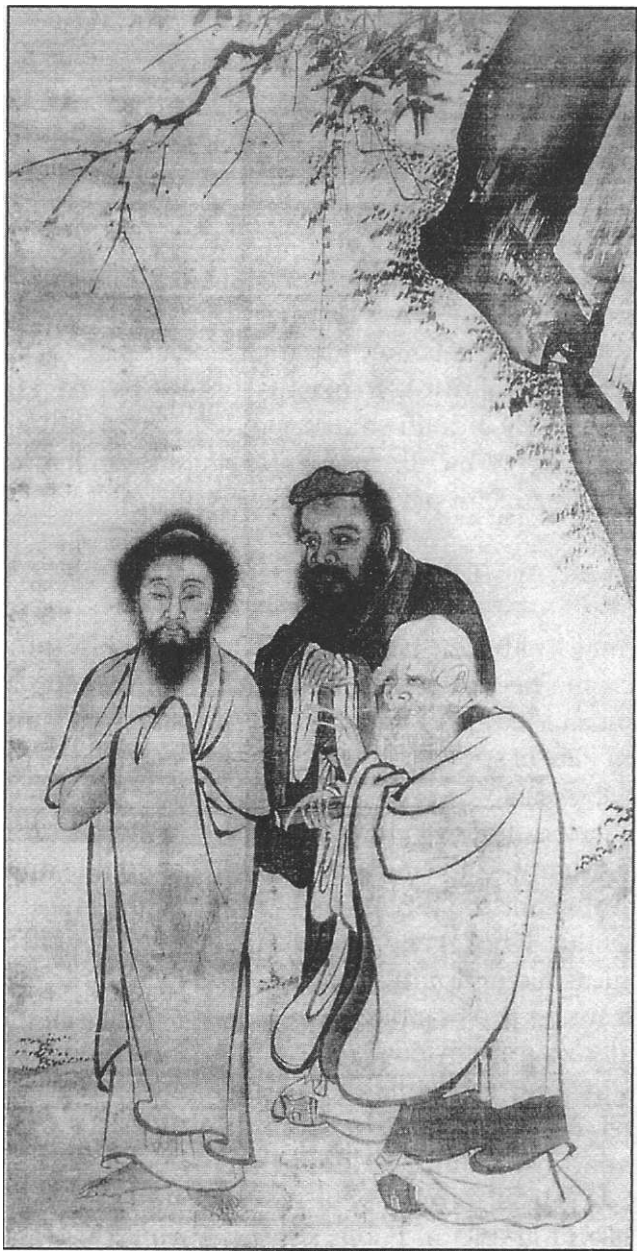

První den se zadávala tři témata ze Čtyř knih a báseň. Otázky byly vyvěšeny na velkém kusu papíru s razítky examinátorů a každý jednotlivec dostal kopii těchto otázek. Potom mohli kandidáti psát, a to až do večera dalšího dne. Měli tedy dost času. Nejdříve psali nanečisto, pak psali čistopis. Museli se tentokrát starat o vše sami. Někdy kandidát z nervového vypětí a fyzických útrap onemocněl nebo dokonce zemřel. Široké masy obyvatelstva věřily, že případná úmrtí kandidáta u zkoušek souvisejí s jeho špatnými životními skutky. Tradují se půvabné příběhy o tom, jak duchové odměnili nebo potrestali toho kterého kandidáta za jeho dobré nebo špatné činy.

Po skončení zkoušek desátého dne kandidáti odevzdali své čistopisy a dostali propustky. Ve skupinách pak mohli opustit komplex. O půlnoci téhož dne se vrátili a ráno jedenáctého dne mohli opět vstoupit do komplexu. U druhého kola zkoušek bylo zadáno pět otázek z Pěti klasických knih *Wujing*. Na čistopis se muselo připojit ještě několik prvních vět z odpovědi prvního kola, sloužících k verifikaci zkoušek, a psala se báseň *shi*. Druhá verze první odpovědi se nesměla odlišovat od originálu o více než deset znaků. Pokud to kandidát nedokázal, byly mu další zkoušky zakázány. Druhé kolo zkoušek skončilo až večer třináctého dne. Další den ráno se konalo třetí kolo. To začalo ráno patnáctého dne. Obsahem zkoušky byl kritický esej na politické téma. Téma bylo vybíráno královským examinátorem a bylo velmi těžké. Přesto bylo zadání dlouhé a někdy byla odpověď naznačena již otázkou. Stačilo jen odstranit tázací partikuli na konci zadání. Eseje nebyly příliš dlouhé, někdy dosahovaly délky pouhých tří set znaků. Nikdy však neměly příliš kritický charakter. Zkoušky skončily právě na svátek podzimní rovnodennosti, patnáctého dne osmého měsíce. Kandidáti tak strávili u zkoušek celý týden.

Hodnocení esejů

V předchozích zkouškách byli někteří kandidáti neúspěšní už po prvním nebo druhém kole. U provinčních zkoušek se opravovaly všechny práce dohromady až nakonec. To bylo obrovské množství esejů k přečtení. Kandidát sám psal černým inkoustem tzv. černou verzi. Ti, kteří opravovali eseje, tuto verzi neviděli. Kopie byly pořizovány opisovači, ti neznali totožnost autora originálu, znali jen číslo sedadla. Kopie byly psány červeně. Tyto červené kopie byly dále s originály předány ke kontrolnímu čtení kontrolory, kterých bylo několik set. Ti udělali případné opravy žlutým inkoustem. Oba úředníci, jak opisovači, tak kontroloři, se museli podepsat na opravené kopie. Originál a kopie byly pak předány kustodovi, jenž si originál nechal. Kustod kopie předal zkoušejícím za striktního dohledu z ruky do ruky. Červené kopie nejdříve „známkovali" pomocní zkoušející modrým inkoustem. Doporučili umístění nebo neúspěch. Jestliže napsali „průměrné" nebo „bez jiskry", znamenalo to, že práce propadla. Jestliže naopak napsali „vynikající obsah a styl", napsali na desky „doporučuji" a práce s vysokou pravděpodobností uspěla. Takto označené práce byly předány zástupci hlavního zkoušejícího a hlavnímu zkoušejícímu, kteří většinou předchozí rozhodnutí schválili. Někdy se stalo, že schválili i práci odmítnutou předešlými zkoušející-

mi, ale ze solidarity vůči svým kolegům ji doporučili až na patnácté místo, tedy poměrně nízko. Hlavní examinátor a jeho zástupce používali jen černý inkoust. Po skončení známkování se výsledky zprůměrovaly a dospělo se ke konečnému závěru o tom, kdo uspěl a kdo ne. Počet úspěšných kandidátů byl opět určován kvótami. U velkých provincií mohl být titul udělen devadesáti kandidátům, u malých čtyřiceti. Udělení titulu předcházela důkladná kontrola: originály byly porovnány s červenými kopiemi. Pokud souhlasily, tak se přelomila pečeť a odkrylo se jméno autora. Nejdříve zástupce hlavního zkoušejícího napsal *qu* a poté hlavní zkoušející napsal *zhong,* což dohromady znamená „vybráni". Zástupce hlavního zkoušejícího potom napsal kopie jmen kandidátů jedno po druhém a dva soubory odpovědí byly opatrně zachovány. „Černé" originály byly poslány na ministerstvo obřadů do hlavního města země. Úspěšní kandidáti byli napsáni na velký bílý papír, na kterém byly vyobrazeni drak napravo a tygr nalevo. Nahoře byla volná plocha pro pět nejlepších a ostatní jména byla napsána od šestého dolů. Oznámení výsledků proběhlo mezi pátým a pětadvacátým dnem devátého měsíce. Ti, kteří uspěli, se stali držiteli titulu *juren,* doslova doporučený muž. Nejlépe umístěný *juren* požíval obrovské úcty a měl vysokou prestiž. Úspěšní kandidáti mohli ihned k dalším zkouškám, které probíhaly třetího měsíce následujícího roku a každý třetí rok potom. Oznámení úspěchu bylo stejné jako u předchozích zkoušek a úspěšní kandidáti se vraceli do provinčního hlavního města, aby poděkovali zkoušejícím. Zkoušející pozvali úspěšné držitele nových titulů na „Banket šťastného znamení". Pokud byl v oblasti někdo, kdo se zúčastnil těchto zkoušek před šedesáti lety, byl také přizván. Jestliže tento starý literát měl: mezi úspěšnými syna nebo vnuka, tak se mluvilo o „přidání kytičky do brokátu", fr

Absolventi děkovali zkoušejícím a vzniklo mezi nimi přátelství na celý život. Vzájemně si pak pomáhali, a to i rodinným příslušníkům. Nazývali se spolužáci *tong nian.* I mezi zkoušejícími a absolventy vznikl určitý blízký vztah úcty na celý život. • t t a a ^ r ^ ^

Kandidáti si rnohli svoje úspěšné eseje za malý poplatekvyzvednojKa nechat je případně vytisknout pro další zájemce. Ostatní neúspěšné eseje byly obřadně spáleny ve speciálním ohništi, které se jmenovalo „oplakávání ztracených znaků". Mezi lidmi se tradovalo, že ten, kdo našel kousek popsaného papíru, nezvedl jej a nespálil, neměl u zkoušek úspěch anaopak. • I l I ř / d

Nejlepší eseje byly svázány a poslány císaři do hlavního města. Knihkupci měli i přes všeobecné zákazy o úspěšné eseje také velký zájem, neboť je mohli prodávat jako tzv. modelové eseje. Tyto sbírky úspěšných esejů nakupovali další studenti, kteří se na zkoušky připravovali. Provinční zkoušky byly velmi náročné a někdy se stalo, že se jich účastnili kandidáti, kterým se tak dlouho nedařilo uspět, že se z nich stali bělovlasí starci. Pokud jim bylo více než sedmdesát let, získali titul bez ohledu na své umístění u zkoušek. Nemohli ale počítat s úřadem, takže šlo vlastně jen o prestiž. Za dynastie Qing se tato věková hranice posunula na osmdesát let.

Metropolitní zkoušky a přezkoušení

Metropolitní zkoušky se konaly v zkouškovém komplexu v hlavním městě země a byly určeny pro ty, kteří úspěšně absolvovali provinční zkoušky i jejich přezkoušení. Konaly se třetí měsíc roku následujícího po provinčních zkouškách, tedy v roce Buvola, Draka, Ovce a Psa. Historicky byly metropolitní zkoušky nejdfileżitějšími zkouškami a za dynastie Tang jejich úspěšné absolvování vedlo přímo k zisku titulů *jinshi.* Metropolitní zkoušky se, podobně jako zkoušky předchozí, skládaly ze tří kol. První kolo bylo devátého dně třetího měsíce, druhé kolo dvanáctého dne a třetí kolo patnáctého dne třetího měsíce. Zkouškám předsedal ministr obřadů, který vlastně vykonával funkci ministra škblstvíj Císař pro tyto zkoušky jmenoval jednoho hjjvj ního examinátora a tři zástupce a osmnáct pomocných zkoušejících. Ti hned po svém jmenování šestého dne třetího měsíce odešli do komplexu a zůstali uvnitř až do skončení zkoušek. Císař teoreticky volil otázky ke zkouškám sám, v praxi nechal rozhodnutí na svých vysokých ministrech, ale konečné schválení provádět osobně.

Ráno osmého dne třetího měsíce se kandidáti shromáždili do skupin po padesáti z každé provincie. Jakmile prošli prohlídkou, mohli vstoupit de komplexu. Týž den dostal ministr od císaře krabici se zapečetěnými otázkami. Osobně ji odnesl do zkouškového komplexu a odevzdal hlavnímu zkoušejícímu. Ten krabici okamžitě otevřel a nechal otázky připravit. Ráno devátého dne byly otázky předány zkoušeným. Tentokrát to byly tři otázky ze Čtyř knih a kompozice básně. Ráno desátého "afte'kandidáti své práce odevzdali a odešli.

Další den ráno se vrátili, aby se připravili na druhé kolo zkoušek, které mělo začít dvanáctého dne třetího měsíce. Tentokrát museli kandidáti odpovědět na pět otázek z Pěti klasických knih, tyto otázky vybíral hlavní zkoušející, nikoli císař. Toto kolo zkoušek skončilo třináctého dne. Poslední zkouška proběhla patnáctého dne a kandidáti odpovídali na otázky formou pěti esejů. Otázky vybíral opět hlavní zkoušející a císař je schvaloval.

Opravené eseje určily pořadí kandidátů podle jejich čísla sedadla. Potom ministr obřadů požádal císaře o schválení. Červené kopie nejlepších deseti prací byly předloženy císaři. Kvóty, určující kdo získá titul, se v průběhu doby měnily v závislosti na poptávce po úřednících. Poté, co císař skončil se čtením prací, odnesl ministr obřadů výsledky do zkouškového komplexu, kde znovu porovnali červené kopie s černými originály a určili pořadí jmen, která napsali na krásně upravenou desku. Ta byla umístěna již dříve před ministerstvem obřadů. Tento obřad se obvykle uskutečnil před patnáctým dnem čtvrtého měsíce a poté mohli i zkoušející opustit zkouškový komplex.

Nejlépe umístěný kandidát U metropolitních zkoušek se nazýval „první metropolitní graduant", druhý se nazýval „druhý nejlepší", šestý se jmenoval „první na seznamu", protože u metropolitních zkoušek, stejně jako u zkoušek provinčních, byla jména veřejně oznamována až od šestého nejlepšího. Ti, kteří se umístili do patnáctého místa, se jmenovali „nejlepší". Ti, kteří uspěli, získali titul *gong shi* a mohli se zúčastnit dalších, tj. palácových zkoušek. Úspěšní kandidáti samozřejmě měli radost, ale předtím, než se mohli zúčastnit palácových zkoušek, museli ještě odevzdat na ministerstvu obřadů vlastní rukou psané životopisy a jejich úspěšné práce byly přezkoumávány znovu u zkoušejících pro přezkum odpovědí. Pokud bylo všechno v pořádku, seznam úspěšných kandidátů byl konečný. Poté pozval ministr obřadů úspěšné kandidáty a ty, kteří uspěli před šedesáti lety na společnou hostinu zvanou „Les zázračných nefritových stromů". Nejdříve se zapálily vonné obětiny a poté každý provedl třikrát úplnou poklonu směrem k císařskému paláci s přáním mnoha let císaři. Pak už se mohli pustit do jídla. Úspěšní kandidáti také mohli vytisknout své eseje pro přátele a rodinu. Po této zkoušce mohli kandidáti rovnou přistoupit k palácovým zkouškám.

Palácová zkouška a přezkoušení u dvora

Za dynastie Ming a Qing palácové zkoušjíe jifedsedal císař. Ve skutečnosti četli odpovědi vysocí dvorští úředníci. Na rozdíl od svých kolegů u metropolitních zkoušek ale eseje nehodnotili. Hodnotil je císař, respektive další vysocí úředníci. Jednalo se o osm úředníků včetně akademika z Velkého sekretariátu. Jeho funkce odpovídala funkci premiéra. Zkoušce předsedali různí vyšší úředníci z různých ministerstev. Zapojeni byli dokonce cenzoři, kteří jiořftiálně vykonávali fuftkci prokurátorů, a někdy také eunuši.

Pro kandidáty se chystaly speciální předtištěné formuláře svázané do svazků, do kterých pak vpisovali své odpovědi. Na desky kandidáti napsali své jméno, věk a rodinný původ. Následovalo šestnáct stran s šesti vertikálními linkami tištěnými červeným inkoustem. Pravidlo předepisovalo, že kandidát psal na řádku jen čtyřiadvacet znaků, ale jak husté bude písmo, musel každý rozhodnout sám za sebe. Vnější linku tvořila široká červená čára. Svazky pro psaní odpovědí byly samy o sobě krásně vyhotovené. Každý kandidát dostal jeden takto vyhotovený exemplář společně s otázkami v den zkoušek. Mezitím služebníci v paláci *Baohedian* v Zakázaném městě připravili sedadla a stoly pro kandidáty.

Brzy ráno 21. dne 4. měsíce prošli kandidáti hlavní palácovou bránou *Wumen* a shro-

máždili se před branou *Taihemen.* Ta byla obyčejně zavřená a jen boční brány na východní straně a západní straně byly otevřeny. Jimi kandidáti prošli podle čísel svých sedadel, ti, kteří měli sudé číslo sedadla prošli západní branou a ti, kterým bylo přiděleno liché číslo prošli branou východní. Po shromáždění všech, svolaném ministerstvem obřadů, dostal každý čisté svazky papírů pro psaní odpovědí a shromáždil se na náměstí před palácem *Taihedian.* Kandidáti, stále rozdělení do dvou skupin poté, co prošli malými branami na západě a východě, vystoupili pod nejvyšší terasu paláce *Baohedian.* Následovalo ještě ceremoniální rozdání otázek ke zkouškám, při kterém se kandidáti a zkoušející vzájemně třikrát uklonili. Potom se kandidáti usadili na svá místa a zkoušky mohly začít.

Císař byl u palácových zkoušek nejvyšší odpovědnou osobnostL Proto se i podoba otázek Ušila od všech ostatních tím, že měly formu císařského ediktu. Poté *gongshi* otevřeli obálky s otázkami. Otázka byla zahájena oslovením kandidátů a po vlastním zadání končil edikt slovy doporučení jak nejlépe napsat odpovědi. Esej musel mít určitou délku a méně než tisíc znaků nebylo považováno za dobrý výkon. Při zkouškách byl kandidátům servírován čaj a zákusky. Císař se také někdy přišel podívat osobně.

Po odevzdání esejů přišlo na řadu jejich známkování. Každý z osmi vysokých úředníků musel přečíst asi třicet prací a navrhnoutjejich předběžné známky. Každému prošly postupně rukama všechny eseje. Každý napsal na esej své hodnocení. Prázdné kolečko znamenalo plný počet bodů, plné kolečko 80% úspěšnost, trojúhelník 60%, linka 40% a „X" 20% úspěšnost. Poté byl z výsledků vypočítán průměr. Tato práce trvala tři dny. Dohoda o nejlepších deseti pracích také nebyla jednoduchá, každý chtěl prosadit „svou" práci. Ráno čtyřiadvacátého dne čtvrtého měsíce byly práce předloženy císaři a ten měl při jejich posuzování poslední slovo. Většinou se ale držel rozhodnutí svých examinátorů. V den, kdy císař rozhodl o umístění kandidátů, byly výsledky zveřejněny. Speciální obřad nazvaný „zveřejnění pořadí" nebo „vyvolání jmen" se konal za přihlížení císaře. Slavnost se konala pětadvacátého dne čtvrtého měsíce v paláci *Taihedian,* kde obvykle probíhaly nejvýznamnější akce.

Den po skončení obřadu předání titulu byli noví držitelé pozváni na slavnostní banket a slavnost pořádanou ministerstvem obřadů.

O čtyři dny později se noví držitelé titulu *jinsbi* shromáždili před branou *Wumen,* aby se poklonili směrem k císařově rezidenci a vyjádřili tak své díky ještě jednou. Jeden z nich měl napsat poděkování za celou skupinu. Snažili se najít někoho, kdo měl větší zkušenost. To často trvalo dost dlouho. V určený den všichni *jinshi* přišli k bráně *Wumen*, kde je již očekával vrchní ceremoniář. Předali mu děkovné memorandum a na povel se uklonili směrem k císařské rezidenci. Vrchní ceremoniář jim jako projev císařské přízně předal pět uncí stříbra, šaty, klobouk a další dary.

K tomu, aby tento nejvýznamnější krok v životě spousty budoucích úředníků nebyl zapomenut, sestavovalo ministerstvo obřadů písemné památeční zápisy. Měly pevnou strukturu a po předání císaři byly rozeslány do všech vládních úřadů v celé Číně. Někdy samotní noví úředníci nechali vytisknout své zkouškové odpovědi pro přátele a rodinu. Nebyly to ale odpovědi u palácových zkoušek, ale metropolitních. Palácové zkoušky byly vlastně podání císaři a nesměly být volně k dispozici. Přesto se je řada knihkupců snažila získat a prodat s velkým ziskem těm, kdo se na palácové zkoušky teprve chystali.

Transkripce čínských pojmů používaná ve článkuje mezinárodní transkripcípin yin. Existuje i česká transkripce.
Autor používá, stejnéjako v původní diplomové práci, ze které tento článek vychází, mezinárodní transkripci.

Tituly získané u zkoušek a jejich ekvivalenty v češtině a angličtině

1) *Shengyuan* – Bakalář, Government Student, Bachelor.
2) *Xiucai* – Kultivovaný (mladý) talent, Budding Talent, populární jméno pro držitele titulu *shengyuan.*
3) *Jiansheng* – Student císařské koleje, Licenciát, Student of the Imperial College.
4) *Gongsheng* – Císařský student, Imperial Student.
5) *Juren* – Doporučený muž, Magistr, Recommended Man, Master, Provincial Graduate.
6) *Gongshi* – Představený učenec, částečně se překrývá s dalším titulem *Jinshi.* Presented Scholar.
7) *Jinshi* – Doktor, Představený učenec, Učený mistr. Doctor, Metropolitan Graduate.

Odtlo Ivan Štampach (*1946) vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, studium na Filosofické fakultě bylo ukončeno odsouzením ke čtyřletému trestu odnětí svobody za přípravu na opuštění republiky, přípravu na podvracení republiky Od roku 1 978 studoval katolickou teologii v tehdejších podzemních kurzech. V roce 1983 byl tajně vysvěcen na kněze. Od tohoto roku v tajných kurzech katolickou teologii i vyučoval, spoluredigoval samizdatové Teologické texty a redakčně zajišťoval dominikánskou revui Sursum. Po roce 1989 vyučoval na katolické teologické fakultě UK. V současné době přednáší religionistiku fundamentální teologii a ekumenismus na Cyrilometodějské teologické fakultě UP v Olomouci, na vyšší sociálně-pedagogické škole teologické škole JaPok a na vyšší odborné škole publicistiky.

Časopisecky publikoval v těchto periodikách: Teologické texty, Sursum, Souvislosti, Teologický sborník, Religio, Perspektivy, AD, Getsemany, Gemma, Prostor. Knižní publikace: Malý přehled náboženství (1991), Život duch a všechno - duchovní směry nového věku (1993), Sekty a nová náboženská hnutí - naděje a rizika (1 995), Nástin ekumenické teologie (1996). Podílel se částí religionistických heslech ve Všeobecné encyklopedii ve 4 dílech (1995 - 7) a na českých heslech Encyklopedie náboženství (1997). V tomto roce vyšla kniha rozhovorů Jiřího Hanuše s O. Štampachem Snění v plné bdělosti.

Heretici jsou přínosem

pro hledání pravdy v církvi

rozhovor s dominikánem Odilo I. Štampachem

Mezináboženský dialog

Jsi známý svou (nejenom) náboženskou tolerancí, co pro tebe znamená Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů?

Myslím, že má u mnoha lidí velmi špatnou pověst. Já sám jsem se do ní před lety přihlásil a jsem jejím členem. Můžu konstatovat, že jde o prostředí lidí, které spojuje zájem o tématiku nových náboženských směrů. Nespojuje je ovšem vždycky přístup k těmto novým směrům. Členové společnosti se liší v tom, jak tyto nové směry hodnotí a podle mých zkušeností jde o celou názorovou škálu. Nemám příležitost se blízce setkávat se všemi členy společnosti, ale s tím okruhem pěti či šesti lidí, se kterými se vídám častěji, konstatuji, že vedeme různé debaty. Dá se říct, že můj přístup k novým duchovním směrům je tolerantní, a nejenom to, často je pokládám za přínos. Nemyslím si, že by to všichni ostatní kolegové ze společnosti viděli zrcadlově obráceně. Rekl bych dokonce, že se jejich přístup vyvíjí. Nechci mluvit o jednotlivých lidech, protože si nejsem jist, jestli by se s tímto svým vnitřním vývojem chtěli podělit. Je to však jasně viditelné na veřejných akcích společnosti. Dnes už se stalo samozřejmostí, že na konference, které bývají dvakrát do roka a pojednává se na nich o nějakém duchovním směru, je vždycky pozván i zástupce tohoto směru. To je znamením vývoje, že společnost bude nové duchovní směry opravdu studovat, tak jak to má v názvu, a že nebude tím, jak ji možná řada lidí vidí a jak mají někteří její členové tendenci vystupovat, totiž společností na potlačování náboženské konkurence. Souhlasím ovšem s tím, že když se pod záminkou nějakého náboženství opravdu potlačuje svoboda lidí a ohrožuje se jejich zdraví, tak je na to třeba poukazovat. Ale označování nějaké náboženské společnosti za sektu a třeba ještě nebezpečnou, v tom je třeba zachovávat maximální opatrnost a zdrženlivost. Musíme si uvědomit, že je to o lidech a že se tím dotýkáme jejich cítění, smýšlení a tak podobně. Myslím, že se tato rozumná uměřenost v rámci společnosti stále víc uplatňuje.

Můžeš zmínit i jiné formy probíhajícího dialogu s některými z nových náboženských směrů?

Společnost se snaží tyto nové směry studovat a dialog tam má pouze dílčí zaměření. Chystá se ovšem vydávat časopis, který ještě nemá název, ale bude věnován nové religiozitě. Již se chystají rubriky a jedna z nich — jak jsme se domluvili při přípravných pracech - bude mít název mezináboženský dialog. Ten by měl být v každém čísle zastoupen několika stránkami. Byly tady sice i jiné pokusy vydávat časopisy věnované mezináboženskému dialogu, např. časopis, který se přímo Dialog jmenoval, ale který už jsem dlouho neviděl a nevím, jestli vychází dál. A v Praze začal vycházet takový malý časopis nenápadných mladých lidí, který se jmenoval Sdílení - také nevím jestli bude pokračovat. Jestli se podaří tenhle projekt, byl by to konkrétní příspěvek k mezináboženskému dialogu.

Která mimokřesťanská spiritualita nejvíc oslovuje tebe?

Ke studiu a k přemýšlení je pro mne zajímavý dialog s buddhismem, ale nesoustřeďuji svou pozornost jenom na něj. Jsem také aktivně zapojen do Společnosti křesťanů a Židů, protože tato dvě náboženství jsou si velmi blízko a my křesťané máme vůči židům velké dluhy. Vztahy mezi křesťany a židy vypadají v různých zemních různě - u nás nejsou bohužel příliš daleko rozvinuté — jinde je vzájemná tolerance a ochota ke spolupráci mnohem větší. Jsem ochoten přemýšlet i o tzv. abrahámovské ekumeně, tj. spolupráci tří velkých monoteistických náboženství Západu v širším slova smyslu - křesťanství, judaismu a islámu. Dával bych ale velký pozor na to, aby tato abrahámovská ekumena nebyla nějakou svatou aliancí proti ostatním. Takové tendence reálně existují, bud jde o spojenectví proti orientálním náboženstvím nebo proti novým duchovním směrům.

A tvé vztahy s hnutím Haré Kršna?

S lidmi z tohoto hnutí jsem v kontaktu, přijdu občas na návštěvu do jejich pražského chrámu. Debatujeme zcela neformálně a neoficiálně o různých otázkách, které nás zajímají. Mám možnost dostávat jejich mezinárodní časopis vydávaný v angličtině, ve kterém jsou často články věnované dialogu s křesťanstvím - od autorů jak krišnovských, tak křesťanských —, které jsou na odborné úrovni, s odborným aparátem, odkazy atd. Některé jejich projevy jsou mi samozřejmě vzdálené, není to můj svět, např. jejich pojetí vesmíru a jiných planet mi připadá trochu fundamentalistické, ale cením si jich a věřím, že jim jde o lásku k Bohu a věřím, že ta odda-

nost, ta láska, kterou projevují Krišnovi, je nakonec adresována témuž Bohu ve kterého věřím i já. Jednou z forem našeho kontaktu bylo, že při jedné z návštěv věnoval pražský krišnovský chrám našemu klášteru sadu literatury z řady Sríma Bhagavata, kterou postupně vydávají v češtině, já jsem jim zase věnoval nějaké knihy z křesťanské spirituality.

Křesťanství a new age

Tvůj názor na new age a kontakty s ním?

New age nepovažuji za nějakou konkrétní společnost, pod tímto názvem rozumím především skutečně nový věk, ten, kterému někdo říká postmoderní doba. Je to prostě ona doba po pádu moderních jistot, doba duchovní plurality. Samozřejmě že existuje i cosi, co by se dalo nazvat hnutí new age - jsou to lidé, kteří si intenzivně uvědomují zvláštnost současné doby a zvláštním způsobem ji reflektují, ale jsou to lidé velmi různí. Proto ani nejde vymýšlet nějakou doktrínu new age, diskutovat s ní a shledávat na ní věci přijatelné a méně přijatelné. Pro mne jde spíš o tu atmosféru, nový životní styl. Prostě důraz na určité hodnoty, soulad člověka s prostředím, hlubinné dimenze lidského života, celostné pojímání lidské mysli, která nemá být jenom ústrojím racionalismu apod. Snažím se číst materiály, které s tímto hnutím souvisí a kladl bych do této souvislosti i časopis Baraka a některé jiné. Snažím se mluvit s lidmi, kteří se řadí, nebo jsou řazeni do tohoto hnutí a účastním se různých diskusí.

New age by mohlo inspirovat církev k návratu ke struktuře sítě, jak ji známe z prvních křesťanských století?

Když se řekne new age, je to pro většinu členů církve jako když se vytáhne červený hadr a začne se jím mávat. Představa, že by se církev měla inspirovat hnutím new age připadá řadě mých spolubratři naprosto nemyslitelná. Myslím si, že je třeba hnutí new age vnímat jako výzvu a ne ho démonizovat, je v něm totiž leccos zajímavého. Když je řeč konkrétně o síti, tak to je pro toto hnutí typické, že nechce být hierarchicky uspořádaným společenstvím a je volným seskupením iniciativ a skupin. Uspořádání církve se zdá být v naprostém protikladu, vyvinula se historicky tak, že je to mocenská pyramida, na jejímž vrcholu je papež a kardinálové, všeobecný sněm církve a pak jsou jednotlivé dílčí církve, rozptýlené po celém světě. Ty jsou zase uvnitř uspořádány hierarchicky, laici byli v tomto tradičním pojetí vykládáni tak, že jsou to pasivní příjemci služeb a autoritativních rozhodnutí církve. Tento pyramidální model církve se začíná překonávat a zdá se, že církev se pozvolna vrací k tomu, čím tak nadějně začínala.

Jak takový návrat vypadá v praxi?

Na jednotlivých místech je tendence přibližovat se k modelu sítě posilováním role laiků, a to tak, že nemají být jenom vyslovovateli přání a rádci kněží a biskupů, ale mají přejímat spolurozhodování a spoluodpovědnost. Výrazem jsou pastorační rady v diecézích, farní rady ve farnostech. Je samozřejmě třeba opravdu dbát o to - ujímá se to velmi pomalu a někde je to formální -, aby se participace všech na rozhodování a na práci opravdu uskutečňovala.

Starectví

Byrokraticko-hierarchické organizační struktuře se výrazně vymyká fenomén starectví v pravoslavném Rusku. Jaké bylo jeho postavení, vliv a poslání?

To, co je z literatury známo jako role starců, není typické jenom pro Rusko, myslím, že jde o základní otázku charisma versus úřad. Na jedné straně úkol učit, pastýřsky usměrňovat a řekněme vést duše je svěřen těm, kteří k tomu mají oficiální pověření, tedy biskupům, kněžím a jáhnům. Vedle toho jsou ale vždycky v církvi lidé, kteří nemusí mít oficiální pověření a mají přitom jakousi vlohu - zřejmě je to víc než přirozené nadání, spíše o duchovní obdarování učit, nahlížet do nitra a pomáhat řešit vnitřní problémy. Někteří ze

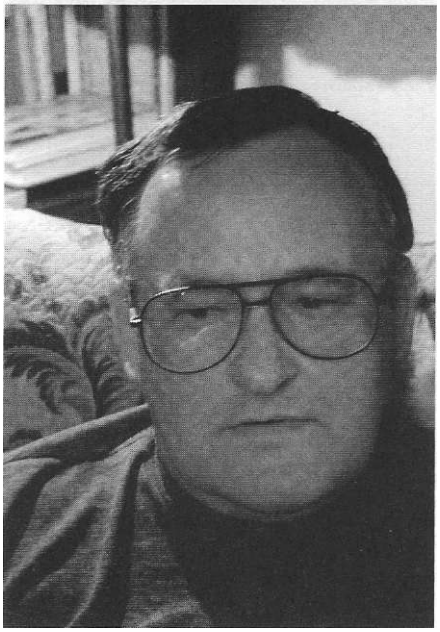

starců byli zároveň kněžími. Ale byli - a jsou - starci, kteří jsou laici, laičtí mniši a poustevníci a plní toto poslání. Starec je mnich, který přijal na sebe intenzivnější asketické závazky, odešel na určitou dobu do poustevny, kde v úplném osamění rozjímal, modlil se, kontemploval, hledal pravdu a teprve po jisté době začal tuto službu poskytovat. Ani ne z vlastní iniciativy, jako spíše vyzván těmi, kdo tuto službu potřebovali.

Jaké metody při tom starci používali?

Ti praví to dělali ve velké pokoře. Nestavěli se do role vůdců a učitelů a nedávali tvrdé závazné příkazy, ale spíše rady a doporučení. Svědectví o nich praví, že opravdu dokázali jasnozřivě vidět do nitra lidí, kterým radili. Když někdo má takový dar, je to významná pomoc v duchovní službě, ve východní tradici se tato schopnost označuje řeckým výrazem kardiognose, řekněme vidění do srdce.

Má starectví nějaké analogie v jiných křesťanských prostředích?

Myslím, že takovéto obdarované osoby se vyskytovaly i jindy a jinde, než je klasická doba starců v Rusku. Ze západního křesťanství si vzpomínám na duchovní postavy, které — přestože šlo o laiky - usměrňovaly lidi kolem sebe, a to včetně vysokých církevních autorit, které jim kupodivu naslouchaly. Napadají mě například svatý Benedikt, jako významná postava iniciativy klášterů, které zpočátku nesdružovali kněze ale laické bratry. Další je sv. Bernard z Clairvaux, který - ač sám neměl žádné oficiální pověření - velmi silně ovlivňoval své okolí. Pak bych připomenul Kateřinu Sienskou, Terezii z Avily, Terezii z Lissieux, Julianu z Norwiche, Hildegardu z Bingen atd. To jsou všechno mužské a ženské postavy, které byly učiteli a učitelkami duchovního života, podobni ruským starcům. Myslím, že důležité je právě to vyvážení role charismatu a úřadu v křesťanství, takovéto postavy najdeme v různých vyznáních.

Jurodiví

Z ruského kontextu známe ještě jeden zajímavý pojem — jurodiví?

Výraz pochází z ruštiny i když ani v tomto případě nejde o monopol této duchovní kultury, existuje také pojem známý ze západního světa - hlavně ze středověku - blázni pro Krista. Občas se připomíná, že boží moudrost se z hlediska moudrosti tohoto světa jeví jako hloupost. Nejde o podcenění vzdělanosti, přirozeného lidského hledání pravdy, ale v duchovní moudrosti jde o tajemství, která překračují lidské možnosti a ta se z hlediska nějaké ploché racionality mohou zdát divná. Když se tahle přesažná transcendentní božská moudrost, tak nepochopitelná a záhadná člověku, který pro ni nemá smysl, promítne do života, tak jsou to potom ti blázni pro Krista - jurodiví, kteří se řídí úplně jinými pravidly.

Jak takové přesažné chování potom vypadá?

Pochopitelně, že by někdy šlo - případ od případu — zaměnit ho za obyčejnou duševní nemoc, ale pravý případ je ten, kdy takový jurodivý například nerespektuje to, co mu přikazuje současná převládající ideologie. Mám-li to říct dobově, jurodivý se nikdy nechová tržně, nesleduje svůj prospěch a zisk, nejedná racionálně, aby dospěl k nějakému úspěchu či prospěchu. Jedná např. zcela nezištně, což může někomu připadat naprosto bláznivé a nenormální. Je také typické, že ti blázni pro Krista provokují své okolí, protože tím co říkají, chtějí demaskovat všelijakou hru na zbožnost nebo na mravnost. Ukazují

svými kousky nebo provokativními otázkami - které kladou i vysokým autoritám - skutečnou dřeň dotyčné lidské bytosti, na kterou se obracejí. To si myslím, že je užitečná a dnes trochu zapomenutá role v křesťanském společenství.

Duchovní vůdce

I v křesťanském prostředí se používá pojem duchovní vůdce, o co jde?

Křesťansky řečeno je v pravém smyslu duchovním vůdcem nebo mistrem Ježíš. On dokonce v evangeliích přímo říká, že je mistrem a „vy všichni jste učedníci". Lidé se ovšem mohou doprovázet na duchovní cestě a již zmiňovaní starci a charismatičtí rádcové duší jsou takovým příkladem. Z této zkušenosti a praxe vzešel model tzv. duchovního vůdce. Konkrétní podobu dostal až později, například v době raného mnišství se ještě spíš mluvilo o duchovním otci.

Vyžaduje se také totální podřízení duchovnímu vůdci?

Toto pojetí duchovního vůdce, který dává pokyny nejenom ohledně duchovního života, ale i pro soukromý život, se považuje za tradičně jezuitské. Ale i oni sami toto pojetí

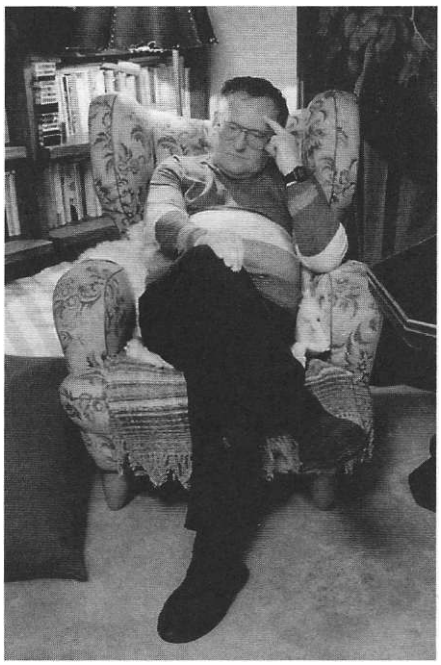

přehodnotili a dnes je spíš tendence mluvit o duchovním rádci nebo průvodci. Ví se, že kdyby se u někoho dlouhodobě uplatňovala role absolutní duchovní autority - ať je to zpovědník nebo někdo další — toho vedeného by to deformovalo, stal by se závislou bytostí, neschopnou rozhodování. A o to nesmí jít v křesťanství ani v jiných duchovních školách. Jde o podobný problém, jako při guruovském principu v orientálních náboženstvích. Pokud je guru přítelem a rádcem, tak je vše v pořádku, ale pokud pro sebe vyžaduje božské pocty, tak je to velmi problematické. Může se tisíckrát říkat, že pocta se nevzdává jeho osobě, ale tomu božskému, co v něm sídlí, ale to se v psychice žáků někdy velmi nesnadno rozlišuje.

Můžeš uvést nějaké paralely s touto úctou v západním modelu?

Křesťanství je výrazně monoteistické a chápe distanci Boha a člověka velmi výrazně. Ale i když ta autorita nebude božská, tak u silně pojatého duchovního vůdce je „jeho hlas je božím hlasem a jeho vůle je výrazem boží vůle".

Souvisí to nějak s koncepcí poslušnosti v křesťanství?

Občas se slýchá, že hlavní křesťanskou ctností je poslušnost. Pokud jde o poslušnost Bohu, je to v pořádku. Ale Boží vůli člověk nepoznává bezprostředně, tu mu vždycky někdo tlumočí. A proto vlastně poslušnost Bohu vždycky znamená poslušnost člověku nebo instituci. A když se toto prohlásí za hlavní ctnost, vede to ke všem těm nebezpečím poslušnosti o kterých i v našem století něco víme. Pokud poslušnost znamená naslouchání, společné hledání cesty, v rozhovoru zaposlouchání se do přání a potřeb lidí, tak je to na místě. Pokud to znamená, že někdo chce rozhodovat o tom, co by si měl rozhodovat každý sám, tak to vychovává k nesamostatnosti a je to špatné.

Křesťanská duchovní cvičení

Jaký je průběh křesťanských duchovních cvičení?

Duchovní život má svoji nenaplánovanou a spontánní stránku. Přesto má ale smysl vést duchovní život — svůj vlastní nebo pomáhat vést druhé - také určitým metodickým postupem. To zvlášť platí pro ty, kteří skládají profesi čili řeholní sliby, tedy řeholníky. Ti se tomu věnují, abych tak řekl, profesionálně. Soustavná nejen intelektuální, ale i duchovní průprava probíhá v noviciátu. Příležitostnými duchovními cvičeními procházejí i v dalších obdobích řeholního života. Pro ně je metodou duchovního života každodenní rozjímání, duchovní četba, rozhovory s duchovní autoritou, kterou přijali atd.

A ti ostatní?

Pro ty, kteří žijí mimo toto prostředí (včetně diecézních kněží), je dobré, aby alespoň občas prožili přiměřenou dobu takovéto duchovní obnovy, kdy mohou na chvíli pozapomenout na své světské starosti a problémy, nebo si je - v jistém smyslu - musí vzít sebou. Sám výraz duchovní cvičení se rozšířil z jezuitského prostředí. Zakladatel jezuitů sv. Ignác z Loyoly napsal knížku Duchovní cvičení (exercicie). Jeho duchovní cvičení jsou rozplánována na 30 dní. Takto rozsáhlými exerciciemi procházejí jezuité sami - jako nejbližší dědici této tradice — jenom vzácně, jednou nebo dvakrát za život. Existují adaptované, zkrácené, podoby exercicií, které vytvořili pozdější autoři.

Prošel jsi některým typem těchto duchovních cvičení?

Ano, devítidenními ignaciánskými exerciciemi asi před čtrnácti lety v takové velmi netradiční podobě, podle textu, který vypracoval významný teolog našeho století Karl Rahner a já ho měl k dispozici ve strojopisné verzi českého překladu. Bylo to v době kolem mého kněžského svěcení a probíhalo to takovým kuriózním způsobem. Nebylo možné, aby se mi někdo věnoval devět dní. Začínali jsme v pátek jednoho týdne a končili v neděli týdne příštího. V práci jsem si samozřejmě musel vzít dovolenou. Tato duchovní cvičení mi poskytoval Tomáš Halík. Bývá pokládán za jezuitu, i když jím není, ale ignaciánská spiritualita je mu blízká. Probíhalo to tak, že byl se mnou ten první víkend a v neděli večer mě opustil. Od pondělí do pátečního poledne jsem meditoval a modlil se v úplné samotě uprostřed lesů. Na závěr pak zase přijel a společně jsme to uzavřeli.

Existují nějaké další způsoby či varianty?

V dominikánské tradici, ke které se hlásím, má takové týdenní setkání, jemuž se také říká duchovní cvičení, spíše ráz intenzivního klášterního života, který v tom běžném chodu podléhá všelijakým kompromisům podle požadavků doby a prostředí. Je to důsledná liturgie, více rozjímání, nějaká přednáška. I další řády - např. karmelitáni či benediktini - poskytují takové služby. V zásadě má jít v duchovních cvičeních vždycky o to vést člověka, aby žil duchovně, ztišil se, usebral a otevřel Bohu. To vše se dá dělat různými způsoby.

Můžeš to nějak rozvést?

Ignaciánský způsob staví spíš na představivosti. Meditace je spoluprožívání evangelních událostí (o které se tato cvičení většinou opírají), nebo fiktivních příběhů, např. meditace o dvou praporech, kde si volím prapor Kristův proti praporu ďáblovu, a to zase imaginativním způsobem. Sleduje se tam také — vedle obrazotvornosti - i rozvoj citů a vůle. Výsledkem může být nějaké závažné životní rozhodnutí. Mělo by být střízlivé, po poradě se zpovědníkem apod. Jinde se zase klade důraz spíše na formování mysli, nebo zase naopak na ztišení. V poslední době se často dělají duchovní cvičení s využitím prvků orientálních duchovních směrů. Mluvívá se například o zenových exerciciích a podobně. Formy jsou prostě rozmanité, a to jak co do délky trvání, tak co do programů a důrazů na různé stránky lidského nitra, které se prostřednictvím těchto duchovních cvičení probouzejí. Lze říct, že katolická a obecně křesťanská spiritualita je velice pestrá, nemá jeden daný směr. Jako základní konstantu má orientaci na Ježíše Krista, souvislosti s biblí, ale není to jedna duchovní škola

Ježíšova modlitba

Jedním velmi osobitým duchovním cvičením je Ježíšova modlitba, odkud pochází?

V našem západním světě - na rozdíl od vzdálenějšího východu - máme tendenci až příliš mluvit a někdy se mylně domníváme, že se nám Boha podařilo zaklít do našich obrazů a pojmových struktur. Přesto se v křesťanství vždycky tušilo, že tohle není pravda a že musíme být opatrní a zdrženliví. Jeden ze způsobů, jak tuhle zdrženlivost pěstovat je východní křesťanské hesychastické hnutí. Hesychia je mlčení - je třeba se naučit tichosti, naučit se mlčet. Hesychastické hnutí je spojeno s tzv. apofatickou — nebo tedy srozumitelně řečeno negativní — teologií. S vědomím, že o Bohu toho víc nevíme než víme, že zůstává nevyslovitelným tajemstvím a přibližovat se k němu takovou diskrétní meditativní cestou můžeme spíš, než vytvářením nějakých koncepcí či složitých myšlenkových konstrukcí. Jádrem praxe hesychastů byla právě tzv. Ježíšova modlitba, která se tak jmenuje ne proto, že by se Ježíš tuto modlitbu modlil, ale protože jméno Ježíš je středem této modlitby.

Jakou měla tato modlitba podobu?

Někdy šlo dokonce o pouhé opakování jména Ježíš, jindy o nějakou krátkou modlitební formuli. Tradičně například - Pane Ježíši, Kriste synu Boží, smiluj se nade mnou. Tahle modlitba se nejprve vyslovuje vědomě, ten kdo jí dostane od svého duchovního mistra, se ji má modlit několiksetkrát nebo tisíckrát za den. Modlitba se tak stane jistou samozřejmostí a pulzuje v nitru bez zvláštního úsilí. Nakonec ta slova přejdou do té hesychie, do toho mlčení, a pak už je v nitru přítomen jen obsah té modlitby a nikoliv slova sama. Je to tedy jakési tiché otevřeni se a vrcholem je zření — jak říkají klasici tohoto směru - nestvořeného světla, nestvořené Božské energie, ve které toho nepřístupného Boha spatřujeme. Nestvořená Božská energie je rozptýlená ve stvoření, je přítomná ve světě, ale pro naše zraky skrytá. Ten, kdo takto medituje, ji nakonec svým duchovním zrakem zahlédne.

Kdy a kde se Ježíšova modlitba objevila?

Prvními svědky modlitby podobné tomu, co dnes známe jako Ježíšovu modlitbu nebo také modlitbu srdce, jsou raní mniši na konci třetího století v Egyptě a v Palestině. Z jejich časů existuje soubor historek podobných těm, které známe o chasidech nebo zenových mniších. Jsou to tzv. apoftegmata otců a v nedávné době vyšel jejich výběr v českém překladu. Dále se objevuje v pozdější východní mnišské tradici spojené s reformou mnišského života, kterou ve čtvrtém století zavedl sv. Basil Veliký. Dalším významným klasikem negativní teologie a víry, že se s Bohem setkáváme v tiché modlitbě v podobě božských energií, je svatý Simenon, nový teolog, autor vrcholné byzantské éry. Ze sklonku byzantské éry, kdy se těžiště pravoslaví přenáší do slovanské oblasti je další postava, a to svatý Řehoř Palama - napřed mnich na Athosů a pak soluňský arcibiskup. Hesychastické hnutí pak kvetlo v Rusku a je spojeno s již zmíněnou tradicí starců. O tamější praxi Ježíšovy modlitby jsou různá svědectví, nejznámější je spis Poutník vypráví o své cestě k Bohu. Na jednom místě v Rusku — v Optinské poustevně -ještě na počátku dvacátého století nějací starci byli. V dnešní době těžko říct, na Athosů (řeckém autonomním mnišském centru pravoslaví) ale hesychastická tradice určitě žije i nyní.

Dostala se v tomto století nějak na Západ?

Především díky přílivu emigrantů z Ruska do západních zemí se náš svět s touto pravoslavnou spiritualitou v širším měřítku seznámil. Mnoho lidí v západním křesťanství, kteří hledají duchovní cestu a nepodařilo se jim ji najít ve svých tradicích, používá Ježíšovu modlitbu jako metodu duchovního života. Znám takové i tady v Praze a sám jsem tuto modlitbu jednu dobu praktikoval. Existuje o tom také mnoho knih ze západního prostředí.

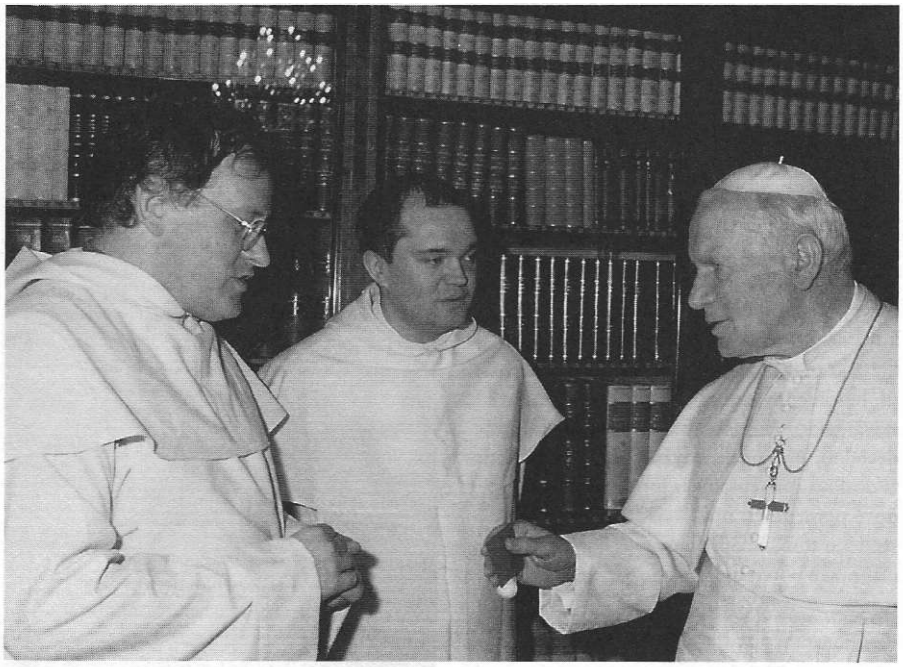

Hereze

Hledání může ovšem často vést až k herezi. Jakou vůbec mají heretici v křesťanství úlohu?

Křesťanství občas vystupovalo tak, jako bychom my křesťané byli vlastníky jediné a všeobsáhlé pravdy. Výstižnější by bylo říct, že pravda o kterou křesťanství jde, není abstraktní nebo pravda nějakých pouček. Spíš jde o to, co naznačuje sám Ježíš, když o sobě říká: *já jsem pravda,* že jde o pravdu živou, zosobněnou Pravdu, která se nedá zvládnout a postihnout, a která zůstává vždycky před námi a nad námi. Z tohoto hlediska nejsou žádné naše pokusy slovně vyjádřit obsah víry úplně výstižné, nic není definitivní a historicky vzato se porozumění tomu, co Ježíš přinesl, vyvíjelo. Dá se říct, že slovní vyjádření pravdy víry se hledalo krok za krokem, a když se hledá, tak se vyslovují různé názory, a nelze mít někomu za zlé, když se pokusí o nějakou interpretaci.

To je ovšem spíše pojetí minulosti?

Dříve v církvi více platil princip, který se někdy nazývá synodální. To znamená princip společného hledání pravdy v dialogu, konfrontací a dialogem těchto různých dílčích postřehů se postupně docházelo k řešení, která pak byla prohlašována za řešení jménem celé církve. To dělaly především sněmy. Ta různá dílčí řešení, která pak už byla neaktuální, byla odmítnuta, předtím ovšem přispěla k té definitivní formulaci. Líbí se mi postřeh G.K.Chestertona, který o herezích říká, že jsou to zblázněné pravdy. Chce tím říct, že jsou to dílčí pravdy vytržené ze souvislosti a příliš zdůrazněné.

Bylo tomu opravdu vždycky tak?

Je pravda, že pokud měl někdo potřebu nějakou takovou dílčí pravdu zdůraznit, připomenout ostatním, mohlo to být vyvoláno opomenutím této pravdy v tomto společenství. Vychází mi to tak, že to, co nazýváme herezemi, je jednak nutnou součástí hledání nějaké nikdy ne definitivní formulace a jednak připomínání nějakých aspektů víry, na které se zapomíná. V tomto smyslu se dá říct, že heretici jsou přínosem pro hledání pravdy v církvi. Někdy je to dokonce tak, že to, co se zdá být pravověrné, odpovídá tradici a dobře vystihuje pravdu víry, je jenom slovně správné, je to jenom verbální ortodoxie, tak je to málo přínosné, protože pravověrnost, která je jenom mechanickým opakováním hotových pravd a hotových textů moc cenná není.

A příkazy „shora "?

Jsou samozřejmě i mimořádné formy, kdy autority církve v některých zvláštních situacích, zejména v případech, kdy docházelo ke sporům při řešení důležitých otázek v oblasti nauky, pokládaly za potřebné se vyslovit.

Jak se tato forma nazývá?

Dogmata. To slovo má špatný zvuk a když se řekne dogmatický, tak se obvykle myslí úzkoprsý, nepružný a podobně. Tím by ovšem dogmata být neměla, jsou pouze lidsky nedokonalým a provizorním vyjádřením té pravdy, která je samozřejmě přesahuje. A lpění na tom, co jsem si dovolil nazvat verbální ortodoxií, nikdy nepřineslo nic skutečně dobrého, protože střežit čistotu víry musí současně znamenat střežit čistotu života. Někdy se proto vedle ortodoxie mluví o ortopraxi. Když bereme pravověrnost v tom pravém smyslu, jako pravé slavení Boha jeho správným vyznáváním a když si uvědomíme, že oslavovat Boha lze také životem, tak nám pravověrnost zapadá do praktické životní souvislosti. Ale jakmile bychom zůstali u pouhého hlídání, aby to, co teď říkám, bylo v souladu s tím, co už někdo oficiálně a závazně řekl, tak to nevede vůbec k ničemu, leda ke stagnaci. Přirozený rozvoj porozumění víře to blokuje. Proto když někdo velice striktně pravověrně učí, hlásá křesťanskou víru a přitom je netolerantní, bezohledný, sobec a cynik jak se někdy stává, tak to činí jeho pravověrnost velmi podezřelou. A naopak, když se někdo zcela nedrží doslova předepsaných formulací a snaží se nově porozumět, nově vyjádřit, a jeho život svědčí o tom, že opravdově věří, tak jeho ortopraxe potvrzuje, že jeho víra je čistá.

* Gnóze

Která z historických herezíje ti nejbližší?

Zajímavá je pro mně gnóze, přesněji řečeno gnosticismus. Jsem typ člověka, pro kterého není samozřejmostí vřelý náboženský život, hlavním obsahem mého duchovního života je hledání pravdy, touha po poznání. A gnósis je poznání — myslím, že gnostický aspekt do života křesťanů patří. Byli gnostici, které později označili za heretiky, nebo byli vůbec mimo rámec křesťanství - navazovali na tradici židovskou tradici nebo na tradici řeckou. Byli ovšem i takoví, kteří zůstávali uvnitř církve, jako Klémens Alexandrijský a Origenes. Vůči nim byly také lecjaké výhrady, ale bohudíky jsou to — přes všechny dobové i pozdější námitky -respektované osobnosti. Jsem rád, že se církev nevyrovnala s gnózí jenom polemicky, ale také se jí nechala poučit..

Inspirují tě ještě některé další osobnosti ovlivněné gnózí či jinak podobně laděné?

To dobré, co gnóze přinesla, se projevuje u různých pozdějších autorů východního křesťanství, dal by se zmínit sv. Řehoř Nisský a inspirující postava známá dnes pod jménem Dionýsius Pseudoaeropagita. A z osob, které byly všelijak zpochybňovány a často i oficiálně některé jejich úvahy či myšlenky odmítnuty, mi nejsou úplně cizí dva dominikáni, Giordano Bruno a Tomasso Campanella a další dominikán Mistr Eckhart, který sice dožil život respektován svým okolím, ale po smrti byly některé jeho věty označeny za heretické nebo z hereze podezřelé. Potěšilo mě, když jsem se dozvěděl, že nedávno generální kapitula dominikánského řádu požádala Rím o revizi rozsudku nad některými texty Mistra Eckharta. Přál bych si, aby jeho myšlenky byly pochopeny v dobrém.

Hereze dnes

A heretici v dnešní době?

Je zvláštní, že jsem musel připomenout hned tři dominikány, ale je pochopitelné, že hledám impulsy ve vlastní tradici, ke které patřím. Vypadá to, jakoby dominikáni byli v církvi přede-

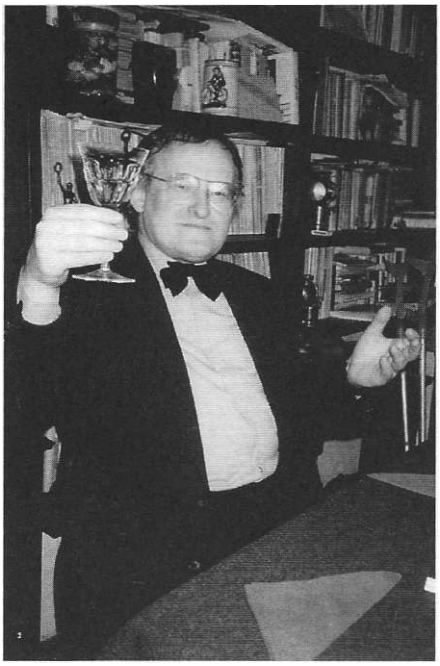

vším od toho, aby střežili pravověrnost. Nic proti tomu, když se tomu správně rozumí a dělá se to správným způsobem. Když se to dělalo prostřednictvím inkvizice, byla to tragédie a je velmi špatné, že do dneška jsou v tomto prostředí lidé s inkviziční mentalitou. Přesto v dominikánském společenství pokračuje i linie tvořivého hledání odpovědí na ony složité duchovní otázky lidského života.

Které konkrétní osobnosti máš na mysli?

Rád bych připomenul dvě. Jednou z nich je japonský dominikán Vincet Sigecu Ošida, který si do křesťanství přinesl svou buddhistickou zkušenost. Měl se svého času vyjádřit, že se cítí být na sto procent buddhistou a na sto procent katolíkem. Kdyby řekl, že se cítí na padesát procent buddhistou a na padesát katolíkem, tak to je velice představitelný postoj a není na tom nic zajímavého, je to prostě obyčejné míchání prvků dvou náboženství a toho je kolem nás plno. Ale dvakrát sto procent, to je divné, protože dohromady je to jenom jeden celek, jeden Ošida. Zřejmě tím myslí to, že promyslel a hlavně zakusil, že se mu tyhle dvě duchovní cesty jeví jako přeložitelné jedna do druhé. Jakoby v jeho nitru jedna odpovídala druhé a jakoby to byly dva způsoby vyjádření téhož. On není teoretik a nepíše o tom velké knihy, je to spíše praktik duchovního života. Sám vede velmi netypický dominikánský život v malém venkovském klášteře v džungli, vede duchovně okruh lidí a vyjadřuje to, co říká spíše v nějakých kratších textech k praktickým otázkám. Proto možná není tak známý, jako osobnost v mnohém velmi podobná, kterou je Bede Griffiths. Ošida mě natolik zaujal tím, co jsem o něm slyšel, že jsem se pokusil o kontakt, vyměnili jsme si několik dopisů a on mi také poslal několik svých textů v angličtině. Korespondence se bohužel přerušila, ale chtěl bych na ni navázat a uskutečnit s ním nějaké osobní setkání

A ta druhá postava?

Tou je Mathew Fox, kterého s potěšením čtu na stránkách Many i Baraky. Je to člověk, který se svými přáteli, z nichž některé jsem měl možnost poznat v Praze, vytvořil tzv. spiritualitu stvoření. Je tím míněno to, že se do křesťanské - speciálně do katolické - spirituality v novověku dostal kult utrpení. Jde o takové to bolestínské, uplakané, trochu hysterické křesťanství. Proti tomu tito autoři stavějí především přijetí stvoření, přijetí sebe sama jako tvora, radost ze stvoření a jeho darů, otevřenost vůči všemu co jako dar člověku přichází, čili důraz proti tomu, o čem jsem před chvílí mluvil. Pro M. Foxe to znamená ochotu nejenom tolerovat, ale také spolupracovat s lidmi z nových duchovních směrů. Není v tom jako křesťan sám, další takovou postavou z katolické mnišské tradice je benediktin David Steindl-Rast, který se podobně jako on dovede otevřít. Byl jsem smutný z toho, když jsem se před časem dozvěděl, že tyto aktivity vedly k propuštění M. Foxe z dominikánského řádu, zůstává ovšem členem církve a katolickým knězem. Byl bych rád, kdyby byl i dominikánem, chápu, že jeho pojetí je jednostranné, ale je to odpověď na jinou jednostrannost. Jeho pojetí je důraz, na který se zapomnělo a který připomíná radosti stvoření a otevřenost všemu přicházejícímu, včetně spolupráce se všemi, kteří svým vlastním způsobem hledají duchovní hodnoty.

Zmínil jsi osobnost Bede Grijfithse...

Bede Griffiths byl kamaldul z té části kamaldulského společenství, která patří k benediktinskému řádu. Byl to Angličan, který odešel do Indie dlouho před II. vatikánským koncilem. Už tehdy si přál žít v souladu s tamní tradicí. Způsob, kterým své přání mohl realizovat byl zpočátku ten, že dostal souhlas — ač on sám byl západního původu -

používat liturgii východního, a to malabarského ritu (to jsou místní, tomášovští křesťané v Indii). Když to později, po II. vatikánském koncilu, bylo možné, vrátil se k ritu západnímu - latinskému. Tehdy totiž začalo být možné obměňovat tento ritus a přizpůsobovat ho místním tradicím. Dělal to velmi důkladně, žil v křesťanském ašramu, on a jeho společníci se oblékali jako indičtí sanjásinové a styl života v ašramu značně připomínal ašramy hinduistické. Liturgie byla svým obsahem křesťanská, ale čerpala mnohé podněty z indické duchovní kultury a tradice. Své zkušenosti vyjádřil v řadě různých textů, jedna jeho kniha má vyjít i česky. Z osobností, které jsou v přátelském kontaktu (z křesťanské strany) s jinými náboženstvími, zašel ve své životní praxi nejdál ve smyslu přijetí podnětů z druhé strany a jejich prožití. Nedělal pouze to, co dělají mnozí jiní - a co je jistě také dobré -, kteří si vypůjčí jeden prvek a zařadí ho do své souvislosti. On se mnohem víc ponořil do indické duchovnosti. Jsem rád, že tento jeho podnět byl oceněn. Existuje církevní dokument, který zpracovává zkušenosti dialogu křesťanských mnichů s podněty z jiných tradic - jmenuje se to Dialog a kontemplace — a ta zkušenost, kterou reprezentuje Bede Griffiths tam je výslovně oceněna jako nejriskantnější, ale zároveň nejpřínosnější.

Možnosti Internetu

Co pro tebe v souvislosti s podněty z jiných tradic znamená konfrontace se světem počítačů — kyberprostorem a Internetem?

Tradičně a dlouhá staletí se různá náboženství včetně křesťanství prožívala v jiném světě než v tom, ve kterém nyní žijeme. Jednotlivé kulturní a náboženské okruhy byly vůči sobě uzavřeny a izolovány jeden před druhým. Pouze v oblastech, kde se geograficky dotýkala různá náboženství, docházelo ke kontaktům nebo konfliktům. Až v našem století se různé směry o sobě dovídají a náboženští lidé se vedle toho také dovídají víc 0 nenáboženském světě, od kterého mohli být dříve odděleni. To souvisí s přílivem informací, naše doba se charakterizuje různě, možná nejpřiléhavější charakteristika konce dvacátého století je, že jde o informační éru. V tom samozřejmě počítače - a hlavně počítačové sítě - hrají největší roli. Myslím si, že prožívat duchovní život a tvářit se, že tohle všechno tady není, znamená být uzavřený ve svém prostoru, a to už prostě nejde.

Co z toho tedy vyplývá?

Hranice kultur a civilizací se překračují nebo dokonce smazávají, a tak jako je evropské křesťanství prostřednictvím misií přítomno 1 jinde ve světě, dochází dnes i k opačnému jevu. Kterékoli náboženství, kterákoli duchovní škola je volně k dispozici nejenom v podobě knížek, ale hlavně prostřednictvím Internetu. Pro mně je to přínosné. Duchovní život se sice neskládá jen ze sběru informací - moudrost je víc než chytrost nebo informovanost —, ale informace k němu patří, například jako podněty a výzvy v duchovním životě. Hledám a nacházím je tam, těší mne to a odkazuje k těm zdrojům, se kterými se dá pracovat jinak.

Jak by mělo křesťanství odpovědět na výzvu, kterou Internet přináší?

Mělo by své sdělení, poselství, říkat k lidem, kteří znají - nebo alespoň mohou znát — leccos z různých duchovních směrů a mohou srovnávat. To znamená nemluvit výlučným monopolním způsobem: My jediní jsme tady a my jediní nabízíme pravdu, my jediní nabízíme jedinou spolehlivou cestu ke spáse. Přítomnost různých směrů je výzvou k dialogu a křesťanství, které nebude podáváno v dialogu s tím, co ho obklopuje, a které uvnitř nebude dialogické, je z jiné doby než z té, ve které žijeme. Má-li křesťanství žít i dnes, musí být i z téhle doby. Je mi velmi

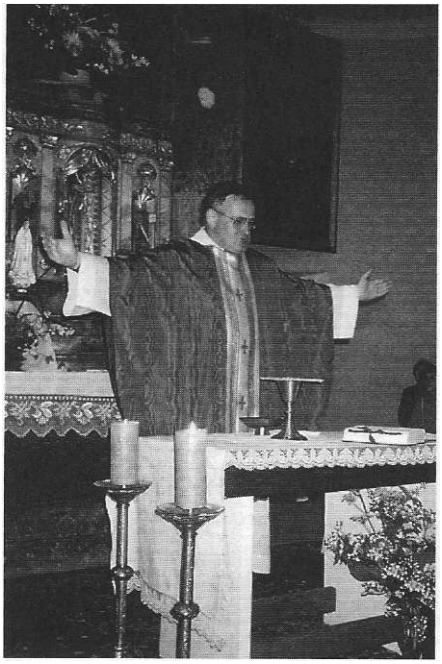

cizí, když se občas v křesťanských a konkrétně kněžských teologických kruzích říká, musíme se přizpůsobit dnešnímu člověku. Nesmíme prostě být včerejší, musíme být lidmi této doby a žít v ní. Můžeme se samozřejmě k různým věcem stavět kriticky. Být dnešním člověkem neznamená být naivní a přijímat všechno s otevřenou náručí. Je ale třeba pluralitně reagovat na pluralitu dnešního světa.

Můžeš zmínit, jak konkrétně Internet využíváš?

Zajímají mne způsoby duchovního života v různých náboženstvích. A Internet mi dává různé možnosti, umožňuje mi mou odbornou práci dělat lépe. Jednak tam lze najít přímo informační zdroje, a jednak odkazy na knihy, které si potom mohu snáz sehnat, protože už vím, kde a jestli vůbec jsou. Dokonce si pak mohu tyto knihy přes Internet i objednat. A protože nejde jen o akademický zájem, ale zároveň i osobní hledání, láká mě samozřejmě možnost seznamovat se s různými duchovními proudy.

Jsi přes Internet s někým v kontaktu?

Elektronickou poštu využívám zatím většinou jenom vnitrostátně. Jednak k rychlé korespondenci s lidmi, s kterými nějak spolupracuji a jednak k účasti na některých zdejších internetových konferencích. Nemám totiž Internet dlouhou dobu. Až pro mne bude samozřejmostí, chci se zapojit do nějaké mezinárodní konference v angličtině, protože je obtížné potýkat se současně s jazykem i technikou. Proto jsem zvolil možnost začít česky a pak pokračovat cizojazyčně. Těchto konferencí jsou stovky - religionistické, teologické, filosofické, tyto otázky běží na Internetu velmi intenzivně.

Duchovní síly

Můžeš na závěr přiblížit některou ze svých kněžských duchovních aktivit?

Párkrát mi byla dána příležitost k aktu, který se chápe ne jistě jako nějaké dětinské zahánění démonů, ale prostě očištění nějakého prostředí. Běžně a populárně se mluví o vykrápění bytů, jde o požehnání obydlí jehož součástí je použití svěcené vody. Dnes 0 to lidé málo stojí, stejně jako málo lidí využívá možnost, že kněz může při setkání udělit požehnáíní, nějak jsme tomu všichni odvykli. Když ale takovou příležitost mám, tak jsem rád, že to můžu udělat a lidé, u kterých jsem požehnal obydlí, mi pak často říkali, jak se tam zlepšila a pročistila atmosféra. Cítí se tam prostě lépe, vnímavější lidé dovedou tuto věc postihnout. O dalších věcech jsem jsem jen slyšel. Např. o případu jednoho bytu, ve kterém se projevovaly nějaké parapsychologické jevy nepříjemné pro jeho nové obyvatele. Když se pak k tomu dostal jeden můj spolubratr a provedl obřad požehnání bytu, tak tyto jevy zmizely. Nechci to brát nějakým pověrčivým způsobem, ale myslím, že přílišná skepse také není na místě.

Máš ty sám zkušenost s působením duchovních sil?

Vlohy vnímat duchovní síly po pravdě řečeno moc nemám, ale dá se říct, že život křesťana, který se modlí a rozjímá, je svým způsobem v kontextu duchovních sil dobrých 1 méně dobrých. Ty dobré člověk svolává ku pomoci a s těmi zlými zápasí. A zvlášť jako kněz pokládám za svůj úkol mít na tomto zápase účast. Jako křesťan věřím, že nad silami temnoty síly světla zvítězily a symbolem tohoto vítězství je pro křesťana Ježíšův kříž a zmrtvýchvstání. Pro jednotlivé případy se to ovšem vždycky znovu přibližuje a opakuje.

S Odilonem Stampachem za BARÁKU
rozmlouval Pavel Hlavatý

turnovský/ista

NÁM. SVOBODY 1, 160 00 PRAHA 6
e-mail: turnov@login.cz

REZONANCE 2

SBORNÍK TRANSFORMAČNÍ ASTROLOGIE

johannes 1.5

NOVÁ VERZE ASTROLOGICKÉHO PROGRAMU PRO MS DOS 6.22

s další nabídkou ISTA (Informačního servisu transformační astrologie) se můžete seznámit na **http://www.spinet.cz/lege-artis**

International Association of Reiki

Lesní 14, 460 01 Liberec, Tel/Fax 048-424 629

Reiki je definována jako „Vesmírná životodárná energie". Je to přírodní a velmi snadná metoda léčení, která vznikla před 3000 lety v Tibetu. Byla znovuobjevena Dr. Mikao Usuim v polovině 19. století v Japonsku a je dále prezentována jako ***Usuiho systém léčení.***
Reiki mistr ThDr. Mari Hall z U.S.A. *vyučuje tuto metodu již 12 let v Evropě a Americe. Výuka Reiki probíhá pod záštitou International Association of Reiki s.r.o. Účastníci kurzu obdrží od organizátora osvědčení o absolvování.*

Termíny kurzů:	*Reiki 1*	*Reiki 2*
Brno	*24. 1. 1998*	*25. 1. 1998*
Plzeň	*9. 5. 1998*	*10. 5. 1998*
Praha	*31. 1. 1998*	*1. 2. 1998*
Liberec	*21. 2. 1998*	*22. 2. 1998*
Ostrava	*7. 3. 1998*	*8. 3. 1998*
České Budějovice	*6. 6. 1998*	*7. 6. 1998*

Reiki mistr ThDr. Mari Hall, Lesní 14, 460 01 Liberec Tel./fax: 048/424 629, e-mail reiki@lbc.pvtnet.cz, http://www.wisechoices.com

Některé z nabízených speciálních seminářů

Devítiměsíční intenzívní seminář *– Dobrodružství sebeobjevování (pro absolventy semináře Reiki 2), Bachovy květové esence, Vytváření sebeúcty (nový program v České republice), Převýchova celého mozku, Léčení drahými kameny, Pětidenní intenzívní seminář na uvědomování si smyslů a životních cyklů, Partnerský seminář, Seminář pro muže, Dětský seminář.*

Centrum Reiki a doplňkových terapií *– prevence proti stresu. Součástí velké vize bylo také otevření centra, kde by byla Reiki základem všech prováděných terapií. Tento sen se stal skutečností v Liberci. Oficiální otevření proběhlo v březnu loňského roku.*
Mimo Reiki je dále nabízena Bachova květová terapie, reflexní terapie, aromaterapie, různé druhy masáží a Shiatsu. Všichni terapeuti pracující v centru jsou studenty Mari. Ta je osobně přítomna pro konzultace a působení Reiki každou středu.

Pro další informace kontaktujte:
International Association of Reiki spol. s r. o.
Lesní 14, 460 01 Liberec I
Tel./fax: 048/424 629
e-mail: reiki@lbc.pvnet.cz
http://www.wisechoices.com

Dr. Lída Chrášťanská a její lektoři nabízí kursy v centru v Nesměni
u Českých Budějovic, např.:

Duchovní dimenze léčení v indiánské tradici (28. – 29. 1.) ● Ztělesnění archetypu zdraví s U. Wittich (13. – 15. 2.) ● Kreativita a osobní rozvoj I (16. – 22. 2. nebo 6. – 10. 7.) ● Ajurvéda jako věda života s Dr. G. Easseyem (6. – 8. 3.) ● Masáže a meditace trochu jinak (13. – 15. 3.) ● Kreativita pro pokročilé (20. – 24. 3.) ● Tance univerzálního míru (22. – 26. 4. a 5. – 9. 8.) ● Sufi Zikr se Shams-ud-dinem (30. 4. – 3. 5.) ● Bioenergetický seminář s R. Jansenem (6. – 9. 5.) ● Cesta tantry, cesta lásky s Dr. S. Wormserem(10. – 16. 8.) ● Šamanské techniky s M. Kašparem (11. – 13. 9.) ● Párové meditační a extatické techniky (12. – 15. 11.)

PhDr. Lída Chrášťanská
K. Chocholy 4, 370 05 České Budějovice
tel. fax. 038/7513263

PhDr. PATRICIE TERVIN
Vás srdečně zve do
ETNO-ČAJOVNY
HERBA MAGICA
Otevřeno denně 14.00 – 21.00 hod.
Nekuřácké prostředí
Bohatý výběr etnické, meditační a duchovní hudby
Posvátné předměty z různých koutů světa
Kvalitní literatura
Polodrahokamy

Stýská se vám po Pramenech poznání? Můžeme se setkat jinak a jindy!

Zvonařova 6, Praha 3 (250 m od stanice metra Jiřího z Poděbrad), tel 02/27 26 58

NEW AGE HUDBA

zastoupení firem
OREADE MUSIC
NEW WORLD MUSIC

Hudba pro relaxaci, něžné skladby pro děti, melodie podbarvené přírodními zvuky, speciální hudba pro REIKI, mantry, tibetské zpěvy a mnoho dalších autentických nahrávek z celého světa.

Zásilková služba – distribuce ROIVA
Prodejna: Soukenická 3,
110 00 Praha 1
tel/fax: 02/24 81 71 81

Na náš trh se po více než 40 letech vrátily výrobky švýcarské farmaceutické firmy **WELEDA** AG.

Tato firma, založená Rudolfem Steinerem, existuje již 75 let a vyrábí léky, dietetické a kosmetické přípravky. Suroviny pro výrobu pocházejí především z vlastního pěstování léčivých rostlin tzv. biologicko-dynamickým způsobem, při kterém jsou vyloučeny agrochemikálie. Ve výrobcích nejsou obsaženy syntetické konzervační, aromatické a barvicí látky. Upřednostňují se klasické obalové materiály namísto umělých hmot.

Přehled skupin výrobků kosmetické a dietetické řady:
Kosmetická řada: péče o dítě, péče o ústní dutinu, péče o vlasy, rostlinná mýdla, koupelová mléka, péče o obličej, všestranná péče o tělo.
Dietetická řada: sirupy a šťávy, bonbóny, meduňkové kapky, podpůrný vápník.

Profilové výrobky firmy WELEDA smí používat známky kvality, které v SRN a Švýcarsku vydávají nadace na ochranu spotřebitelů „Stiftung Warentest", „Oko-Test", „Schweiyer SKS-Test".

Nabízené přípravky si můžete zakoupit ve vybraných prodejnách s přírodní kosmetikou a racionální výživou a v některých lékárnách.
WELEDA s.r.o., Opatovická 24, 110 00 Praha 1, tel.: 02/24915301 - 2

Na této adrese je též vzorková prodejna, poradna anthroposofické medicíny a poradensko-kosmetický salon.

Psychoterapeutická metoda ONE BRAIN (jednotný mozek) používající k diagnostice příčin psychických bloků kineziologických nástrojů vám umožní již po absolvování prvních dvou stupňů pomoci dětem i dospělým odstranit poruchy učení, neschopnost soustředit se, trému, deprese a různé strachy.

PhDr. Tamara Cenková – psycholog
pořádá kurzy v Praze v Hotelu Jeřábek, Primátorská 4/7, 7 minut pěšky od stanice metra Palmovka ve dnech:
24. – 25. ledna 1998
1. stupeň Nástroje profese cena 2730,- Kč
6. – 8. února 1998
2. stupeň Jednotný mozek cena 3990,- Kč
26. 2. – 1. 3. 1998
3. stupeň Kód těla cena 5376,- Kč
Přednášky PhDr. T. Cenkové můžete navštívit každé první úterý v měsíci od 19:00 hod. v klubu AWIKA, Řetězová 10, Praha 1.
Další informace na telefonech 02/892346, 6834439, 0603/525811

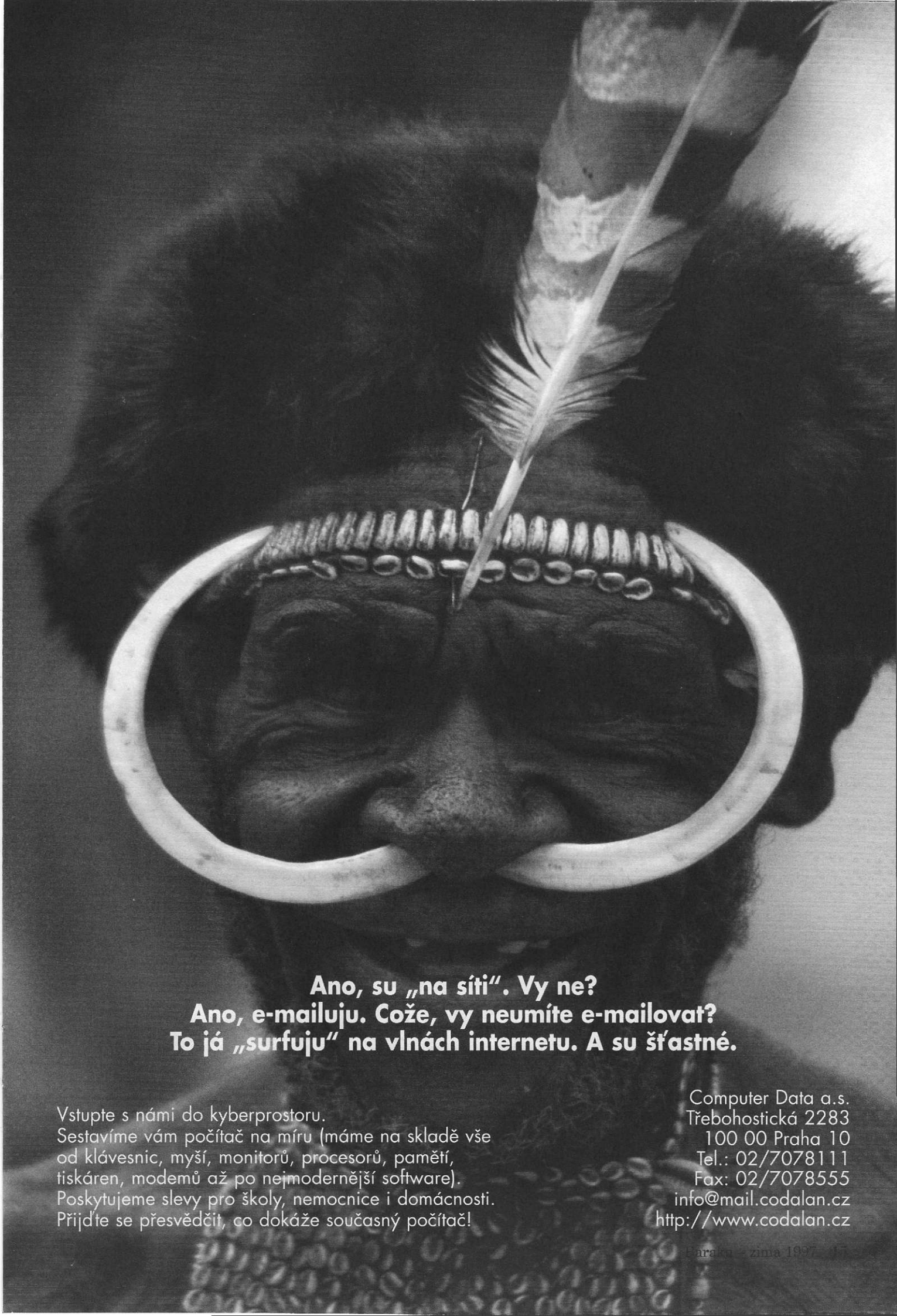
Ano, su „na síti“. Vy ne?
Ano, e-mailuju. Cože, vy neumíte e-mailovat?
To já „surfuju“ na vlnách internetu. A su šťastné.
Vstupte s námi do kyberprostoru.
Sestavíme vám počítač na míru (máme na skladě vše
od klávesnic, myší, monitorů, procesorů, pamětí,
tiskáren, modemů až po nejmodernější software).
Poskytujeme slevy pro školy, nemocnice i domácnosti.
Přijďte se přesvědčit, co dokáže současný počítač!
Computer Data a.s.
Třebohostická 2283
100 00 Praha 10
Tel.: 02/7078111
Fax: 02/7078555
info@mail.codalan.cz
http://www.codalan.cz

Guru

Slovo „guru" je obvykle překládáno jako „odstraňovač temnoty". Je spojeno se slovním kmenem „gr", z něhož se vyvinulo např. latinské gravitas, gravitace. Guru tedy označuje člověka „obtěžkaného moudrostí". Lidé jsou k němu přitahováni, protože je „těžší" než oni. Funkcí gurua ale není vychovat poslušného žáka, nebo ho jakkoliv omezovat. Právě naopak, měl by představovat jakési zrcadlo žáka samotného, jeho podstaty, kterou je svoboda, a tu směrovat zpět k žákovi. Může to udělat, jen když je sám vysvobozen z pout své podmíněné podstaty. Jinak, i kdyby ji kombinoval s jakýmikoliv prvky vhledu a jasnosti, bude jen odrážet žákovy zvyky, tendence, nectnosti.

Ramakrišnův žák, Vívekánanda, byl prvním guruem, který navštívil Západ na konci minulého století. Byl následován Jóganandou, jehož centrum dodnes existuje v Kalifornii. Reputace těchto prvních reprezentantů Dharmy byla nepochybná.

Učitel má takové žáky, jaké si zaslouží

Dnes ale žijeme v jiných časech. Mnozí guruové končí v oblacích skandálů. Západním konzumerismem oblouzené buddhisty a hinduisty dnes můžeme běžně potkávat na ulicích měst — hrozí jim stejná past peněz, sexu a moci, jako nám všem ostatním.

Ti, kteří si myslí, že vědí o co jde, by si měli vzpomenout na příběh Rakhala, jednoho z nejbližších žáků Ramakrišny. Ramakrišna dodržoval přísný celibát, používal ložnici se svým žákem, zatímco Ramakrišnova žena, Sarada Dévi, spávala v jiném pokoji v domě naproti klášteru v Dakšinešwaru. Rakhal se postupně začal zajímat o to, proč jeho mistr často ložnici v noci opouští, a začal ho podezírat, že tajně chodí za svou ženou. Jednou se odvážil mistra sledovat a šel přímo do ložnice Sarada Dévi. Tam ale nikdo nebyl. Když Rakhal odcházel, zaslechl šramot ve křoví a uviděl mistra, který si tam ulevoval. Když Ramakrišna Rakhala spatřil, rozchechtal se a pochválil ho: „Správně, Rakhale, žák má dávat pozor na svého mistra ve dne i v noci."

Dalajlama jednou kritizoval západní hledače za jejich neschopnost rozeznat podvodníka a nedostatek trpělivosti při hledání toho pravého gurua. V Tibetu se od žáka očekává, že bude o svém guruovi pochybovat, dokud si nebude jist jeho pevností a solidností. Praví guruové jsou výjimeční, přesto je ale systém guruů základní složkou hinduistického života a v průběhu posledních tisíciletí se ustanovil celý systém pravidel, která je třeba dodržovat při hledání duchovního mistra. Jeden z důvodů, proč žijí žáci v ašramu či klášteru společné se svým guruem, je možnost vidět mistra za všech okolností. Západ tuto kulturu vztahu mezi učitelem a žákem postrádá a proto má tendenci na tento v Indii tak hluboký a téměř posvátný vztah projektovat to, co známe — vztahy rodinné, milenecké, soucitné, nebo, stále častěji, terapeutické.

Guru není psychoterapeut

Když jednou za Ramakrišnou přišla jedna žena s litanií na téma rodinných problémů, ten se otočil na dalšího člověka v místnosti a ptal se: „Co po mně ta žena chce? Potřebuje spíše psychiatra."

Pro něho, stejně jako pro ostatní, kteří realizovali pravdu své podstaty, nebyla psychika něčím zrovna důležitým. Nepředstíral, že na ni, nebo její dilemata, věří. Dnes už je na Západě mnoho terapeutů, kteří mají za sebou skutečnou duchovní zkušenost a opravdovou duchovní hloubku, a přece nežijí v míru se svou psýché natrvalo. Takoví duchovní rádci jsou pro většinu Západanů vhodnější než tradiční guru, který jim jen žehná, nebo hovoří, pokud vůbec hovoří, jazykem tak radikálním, že je pro naprostou většinu lidí nerealizovatelný. Je třeba napřed rozvinout zdravé a silné ego, než vůbec začneme uvažovat o jeho rozpuštění.

Neexistuje člověk osvícený 24 hodin denně. Existuje ale něco, čemu by se dalo říci „osvícené jednání." Každý z nás to zná. Každému se alespoň jednou v životě podařilo, že v konkrétní situaci udělal(a) to jediné možné, co se udělat dalo a mělo. Zjednodušeně řečeno, když dostanu hlad, „problém" vyřeším tak, že si uvařím a najím se. Žádné jiné řešení neexistuje. Samozřejmě, forem a možností, jak hlad nasytit, je nesčetně. Tedy, osvícený člověk se liší od těch neosvícených také v tom, že prostě „osvíceně", tedy adekvátně k situaci, jedná mnohem častěji, než oni. Přitom ale i on je člověk, a občas se musí jako člověk zachovat. Jeden ironický Západan to okomentoval v jiné souvislosti takto: „To se vám to mluví o lásce k bližnímu svému, ale milujte bližního svého za mínus dvaceti na venkovském záchodě, když máte průjem!"

Když je žák připraven, přijde učitel

Guruem není ani duchovní učitel, který dokáže pohovořit hodinu na jevišti a inspirovat 5 000 lidí najednou, a pak se vrátit do své neurózy a do svého hotelového pokoje. Skutečný duchovní učitel poskytuje lidem službu tím, že je nasměrovává správným směrem a inspiruje je k prvním krokům na Cestě. Nevyhledává ale intimní kontakty.

Cím záhadnější je guru, tím snadněji si o něm každý z publika vybuduje ideální obrázek a nebude tak muset pracovat na sobě. Skutečný guru sedí ve stínu svého žáka stejně, jako by tam seděli ti, kteří žáka milují. Skutečný guru má spíše tucet žáků než tisíce. Jinak řečeno, kvalita gurua se nepozná podle počtu jeho žáků.

Hledáme-li duchovní radu, nebo instrukci, existuje celá řada jiných možností. Chceme-li se zúčastnit daršanu s nějakým slavným typickým guruem, musíme zajet do Indie. Daršan velkého světce může změnit život člověka. Všechny hindské svitky zdůrazňují nezbytnost vyhledávat společnost takových lidí, kteří jsou duchovnější než my sami.

Daršan, dokonce i daršan skrze média nebo pomocí fotografie, má-li se tak stát, a zjistí-li to oba ve svých srdcích, se může vyvinout v dlouhodobý vztah guru — žák. Není to rozhodnutí racionální mysli. Guru se nehledá jako terapeut. Prostě se to stane, a cokoliv pak guru předepíše - modlitby, tantru, mantly — nic není důležitějšího než sám vztah.

Ale právě v tom momentu, kdy se to stane, je člověk nejnáchylnější spadnout do pasti nějaké iluze a deziluze. Většina z nás touží po lásce a po spáse, ale touha snadno zacloní správný úsudek. Máte pocit nějaké, i když velmi jemné formy manipulace? Musí váš pocit svobody podstupovat nějaké kompromisy? Vyžadují se po vás peníze nebo práce? Naznačují vám, že tohle je ta jediná pravda všech pravd? Učí vás guru uctívat sebe nebo ono božské ve vás? Co se vám na guruovi nejvíce zamlouvá: charisma, demonstrace nadpřirozených sil, sliby duchovního vysvobození, když se budete řídit jeho radami? Jak v každém hlubokém vztahu, nikdy si nemůžete být na 100% jisti tím, co cítíte. Co uděláte, když po nějaké době zjistíte, že hluboký vztah ke guruovi narušuje integritu vaší osobnosti? Přehlédnete to, co je nabíledni, ve jménu uchování vztahu, nebo se propadnete do obav a beznaděje? Nejlepší je jednat podle vlastního svědomí, bez ohledu na následky.

Pravý guru

nebude nikdy aktivně vyhledávat žáky a zakládat svou organizaci — proč by měl, když nemá žádné potřeby? Pravý guru si neříká guru, ro mu tak říkají druzí. Nikoho nehledá, jen reaguje na potřeby druhých. Pro různé lidi pak bude představovat různé věci.

V Indii se guru nezabývá jen duchovním pokrokem svých žáků. Viděl jsem jednoho gurua sedět celé dny v hotelovém pokoji a přijímat návštěvy všech hotelových zaměstnanců, kteří chtěli rady ohledně manželských nebo pracovních problémů, nemocí, nebo chtěli peněžní příspěvek, aby mohli poslat syna na studia do Anglie. Guru každého vyslechl, každému požehnal a věnoval obrázek svého gurua. Pro skutečného gurua je každý člověk ztělesněním toho Nejvyššího.

Někteří guruové žijí ve svém domě, jiní obývají jeskyně. Někteří jsou sádhuové, jiní mají své rodiny. Duchovní zralost nesouvisí s životním stylem. Většina guruů ale žije v ašramech. Slovo ašram znamená místo zápasu a pro mnoho Indů je celý život jedním nepřetržitým zápasem. Ašram obvykle vznikne tam, kde se guru na delší čas usadí a kde se kolem něho shromáždí žáci. V některých ašramech žijících guruů musíte pracovat, v jiných několik hodin denně meditovat. Vždy jde ale o různou formu téhož snažení. Guru vede žáka ke konkrétní zkušenosti.

Existují „učitelé", kteří jsou jen o pár lekcí před vámi. Neznamená to, že vás nemohou něco důležitého naučit. Někteří učí tak, že neučí vůbec, jen jsou. S těmi je ale, zvláště dnes, těžké vyjít. Klidně vás, tak jako v Thajsku či Japonsku (nebo v Anglii) nechají měsíce dělat něco špatně. Proč ne. Může to fungovat v zemích, kde mají času dost. Jenže my musíme chodit do práce, živit rodinu atd. Jiní se učí tím, že učí (ve smyslu přísloví *Nejlépe učíš to, co sám nejvíc potřebuješ).* Jednou jeden fyzik prohlásil: „Když potřebuji něco nastudovat, tak na to téma vyhlásím přednášku." I ti jsou pro ty, kterým to vyhovuje, v pořádku. Absolvent druhé třídy může prvňáčkovi hodně pomoci. Pak je ale nutno jít dál.

Na Západě ale nikdy nebude fungovat to, co je v Indii (nebo Tibetu nebo v Thajsku či Barmě) běžné: hluboká víra v gurua. Vztah mezi guruem a žákem je v Indii vždy nesrovnatelně hlubší, plný poslušnosti a z evropského hlediska téměř neuvěřitelné oddanosti. Zatímco my pochybujeme, Ind guruovi bezmezné věří a jeho víra je pak katalyzačním prvkem obrovské intenzity.

Nejvyšší pravda se nedá popsat, natož předat slovy. Velcí učitelé toho proto mnoho nenamluví, jen poskytnou a nabídnou své zkušenosti.

Na základě kapitoly z knihy Roberta Housdena Cesty posvátnou Indií přeložil, sestavil a dalšími komentáři doplnil V. M.

Buddhův kompas

Ashin Ottama

Rozhovor s rozeným Čechem, který v Asii přijal roucho buddhistického mnicha. Po delším pobytu v barmských klášterech Ashin Ottama jezdí nyní často do České republiky, aby se tu aktivně účastnil procesu ujasňování nových hodnot pro soudobý život jedince i celé společnosti. Vyučuje pokročilé formě Buddhovy meditace vhledu, poznání a lásky.

Jak se v Theravádovém buddhismu poznají zkušení mniši a učitelé od těch začínajících? Jak se dívá buddhismus na chudobu? Proč mniši žebrají?

„Seniorita" a postavení mezi mnichy není ani tak dáno stupněm osvícení, jako spíš počtem *voso* (období dešťů) - to znamená počtem let mnišské ordinace.

Jestliže křesťanství bere jistý specifický ohled k chudým, buddhismus bere jistý specifický ohled k bohatým. V zemích Západu být chudý nebo bohatý má samozřejmý sociální dopad, ale eticky je tato okolnost rozuměna jako neutrální. V některých spirituálních směrech je chudoba chápána dokonce jako jistá ctnost nebo přednost a bohatí lidé se za svoje bohatství v jistých situacích trochu stydí a skrývají ho. V asijském chápání být bohatý je eticky správné a dobré, oproti tomu být chudý je nejenom nežádoucí, ale i špatné. Chudými je v Asii trochu opovrhováno. Bohatí si totiž svoje bohatství karmicky museli „vysloužit" dobrými činy. Chudoba je důsledkem špatných činů minulosti, především lakoty.

Buddhističtí mniši chodí na pochůzku za almužnou, ale nechodí „žebrat". Mnich je ctěn, protože svojí existencí dává lidem možnost dělat dobré skutky. V buddhismu (a myslím i v jiných asijských tradicích) neděkuje ten, kdo přijímá, nýbrž ten, kdo dává.

Pro Evropana je asi pobyt v jihoasijském buddhistickém klášteru šok. Jak jste to prožíval?

Kdybychom bez jakékoliv přípravy navštívili některý barmský nebo thajský klášter, budeme se možná cítit jako na nějaké jiné planetě. Pokud to nezvyklé prostředí a dění budeme vnímat očima turisty, ovane nás - možná i unese - exotické kouzlo asijské religiózní kultury. Jestliže ale navštívíme klášter se záměrem z celého toho prostředí a dění také něco hlouběji pochopit, ocitneme se na prahu dlouhého procesu sestavování 10 000-kouskového puzzle. Otevře se nám rozsáhlá oblast slibující hluboké obohacení, ale také nekonečnou frustraci.

V Barmě i Thajsku je buddhismus stále ještě stěžejním a neodmyslitelným elementem národní kultury, který má také centrální podíl na formování barmské a thajské svébytnosti. Teprve v konfrontaci s tak odlišnou kulturou, jako je například ta asijská, si začneme uvědomovat rozsah a hloubku vlivu, který na nás všechny má naše evropská křesťanská tradice.

První rok mého barmského pobytu jsem trávil v Rangúnu v Mahasi meditačním centru. V době prázdnin tam mnoho rocličů přivádělo své potomstvo - většinou lépe až špičkově situované rodiny. Na dobu měsíčního až dvouměsíčního pobytu tam děti dostávaly noviciát a učily se základům buddhistické tradice. Vzpomínám na jednu situaci, kdy se mniši ráno připravovali vyrazit do ulic města na tradiční pochůzku za almužnovým jídlem. Novopečený, asi tak sedmiletý klučina-novic s oholenou hlavou a velkou černou miskou sebevědomě zaujal své místo na konci dlouhé řady mnichů. Matka, která doprovázela první dny jeho klášterního pobytu, ho se sepjatýma rukama vybídla, aby si upravil sjíždějící róbu (sama se ho totiž nechtěla dotknout), pak poodstoupila, poklekla do prachu cesty a třikrát se vlastnímu dítěti poklonila až na zem.

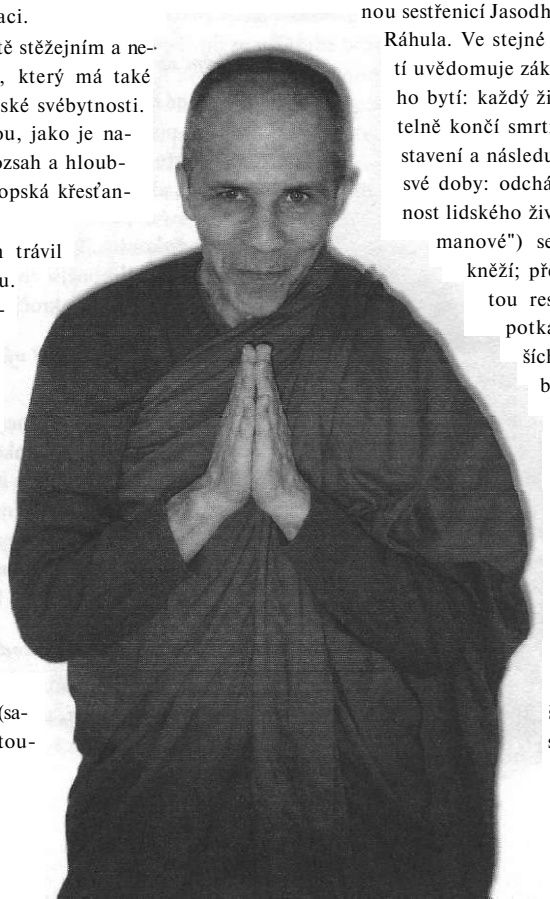

Jiný zážitek z Barmy. Pobýval jsem v té době v jednom velmi prosperujícím oblastním klášteře chudé oblasti. Klášter měl mnohé vymoženosti moderní techniky jako počítač, televizi, video. Při jedné ranní pochůzce za almužnovým jídlem rozcuchaná žebračka na chodníku zdvihá svoji malou, vyhublou, očividně mentálně nezdravou dcerušku, aby vložila-upustila do speciální nádoby nesené na začátku procesí jednočatovou bankovku (asi 20 haléřů). Když nakonec bankovka přece jenom spadne do dekorované, skleněné mísy, matka pokleká na silnici a děkovně se klaní tlustému mnichovi v čele zástupu.

Jiný zážitek, tentokrát z Thajska. Před třemi lety se vesnickému džunglovému mnichovi Ačanu Cáovi ze severovýchodní thajské provincie dostalo státního pohřbu. Thajský král Bhumibol se svojí manželkou, v čele dvorního a vojenského doprovodu, před objektivy četných kamer státní televize osobně zapálil kremační hranici.

Když se s těmito situacemi setkáme bez přípravy, prostě nám z toho hlava zůstane nechápavě stát. Podíváme-li se ale na tyto věci z perspektivy hlubších historických souvislostí, situace se začne rychle měnit. V případě Barmy, Thajska a Srí Lanky to především znamená seznámit se s historií a okolnostmi Buddhova života, navíc bude asi také potřebné obeznámit se alespoň částečně s květnatou buddhistickou legendou.

Můžete pro neznalé osvětlit, kdo to byl Buddha?

Buddha, civilním jménem Siddhattha Gotama, se narodil asi tak v šestém století před Kristem v severní Indii v zemi Sákyjů jako syn vladaře Suddhodany. V té době existovala v Indii již mnohá království, u Sakyjů se ale pravděpodobně jednalo o kmenové vladařství rady starších - jakýsi polodemokratický systém, ve kterém Suddhodana měl čelní pozici. Legenda nicméně Siddhatthu portrétuje jednoznačně jako královského prince. V jeho 29 letech, po 13 letech manželství se svou krásnou sestřenicí Jasodhárou, se mu narodil první a také jediný syn Ráhula. Ve stejné době si Siddhattha s nebývalou naléhavostí uvědomuje základní neuspokojivost a nedokonalost lidského bytí: každý život je ohrožen rizikem nemoci a nevyhnutelně končí smrtí. Siddhattha se zříká svého sociálního postavení a následuje příkladu mnoha jiných odhodlaných lidí své doby: odchází do bezdomoví hledat řešení na neutěšenost lidského života. Tito putující „*šamanové*" (nikoliv „šamanové") se nepočítali k vlivné kastě bráhmanských kněží; přesto tehdejší společnost jejich snažení s úctou respektovala a podporovala. V Indii dodnes potkáme tyto bezdomovské „*sadhu*" nejrůznějších forem, žijících někdy až úděsným způsobem askeze.

Po šesti letech Siddhattha odložil praxi sebetrýznění jako nedůstojnou a po zážitku velkého osvícení putuje zemí jako Buddha = „Probuzený" a učí „střední cestu" mentální kultivace, která se vyhýbá extrémům přehnané askeze, ale i nekontrolovaného požitkářství. Rychle vzniká obec laických i mnišských přívrženců. Buddhovi mnichové, kterým se říká „*bhikkhu*", dobře zapadají do tehdejšího společenství „*šamanu* — poutních filosofů a mudrců. Plně osvícení Buddhovi žá-

ci byli považováni za Buddhovi „spirituální syny". Nejenom léta mentálního tréninku a Buddhův osobní příklad, ale i mnohá konkrétní řádová pravidla tvořily základ kultivovaného chování a vznešeného vystupování *bhikkhu*. Obecné obyvatelstvo potom často chápalo *bhikkhu* jako „královské syny" a prokazovalo jim i velký sociální respekt.

Jak došlo ke vzniku Theravddového buddhismu?

Již krátce po smrti svého zakladatele je Buddhova nauka vystavena vlivům dynamického vývoje myšlení indické společnosti. Původní *bhikkhu-sangha* i učení samo se začíná rozvětvovat, později i štěpit. 70 let po Buddhové odchodu se vyskytují neshody ve výkladu některých mnišských řádových pravidel, později pak i v různé interpretaci některých doktrinálních aspektů. Asi 150 let po Buddhové smrti existuje již prvních 18 škol různého pojetí. Theraváda je jedna z nich. Je to směr, který se obrací zpět k původnímu Buddhovu učení a ke komentářům nejstarších mnichů - *„therít'*. Asi 500 let po Buddhové smrti, v době jisté obecné dekadence buddhismu, pronikají do původní Buddhovy tradice nové ne-duální spirituální postoje ve formě velmi ušlechtilých nauk Mahájány. V těchto formách učení dochází nejen k nové formulaci stěžejních textů, ale i k citelnému posunu samotného cíle spirituálního vývoje.

Když se různá pojetí Buddhova učení začínají šířit do nových geografických oblastí - často za spolupůsobení králů a císařů — začínají se také vytvářet lidové formy hluboké religiózní víry, které se pak v prolnutí s místní kulturou a tradicí právem označují jako různé druhy buddhismu.

Jak jste v Barmě začínali Jak se tam vyučuje?

Buddhovo učení mě „uchopilo" již dávno před tím, než jsem se stal mnichem.

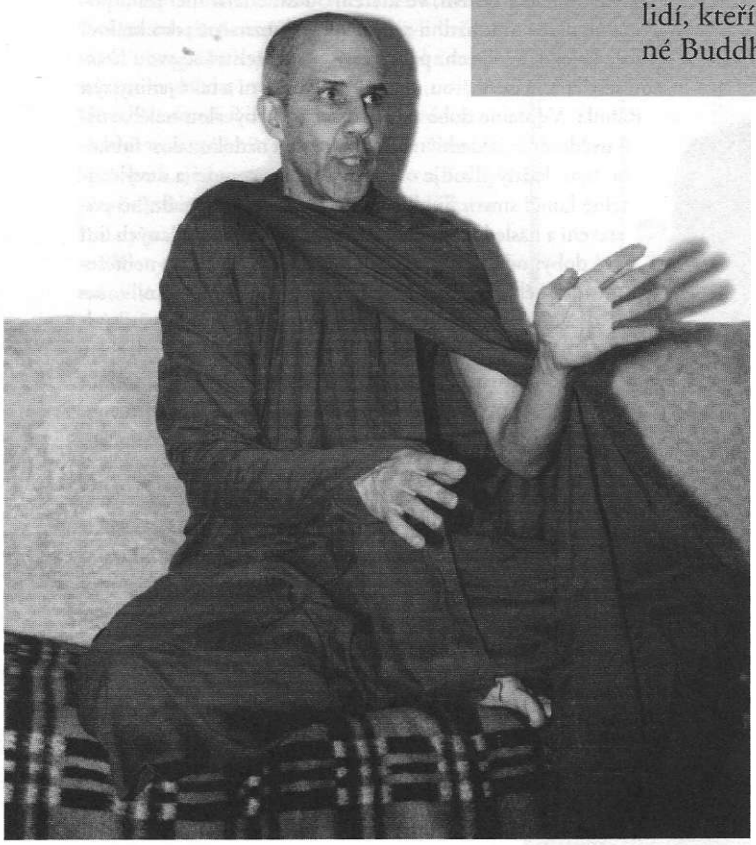

S praxí meditace a aplikováním principů Buddhovy nauky ve svém životě jsem začal krátce po tom, co jsem přišel do Švýcarska v roce 1969. Když jsem o 20 let později odjížděl do Rangúnu, věděl jsem již dost přesně, kvůli čemu tam jedu.

Skoro celý první rok jsem se tam věnoval dalšímu prohlubování velice specifické a také velice náročné a intenzivní meditační metody barmského učitele Mahasi Sajadó, kterou jsem spolu s mnoha jinými způsoby meditace důvěrně znal z početných meditačních kursů ve Švýcarsku i mnoha dalších západních zemích. Po deseti měsících systematického výcviku v Mahasi centru učitelé ukončili moje období formální meditace a poslali mě do speciální školy, což byla pobočka tohoto centra. Zatímco v meditačním centru bylo průměrně okolo 500 meditujících, ve škole nás bylo jen asi patnáct, a z toho jen dva, někdy čtyři cizinci. Smyslem této školy bylo připravit budoucí učitele na jejich působení - jak v Barmě, tak i v zahraničí. Do školy byli vybíráni žáci, kteří úspěšně prošli stupni meditace vhledu v meditačním centru, barmští mniši museli navíc mít za sebou velmi obtížné teoretické zkoušky „učitelů Dhammy". Pro Barmánce to byla vlastně už jenom doplňková jazyková škola, pro cizince místo k důkladnějšímu studiu Buddhova učení, ale také příležitost k hlubšímu proniknutí do velice svébytné barmsko-buddhistické tradice.

Systém barmské monastické výuky se vymyká všemu, čemu je naše mysl zvyklá. Studium textů spočívá hlavně v tom, že žáci se učí celé knihy Buddhových proslovů nazpaměť. Zcela zajímavě to potom vypadá při zkouškách, které jsem párkrát mohl sledovat v hlavním meditačním centru. Znělo to vznešeně - tak trochu jako v nebeském včelím úlu: u stovky jednotlivých stolečků seděli zkoušení mnichové-adepti naproti starším zkoušejícím mnichům. Záci odříkávali rychlým tempem texty v prastarém jazyce páli (jeden z jazyků či nářečí staré Indie, velice blízký jazyku, kterým mluvil Buddha) a zkoušející mnichové porovnávali žákův výkon s kanonickou knihou.

Jakým způsobem mniši dostanou tolik textů do své paměti?

Při jedné z mých cest Barmou jsem navštívil jeden proslulý studijní klášter pro novice a mladé mnichy ve věku patnácti až asi čtyřiadvaceti let. V klášteře bylo ubytováno asi osm set žáků v hnědém rouchu. Celé dni od rána až do večera jeden starší mnich na pódiu předříkává a stovky přítomných po něm opakují texty dokolečka tak dlouho, až se to naučí. Většina zkoušek, které tam potom probíhají, jsou vlastně zkoušky paměti. Na podrobnější chápání významu a obsahu textů je kladen jistý důraz až teprve v pokročilých „ročnících" mnišského vzdělání.

Není právě pochopení významu těch textů to nejdůležitější? Mohou se žáci ptát?

V meditačním centru jsme jednou měli návštěvu vysokého sajadó - mnicha učitele. Velkou výjimkou bylo, že uměl dobře anglicky. V současné době vede jeden klášter v Kalifornii. V neformálním setkání bylo možné zavést nit hovoru také na téma barmských výukových metod. Sajadó si rád zavzpomínal na léta svých studií v přísném klášteře v Mandalay/Mandalej (střední Barma), a prozradil mi s pobaveným úsměvem, že v době jeho studia platil v klášteře obecný zákaz se na cokoliv ptát.

Jak jste se s těmito metodami výuky srovnal coby západní člověk?

Když jsem si při nástupu do školy evropským způsobem postěžoval na svou chabou paměť, učitelé nade mnou zoufale lomili rukama: jestliže mi schází inteligence, nemohu přece v jejich škole prosperovat. Vždyť

Slovníček

několika základních výrazů Theravádového buddhismu

Theraváda – nejstarší buddhistická škola, která se relativně úzce přidržuje toho, co Buddha původně učil. Theraváda, jako jediná z 18 škol raného buddhismu, se dochovala jako živá tradice až podnes.

Dhamma (Dharma) – Buddhovo učení vedoucí k vnitřnímu osvobození bytosti. V širším významu je to označení pro hlubokou, základní pravdu existence, postižení pravé podstaty a charakteristiky věcí i života.

Sangha 1) společenství osvícených Buddhových žáků (*ariya-sangha*);
2) obec Buddhových mnichů (*bhikkhu-sangha*);
3) v širším kontextu, společnost lidí, kteří jsou na cestě vytyčené Buddhou.

se na studium nehodím! Na vysvětlenou dodám, že v Barmě největší popularity požíval jeden slavný mnich, který se naučil všechny kanonické texty nazpaměť. Brilantní recitací 40 tlustých knih potom bez problému zaujal první místo této kategorie v Guinessově knize rekordů.

Myslet si o tom můžete co chcete, ale v asijském spirituálním systému to není zase tak docela ujeté a má to své opodstatnění. Když byl Buddha požádán, aby stručně vyjádřil tu nejdůležitější esenci svého učení, pronesl jediné slovo: „sati". Plný význam tohoto pojmu se dá těžko vyjádřit jedním slovem. V překladech se dnes používá „jasné uvědomování" nebo „všímavá pozornost". Původní význam sati ale byl „vzpomínat". Někteří učitelé to vysvědují logickým propojením „vnímat tak silně, abychom si to zapamatovali". Jedna věc je jistá: Aby si někdo byl schopen zapamatovat taková kvanta textů, jeho mysl musí být nadskutečně silná, pevná, přímá, poddajná, čistá, integrovaná, projasněná, vycvičená. Podobných vlastností nabývá mysl v některých typech hluboké meditace. Studium v barmských klášterech je druh meditace!

Samozřejmě takový silný jednostranný systém má své nevýhody. V barmském systému jsem často pociťoval naprostý nedostatek chápání (i nezájem o chápání) v našem slova smyslu. Povážlivé na tom je, že tento systém učení se do jisté míry přenesl i do normálního školství a universit, takže jsem viděl studenty biflovat stránky anglicky psaných učebnic fyziky a chemie.

Jak probíhaly Vaše dny ve škole?

Většinu času jsem věnoval samostudiu, ale organizoval jsem tam i mnoho dalších zajímavých činností. Moje znalosti angličtiny nejsou zrovna oslnivé, přesto jsem ve škole tuto řeč také vyučoval. Pro mě to byla zajímavá změna i poučný experiment. Navzdory trénované paměti, většina barmských mnichů naší školy si po pěti letech každodenního, celodenního úsilí osvojila jenom pasívní znalost anglických slovíček a gramatiky, mohla číst texty, ale nebyla schopna ani té nejjednodušší souvislé konverzace. To mi nedalo, a začal jsem pořádat „diskusní večery", později i regulérní hodiny anglické konverzace. Krásné a zajímavé na tom bylo, že se tu od základu různé kultury setkaly v prostředí vzájemného respektu a veselé přívětivosti. V takovém prostředí jsme mohli mluvit i o osobních věcech, k čemuž by jinak - v rámci relativně tuhého monastického systému - sotva mohlo dojít.

V průběhu intenzivní meditace jsem udržoval jenom minimální kontakt, ale v době mého školního pobytu jsem rozvinul čilý korespondenční kontakt s mnohými známými i příbuznými. Vzpomínám na jeden náš „diskusní" večer, krátce po tom, co jsem dostal dopis od mého bratra z Toronta. Přišel jsem na naše večerní setkání s barevnou leteckou obálkou.

Mnichům shromážděným ve strohých školních lavicích říkám na úvod pár jednoduchých vět o svém bratru, vyprávím o mých několika návštěvách amerického kontinentu a o tom, jak jsem si vždycky musel po přistání řídit hodinky. Mnozí mniši nemají školní vzdělání v obecných předmětech, samozřejmě ale mají představu různých dalekých zemí. Zkouším zmínit existenci časových pásem, připomínám mnichům dobře známou skutečnost posunutého času na krátkovlnných rádiových stanicích. Po této malé přípravě ale přecházím k hlavnímu tématu: „Přátelé, kdybych teď chtěl ukázat na mého bratra v Kanadě tímto prstem..." a kroužím neurčitě svým nataženým ukazovákem nad hlavou, před sebou a kolem sebe, „...kterým směrem musím ukázat?" Následovala živá debata v barmštině, kdy méně pokročilí se dožadovali ujasnění otázky od více pokročilých. Otázku jsem ještě párkrát zopakoval a vysvětlil. Po chvíli se rozhostilo jakési ticho, které svědčilo o tom, že všem přítomným bylo jasné, na co se ptám. Pak se ale otevřela jiná vlna rozpravy mezi mnichy: to jak dávaly hlavy dohromady. Asie obecně, Barma ale zvláště, si je velmi vědoma světových stran. Významné stavby jsou vždy stavěny s ohledem na světové strany... Po chvíli ukazuje jeden vesnický mnich nejisté jedním směrem, platnost jeho úsudku je ale většinou přítomných okamžitě zamítnuta. Začínají se prosazovat důraznější názory. Směry značené snědýma rukama se silně různí, nakonec ale přece jenom západní směr důrazně převládne. Když se konečně zase všichni dívají k tabuli, vystupuji opatrně ve své róbě na stoličku a důrazně ukazuji směrem dolů: „Můj bratr tam!" pobaveně sklouzávám na jejich úroveň angličtiny. Ze třídy se ozývá polo-nechápavé, polo-překvapené „Aááhh??!" Přidávám další polínko: „Můj bratr jí tecf snídani a já ukazuji na jeho nohy" dramatizuji dál situaci. Jazykové nejistoty tlumí náraz.

Kreslím na tabuli velký kruh a malého panáčka na horní části pomyslné koule: „Tady jsme my" začínám svoji osvětu. Obtížně kreslím druhého člobrdíka vzhůru nohama na protější straně kruhu: „No a tady je můj bratr." Cítím, jak mi nikdo nevěří. Zřetelný výraz v jejich obličejích říká víc, než jejich barmská a anglická slova: „A jakto, že nespadne?!!!" Šibalsky se usmívám: „Pingú ne svá bá dé, pejá!" („Chodí jako pavouk, vážení!") říkám barmsky a ukazuji na jednoho pavouka na stropě. Všichni se smějí protože vědí, že žertuji. Brácha nemá na podrážkách přísavky, jeho stůl není k podlaze přišroubován a pokud vím, když něco upustí, tak to nevylétne ke stropu. Na kousku drátu mám připevněný kulatý magnet, který jsem vyndal z mých walkmanových sluchátek. Seshora přikládám připínáček hlavičkou k magnetu. „Nespadne, hmm?" podněcuji jejich představivost. Pak přidržuji jiný připínáček zespoda. Hlavička připínáčku přiskočí na magnet. „Taky nespadne, aha!" fandím si. Přidávám další připínáčky ze všech stran: „Taky nespadnou dolů!". Jeden z pokročilejších mnichů je zamyšlen. Buddhistická legenda popisuje zemi jako jakýsi koláč, který plave na nekonečném oceánu a ta voda má spočívat na polštáři vzduchu. Zajímavé: kdybychom se provrtali skrz zeměkouli, pravděpodobně bychom se dovrtali až na dno protějšího oceánu a kdybychom se vynořili z té vody, byl by tam vzduch... Je konec hodiny, trochu znejistěné osazenstvo se rozchází na pokoje. Trvalo potom nejméně dva dni, než jsme spolu opět mohli v pohodě pít zelený barmský. Něčím hlubokým jsem v nich otřásl.

Rád bych se ještě vrátil k době Vašeho pobytu v meditačním centru. Jak jste se stal mnichemř

Mnichem jsem se chtěl stát hned na začátku před 25ti lety. Napřed mě odradil dopis ze Srí Lanky, později jeden barmský učitel. Potom jsem se dost zapletl do světských záležitostí, takže jsem si na tu róbu nějakých 15 let musel počkat. Z jedné strany je to škoda, z druhé strany toho nelituji. Formální podmínky k praktikování Dhammy jsou na obou stranách přibližně stejně obtížné, to znamená zdaleka ne ideální. Potkávám nyní dost mladých lidí, kteří se chtějí stát mnichy nebo mniškami. Neodrazuji nikoho, zato každému kladu výrazně na srdce, aby se napřed o celé věci důkladně informovali. Mladí lidé jsou plní ideálů a neuvědomují si — nebo dokonce nechtějí uvědomit - že život mnicha a mnišské sanghy má také svoji úplně normální mezilidskou problematiku soužití, jako všude tam, kde se různorodí, nevyspělí lidé sejdou dohromady na základě nějakého společného zájmu. V principu právě není tolik míst, kde by evropský theravádový mnich mohl žít a některé z těch existujících možností mohou být nevhodné. Jak v Evropě, tak hlavně v Asii má život mnicha také svoji velmi realistickou stránku a ten, kdo jde jen za svými ideály, obyčejně velmi rychle přistane na svém nose. Zvláště mnohá asijská místa jsou zcela nedoporučitelná.

Prvně jsem se stal mnichem v Americe, kde Sajadó U Pandita ordinoval pět zájemců do mnišského stavu na dobu dvouměsíčního meditačního kursu. Současnou róbu jsem dostal v Mahasi Centru v Rangúnu.

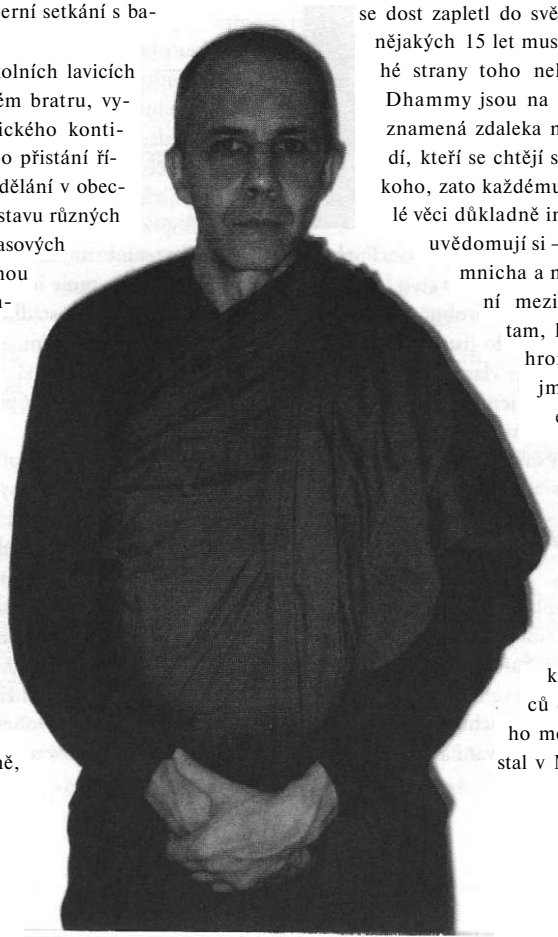

Zájemce si oholí hlavu a učitel mu dá róbu. Tím se ale člověk ještě nestává mnichem.

Oholením hlavy a zahalením do hnědého prostěradla se ještě nikdo mnichem nestává — to máte pravdu. Adept musí projít ordinační procedurou, která trvá asi půl hodiny. V Barmě a Thajsku je možné v mnohých klášterech získat dočasné mnišství vlastně velmi jednoduše. To se váže k asijské tradici, kde se samotnému aktu přijetí mnišské ordinace - i kdyby to bylo jenom na pár hodin - připisuje dalekosáhlý karmický efekt. Barma stále ještě dost dodržuje tradici, která nabádá každého muže, aby se nejméně jedenkrát v životě stal alespoň na krátkou dobu mnichem. Ordinace nového mnicha je tradičně spojena s darem klášteru. Netřeba podotknout, že klášterům, provádějícím krátkodobé ordinace civilních lidí, se nevede špatně. Naproti

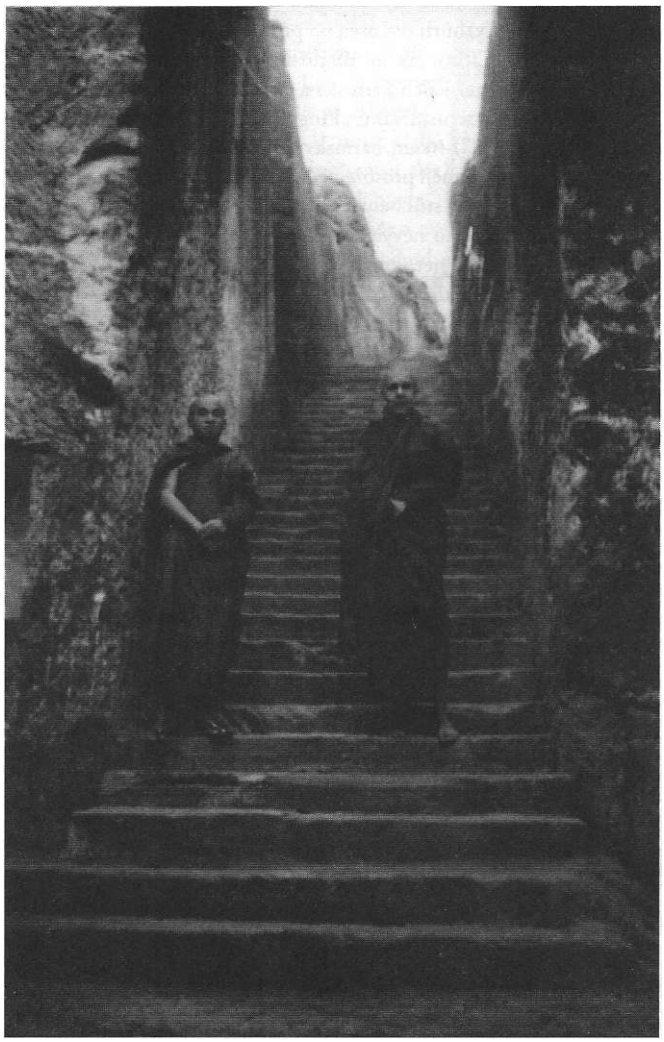

temporérní ordinaci stojí ta opravdová ordinace na celý život. Formálně se procedury od sebe neliší, ale učitelé dobře vědí, o co u koho jde. U skutečné ordinace je učitel velmi opatrný a podrobně zjišťuje všechny faktory a motivace adepta. Ale systém se do jisté míry reguluje sám. I když by se mohlo zdát, že život mnicha je vlastně snadný, pravda je jiná. Správný mnišský život je příjemný jenom velmi vyspělým lidem. Ti, kdo v róbě hledají snadný život, v ní zpravidla dlouho nevydrží. Ať tak či onak, theravádový mnich může svoje mnišství kdykoliv ukončit odložením róby.

V Mahasi meáitačním centru mohou tudíž meditovat nejen mniši, ale i civilisté.

Ano, a nejen muži, ale i ženy. Popravdě, mladé ženy v Barmě mívají nejlepší meditaci, naproti tomu nejbeznadějnější jsou prý učení mnichové. To se ale nedá generalizovat, Mahasi Sajadó byl například jak velký meditující, tak i význačný učenec. Rád bych zde opravil mylný názor mnoha lidí: Jen velmi malé procento mnichů v Asii skutečně medituje. Většina z nich se věnuje studiu, vyučování a jiným činnostem.

Popsal byste trochu chod takového meditačního centra?

Mezi klášterem a meditačním centrem existuje dost citelný rozdíl. Tradiční klášter — zvláště na vesnici — plní v Barmě mnoho úloh. V pravdě je to sociální i spirituální centrum celé vesnice, kam lidé chodí často a rádi. Přijdou tam nejen kvůli religiózním ceremoniím, ale i se všemi radostmi a strastmi života. Není to pravidlo a vlastně ani původní význam, ale často je takový klášter důležitou sociální institucí vesnice. Meditační centra jsou relativně nového data. Několik barmských učitelů v první polovině století znovu oživilo praxi Buddhovy meditace vhledu. Byly vytvořeny velmi intensivní techniky, kterými se dá v relativně krátkém čase dosáhnout jistého významného pokroku v meditaci. Meditace přestává být doménou mnichů a je dostupná komukoliv. Okolo významných učitelů se vytvářejí meditační centra uzpůsobené pouze na praxi meditace. Mahasi centrum vzniklo někdy v roce 1948, dnes má víc jak 60 budov. Hlavní správu má management laiků, přizvaní učitelé jsou mniši. Začít s praxí meditace může prakticky kdokoliv kdykoliv. Nejvíc lidí se tam nahrne v době „Vodního festivalu" v polovině dubna. Je to doba barmského Nového roku a lidé si berou volno. To je tam pak i několik tisíc meditujících.

Když se tam sejde tolik lidí, jak se tam směstnají? Chodí na toaletu, stojí frontu na oběd... má to určitá pravidla?

Asijští lidé se dokáží organicky vžít do každé situace kreativním způsobem. Je tam takový ten přirozený zmatek a přitom nikdo není zmaten. Je to plynulé tření a plynutí a na konec to všechno dopadne nádherně. Samozřejmě se tam používá například dutý kmen jako gong, začátek a konec meditace oznamuje nějaký zvon, takže v těch hlavních rysech je to organizováno.

Nepřipadá Vám úcta barmských a thajských lidí k objektům buddhismu přece jeno?n trochu přehnaná?

Ani ne tak přehnaná, jako možná trochu jednostranná. Přehnaná se nedá říct, protože cíl je absolutní. Buddhovo učení se týká nejen osvobození v tomto životě, ale i definitivního osvobození celé existence. Ten, kdo věří, že smrtí úplně všechno končí, bude brát Buddhovu nauku v nejlepším případě jako nedozírně hlubokou psychologickou metodu. Ten, kdo věří anebo alespoň připouští možnost pokračování existence po smrti nebo nějaké formy přerozování, zaujme k Buddhovu učení respekt, který bude limitován jen jeho stupněm vývoje, chápání a stupněm jeho mentální důslednosti. Jak jednou člověk uváží nebo dokonce pozná, že svět lidských smyslů a pojmů — to znamená celý náš svět a vesmír — je jenom jedna úroveň, úzká výseč, jediná vrstvička veškerenstva, celá životní orientace se začne od základu měnit. Člověk získá přístup k nové spirituální dimenzi nazírání. S doceněním pravděpodobnosti existence totálně jiných úrovní života souvisí pravděpodobnost nějakého druhu následné existence a nebo znovuzrozování.

Ať tak či onak, Buddhovo poselství nabízí pomoc lidem na každé úrovni jejich vývoje. Skutečné plné osvobození celé bytosti je extrémně řídké. Popravdě řečeno, také jen málo lidí si přeje dosáhnout nejvyššího osvobození. U mnoha lidí totiž existuje nesprávná představa, že v nejvyšším osvícení „moje individuální 'já'" zanikne. Pocit a představa 'já' projde v pokročilém stádiu spirituálního vývoje netušeným a nepředstavitelným osvobozením, ale to, že se otevře klec našeho egocentrického pocitu „já" neznamená, že adept něco „drahého" ztratí. Co zanikne, je jenom ulpělost na lživé představě sama sebe, egocentrická deformace vnímání, a strach o „já".

Západní lidé používají původní Buddhovu nauku ponejvíce k tomu, aby zbavili tento přítomný život zbytečného utrpení a neutěšenosti. Mentální strast a trápení si každý z nás z převážné části vyrábí sám: plně osvícené bytosti jsou zcela osvobozeni od všeho mentálního soužení a nesnází. Praxe Dhammy pomáhá západním lidem pozvednout úroveň jejich života a zvýšit jejich schopnost přijímat radost.

Asie si zase z Buddhovy nauky nejvíc vzala nauku karmy. Na úrovni „náboženství" se lidé buddhistických zemí ponejvíce věnují shromažďování prospěchu pro příští životy tím, že vytváří dobrou karmu ve směru Buddhova učení. Dobrá karma je podklad pro radost, zabývat se Dhammou a podporovat Buddhovo učení tvoří karmický podklad osvobození.

Možná, že jsme občas z asijské kultury zmateni právě proto, že si myslíme, že jejich etické hodnoty, odvozeny ze zákona karmy, se prostě podobají našim „přikázáním"...

Biblická přikázání a hlas svědomí jsou překvapivě podobné zákonům karmy, ale zásadní rozdíly jsou tu samozřejmě také. Karma tvoří předpoklady a podmínky pro mnohé okolnosti a události v našem životě, netvoří ale neodvratný osud. Karma by měla být chápána jako jeden z nejdůležitějších principů života. Zákonům karmy snad nejlépe porozumíme, když si je představíme jako neosobní, téměř „fyzikální" zákonitosti, které velmi silně ovlivňují odvíjení života jedinců. Tyto principy tady jsou, ať o nich víme nebo nevíme, fungují, ať je respektujeme nebo nerespektujeme. Problém spočívá v jejich správném vystopování a vystižení. Ze každá naše akce má zpěmý účinek na kvalitu naší mysli je evidentní, že kvalita naší mysli a kvalita našeho života jsou spolu v direktní souvislosti je také evidentní, že plný efekt našeho konání se neprojeví okamžitě je také evidentní. Život je organická spleť vzájemného ovlivňování a je nesmírně obtížné v něm správně rozeznat obecně platné zákonitosti. To, co v tomto směru Buddha rozpoznal, je geniální svojí hloubkou i základní jednoduchostí. V současné době, kdy se v Západním světě - a zvláště v Cechách - rozhostilo jakési „etické vakuum" provázené dezorientací životních hodnot, radím lidem, aby si tyto věci znova nechali projít hlavou. Učení karmy ve starých textech bylo označováno jako „svědo světa".

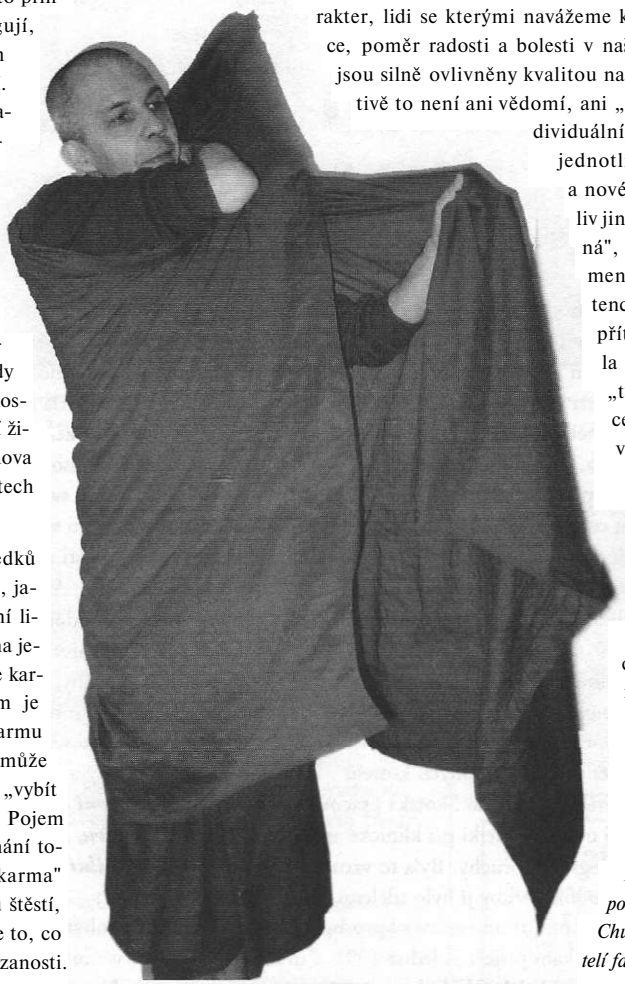

V analýze karmy, tzn. v rozboru příčin a následků v životě bytostí, se Buddha ani tak nezabývá tím, jaký následek má ten či onen čin na okolí a ostatní lidi, jako spíš tím, jaký efekt má ten či onen čin na jedince samotného. Další důležitá okolnost je ta, že karmu netvoří čin sám, nýbrž úmysl, se kterým je mentální, verbální anebo tělesný čin konán. Karmu můžeme chápat jako potenciál úmyslu, který se může kumulovat. V průběhu času má karma tendenci „vybít svůj potenciál" vyvoláním příslušného následku. Pojem dobra a zla se v buddhismu přesouvá do rozpoznání toho, co je prospěšné a neprospěšné. Jako „dobrá karma" (= příčina) se označuje to, co vede k vnitřnímu štěstí, radosti a volnosti (= následek). „Spatná karma" je to, co v konci konců vede k neštěstí, neutěšenosti a uvázanosti. Myšlenky, slova a skutky motivované úmyslem chtivosti, sobeckosti, nenávisti a zaslepenosti jsou neprospěšné, protože jejich karmická síla uzavře jedinci schopnost prožívat volnost a radost a otevře ho ke vnímání neštěstí. Myšlenky, slova a skutky motivované soucítěním, přátelstvím, ohledem, chápáním druhých lidí a moudrostí otvírají jedincovu mysl směrem k vnitřnímu osvobození a zvyšují jeho kapacitu přijímat opravdové štěstí a radost. To není tak, že by radosti okolo nás nebyl dostatek! — radost a volnost je všude, my ale nejsme schopni ji vnímat a přijmout.

Karma je veliká síla, která je schopná ovlivňovat nejen okolnosti našeho života, ale i průběh událostí. Kde jsme se narodili, náš charakter, lidi se kterými navážeme kontakt, naše nadání, inteligence, poměr radosti a bolesti v našem životě — všechny tyto věci jsou silně ovlivněny kvalitou naší karmy. V Buddhové perspektivě to není ani vědomí, ani „duše" nebo pocit „já", nýbrž individuální karma, která tvoří návaznost jednotlivých životů v procesu smrti a nového zrození. Člověk, ani jakákoliv jiná bytost, se tudíž nerodí „prázdná", nýbrž silně karmicky předznamenaná. Nejenom rodiče, ale i potenciál individuální karmy musí být přítomný, aby se nová bytost mohla narodit. A je to právě tento „tvůrčí" karmický aspekt existence, který materialistům schází v jejich nazírání reality.

Učení karmy jasně říká, že nejsme obětí okolností, nýbrž že jsme odpovědni za to, co jsme. Nemůžeme všechno najednou, ale v delší časové perspektivě platí, že jsme architekty vlastního života. Směr našeho života je v našich rukou, my sami stojíme u kormidla. Buddha nám dal kompas.

(Za BARAKU rozmlouval V. M.)

Informace o kurzech Ashina Ottamy podá Bodhi Praha do Ing. J. Hašková, Churáňovská 5, 150 00 Praha 5, telí fax: 02/5721 05 85 •

Reiki, pradávný systém podporující celistvost, byl znovu objeven až koncem osmnáctého století v japonsku. Mikao Usui studoval různé formy duchovního rozvoje a léčení v mnoha zemích, včetně Indie. Hledal klíč k systému, který je definován jako jakési spojení hinduistické filosofie čaker se zenbuddhistickou filosofií. Před jeho smrtí byl systém předán šestnácti Mistrům, jeden z nich (Ch. Hajaši) zasvětil do systému ženu - Hawajo Takatu, která se dostala na jeho kliniku. Ta se posléze stala tou, která je považována za Matku Reiki. Byla to ona, která Reiki rozšířila z Japonska do celého světa v relativně krátké době. Vyučovala tento systém v Japonsku a pracovala s jednotlivými lidmi na Havaji, než se přestěhovala do Spojených států.

Slovo Reiki znamená Vesmírnou životodárnou energii. Reiki je systém, při němž terapeut předává tuto vesmírnou energii jiným nebo sobě tím, že pokládá na tělo ruce. Je to nejjednodušší způsob na podporu celistvosti a harmonie. Energie Reiki přináší rovnováhu na emocionální, mentální, duševní, fyzické a duchovní úrovni každého živého tvora.

Učitelem je sám život

Mari Hallová

V roce 1980 se Mari Hallová rozhodla zúčastnit se kurzu Reiki. Bylo jí totiž řečeno, že až jí bude čtyřicet, bude již úplně ochrnutá a na invalidním vozíku. Když potom začala pracovat s Reiki sama na sobě, prožívala návrat k harmonii na všech těchto úrovních. Ochrnutí zmizelo, a co bylo nejdůležitější, měla dojem, že se dotkla své duše, a že zažila hluboký mír. Měla pocit, jako by se probudila z dlouhého spánku. Rozhodla se zůstat v Evropě. Byla prvním Mistrem Reiki (od roku 1983) v Anglii a tak začala cestovat, pořádat kurzy. Její rodina byla šokovaná, protože ta, která vždy musela mít stálé placené zaměstnání a domov, všechno opustila a následovala svůj vnitřní hlas. Nechápali ji a měli strach, co s ní bude. V červnu 1987, několik dní před odjezdem ze Spojených států, se Mari Hallová zastavila v kanceláři u své přítelkyně. Starší žena, která tam seděla, se na ni podívala a řekla: „Brzy pojedeš na dalekou cestu a nebudeš nadále žít ve Spojených státech. Vezmi si s sebou všechno co potřebuješ, zejména teplé oblečení, protože budeš probouzet spící lid mnohých kostelů". Neměla nejmenší úmysl pracovat v kostele. Odjela do Skotska pracovat se skupinou lékařů, kteří se zajímali o účinek Reiki při klinické aplikaci na deprese a také na moto-neurologické poruchy. Byla to vzrušující doba, ale něco jí stále chybělo. Modlila se, aby jí bylo sděleno, kam má jít, aby mohla sloužit. Do deseti minut od vyslovení prosby jí bylo řečeno, aby jela do Československa, kam přijela 3. ledna 1991. Přítelkyně v Holandsku jí naštěstí dala starý kabát a holinky, protože tam byla větší zima, než kdy před tím zažila. Začala vyučováním angličtiny v Krajské nemocnici a na gymnáziu v Kolíně.

Proč zrovna do Československař Proč asi Praha přitahuje tolik cizinců

Domnívám se, že důvodem je fakt, že tato země je středem Evropy a určitě je jejím srdcem. My všichni, kteří jsme hluboce duchovně založeni, budeme hrát důležitou roli v budoucnosti. Z tohoto důvodu, a abychom tomu vývoji posloužili, musíme napřed znovu probudit svou duchovní podstatu a posílit vlastního ducha. Dnes v každé vesnici a v každém městě vidím před sebou kostel a vzpomínám na slova oné ženy „probudit spící lid mnohých kostelů". Jakého hlubokého významu pro mne nyní nabyla její slova. Česká republika leží v srdci Evropy. Srdce je důležité pro celý organismus. Jak důležitá je láska pro léčení zlomeného srdce i celého člověka. Reiki je bezpodmínečná láska vesmíru. Věří-li někdo v Boha, dá se říci, že Reiki je bezpodmínečná láska Boží. Já sama jsem se duchovně znovu probudila. Prožívala jsem takovéto probuzení i s druhými.

To ale souvisí s duchovním probuzením jak na individuální, tak na globálnější úrovni. Vyučujete Reiki, ale deláte i něco jiného. Co to vlastně učíte a předáváte

Mnozí, kteří v této době prožívají svá duchovní probuzení, nalézají způsoby, jak pomáhat druhým prohlédnout. Podle mého názoru právě to zde dělám. Reiki umožňuje každému návrat k nejniternější božské přirozenosti. Vracíme se do své celistvosti a přitom můžeme, je-li to naším přáním, zažívat božskou podstatu druhých. Světlo objímá světlo, jelikož umožňuje vidět dál, než dosahuje iluze tmy. Všichni jsme bytosti světla na cestě k znovuobjevení své vrozené přirozenosti. Byla jsem svědkem procesu probuzení u mnoha jedinců, kteří nejdříve uviděli, jak jsou krásní, a pak pochopili v hloubi duše, že jejich příspěvek tomuto světu je důležitý. Z toho přirozeně plyne jejich touha nabídnout svou službu druhým. To jsou důvody, pro které se domnívám, že události v Evropě a určitě události v České republice podpoří budoucí vývoj. Až se nejstarší části vaší kultury vrátí ke své duchovní podstatě, povedou svým příkladem ostatní svět, aby je následoval. V zemích a národech, které byly po staletí utlačovány, nyní jedinci nalézají způsoby, jak objevit vlastní sílu a posilovat druhé v jejich pocitech velikosti; to povede k velkým změnám na celém světě. Domnívám se, že takovéto změny budou začínat zde a že my, jakožto jasné nástroje lásky a míru, jim budeme nápomocni.

Když první kosmonauté, a pak z fotografií i další lidé viděli Zemi z vesmíru, něco se začalo měnit. Vize malé planety byla na počátku globální transformace, kterou právě prožíváme. Jak to bylo s Vámii

Před mnohými lety jsem při meditaci měla také vizi světa a pro tuto vizi se věnuji práci, kterou dělám. Svět jsem viděla z vesmírného prostoru. Naše planeta je tak krásná, je modrá. A jak jsem se na ni dívala, viděla jsem světadíly, vodu a atmosféru kolem Země. A když jsem ji pozorovala podrobněji, uviděla jsem lidi, jak se scházejí v duchu bratrství. Oslavovali jedinečnost každé lidské bytosti a měli úctu ke všemu, co je odlišovalo. Nezáleželo na různostech filosofie, barvy pleti nebo jazyka. Milovali jsme, ctili jeden druhého a společně jsme přinášeli našemu světu mír.

Odtud asi také pochází symbol, který nosí ti, kteří prošli Vašimi kurzy...

Navrhla jsem pro naši Reiki rodinu symbol, který mnozí členové rodiny nosí. Říkáme mu „srdce rodiny". Čtyři malé kruhy na obvodu reprezentují lidi, scházející se ze čtyř světových stran. Dále je tam srdce, symbol lásky k sobě a lásky jednoho k druhému. Uprostřed srdce je děťátko, reprezentující božskou přirozenost člověka, živé světlo, které nás ozařuje. Mnozí z více než patnácti tisíc studentů, které jsem měla tu čest zasvětit do Reiki, nosí tento symbol jako důkaz své aktivní zapojenosti do mírového procesu, začínajícího u jednotlivce a přecházejícího do společnosti.

Co je podle Vás Reiki? Co může změniti Začít?

Vidím Reiki jako přirozenou cestu k získání vnitřního míru a harmonie; a tak jak mír a harmonii prožíváme každý v sobě, jsme vedeni prožívat je v druhých. Jsme-li pokojní, nebudeme si přát prožívat nic než pokoj. Proto rozšíření Reiki do této země a do celého světa prospěje všem lidem. Považuji to za nádherný způsob, jak se naučit oplá-

cet láskou a vytvářet mír, po kterém všichni toužíme a který chceme odkázat svým dětem a světu. Mír začíná v nitru jedince, odkud vějířovitě vyzařuje, aby se svým dotekem připomenul jako možnost.

Co nabízejí a učí kurzy Reiki?

V prvé řadě jde zde o prožitek účasti na kurzu Reiki, napřed prvého kurzu pro začátečníky, kdy Mistr Reiki žákovi při zasvěcení naladuje na vibrace Reiki jeho čtyři duchovní energetická centra - čakry. Pro mne je to opětovné spojení s duchovní božskou podstatou, znovuprobuzení a napojení na Reiki vibrace. Po zasvěcení je u každého člověka tato Reiki energie k dispozici a může ji předávat až do konce života.

Ale to je přece začátek duchovní cesty...

Kdysi jsem se domnívala, že se naučím nějaké technice Reiki, ale co se ve skutečnosti událo, bylo, že jsem se vydala na cestu, na níž sama energie byla mým mistrem a učí mě. Učila mě návratu k celistvosti. Každý další krok, který jsem na cestě Reiki udělala, potvrdil pravdivost této myšlenky. Jde o nikdy nekončící proces sebeodevzdání. Po dotyku s onou energií dochází k našemu návratu k harmonii, zčásti proto, že se zbavujeme disharmonie odpoutáním se od všeho, co v nás působilo nevyrovnanost. Někdy si ani nejsme vědomi, jakých částí sama sebe jsme se vzdali a ani to není nutné. Reiki podivuhodným způsobem samo vyhledá to, co není v harmonii a pomáhá navrácení naší rovnováhy.

Účastí na prvním kurzu Reiki to ale jen začíná. Co je dáli

Účastí na kurzu Reiki I začíná celý proces. Je důležité Reiki používat v denním životě. Smět používat Reiki je výsadou, která přináší prožitek harmonie a jejím praktikováním učíme sami sebe. Po nějaké době se může žák rozhodnout účastnit se kurzu Reiki II. Na něm se mu dostává dalšího zasvěcení a jsou mu předány tři velmi staré symboly, spojené s Reiki. Ty spolu se zasvěcením zintenzívňují energii. Tato energie druhého stupně působí silně na emocionální i mentální úrovni a žák se naučí posílat ji na dálku. Při tom zjistí, že schopnost Reiki je skutečně neomezená časem a prostorem. To je plně dostačující pro obecné životní situace. Po absolvování kurzu Reiki I a II člověk může účinně pomáhat sobě, rodině, přátelům a širšímu okruhu lidí ve společnosti.

Vy ale pořádáte i kurzy s jiným zaměřením. Jaké a proč?

Zabývám se i pořádáním dalších kurzů, které v člověku mají posilovat již probuzeného ducha. Zjistila jsem, že disharmonie má z velké části původ v emocionální úrovni. Jeden pětidenní seminář je proto pořádán za účelem prožívání životních cyklů růstu, zrání a funkce našich smyslů. Spojuje nás s rozhodováním a emocemi raného věku, které jsme si ukládali v době dospívání a poskytuje možnost tyto vazby uvolnit a přeměnit na konstruktivní energii.

Dále vedu devítiměsíční kurz pro žáky, kteří prošli kurzem Reiki II, intenzivní kurz, pracující s celým systémem čaker. Scházíme se jednou za měsíc na celý víkend. V procesu určení vlastní nové identity používáme kombinace pohybů, barev, zvuků, různých cviků, práce individuální i ve skupinách a četby z knihy „Celestinské proroctví." Absolvování tohoto kurzu jsem určila jako předpoklad pro získání kvalifikace profesionálního terapeuta Reiki. Jsem přesvědčena, že čím víc jsme ochotni se o sobě dozvědět a čím víc stínů jsme ochotni v sobě odhalit, tím lépe budeme schopni práce s druhými. Skutečná práce začíná u vlastní osoby.

Jsou v České republice už i profesionálové Reiki?

Letos v létě jsem zavedla první kurz pro profesionální terapeuty Reiki v této zemi. Několik mých žáků se mnou strávilo čtrnáct intenzivních dní v horách blízko Liberce, kde se dozvídali mnohé o sobě a učili se pozvedat Reiki z úrovně domácího pomocníka na úroveň profesionální. Osnovy obsahovaly i anatomii, fyziologii, poradenství a jeho aplikaci v praxi. Byla to krásná zkušenost.

Máme už i Mistry Reiki?

V příštím roce hodlám zasvětit v rámci naší Mezinárodní asociace Reiki první Mistry v této zemi. Do té doby každý bude mít za sebou nejméně tři roky svého života, které věnoval Reiki, dříve než vykročí na svou další cestu k ještě hlubšímu sebeodevzdání jako Mistr. Je jisté, že tito lidé hledali a v sobě mnohé objevovali po dobu delší tří let, ale toto údobí bylo intenzivnější a po mém boku. Věřím, že cesta k dosažení mistrovství vyžaduje pečlivou přípravu, vybudování pevných základů pro sebe a svou práci.

Potřebuje výchovný proces nějaké tajemství, nějaký rituál?

Ve všem, co v životě děláme, je trochu magie nebo určitý rituál. Ať chceme nebo ne, u každého z nás je to patrné. Teprve nedávno jsem si všimla, že si každý den oblékám ponožky a boty zcela určitým způsobem. I to je rituál - způsob, jak se oblékám. Pro mne je Reiki zvláštní rituál; každý den, když působím Reiki na sobě, dotýkám se vlastní duše, dotýkám se ducha celistvosti a Jednoty. S tím, jako s požehnáním, začínám i končím svůj den a je to něco, na co se vždy těším.

Ve výuce Reiki je rituálem proces zasvěcení, čas kdy se žák a Mistr setkávají. Jsem přesvědčena, že vztah žáka a Mistra je velmi výjimečný a pomáhá oběma. Velmi usiluji o udržení reálného vztahu, který bude žákovi nadále posilou. Já neznám všechny odpovědi na jejich problémy; mohu mluvit jen z vlastní zkušenosti, ale vždy vedu žáky k tomu, aby odpovědi nalézali sami v sobě. Oni sami jsou tím tajemstvím. Já nejsem guru, spíše žena se životními zkušenostmi, která snad může druhým pomoci. Jsem Mistr Reiki v tom smyslu, že samo Reiki zůstává mým Mistrem a nadále mě vzdělává. Při vyučování druhých jsem si stále vědoma toho, že se zároveň dostává vyučování mně.

Někteří učitelé podobných metod a filosofií si zachovávají učitelský odstup. Jak je to u Vás?

První zásadou naší asociace je, že jsme rodinou. V Reiki rodině jsme všichni bratři a sestry. Při setkání dochází mezi námi k přirozené výměně projevů lásky. Je zcela přirozené, že se objímáme na uvítanou, že se zajímáme o to, co kdo dělá, co se učí a že se navzájem podpoříme. Reiki společně prožíváme a tak vytváříme mikrokosmos, obraz toho, co by velký svět mohl prožívat, kdyby se k tomu odhodlal.

Člověk, který pracuje s Reiki, pomáhá druhému, ale především sám sobě. Spouští pozitivní změny ve svém okolí. Kam to až může dojít?

Dovedete si představit, jak by mohl svět v budoucnosti vypadat, kdybychom se my lidé rozhodli, že jsme bratři a sestry? Kdybychom si řekli, že každý člověk má svou cenu, a že stojí zato ho vyslechnout? Kdybychom přestoupili to, co nás omezuje a vkročili do příbuzen-

ských vzájemných vztahů? Kdybychom byli schopni komunikovat a kladně reagovat? Vážně si myslím, že k tomu spějeme. My můžeme a také budeme žít v budoucnosti, naplněné mírem. Ale napřed si musíme uvědomit, že vše, co děláme, má dopad na větší celek. My nejsme oddělení, nás odděluje ego. Tolik usilujeme o to se vymezit jako jedinci, vydobýt kolem sebe prostor a zapomínáme, že můžeme být uznáváni a milováni jako jedinci a nadále zůstávat částmi celku.

To ale vyžaduje především změnit dosavadní způsob myšlení. Přejít od veskrze pesimistického, kritického pohledu na svět, k optimistickému a pozitivnímu vnímání reality.

Když změníme svůj způsob myšlení, můžeme skutečně zažít pocit jednoty se vším, s lidmi, s přírodou a s podstatou všeho stvoření. Abychom se dostali tak daleko, musíme se napřed zbavit starých struktur, systémů, v které jsme věřili a v nichž není místo pro Jednotu. Bude se to podobat přesazení vzácné květiny. Napřed je třeba odstranit starou zem, pak opatrně rostlinu přenést do nového květináče s výživnou zemí, dobrou pro růst. Bude-li květina s láskou zalévána, poskytne nám krásnou blahodárnou vůni. Její semena dají vznik novým květinám a mír ovládne náš svět. Bude tomu tak proto, že jsme pečovali o vlastní zahrádky a společně oslavili velkou zahradu lidství.

A znovu jsme u duchovnosti a nutné změny k více duchovnímu, než sobeckému a materiálnímu přístupu. Pozorujete nějakou změnu?

To je snad v této době duchovním úkolem Reiki. Pomocí Reiki se vracíme ke své duchovní podstatě; dotýkáme se své duše, poznáváme své světlo a pak dokážeme prožívat i světlo a lásku u druhých. Poselství Reiki se za všechna ta léta v ničem nezměnilo. Jedinou změnu vidím v tom, že víc lidí se učí Reiki, používá ji a více se dostává do styku se svou duchovní podstatou. Dnes je Reiki po celém světě a tak má bezpodmínečná láska větší možnost působení. Také fakt, že my lidé jsme prožívali tak velkou část života v disharmonii nás vede k pochopení, že můžeme učinit změnu k lepšímu.

Takže si nestěžujete, pokud jde o dobu, ve které žijeme?

Myslím, že žijeme v období duchovní renesance. Je povzbuzující vidět, jak se duchovní a náboženští vůdci scházejí a hledají způsoby komunikace a sjednocení, jak muži a ženy uznávají důležitou roli jedince a snaží se společně nalézt mírová řešení a cestu návratu k duchovnímu životu. To se nyní děje na celém světě; nepochybně se to děje zde, v této zemi. Byl tu Dalajlama - v jak důležité době žijeme a jak velké příležitosti se nám otevírají do budoucnosti! Vše, co musíme učinit, co si musíme zvolit, je říci „ano". Věřím, že právě v této době stavíme most pro veškeré lidstvo. V zemi, která oplývá tolika krásnými mosty, máme příležitost společně započít s jeho stavbou. Jako srdce člověka spojuje jeho duchovní energii s fyzickou, přišel nyní čas stavět mosty od jednoho srdce k druhému s porozuměním, soucitem a ochotou spolu vytvořit něco nového, vzrušujícího.

Ve své meditační praxi používám symbol mostu, světelného mostu, po kterém všichni mohou přecházet sem i tam. Představuji si, že tento most se podobá Karlovu mostu. Není ani příliš úzký, ani příliš vysoký. Poskytuje lidem pohled na krásu a dává jim prostor, aby se mohli na své cestě na chvíli zastavit, aniž by překáželi provozu. Atmosféra je plná dění, plná života. Most má svou historii a mnohým lidem pomáhal při jejich putování. Jsem přesvědčena, že je důležité používat obrazotvornosti a vizí k vytváření toho, co si přejeme. Musíme mít před sebou obraz konečného výsledku, k němuž spějeme. Samozřejmě musí v tomto procesu být i prostor pro tvořivost. Jestliže jsme si obraz definovali příliš přesně, často si klademe požadavek, že mu má výsledek přesně odpovídat. Do tvorby svých snů a přání bychom měli zapojit všechny smysly, jsou zajisté součástí toho, kdo jsme a kým se stáváme.

Reiki dělá z jeho adeptů klidné a harmonické osobnosti. Člověk je ale musí dělat naplno.

Jestliže nezapojíme do aktu tvoření celou svou bytost, které její části budou vynechány? Proto je vnitřní harmonie tak důležitá. Když se naše mysl přiklání k jedné věci a srdce k druhé, končíme v disharmonií, a jelikož čile reagující mysl je velmi silná, obvykle vyhraje nad srdcem. Možná to je příčina našeho dnešního stavu. Lidská srdce se uzavírala a čilá mysl nás zahnala na scestí, do světa vítězů a poražených, kde jeden pes požírá druhého, kde přežijí nejsilnější a zvítězí nejbohatší. To vše je vytvářeno egem a posilováno myslí. Jedině tam, kde vede srdce spolu s odpovědnou myslí, je možné vybudovat potřebné mosty mezi lidmi.

Stále se usmíváte, záříte - máte také nějaké krize? Jak je řešíte?

V mém životě byla údobí velkých vnitřních bojů, jakoby se v mém nitru odehrával válečný konflikt. Tehdy jsem také prožívala konflikty s lidmi kolem sebe. I mí přátelé se potýkali se svými osobními válkami a sdíleli jsme stejnou představu o světě a o tom, jací bychom měli být, abychom v něm přežili.

Připomíná to trochu dobu, kdy dospívající mládež cítí, že musí vyhlásit svou nezávislost. Mladí se chtějí odlišit od svých rodin, uplatňovat svou individualitu a při tom se sdružují v disharmonických tlupách. Cítí se nepochopení; rodiče jsou jim cizí a reprezentují autoritu, které je třeba oponovat. O, jak jen proces probuzení hormonů nás dokáže uvrhnout do zmatků. Posléze ale dochází k návratu do harmonie. Avšak jestliže jsme přijali a uvěřili v nějaký systém plný předsudků, boje pokračují. Předsudky se také týkají našich představ o sobě. Je někdy lehčí milovat druhé, než milovat samy sebe.

Zdá se mi, že se rodíme nevinní a čistí jen proto, abychom se při dospívání tomu stavu vzdalovali. Naše reakce vytvářejí životní názory, které jsou chybné, a kterých se přesto držíme za každou cenu. V určitém okamžiku dojde k návratu k původní duchovní podstatě. Stává se to v okamžiku probuzení; možná jsme zažili tragédii, nemoc nebo na základě prožitku hluboké pravdy, který se nás dotkl v kostele, na vrcholu hory nebo dokonce při zasvěcování do Reiki. Potom, co jsme znovu zažili jiskru božské moudrosti, svou duchovní nevinnost a čistotu, zůstává nám před očima jako světlo majáku, k němuž se můžeme vracet. Světlo nás volá domů.

Jaké je poselství Reiki? Co znamená být Mistr Reiki?

Je to poselství, jak ho vnímám já. Každý Mistr Reiki je jiný, každý učí z jiného hlediska, každý z nás měl rozdílné životní zkušenosti.

Rozhodně samo Reiki, jako náš mistr, každého z nás dále učí stát se pravdivějším a skutečnějším člověkem. Je velmi důležité naučit se rozlišovat a vybírat si, s kým máme studovat, dokonce i jakou knihu máme číst. Je jisté, že přitažlivost k určité osobě má důvod, bývá to moment, kdy je nám dána příležitost se znovu definovat.

Titul Mistr Reiki ztratil něco ze svého původního významu tím, že bylo zavedeno více systémů Reiki, a že někde je možné obdržet titul Mistra Reiki v kurzu za jediný víkend. Takže samotný titul již nedává záruku a nedovolí rozpoznat, kdo věnoval této práci dostatek času a je schopen zastat ji na nejvyšší úrovni.

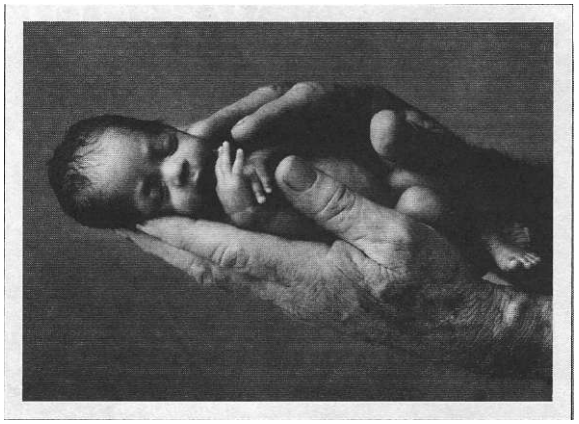

Jak člověk pozná, který kurz nebo systém si má vybrat? Jak má člověk vědět, který systém je nejlepší? Je tu celá řada Mistrů, ale co o nich kdo ví a hlavně jak dlouho se už věnují výuce? Komu můžeme klást tyto otázky, klademe-li je vůbec?

Problém tkví v tom, že jsme se nenaučili umění rozlišovat, ale přijímáme to, co je k dispozici. I když čteme knihu, věříme, že autor má větší vědomosti než my. Ale je to pravda? Já například píši knihy z vlastní zkušenosti. Jestliže to, co čtete, vám pomáhá a můžete to přijmout, tak je to dobře, ale důležitá je vaše rozlišovací schopnost. Nebudete-li souhlasit s tím, co čtete, budiž. Nabízím vám toliko svou vlastní zkušenost. Každý z nás má možnost volby.

Abychom mohli zvolit, a aby nám volba byla ku prospěchu, musíme zjistit, jaké jsou rozdíly. Na ty rozdíly se musíme dotazovat. Nejlépe je dotazovat se samotných Mistrů a účastníků jejich kurzů.

Pro mne je nejdůležitější vědět o lidech, s kterými mám pracovat nebo studovat v kurzu, jací to jsou jedinci, to znamená jaká je úroveň jejich osobní a duchovní integrity a úroveň jejich vědomí. Také je-li s touto úrovní profesionální a duchovní jejich osobní život v souladu. Praktikují co možná nejvíc z toho, co učí, nebo o tom jen hovoří?

Reiki je duchovní systém. Systém, o kterém já a mnoho jiných věříme, že je založen na bezpodmínečné lásce. Pokud někdo z Mistrů učí filosofii založené na strachu, nebo pokud ponižuje druhého Mistra, nedodržuje zásady Reiki.

Často se u lidí, kteří si sami sebou nejsou jisti, stává, že se posmívají druhým proto, aby se cítili lépe. Posměchem druhé osobě ubírají na důležitosti, aby byla méně, než jsou oni. Tím se sami stávají „lepšími než jsou ostatní". Tento způsob myšlení a chování připouští také předpoklad: existuje-li někdo lepší, musí též existovat někdo horší. Někteří budou také zneužívat svého postavení Mistra k získání moci nad druhými. Budou-li tvrdit, že oni znají odpovědi, budou je žáci potřebovat. To je typický guruovský komplex.

Jak si tedy může někdo, kdo se chce zúčastnit semináře Reiki, vybrat Mistra, u něhož se chce učit? V různých publikacích najdou zájemci informace o kurzech, s udáním ceny a místa pořádání. Někdo, kdo chce nakupovat lacino, si pravděpodobně vybere ten nejlevnější kurz - konec konců „kdo si myslí, že jsou, že si nechávají za tak dobrou věc tak draze zaplatit?" Nebo snad někdo hledá kurz, který bude uspořádán v místě, blízko svého bydliště, aby nemusel tak daleko cestovat?

Pro mne je důležité, aby člověk, se kterým studuji, dodával ostatním sílu. Aby to byl člověk, který si zvolil kráčet lidem po boku a ctít jejich suverenitu a jedinečnost; který se bude s nimi podílet o své zkušenosti a ponechá jim prostor pro vlastní zkušenost. Možná by pomohlo položit tomu člověku několik otázek. Například: Pověz mi o sobě a o prostředí, ze kterého pocházíš. Jak jsi se dostal(a) k Reiki a jak Reiki zasáhlo do tvého života? Proč jsi se rozhodl(a) stát se Mistrem? Jak dlouho ti trvalo získat mistrovský titul, a ve které linii Reiki ? Jak dlouho vyučuješ Reiki a kolik máš žáků? Máš určitý důvod, proč se věnuješ této práci?. Jsi zapojen(a) do některé Reiki organizace? V kladném případě, má tato organizace morální kodex a jak je postaráno o žáka? Poskytoval(a) jsi, nebo poskytuješ klientům působení v klinických situacích? Na které druhy nemocí nebo disharmonických stavů jsi působil(a) prostřednictvím Reiki? V čem vidíš svou roli při poskytování Reiki? Kdo působí při Reiki, neboli kdo léčí? Jak se naučíš, nebo jak „dostáváš" Reiki? Máš některé žáky dlouhodobě? Staráš se o své žáky? Je-li tomu tak, jakým způsobem jim poskytuješ svou podporu?

Je ale možné vyptávat se a ptát i mistrových žáků. Například: Splnil kurz tvá očekávání? Co jsi považoval(a) za nejdůležitější zážitek semináře? Domníváš se, že budeš pokračovat v Reiki s tímto mistrem? Doporučil(a) bys tento kurs druhým? Používáš energii Reiki a pociťuješ nějaké výsledky? Co se ti o mistru, který vedl tento kurz, vrylo do paměti? Pociťuješ určité zplnomocnění k praktikování Reiki?

Pro mne nejdůležitější aspekty, které může Mistr žákovi přinášet, jsou láska k sobě a radost ze života. V těchto ohledech může člověk také posloužit lidem na celém světě. Můžeme se podílet na vytvoření míru ve světě, když každý začne u sebe.

Říká se, že při léčení Reiki dochází někdy i k zázrakům. Zažila jste něco takového?

Během svých sedmnácti let putování po cestě Reiki mi bylo dopřáno být svědkem mnohých zázraků. Pracovala jsem s velkým počtem lidí. Jeden z těchto zázraků, který stále ještě nosím v srdci, se týká ženy z malé vesnice ve středních Čechách. Chodila jen s pomocí dvou berel a některého člena rodiny. Za posledních patnáct let nebyla sama nakoupit, zůstávala stále doma s výjimkou chvil, kdy jí rodina pomohla posedět venku. Říkala, že víc než čtrnáct let už nebyla na své zahradě. Rodina mi tuto ženu přivezla a já jí položila ruce na nohy a působila i na celé tělo. Okamžitě usnula. Rodině jsem poradila, aby jí denně masírovali nohy pro zlepšení krevního oběhu. Na svou pátou návštěvu u mne vkročila s berlemi zdviženými nad hlavou. Povídala, že byla ráno pěšky v obchodě pro chleba a zastavila se u sousedky na kus řeči. To byl nádherný okamžik, zapnula jsem hudbu a spolu jsme si zatančily. Dvě babičky oslavovaly její zázrak - ona se sama vyléčila.

Pak jsou zde samozřejmě také zázraky, které se stávají při působení na dálku. Tato metoda se vyučuje v kurzech Reiki II. Před necelými pěti lety byla u mé matky, žijící v Houstonu v Americe, diagnostikována rakovina s prognózou tří měsíců života. Matka žije dodnes bez stopy po rakovině. Nádor zmizel. Matka je přesvědčena, že Reiki energie, posílaná z České Republiky, jí umožnila život. Její lékař jí řekl, že pro ten zázrak nemá logické vysvětlení a nazývá Reiki božským zásahem.

Zázraky nejsou určeny svou velikostí, jsou prostě zázraky! Ať jsou to změny vnitřní nebo vnější, jsou to zázraky. I když je nikdy neočekáváme, jsme vždy vděční, bylo-li nám dáno být nástrojem vyléčení.

Co známe dnes z toho, co neznali staří Mistři z Dálného východu? Existuje něco, co oni ještě dnes vědí a my ne?

Jediné, co mě napadá, je, že my stále ještě nevíme, že v tichu mysli můžeme zažívat Boha a jeden druhého a že o mnoho více zakoušíme při prostém životě. Snad si dnes uvědomujeme jednu věc, kterou neznali oni; a to je, že se nemusíme odebrat do samoty na vrchol hory, nýbrž že si můžeme zvolit prožívat to společně.

Vzdávám čest moudrosti starších a ochotě nás „prožívajících přítomný okamžik" stvořit něco všeobsažného, všeobjímajícího - vzdávám čest **LÁSCE.**

(Za BARAKU a její čtenáře se Mari Hallové začátkem září 1997 ptal V. M.)

Proč se děti těší

Waldorfské školství

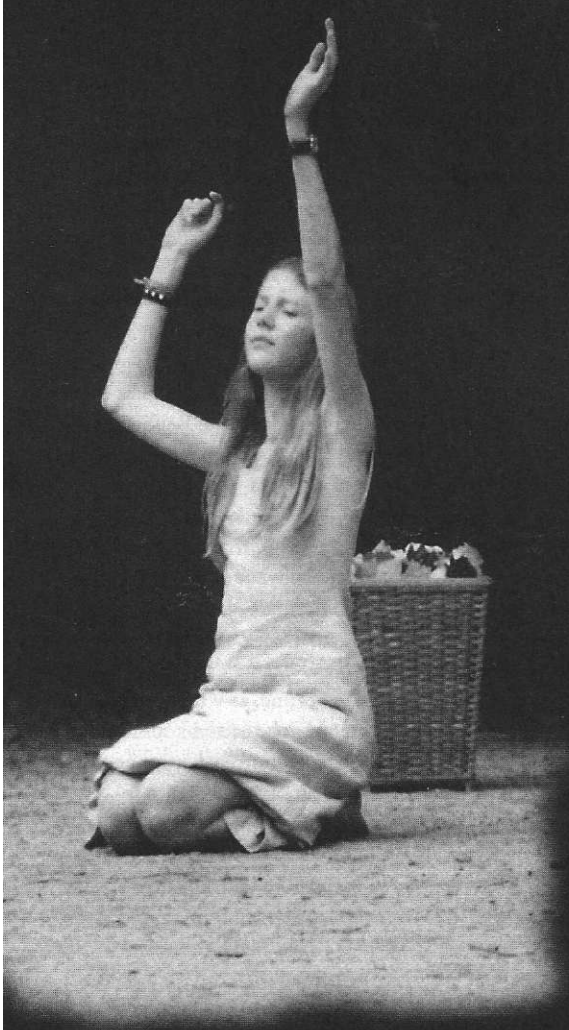

Ve škole nejde o to dostat veškeré vzdělání, ale připravit se tak, abychom je získali ze života.
(Rudolf Steiner)

Výchova pro třetí tisíciletí

„Světlo, více světla!" zněla údajně poslední slova umírajícího Goetha, ležícího v tmavé komůrce za zavřenými okenicemi. Rudolf Steiner (1 861-1 925), tvůrce waldorfské pedagogiky (dále WP) a muž, jenž strávil dlouhá léta nad Goethovým odkazem, oslovil o devadesát let později své posluchače na anthroposofickém kurzu takto: „Na vás, vážení spolubojovníci, volám, pokud se společně cítíme v prostoru, z něhož se otvírají okna do duchového poznání...na vás volám: Otevřete okenice!"

Tehdy, v r. 1919, naslouchali Steinerovi lidé, jejichž měšťanské přesvědčení o životě v „nejlepším ze všech světů" bylo otřeseno válkou. Diskutovali: Steiner a jeho žáci už tehdy rozpoznali v materialismu a sociálním darwinismu zásadní ohrožení života. Nechali se nadchnout: našli odvahu říci, že „život světa musí být postaven nově od samých základů". A prací na sobě vyrostli k duchovnímu činu: ve Stuttgartu vznikla svobodná škola.

Od té doby uplynulo 78 let, během nichž waldorfské školy (WŠ) prokázaly svou životaschopnost. Jejich absolventi jsou totiž nejen citově a mravně zakotveni, ale i dobře prakticky připraveni do samostatného života. A význam WP se zvětšuje tak, jak rostou dnešní globální konflikty.

Na Steinerovo dílo navazuje přes 600 WŠ v celém světě. Vychovávají člověka, který jako nezávislá duchovní jednotka se má stát základem snah mířících k obnově společnosti. Waldorfskou pedagogiku, jež chápe vzdělávání jako duchovně morální úkol, lze proto bez nadsázky označit jako výchovu budoucnosti.

Člověk je zrcadlem vesmíru

Filosofickým východiskem WP je anthroposofie (z řeckého anthropos - člověk a sophia - moudrost), Steinerem vybudovaná složitá věda o duchovní podstatě člověka. Zahrnuje prvky křesťanství i východní filosofie a obsahuje egyptská a řecká mystéria, přírodní mystiku i Goethovo dílo. Středem pozornosti anthroposofie je člověk, v němž se jako v mikrokosmu zrcadlí obraz celého vesmíru. Člověk je klíčem k řešení záhad světa.

Zkoumání pravé lidské podstaty přivedlo Steinera k tomu, že člověka neutvářejí jen přírodní duševní a tělesné síly, ale že existuje vyšší síla, která přichází z duchovního světa a vstupuje do fyzického těla. Tato síla pomáhá člověku rozvíjet jeho přirozené tvořivé schopnosti a podněcuje jej k tvorbě duchovních hodnot.

Podle Steinera je člověk komplexem tří světů, jimž odpovídají tělo, duše a duch. Úkolem člověka je, aby své já, vymezené tělem a duší, dokonale oduševnil cestou procítění. Teprve v duchovním světě najde člověk své pravé já a má možnost uvědomělého morálního jednání, v němž se uplatňuje vlastní svobodná vůle. S rozvojem sebeuvědomění získává schopnost posuzovat a roste jeho odpovědnost. Člověk však nemůže uskutečnit svůj úkol v jednom pozemském životě, na to je potřeba několika inkarnací. Anthroposofie tedy uznává víru v karmu a reinkarnaci.

Anthroposofie pracuje s některými pojmy a jevy, které rigidní západní věda popírá. To, že jako nástroje poznání používá spíše meditaci než skalpel, by dnešního člověka už nemělo odradit. Zároveň tu nejde ani o spekulace či samoúčelné intelektuální abstrakce, ale o pronikavé uchopení zasuté reality, počínaje medicínou a biodynamickým zemědělstvím, přes vývojovou psychologii a pedagogiku a konče výkladem dějin. Pro svou originální syntézu západní, východní a původní přírodní moudrosti i toleranci k různým myšlenkovým proudům je anthroposofie trnem v oku dogmatikům všech systémů.

Výchova k harmonii

Waldorfská pedagogika patří do proudu alternativních pedagogických hnutí, která vznikla počátkem století jako reakce na starou „školu násilí", kde učitel ovládal žáky bez ohledu na jejich osobnost a skutečné potřeby a předával jim neživé, knižní vědomosti formou přinucení. Představitelé nové výchovy naproti tomu zdůraznili rozvíjení individuálních tvůrčích sil.

Hlavním cílem WP je probudit zvídavost a vlastní svobodný zájem o vzdělávání. Pěstuje tvořivost, toleranci, společenskou zodpovědnost a otevřenost ke světu. Poznatky spojuje s prožitkem, dovedností a vlastním

do školy

Jan Piňos

- výchova ke svobodě a odpovědnosti

postojem. Rozvíjí stejnou měrou rozum, cit i vůli. Proto ji můžeme považovat za úspěšnou bariéru proti takovým projevům globální krize, jako jsou bezduchý materialismus, nadměrná specializace, úpadek osobnosti, kreativity, tolerance a zodpovědnosti a naopak růst agresivity. Zároveň dobře slouží jako lék na specifický neduh českého školství: děti jsou přetíženy informacemi, ale postrádají přípravu pro samostatný život a z ní vyplývající sebedůvěru.

Ačkoli je WP v pravém smyslu slova alternativou, její myšlenková podstata je konzervativní. Označovat ji proto za neuvážený experiment by bylo stejně hloupé jako obviňovat anthroposofii z anthropocentrismu. Nic jí není vzdálenější než nebezpečné a krátkodeché pokusy na dětech, jakých si naše školství užilo už dost. Jde jí o odhalování věčných, i když bohužel pozapomenutých kořenů naší přirozené moudrosti.

WP vychází z těchto principů:

^ Učení se považuje za umění a také se tak praktikuje. Učitelé pomáhají dítěti odhalit a milovat okolní svět. Nepřetěžují žáky vědomostmi, ale probouzejí v pravý čas náležité schopnosti. Nepožaduje se nic, co není v souladu s psychickým vývojem dítěte. Děti zůstávají spolu podle věkových skupin, není tu raná specializace. Rozličnost třídy odráží různost lidstva jako základ sociální výchovy.

Zatímco tradiční škola prosazuje intelektuální vzdělávání, waldorfská staví na celostním přístupu k člověku a stejný význam klade i na prvky umělecké, praktické a mravní. Chápání člověka a výchovy v jeho celistvosti je základním pedagogickým principem na všech stupních škol.

1> Úlohou učitele je probouzet žákovy skryté schopnosti a umožnit jak skutečný rozvoj individuality, tak i jeho sociální integraci. Tato rovnováha pomůže dítěti nalézt přiměřený projev svobody. Mladí lidé tak vstupují do společnosti ne jako pasívní diváci, ale citliví a svědomití občané připravení nést svůj úkol aktivní prací pro změnu dnešního světa.

Zvláštní význam ve výchově má řád, rytmus, příroda a svátky. Waldorfská pedagogika, která neztratila vědomí o přírodních kořenech člověka, chápe význam biorytmů a dává mu originální výraz při utváření učebního plánu, rozvrhu hodin a slavení svátků. Smyslem slavností je vytvořit v dětech pocit sounáležitosti - nejen se spolužáky a učiteli, ale i s přírodou, se Zemí, s vesmírem.

Waldorfské školství tvoří ucelený dvanáctiletý vzdělávací systém zakončený maturitou. Ačkoli metodika a organizace vyučování se tu značně liší od klasických škol, úhrn poskytnutého vzdělání je srovnatelný a jejich absolventi mohou po maturitě pokračovat ve studiu na libovolné vysoké škole.

Základním pilířem WP je respekt k rozvíjení osobnosti člověka na základě jeho přirozeného psychického vývoje. Opírá se přitom o poznatek, že člověk v životě prochází sedmiletými vývojovými cykly, v nichž dochází k opakování obecných dějin vesmíru a lidstva.

Prvních sedm let života je ve znamení zrození, rozvíjí se fyzické tělo. Na dítě působí veškeré vlivy okolí, a proto je pro ně stěžejní napodobování a příklad. Neúčinné bývá naopak rozumové vysvětlování a morální výklady - platí jen to, co dospělí v okolí skutečně dělají. Rozvoji fantazie pomůžeme nejvíc tím, že dítěti ponecháme volnost. Krédem období je myšlenka „svět je dobrý".

Učitel v mateřské škole má proto děti podněcovat, ale nenutit, předvádět činnosti tak, aby se k nim samy volně připojily [pohyb, zpěv, hudba, tanec, malování, modelování). Důležitý je pravidelný rytmus a působení známého, což je pro malé děti přirozené a dodává jim klid a jistotu. Jistě také nepřekvapuje, že učitelé odmítají fyzické tresty a nedoporučují sledování televize, neboť hubí fantazii.

Druhé období se odehrává ve znamení zrození éterného těla, tzv. těla obraznosti. Formuje se vůle a charakter. Výchova se děje následováním autority, která má poskytnout vzor, podle něhož si dítě vytváří mravní a estetická měřítka, svědomí a zvyky i ovládá svůj temperament. Učitel má pomáhat sebenalezení dítěte, má mu poskytnout jistotu a důvěru v život. Heslem sedmiletí je „svět je krásný".

Na nižším stupni (1. -4.) se rozvíjejí všestranné schopnosti - vyjadřování, jazyky (mateřský a dva cizí), matematika, eurytmie, malování a ruční práce. Žáci se učí základy řemesel a zahradnických i polních prací. Mezi 6. a 10. rokem vrcholí obrazné myšlení, a proto se poznání světa zprostředkovává pohádkami a bajkami obsahujícími hodně symbolů plných citu a fantazie. Malování, kreslení, modelování, hraní, zpívaní a předvádění dramatických scének prostupuje všemi předměty. Rozvíjí se i paměť, ovšem nikoli ještě abstraktní uvažování - dítě se naučí to, čemu teprve později porozumí.

Pro střední stupeň (5. - 8.) je nadále důležitá role a vzor učitele. Metody práce navazují na předchozí období, ale rozšiřuje se rozsah učební látky. Žáci získávají vědění a praktické dovednosti potřebné v běžném životě. Sledují své okolí a v samostatných pracích se učí formulovat témata z veřejného života.

Ve třetím období dochází ke zrození astrálního (duševního) těla. Člověk se stává natolik zralým, aby si vytvářel vlastní úsudek a rozvíjel svobodné uvažování. Do duševního života vstupuje nový prvek - cit lásky. Ve výchově se upřednostňují prvky estetické a mravní. Vyvrcholením této fáze je získání schopnosti prožívat nejen prostředí, ale pochopit také sebe a dosáhnout vnitřní svobody. Krédo období zní „svět je pravdivý".

Na vyšším stupni (9. - 12.) se učitel stává partnerem, tolerantním zkušenějším přítelem. Škola má dát mladému člověku jistotu při setkávání s okolním světem. Proto učitel nevnucuje názory, ale otevírá cestu, vytváří prostor pro samostatné řešení problémů a navozuje takové podmínky, aby žák měl možnost konfrontace a mohl samostatně zpracovat, co svět nabízí. Ve vyučování se namísto obrazu klade důraz na logické myšlení a vývoj intelektu.

Vzhledem k tomu, co bylo řečeno o významu autority, jistě nepřekvapí skutečnost, že prvních osm let mají děti stejného třídního učitele, který vyučuje i většinu předmětů. Zbylé pokrývají odborní učitelé - o ně se pak opírá i výuka na vyšším stupni.

Další zvláštností WS je, že tu neexistuje propadnutí, jehož pedagogický efekt je pochybný. Každý výkon žáka je projevem celé jeho bytosti, jeho nadání, zájmu a úsilí, a proto ho nelze redukovat na pouhé číslo. Namísto známek se používá slovní hodnocení, které se vztahuje vždy ke schopnostem dítěte a nesrovnává je s ostatními. Číst výroční vysvědčení, v nichž učitelé výstižně a umělecky charakterizují své žáky a každému ještě připojí verše šité na míru, je hluboký zážitek. Vcítit se do duše každého dítěte ve třídě není jednoduché, a tak není divu, že na tomto úkolu učitelé pracují i několik týdnů.

WS zdůrazňují působivost živého slova, a tak učebnice tu najdete jen zřídka. Z knih se používají především originální texty, které mají uměleckou nebo vědeckou hodnotu. Pedagogickou zvláštností je také časný začátek výuky dvou cizích jazyků.

Výrazným a ojedinělým předmětem vyskytujícím se pouze na WS je eurytmie - umění vyjádřit pohybem myšlenku, hudbu či vlastní prožitek. Toto suché vysvětlení však vůbec nemůže vyjádřit magickou, léčivou sí-

lu mysteriiního dramatu, jímž eurytmie ve skutečnosti je.

WS nemají přesné a jednotné učební osnovy, ale rámcové plány upravené podle potřeb dané školy. Vyučovací předměty jsou podobné jako na klasických školách, ale učební plán a rozvrh hodin jsou značně odlišné. Vycházejí totiž z přirozených rytmů dne a roku, takže děti tu nejsou vystaveny stresu z neustálé změny a protivného zvonění. Významnou didaktickou zvláštností je soustředění látky do tzv. epoch. Tvoří ji spojené 2 - 3 vyučovací hodiny, v nichž se denně probírá tentýž předmět po dobu 3 - 6 týdnů. Po něm následuje jiný a zase další, až se celý cyklus vrátí. V epochách se vyučují hlavní předměty (mateřský jazyk, matematika, zeměpis, dějepis, přírodovědné předměty atd.). Místo knih si děti zhotovují vlastní „epochové sešity", ve kterých postupně stále samostatněji formulují texty.

Epochy jsou zařazeny v rozvrhu hodin ráno, v době největší žákovy soustředěnosti a aktivity. (Epoše předchází ještě „zahřívací" začátek, při němž se třída zharmonizuje hudbou a pohybem.)

Po tomto hlavním bloku následují předměty, ve kterých se klade důraz na rytmické opakování, tj. cizí jazyky, hudba, eurytmie. Odpoledne, kdy únava stoupá, následují disciplíny praktické, umělecké a tělesné.

Na waldorfské pedagogice je fascinující ucelenost a hloubka celého systému i prorostlost teorie s praxí. Všechno tu z něčeho pramení a někam vědomě směřuje, nic není náhodné, rušivé, odbyté. Vše se děje v mnohavrstevných souvislostech, jakoby složitých, a přece jasně srozumitelných. Každá činnost má základ v hluboké nauce a naopak komplikovaná filosofie čerpá z elementární každodenní zkušenosti. To způsobuje, že všechno ve WS má neobyčejně harmonizující vliv, ať už se to týká výuky, dalších činností nebo kvality prostředí.

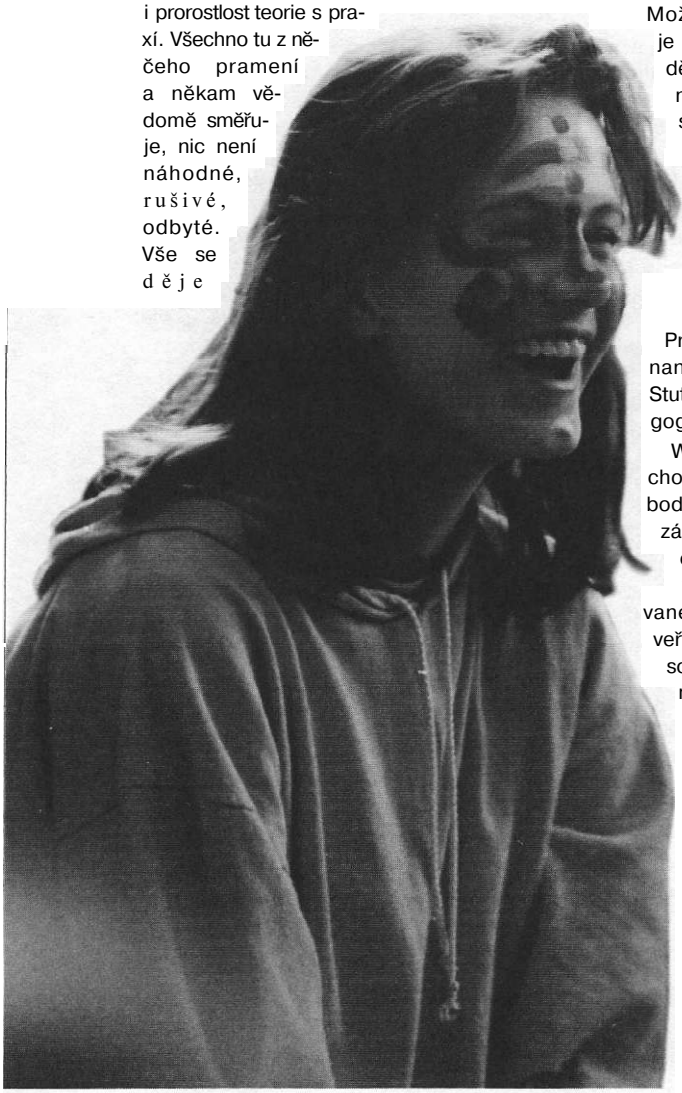

Jako malý příklad na doklad tohoto tvrzení uvádím neúplný výčet předností epochového vyučování:

- látka může být probrána intenzívně, do hloubky,
- na problém je možné se soustředit tak dlouho, jak vyžaduje dané vývojové stadium dětí
- odpadá nežádoucí roztříštěnost rozvrhu hodin
- možnost individuálního přístupu k žákům při vyučování
- samostatná tvůrčí práce na vylváření sešitů
- respektuje se přirozený rytmus dne (kolísání soustředěnosti), sleduje se racionální učení (cykly nabývání, zapomínání a vzpomínání)
- třída spolupracuje jako organismus
- využívá se horizontální a vertikální struktury učebního plánu: tvoří se ve spirále, epochy se po čase opakují, tatáž témata se probírají znovu v jiných souvislostech
- režisérem a tvůrcem vyučování je učitel.

Možná vás napadne, že tohle všechno je srozumitelné jen pro dospělé. Ale co děti, o něž tu jde především? Spolehněte se, že i ony přednosti WP královsky ocení. Jak se vyjádřil na besedě v Brně ředitel základní WS v Příbrami Rostislav Riško, chodit do takové moudré a laskavé školy je pro děti radost: „Všem se zdá podezřelé, když se děti do školy těší..."

Podezřelé školy

První WS vznikla pro děti zaměstnanců továrny Waldorf Astoria ve Stuttgartu. Jejím zakladatelem a pedagogickým poradcem byl Rudolf Steiner.

WS uplatňují zásadu, že výuka a výchova se mohou rozvíjet celistvým a svobodným způsobem jen tehdy, jsou-li nezávislými institucemi. V zahraničí jsou organizovány jako svobodné (nezávislé na státu a průmyslu), koedukované (jednotné pro děti od 7 do 15 let), veřejné (jejich zřizovatelem není stát ani soukromá osoba) a nekonfesijní (přijímají ateisty i děti různých vyznání).

WS vyučují v následující obvyklé sestavě: předškolní stupeň (mateřská škola), základní (1. - 4., 5. - 8.) a střední (9. - 12.).

O WS panuje řada mylných pověr. Někteří je považují za elitní ústavy pro děti z vyšších vrstev, jiní zase pro děti zaostalé a vyžadující zvláštní péči (druhou dezinformaci šíří v tisku ministerstvo školství). Nic z toho není pravda. WS pracují s běžnými dětmi (jejichž rodiče souhlasí s myšlenkovou orientací školy) a cení si co nejpestřejší sociální skladby žáků. Děti jsou vedeny k pospolitosti a spolupráci při různorodosti nadání, sociálního původu a profesních aspirací. Proto se také WS nevyhýbají ani vyššímu počtu dětí ve třídě. Jen tak je totiž zajištěno, že mikrosvět třídy odráží skutečný okolní svět.

Ačkoli zakládání, správa, řízení a do jisté míry i pedagogický proces jsou různorodé a závisejí na místních podmínkách, svými výchovnými principy, výtvarným řešením a celkovou neopakovatelnou atmosférou jsou WS na celém světě podobné. Jaké překvapení potkalo mého bratra ve waldorfské školce v Kapském Městě, kde nyní žije s rodinou, když se tam setkal se stejnými obrazy, motivy a slavnostmi, které znal ze školky v Brně! Jaký pocit domova musely mít jeho děti, přestože se ocitly tisíce kilometrů daleko v neznámém kulturním a jazykovém prostředí.

Zahraniční WS zakládají zájmová sdružení rodičů, učitelů a přátel waldorfského hnutí. Prostředky získávají hlavně z příspěvků příznivců, výtěžků z kulturních akcí a školného, i když ve většině zemí získávají také státní dotace. Důležitým rysem je samospráva: školu řídí učitelské kolegium, které rozhoduje o odborných i provozních otázkách. Kolegiu předsedá v určitém období vždy jeden volený učitel.

Jedním z pilířů WP je úzká spolupráce rodiny a školy. Rodiče se podílejí na zakládání, budování i údržbě škol, slavnostech, sbírkách apod. Prostřednictvím rodičovských rad mohou kvalifikovaně zasahovat i do pedagogického procesu. Především však berou na sebe velký díl praktické práce spojené s chodem školy. Ta se pak stává kulturním centrem obce a organizuje bohatou osvětovou činnost. (WS v Kapském Městě organizovala letos v červenci a srpnu třináct kurzů, a to například: sebeobjevování hudbou a pohybem, léčivé byliny, aura soma - okno do duše, eurytmie, základy malby aj.)

Třetím prvkem samosprávy je žákovské fórum, ve kterém se každý může účastnit na dialogu o práci a životě ve třídě a škole.

Významným prvkem spoluvytvářejícím příznivé klima ve škole je architektura a výtvarné řešení. Ne každá WS byla postavena jako nová budova s optimálním prostorovým řešením a v ideálním přírodním prostředí. Co vás však vždy upoutá, to jsou přírodní materiály (a žádné umělé hmoty), zvláštní barevné ladění (každé třídě jiné, odpovídající psychice daného věku), květiny, reprodukce uměleckých děl i množství žákovských obrazů a výrobků. To vše tvoří mimořádně harmonický obraz, takže na člověka už hned ve školních dveřích dýchne slavnostní atmosféra.

Umělci výchovy

jistě jste si už udělali představu o tom, že úroveň WS stojí na osobnostních kvalitách učitelů. Požadavky na ně jsou opravdu mimořádné: především musejí být schopni předávat nikoli vědomosti, ale vědění jimi samými promyšlené. Mají skloubit tělesné, duševní a duchovní vzdělání a sloužit dětem jako vzor v mnoha ohledech. Jejich úkolem je rozvíjet individuální schopnosti každého dítěte a zároveň šířit atmosféru souznění a spolupráce skupiny. Vytvářejí umělecky a na roz-

voj fantazie zaměřené vyučování a podílejí se na samosprávě školy. A k tomu všemu nedostanou žádné osnovy pro přípravu na příští vyučovací hodinul

WS vyžaduje určitou zralost a životní zkušenost. Proto nejlepší předpoklady být dobrými učiteli mají lidé s určitou životní praxí mimo školství. Není to však dogma - začít je možné kdykoli: na osobní růst učitele se vždycky nahlíží jako na dlouhodobý proces.

Universitní nebo jiné vysokoškolské vzdělání není pro budoucí waldorfské učitele použitelné bez speciálního doškolení anthroposofické antropologie, pedagogiky, didaktiky a metodiky jednotlivých předmětů, umělecké výchovy a znalosti výchovy vůle, citu, fantazie a myšlení. Potřebné vzdělání je možné získat na svobodných vysokých školách v zahraničí, ale i doma formou postgraduálního kurzu. Pro přijetí ke studiu není nutné mít pedagogické vzdělání ani školní praxi, někdy se to naopak považuje spíše za přítěž.

Nakonec nejde pominout ani mimořádný a s jinými profesemi těžko srovnatelný osobní úvazek, který na sebe waldorfský, zvláště pak třídní učitel bere. Ten musí počítat s tím, že nepřetržitě po osm let bude dávat to nejlepší ze sebe žákům, jinými slovy že se „ožení s waldorfskou školou", jak říká ředitel semilské školy Karel Škopek. Takovou zátěž by málokdo vydržel, nebýt duchovní opory a jasného vědomí cíle, ale i školní komunity. A i tady nakonec působí karma: buď je WP osudem člověka, anebo není.

Soumrak materialismu v Čechách i ve světě

WŠ jsou zřejmě nejrozšířenějším typem alternativních škol ve světě. Jejich počet přesahuje 600 a najdete je na všech kontinentech. Nejrozšířenější jsou v Německu (146), Holandsku (86), Spojených státech (66) a Švýcarsku (34). Ve Stuttgartu, centru waldorfského hnutí, pracuje Spolek svobodných WŠ, který poskytuje pomoc národním svazům v jednotlivých zemích.

U nás představuje WP nejvýraznější školskou alternativu. V ČR existuje zatím šest základních WS (Ostrava, Pardubice, Písek, Praha, Příbram, Semily) a větší počet waldorfských školek. Domácí školy jsou (až na jednu výjimku) státní, aby byly finančně dostupné pro všechny děti.

Čeští anthroposofové začali organizovat hned po pádu komunismu společenskou osvětu a kurzy pro učitele. Většina domácích WŠ tak vznikla krátce po listopadu v atmosféře důvěry a společenského konsensu. O tom, že založit ji dnes není vůbec jednoduché, jsme se přesvědčili nedávno v Brně. Je k tomu zapotřebí přinejmenším zapálených rodičů, kulturně-filosofického zázemí, příznivě nakloněných místních politiků a úřadů, kvalifikovaných pedagogů, vhodné budovy a zřizovatele.

Jednou z hlavních bolestí české WP je nedostatek učitelů. Ačkoli těch s potřebným vzděláním tu existuje asi sto a třebaže v současné době probíhá už třetí cyklus tříletého postgraduálního studia, učitelů je stále nedostatek. Většina českých absolventů totiž neučí a zřejmě se k tomu ani nechystá.

Ve snaze po založení WS jsme se přesvědčili ještě o jedné věci: dnešní společenské klima takové reformní škole příliš nepřeje. Jakoby systém tušil, že to, co se děje ve WŠ, jej ve své podstatě ohrožuje podobně jako například ekologické hnutí, které si už vysloužilo od vládnoucí strany nálepku nepřítele pokroku. Jestliže by totiž podstatněji přibylo lidí, kteří budou ke štěstí potřebovat více duchovní než ekonomický růst, systém bez odbytiště zbytečností by se položil jako domeček z karet.

Semilská pohádka

Ačkoli alternativní pedagogika a ekologická výchova mají podstatné společné rysy a waldorfské učitele a hlubinné ekologovy můžeme považovat za bratry a sestry, toto niterné pouto by samo o sobě nepřimělo přetíženého ekologického aktivistu k vážnému zájmu o věc. Impuls musel přijít ze života - prostřednictvím našich dětí, které chodily po dva roky do waldorfské školky v Brně. Během té doby ji postihla personální krize a rodiče, kteří se do té doby ve školce jen tak zdravili, začali intenzívně pracovat pro její záchranu. Přitom jsme se také trochu vzdělávali. Během krátké doby jsem tak měl štěstí seznámit se s předními osobnostmi české WP. Setkání s nimi na mě udělalo hluboký dojem. Také rychlost, s jakou jsme se spřátelili, byla podivuhodná. Měl jsem přitom neodbytný pocit, že tyto lidi, resp. jejich archetypické podoby, odněkud dobře znám.

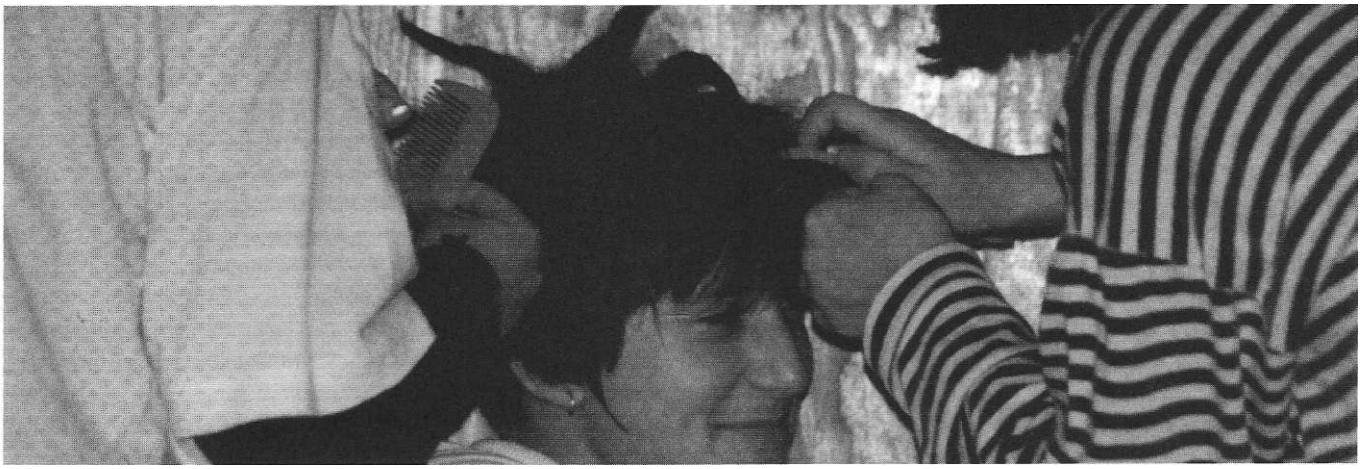

Špatně se o tom píše, na mystéria jsou slova krátká: tady je zapotřebí mít vlastní zážitek, poznat živou skutečnost. Kdo má zkušenost s magickým účinkem eurytmie, tohoto rituálu pro bílého muže, kdo zažil waldorfskou slavnost a přípravy k ní, kdo hodiny hovořil s waldorfskými učiteli a adepty, kdo shlédl na jevišti podkrkonošskou pohádku „Jak Jaromil ke štěstí přišel" v podání malých dětí, kdo v dospělosti poprvé v životě s radostí maloval, kdo naslouchal anthroposofu Janu Dostálovi, poslednímu středoevropskému polyhistorovi žijícímu v samotě brdských lesů, kdo četl waldorfské vysvědčení a propíchal si nešikovné prsty, aby svým dětem přes noc ušil kouzelné panenky, kdo pochopil odraz přírodních rytmů ve vyučování a životě a kdo procítil náladu v semilské škole, ten se navždy chytil do kouzelné sítě. Anebo bůhví, možná totiž, že byl do ní vpleten ještě dávno před narozením při své cestě vesmírem.

Jan Piňos, bývalý koordinátor severočeské kampaně Hnutí Duha, nyní vedoucí Správy CHKO Broumovsko, studuje v postgraduálním semináři WP

Asociace waldorfských škol v Čechách a holandská nadace IOANA pořádají putovní výstavu o waldorfské pedagogice. Výstava nabízí nejen další informace o alternativním výchovně-vzdělávacím modelu, ale také možnosti vyzkoušet si některé postupy na vlastní kůži.

9. 2. – 15. 2.	muzeum Semily
16. 2. – 22. 2.	Příbram
23. 2. – 2. 3.	Brno Místodržitelský palác, Moravské nám. 1a
3. 3. – 15. 3.	Praha Malostranská beseda
16. 3. – 22. 3.	Písek
23. 3. – 29. 3.	Universita Ostrava, Ul. Českobratrská
30. 3. – 4. 4.	Pardubice

Podrobnější informace sledujte prosím v regionálních sdělovacích prostředcích.

Jsme tak bohatí,

abychom mohli plýtvat nadáním dětí?

dr. Tomáš Houška

Co to vlastně inteligence a nadání je? Inteligence představuje soubor převážně výkonových schopností. Často ji psychologové definují jako schopnost přizpůsobit se podmínkám, schopnost učeníci schopnost využití dříve získaných poznatků v nové situaci. Bývá spojena se schopností analýzy, obvykle i tvořivosti. Projevuje se v mnoha oblastech - analýza, abstraktní představivost, sociálně komunikační dovednosti, verbální projev apod. Míra inteligence je v populaci zastoupena podle Gaussovy křivky, přičemž cca 96 % veškeré populace leží v pásmu IQ 70 - 130.

Vrchol Gaussovy křivky - neboli cosi jako průměrné IQ - je IQ 100. Odchylka směrem k horšímu, IQ 70, představuje obtížně vzdělavatelné děti, které navštěvují zásadně speciální (zvláštní, někdy i pomocné) školy. IQ 50 představuje poměrně těžkou oligofrenii spojenou s nevzdělavatelností. Práh pro přijetí do MENSY (mezinárodní organizace sdružující lidi s vysokou inteligencí), IQ 130, je kvantitativně srovnatelnou odchylkou, právě tak IQ 150 je podobnou odchylkou jako IQ 50, jenže s opačnou polaritou. Lidís inteligencí nad 130 je okolo 2 % (těch pod IQ 70 je o něco více, patří sem i ti, kteří tuto vlohu nemají vrozenou, ale získali ji později následkem nemoci nebo úrazu), lidí s IQ nad 150 (nebo pod 50) jsou již jen desetiny procenta.

Vzdělání nabízené běžnou školou extrémně nadaným dětem je zcela srovnatelné s tím, jako kdyby normální (průměrné) dítě mělo chodit do třídy dětí oligofrenních. Jak by to na ně působilo? Samozřejmě, že by to zpomalilo jeho duševní vývoj. Nikdo by je nenutil k duševní námaze (učivo by zvládalo naprosto hravě) a to nejlínější tempo práce by mu v podstatě vždy stačilo k dosahování výsledků výjimečných. Jednooký mezi slepými králem, se říká. Po několika letech takové školní docházky by takové dítě působilo dojmem, jako by i ono samo bylo mírně retardováno - a konec konců bychom nebyli tak daleko od pravdy; nedostatečné zatížení je opravdu retardující.

Také u nadaných dětí funguje běžné vzdělání jako retardační a pasivizační činitel; přestože takové děti postupně většinou vystudují i vysokou školu, většina z nich nikdy nevyužije plnou kapacitu svého intelektového nadání. A to ani nemluvě o vedlejších problémech - zvyknou si na to, že k dobrým výsledkům není zapotřebí žádné námahy, obvykle se ve škole nudí, a tak mívají problémy s kázní, na základě toho od některých učitelů dostávají špatné známky (o špatné učitele, kteří si nedokáží získat respekt jinak než „zkoupáním" nepohodlného žáka u tabule přitom není nouze) a nakonec v osmé, deváté třídě většina z nich vůbec nepůsobí dojmem výjimečnosti. Tedy v tom kladném smyslu. Známky mají někteří z nich nic moc, někteří sice v celku dobré, ale nikoli nejlepší ze třídy, jsou samotářští a nesdílní a řada z nich má vážné problémy kázeňské.

A to se pro jistotu nerozepisuji o dětech dyslektických či dysgrafických, které často přes své nesporné nadání skončí u soustruhu či lopaty proto, že se nikdy nenaučí bezchybně psát a pohotově číst a pro většinu učitelek jsou vývojové poruchy učení cosi jako hovorová malajština. Takových dětí se totiž na schopnosti nikdo neptá: mají špatné známky z českého jazyka a studium na gymnáziu a později třeba na vysoké škole je pro ně nedostupné. Pro ně je speciální škola pro intelektově nadané děti v podstatě jediným východiskem.

Na první pohled je možné namítnout, že i ve středověku byli jedinci, kteří vynikali a konec konců, když jsou tak dobří, ať si poradí sami. Vynikali a samozřejmě i dnes máme fenomenální osobnosti. Na jednu takovou připadne však devět, které nevhodné školní vzdělávání srazí do průměru. Ti, kteří vydrží, si tedy poradit dokáží (navzdory podmínkám), jen okolí se stane na zbytek života dlužníkem: okolí si bez nich poradit umět nebude, bude přijímat plody něčeho, k čemuž nepřispělo. O tom, že atlet vypiplaný ve výborných podmínkách dosáhne lepších výsledků, než samouk, který se k atletice dostal v 16 letech, sportovní trenéři dobře vědí, a proto si své talenty pečlivě vyhledávají už mezi malými školáčky a intenzívně se jim věnují. Ze totéž platí i pro děti nadané intelektově, nikdo pochopit nechce. Samozřejmě, talent vynikne, ale kdyby měl kvalitní zázemí a odpovídající vzdělání, mohl by dosahovat mnohem lepších výsledků. Přitom mezi vrhem kladivem a vědeckou prací vidím v důsledcích pro lidstvo maličko rozdíl.

Když víme, že běžná škola je pro nadprůměrné děti nevhodná, jaká škola by jim tedy vyhovovala? jednoznačně potřebují mnohem rychlejší tempo. Být mezi sobě rovnými, kdy mimořádný výsledek je dosažitelný jen po mimořádném úsilí. A některé z nich navíc potřebují tempo rozdílné v každém předmětu, protože řada z nich má už velmi vyhraněné zájmy a v některých oborech dosahuje výborných výsledků. Třeba jsou excelentními matematiky, ale nijak nevynikají v jazycích anebo naopak jsou vynikající v literatuře a biologii, ale mnoho jim neříká matematika. Takže řešením pro ně není zřízení „studijní" třídy. Vhodný je systém, kdy jsou na různé předměty různě přeskupeny bez ohledu na věk, ale za to s přihlédnutím ke schopnostem, zájmu a výkonům v daném předmětu. Potřebují toho mnoho poznat, vidět, vyzkoušet. V praxi to znamená moci si vyzkoušet mnoho nepovinných předmětů či kursů, protože tam najdou velkou inspiraci pro svou orientaci především ti ještě příliš nevyhranění. Potřebují podmínky, které jim žádná „normální" škola není schopna nabídnout, tak jako žádná „normální" škola není schopna odpovědně vzdělat a vychovat děti mentálně postižené.

Co vlastně ta dvě procenta populace mohou udělat pro ostatní? Lépe je zeptat se, co už udělala, protože výsledky práce výjimečných lidí se táhnou jako červená nit celými dějinami. Kdyby nebylo výjimečně nadaných lidí, dost možná bychom ještě sbírali kořínky a lovili hraboše. Komunistický teoretik Plechanov si sice vymyslel teorii, podle které pokrok pochází od dělnické třídy (a kterou nám všem horem dolem donedávna ládovali do mozků), ale

doufám, že ani není zapotřebí s ní polemizovat. Není tomu tak. Prakticky všechny vědecké či umělecké počiny jsou dílem lidí s výjimečnou inteligencí a velkou tvořivostí. S čím většími problémy se společnost musí potýkat, tím jsou nápady, chytrá a rychlá řešení důležitější a vzácnější. A jen považte, jaké problémy dnes musíme řešit, počínaje těmi ekologickými (díra v ozonosféře, globální oteplování, přelidnění...) a konče těmi sociálními. Nadaní lidé, chcete-li mozková elita, jsou ti, kteří táhnou svět kupředu.

Američané podobný potenciál vyvažují zlatem. Pro Američany je typické právě to, jak zástupci jejich managementu objíždějí svět a přesně takové nadané studenty odvádějí do USA: samozřejmě jim mohou poskytnout nejen dobré výdělky, ale i možnost růstu a odpovídajícího uplatnění, která je pro vysoce inteligentní lidi nejdůležitější. (Mimochodem, všimli jste si, jak malé procento těch opravdu chytrých lidí preferuje materiální bohatství? Mluvíme-li v souvislosti s nimi o elitě, nemá to nic společného s penězi, ani s tzv. horními deseti tisíci..Inteligentní lidé patří v našem kocourkovském světě podle výše příjmů spíše na dno této společnosti.)

Méně pověstný, avšak o to důslednější je v tomto směru Izrael - přes doslova bojové podmínky maximálně podporuje domácí inteligenci a import schopných lidí z ciziny. Izrael má dnes nejlépe vypracovaný systém péče o nadané děti; ty jsou školskými orgány systematicky vyhledávány, v populaci je jim poskytováno vzdělání, které je může maximálně akcelerovat. Své chytré děti si Izraelci hýčkají jako oko v hlavě a vědí proč. Díky tomu totiž mnohé izraelské firmy a vývojová pracoviště patří ke světové špičce, ačkoli Izrael je sotva znatelná ploška na glóbu. Země ve válečném stavu s poloviční populací proti České republice patří k naprosté špičce v počítačové technice nebo biochemii a daleko za sebou nechává Německo, Velkou Británii nebo Francii. Bez ohledu na hrubý produkt, příjem na hlavu a jiné ekonomické faktory, na nichž si naše vláda tolik zakládá. Izraelci vědí, že za další generaci se i tyto investice zhodnotí do podoby vyšší životní úrovně, jsou důslední - nemyslí jen na hmotný blahobyt dnes, ale hlavně na budoucnost. Poslední desetiletí ukazují, že investice do vzdělání a základního výzkumu jsou nejlépe investované peníze - jeden investovaný dolar přináší asi čtyřicetinásobný zisk.

Zatímco vzdělání pro handicapované děti je běžné, speciální školy pro mimořádně nadané děti u nás dosud neexistují. V Evropě tak stojíme bok po boku Albánii. Bolševické rovnostářství tu zapustilo takové kořeny, že mnoho lidí považuje za cosi nepřípustného existenci školy pro intelektově mimořádně nadané děti. Průměrnost nezná nic lepšího než sebe.

Pod patronací Mensy ČR u nás na jaře roku 1993 vzniklo speciální gymnázium pro intelektově talentované děti - Osmileté gymnázium Buďánka, o.p.s., které sídlí na Praze 5 (Holečkova 31a). V současné době na něm studuje 111 studentů v osmi bezkonkurenčně malých a rodinně působících třídách. Škola se maximálně snaží pracovat na osobnosti studentů a nepovažovat svůj úkol skončený předáním absurdního množství (většinou stejně zastaralých) informací: Vždyť její současní studenti budou vrcholu své pracovní kariéry dosahovat někdy ve čtyřicátých letech jednadvacátého století. Přesto se potýká se značnými finančními problémy.

Hodně by mohli pomoci i úspěšní a osvícení podnikatelé. Nemluvím jen o vizi, kdy nositel Nobelovy ceny bude jednou vzpomínat, že vystudoval díky panu XY, případně o tom, že pan podnikatel XY se může nesmazatelně zapsat do dějin pokroku podporou školy. Opravdoví podnikatelští velikáni za první republiky si něco takového kladli za prestižní cíl, a proto podporovali vědu, školství i umění. Ono si totiž mnoho těch nadaných studentů vybralo po ukončení studií právě zaměstnavatele, který jeho školu podpořil a kterému tím vložené náklady mnohonásobně mohl splatit. Baťa si schopné studenty přímo hýčkal. Naši podnikatelé k tomu zatím, zdá se, nedorostli, a tak jejich sponzorské dary míří do fotbalových klubů a manekýnských šaten.

Navázat kontakt s výjimečně nadanými studenty totiž pro takového podnikatele může znamenat zajištění si spolupráce se špičkovými odborníky, budoucími špičkovými manažery či programátory - nadaní studenti za několik let dostudují a bude otázkou, půjdou-li pracovat do NASA, Microsoftu a jinam (případně vychováme-li z nich nevhodným zacházením ve škole geniální zločince), nebo uplatní-li své schopnosti doma. Kdyby jediná z firem svou televizní inzertní šou na měsíc, dva vysadila, byly by peníze na budovu pro Mensa gymnázium. Tam, kde by se k tomuto kroku odhodlali, by prokázali, že svou konkurenci stylem myšlení a úrovní předběhli o několik tříd.

Podporovat schopné totiž znamená budovat vlastní budoucnost. A náš vztah k nadaným dětem vypovídá o tom, do jaké budoucnosti jsme schopni dohlédnout - je-li to alespoň o kousek dál než k zítřejšímu obědu a do příštích voleb - a potom potopa.

(T. Houška je ředitelem Gymnázia Buďánka, tel.: 02/54 76 72, autorem vlastním nákladem vydané malé, ale velmi praktické knížečky „Škola pro třetí tisíceletí" a také autorem většiny fotografií v tomto čísle.)

Vanda Elšíková

Malá škola

„Na to, abychom ho přenechali politikům, je vzdělání příliš vážná věc." (Satiš Kumar)

Smail school (Malá škola) se nachází v Hartlandu, jedné z farností severního Devonu na severním pobřeží jihozápadní Anglie. Jádrem farnosti je vesnice, kterou obklopují roztroušené vesničky a farmy. Vesnice má asi 1500 obyvatel a díky relativní izolaci si zachovala celou řadu možností, které jiné vesnice obdobné velikosti ztratily (síť obchodů a služeb, možnosti sportovního a kulturního vyžití). Ještě donedávna byla docela uzavřenou komunitou nedůvěřivou k nově příchozím. Do roku 1961 měl Hartland školu pro děti všech věkových kategorií, poté ale byly vyšší třídy uzavřeny a ze školy se stala pouze tzv. primary school. Vůči této změně vznikla významná místní opozice živnostníků a rodičů. Místní obyvatelé cítili, že pokud děti odejdou za vzděláním, změní se nejen ony, ale celá vesnice.

V roce 1982 Satiš Kumar, bývalý mnich a poutník, dnes vydavatel známého ekologického časopisu Resurgence a zakladatel Schumacher college, který se v Hartlandu usadil, sehnal peníze, v aukci zakoupil budovu místního metodistického sboru a během půl roku založil „Small school", soukromou školu, zaměřenou na obec a místní komunitu. V prvním ročníku školu s jedním učitelem navštěvovalo devět žáků.

Raději rodina než továrna

Myšlenkově se zakladatelé „Small school" hlásí k poměrně ostrým kritikům moderního školství: hojně citují Gándhího následovníka Vinobu Bhaveho, Johna Deweye a především E. F. Schumachera a jeho ideu „co je malé je krásné" (small is beautiful). V duchu těchto tradic odmítají zejména odtrženost vzdělávání od reálného života. Děti se podle nich „biflují" abstraktní poznatky, aniž by je byly schopny vnímat v širších souvislostech, aniž by si měly možnost uvědomit, jak se to, co se naučily, projevuje ve světě, jenž je obklopuje. Západní školství je analytické: láme svět na fragmenty a dělí je do různých oborů a předmětů studia. Naproti tomu třeba Indové pohlížejí na svět jako na soudržný celek a takto jej také studují.

Obrovské, továrnám podobné školy neposkytují dětem přátelské prostředí, v němž by se naučily žít jako plnohodnotní a odpovědní členové lidského společenství. Spíše než továrně by se podle nich měly školy podobat domovu, neboť rodinné prostředí je pro výchovu dítěte to nejdůležitější. Stabilní rodina a stabilní obec, s nimiž dítě cítí sounáležitost, hrají ve výchově dítěte podstatně důležitější úlohu než sebelepší vzdělávací systémy a instituce. Současné školství pak není schopno dát dítěti právě toto vědomí sounáležitosti s širší sociální komunitou. Satiš Kumar věří, že školství by mělo být pevně zakořeněno v lokální komunitě, s plnou spoluprací rodičů, a školy si představuje jako malá rodinná místa, v nichž růst osobnosti dítěte a rozvoj sociálních vztahů jdou ruku v ruce.

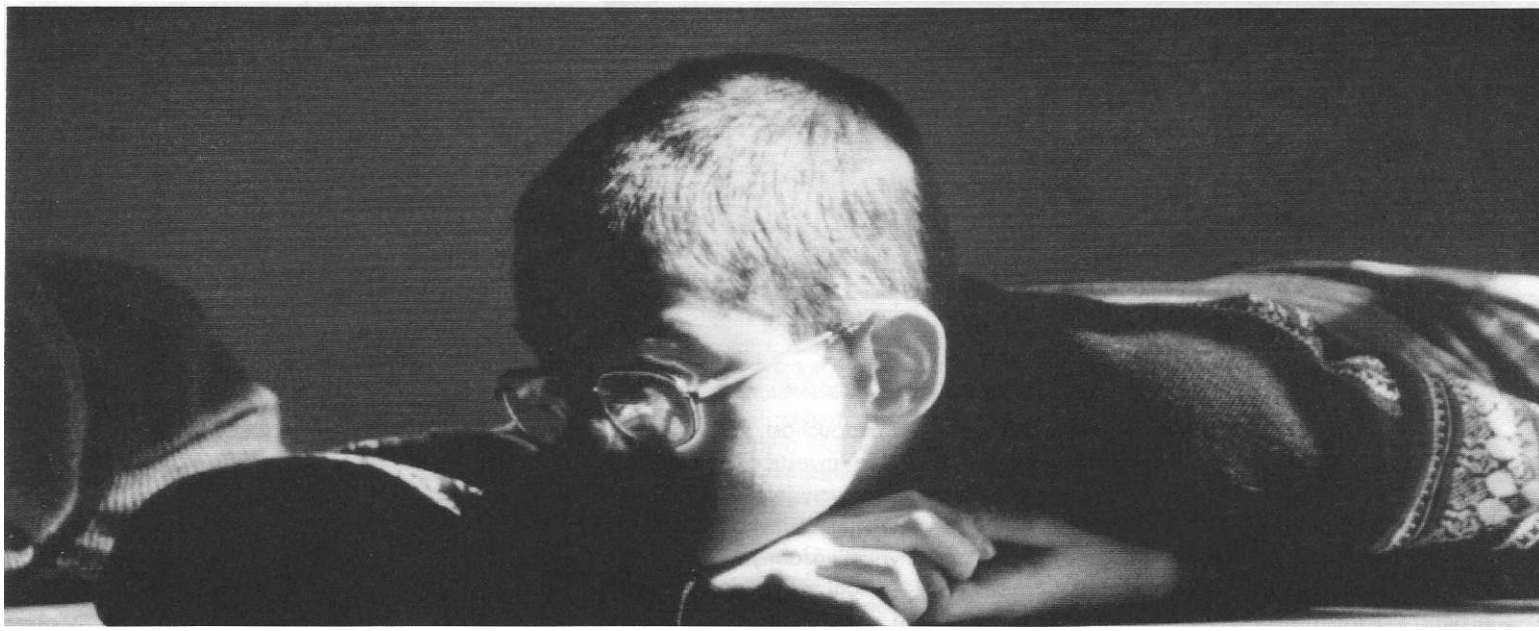

Small school poskytuje plnohodnotné střední vzdělání a vyučuje s ohledem na individuální dispozice a zájmy dítěte. 50% výuky tvoří povinné zkouškové předměty (matematika, angličtina, přírodní a humanitní vědy), 50% tvořivé a volitelné předměty (divadlo, hudba, řemesla, literární tvorba). Všechny děti se učí francouzsky,

jako další cizí jazyk volí němčinu nebo italštinu.

Učitelé zvou do školy zajímavé osobnosti, které vedou např. víkendy tvůrčího psaní, taneční, divadelní či hudební dílny. Prostřednictvím hostů ze zahraničí se děti učí porozumět jiné kultuře, jinému způsobu života v pohledu na svět. Dvě odpoledne týdně věnují praktickým dovednostem. Mohou si vybrat z několika různých řemesel to, kterému se pak budou věnovat déle: truhlářství, kovářství, šití a pletení, předení a tkaní, výrobě hudebních nástrojů, stavbě domů, výrobě sýra, svíček nebo korálků. S vlastnoručně vyrobenými svíčkami vedou děti malý obchod, aby se tak naučily i základům účetnictví.

Cílem výuky ve Small school není zahltit děti informacemi, ale dát jim vše, aby z nich vyrostly po všech stránkách (tvořivé, pracovní, intelektuální, etické i emocionální) vyrovnané osobnosti.

Učitelé vytvářejí ve škole rodinnou atmosféru tak, aby je s žáky spojovalo přátelství a vzájemná úcta. Zároveň vedou děti k přijatelné míře odpovědnosti za to, jak škola funguje a vypadá. Budovu a třídy děti samy uklízejí. Den začíná ranním setkáním všech a společným přemítáním o nějaké události. Pak se děti rozdělují a věnují svým úkolům a radostem. Všechny děti jsou umístěny ve velké hlavní místnosti, podél jejíchž zdí jsou rozmístěny stolky, židličky, regály, knihovničky, pomůcky atd. Nejvýznamnějším mezníkem v chodu dne je oběd, který vždy připravují dvě děti společně s jedním dospělým. Děti vaří i několik obědů navíc, které pak roznáší po vesnici těm, kteří si již nedokáží uvařit sami. Škola pořádá časté výlety, děti jsou denně na čerstvém vzduchu.

Všechny učitele, rodiče i děti sdružuje Small school society, Společnost Malé školy, která se schází třikrát za pololetí a řeší problémy, s nimiž se škola potýká.

Učitelé jsou velmi soustředění a přátelští. Jest jakousi nepsanou povinností po každých třech letech strávených na Small school odejet na půl roku či na rok do Indie nebo někam jinam a pracovat tak na sobě, aby pak bylo co předávat.

Škola a místní komunita

Ze všeho nejvíc si ovšem Small school zakládá na spolupráci s obcí, v níž působí. Snaží se dostát čtyřem zásadám, které by škola měla plnit: utvářet vědomí komunity uvnitř školy samotné, zapojit obyvatele obce do práce školy, stát se centrem komunity a podělit se o vědomosti a zkušenosti s jinými místními společenskými skupinami, a vypracovat osnovy odpovídající místních podmínkám.

Pro mnohé místní obyvatele být Hartlanďanem znamená žít tu po tři generace. Za vznikem Small school stáli především nově příchozí, kteří se do Hartlandu přistěhovali v posledních 15 letech. Nebyli tedy starousedlíky, pro které bylo založení školy narušením stávajících pořádků. Vznik školy tedy provázely odmítavé reakce ze strany místních obyvatel, snad právě proto, že tuto iniciativu začali nově příchozí. Všechno je však složitější. Ne všichni nově příchozí posílají své děti do Small school, mnozí místní si vybírají, co je pro které dítě lepší: jedno navštěvuje Small school, druhé státní školu. Dnes většina místních školu respektuje. Odmítavý postoj zaujímají především ti, kteří nikdy nepřijali pozvání do školy, a těch je dnes již velmi málo.

Učitelé respektují rodíce svých zaku a pravidelně navštěvují jejich domovy. Rodiče jsou vítáni i ve škole, at uz přijdou na návštěvu, nebo pomáhají s výukou.

Místní začali Small school postupně oceňovat. Škola spolupracuje s místní divadelní společností, pěveckým sborem, spolupořádá Květinový festival metodistické církve, organizuje hodiny hudby, tance, historie, vystavuje práce dětí na Trhu umění a řemesel, pro obyvatele obce otevřela i místní knihovnu. Učitelé aktivně pracují v místních spolcích a organizacích, včetně církví, což je velmi důležité, neboť vesničané posuzují kvalitu školy ne podle jejích předmětů, vybavení či specializace, ale podle vlastností a dovedností některých žáků a učitelů. Tři velmi vážení místní občané, starousedlíci, přijali místo ve správní radě školy.

Obyvatelé vesnice patří ke škole, tak jako její učitelé. Lidé, kteří ve vesnici nebo v jejím blízkém okolí žijí a pracují, přicházejí jednou za čas do školy učit - hrnčířství, truhlářství, farmaření, zahradnictví či jakékoliv jiné řemeslo a dovednost, kterou ovládají, a o které si myslí, že by je děti chtěly nebo se měly naučit.

Přesto do Small school přešla jen polovina dětí, které opouštěly první stupeň. Proč? Protože ji založili přistěhovalci? Většina obyvatel ale školu respektuje, oceňuje a dokonce v ní i učí. Protože je to škola soukromá? Žádný žák nebyl nikdy vyloučen kvůli placení. Rodiče v případě nouze nahradili peníze dřívím na otop nebo prací. Navíc škola poskytuje plnohodnotné střední vzdělání, život v ní je pestřejší a vlídnější oproti státní škole. Zkušenosti ale říkají, že místní majetní občané dávají přednost nákladnějším státním školám vně farnosti (je to zřejmě otázka sociální prestiže), ostatní spíše vybírají, jaká škola by byla pro to které dítě nejpříhodnější.

Lidem, zakládajícím školu, bezpochyby nešlo „jen" o kvalitní vzdělávání dětí. Věřili a doufali, že se jim v souladu s jejich životní filosofií podaří něco důležitého v životě vesnice změnit.

Colin Hodgetts, ředitel Small school, k tomuto úsilí o změnu společnosti poznamenává: „Mnozí z těch, kteří se zajímají o alternativní vzdělání, věří, že školy mohou změnit společnost. Musím zdůraznit své zjištění: nemohou."

Škola je v procesu vzdělání, podle C. Hodgettse, pouze partnerem rodině, a může stavět pouze na základně, kterou vytváří silná rodina s duchovním základem. Lidé dnes ale bohužel ztrácí schopnost vyvážit své individuální touhy a přání se zájmem skupiny, ať už je to rodina nebo komunita. Děti dnes často vychovává jen jeden z rodičů. Individualismus, který vede k rozpadu rodin, je v dětech hluboce zakořeněn. Učitelé občas působí spíše jako jejich terapeuté, než aby vychovávali ty, kteří mají změnit svět.

Zkušenosti dnes již patnáctileté Small school jsou pro podobné projekty tzv. alternativních škol nesmírně cenné a poučné. Mám za to, že poněkud skeptická slova jejího ředitele nejsou výzvou k rezignaci. Vedou spíše k pokoře: dětská duše není nesvéprávný, beztvarý materiál, který bychom mohli vtěsnat do předem připravených schémat jako prostředek k naplnění vlastních cílů. Teprve příští generace zcela jistě ocení její přínos. A svou roli tu hraje i „ponorková nemoc". V očích návštěvníků z Anglie i ze zahraničí je Small school nádherným a následováníhodným příkladem. Většina z nich při návštěvě místním dětem jejich školu upřímně závidí.

Stále naléhavěji zjišťujeme, jak naší západní společnosti chybí iniciační rituály. Následný materiál, převzatý z časopisu In Context, 1984, by mohl inspirovat mnohé latinky.

Paul Kraska je počítačový programátor a žije v Minneapolisu, ve státě Minnesota, USA.

Mattova iniciace

Paul Kraska

Když bylo mému synovi Mattovi 14 let, začal se měnit. Jeho o tři a čtyři roky starší sestry vyrostly v mladé dámy, ale jaksi mi uniklo, kdy a jak se to stalo. Teď byla řada na Mattovi, aby dospěl, a já nechtěl, abych ten v jeho životě tak důležitý okamžik propásl. Chtěl jsem to s ním oslavit a prožít.

Zároveň jsem ho ale nechtěl do ničeho nutit. Od doby rozvodu před sedmi lety jsem podnikl mnoho cest na mnohá podivná místa. Meditace, vegetariánství, víkendové kurzy, to by bylo dost na většinu hochů, aby se tatínkovi odcizili. Matt to bral jako přirozenou součást života — kromě mé vášně pro dlouhé rituální pochody v době slunovratů a rovnodenností. S přáteli jsme o tom často dlouze diskutovali a určitě to bylo něco docela jiného, než o čem obvykle diskutují jiní tatínkové dospívajících synů. Matt se stále častěji ptal na Boha a smysl života, ale jestli se mu bude líbit iniciační rituál a oslava, to jsem netušil.

Když se mě pak překvapeně zeptal „Táti, co to je?", nedovedl jsem mu odpovědět. Po chvíli jsem řekl, že to je něco jako bar mieva (Když židovský chlapec dosáhne 13 let věku, přebírá plnou náboženskou odpovědnost a je poprvé vyvolán ke čtení tór)'. Pro celou rodinu to znamená velký svátek. Pozn. př.), ale trochu jiné. Oči se mu rozzářily: „Bezva!" To zase překvapilo mne. Bude to skutečná iniciace? Prostudoval jsem si iniciační obřady amerických Indiánů, ale ne natolik, abych je mohl srozumitelně vysvětlit Mattovi.

Našel jsem ale inspiraci, jak začít. Požádal jsem pět přátel a ustavili jsme Radu mužů pro Mattovu iniciaci. Jon, Mark a Avram znali Matta od jeho 7 let. Tim, Michael a Avram již se mnou podobný podnik pro dospělé zažili.

Když jsme se sešli poprvé, sedli jsme si do kruhu kolem svíčky na koberci. Nechali jsme kolovat mluvicí hůlku a každý muž tak mohl od srdce odpovědět na několik otázek. Udělali jsme to třikrát za sebou. První otázka zněla: „Kdo jsi a jak žiješ?" Dosud jsem je všechny spojoval jen já. Pak jsme se zeptali: „Co je to iniciace?" Zaznělo šest různých odpovědí ve stejném duchu. Třetí otázka zněla: „Proč jsi členem tohoto sboru a jakou zkušenost očekáváš?" Všichni jsme, i když každý jinou formou, očekávali důležitou osobní transformaci.

Dali jsme si pak čaj a koláče a hovořili o případné formě takového rituálu. Skončili jsme tichou meditací v kruhu. Dohodli jsme se, že se budeme scházet pravidelně každý měsíc, příště už i s Mattem, až do května, a v červnu uspořádáme iniciaci.

Na další schůzce s Mattem v únoru jsme se ho zeptali: „Co to obnáší být klukem?" a „Co to obnáší být mužem?" Hovořili jsme o klukovských, ale pak i mužských znalostech, dovednostech, dobrodružstvích. O životě, braní a dávání, sexu, vztazích, místech a lidech. Na konci dostal každý účastník kopii rozhovoru s básníkem Robertem Bly o „železném muži" podle pohádky bratří Grimmů. Na březnovém shromáždění jsme pak hovořili každý o svých vlastních zkušenostech s „divokostí" v muži (animus), o které Bly mluvil. Shodli jsme se na tom, že na příštím shromáždění přečteme celou pohádku.

Pohádka je, stručně řečeno, o mladém hochovi, který přes zákaz otce osvobodí z klece Železného Hanse a musí pak nést následky svého činu. Je odnesen na ramenou divokého muže do temného lesa. Tam se o něho divoký muž chvíli stará, ale pak musí hoch odejít a sám najít cestu zpět. Divoký muž slíbí, že se o hocha postará, stačí jen zajít na kraj lesa a zavolat ho. Hoch pak žije v jiném království a živí se jako pomocník v kuchyni a pak jako zahradník. Stále nosí na hlavě čepici, aby zakryl své zlaté vlasy. V souvislosti s vlasy pak hoch, který mezitím dospěl, zavolá divokého muže. Stane se z něho hrdina, ožení se s princeznou, vysvobodí divokého muže ze zakletí a znovu se setká s rodiči.

Je to příběh plný paradoxů a symboliky: klíč ke kleci (je pod matčiným polštářem), zlaté vlasy, záhadný divoký muž, jeho energie a přátelství atd. Každý jsme si příběh prožívali a pamatovali trochu jinak. Matt mluvil o tom, jak se on vyrovnává se strachem a jak by chtěl být odvážný a tvůrčí.

Protože v květnu jsem musel odjet, setkali jsme se opět ještě v dubnu. Diskutovali jsme na téma „jaké jsou mužské archetypy"? Na konci jsem si opět vypůjčil termíny od Roberta Bly a hovořil jsem o protikladných archetypech státníka a blázna, a šamana a lovce-řemesiníka. I'ak jsem si pochutnali na večeři.

Zatímco jsem byl mimo město, rada se sešla jednou s Mattem a jednou bez něho. Hodně se diskutovalo o různých zkouškách, kterými bude muset Matt (k mému překvapení) projít. Budeme v červnu celý víkend tábořit na břehu řeky, a v neděli odpoledne bude veřejná oslava, abychom tak oznámili Mattův úspěch. Napsal jsem text pozvánky na tuto slavnost, ale Mattovi se nelíbila, prý je moc formální, a tak jsme ji spolu přepsali.

Mohl bych popsat, co musel Matt udělat, ale to je jeho věc, třeba vám to někdy poví. Mohu jen říci, že rada připravila čtyři zkoušky jako určité metafory pro čtyři archetypy muže. Matt je jednu po druhé s velkým zaujetím složil, a projevil přitom dostatek nevinnosti, dovedností, a také to, že mu nechybí vize. V neděli ráno jsme všichni i s Mattem vykouřili slavnostní dýmku. Na odpoledním shromáždění byl Matt přivítán do společnosti mužů. Přítomna byla i celá rodina, přátelé a spolužáci. Přítelkyně Ellaine, která umí dobře vyprávět, nám převyprávěla příběh o divokém muži. Matt pak každému členovi rady předal malý dárek, který každého nějak reprezentoval. Já jsem dostal symbol tai-či. Ani jsem netušil, že o tom něco ví, ale zdálo se, že i pro něho to má nějaký význam. Zakončili jsme přípitkem na zdraví Matta.

Teď už uběhlo půl roku. Matt v mnoha ohledech velmi vyspěl a často ho téměř nepoznávám, jak se změnil. Přesto je to a stále bude kluk.

Posvátné cesty

Rituály a iniciační obřady byly užívány pro přechod z jedné do další fáze života člověka ve všech kulturách. Prvky přírody a vrozené moudrosti pomáhaly zúčastněným na cestě od dětství k dorosteneckému věku a poté k věku dospělosti. Institut pro kulturní záležitosti (ICA) již 28 let zprostředkovává ve 31 zemích světa iniciační programy na třech úrovních — Cesta k dospívání, Cesta kultur a Cesta k vizi.

Cesta k dospívání je určena pro děti ve věku 13 a 14 let a byla inspirována pracemi Josepha Campbella o hrdinovi, který na své cestě musí překonat strach ze smrti a použít svou moudrost, aby bezpečně došel do nového života. Děti musí přelézt po provazovém žebříku vysokou skálu, zúčastní se indiánské sauny, každé musí strávit 24 hodin bez potravy a spánku, hlídat ohniště, a psát si své dojmy do deníku. Vše končí slavností za účasti rodičů.

Cesta kultur je určena pro děti ve věku od 15 do 17 let. Mladí lidé studují různé kultury např. tak, že na kolech cestují po velkém území, navštěvují komunity, památníky, organizují vlastní akce, aby se naučily komunikovat s různými lidmi v různých podmínkách.

Cesta k vizi je určena pro vysokoškoláky. Každý ji musí podniknout samostatně. Například je nutno projít třídenním pobytem o samotě někde v divočině, včetně potní lázně. Často se jedná o symbolickou cestu Vikinga na člunu, každý účastník musí umět uvařit, vyprávět nějaký příběh, nebo umět hrát na hudební nástroj.

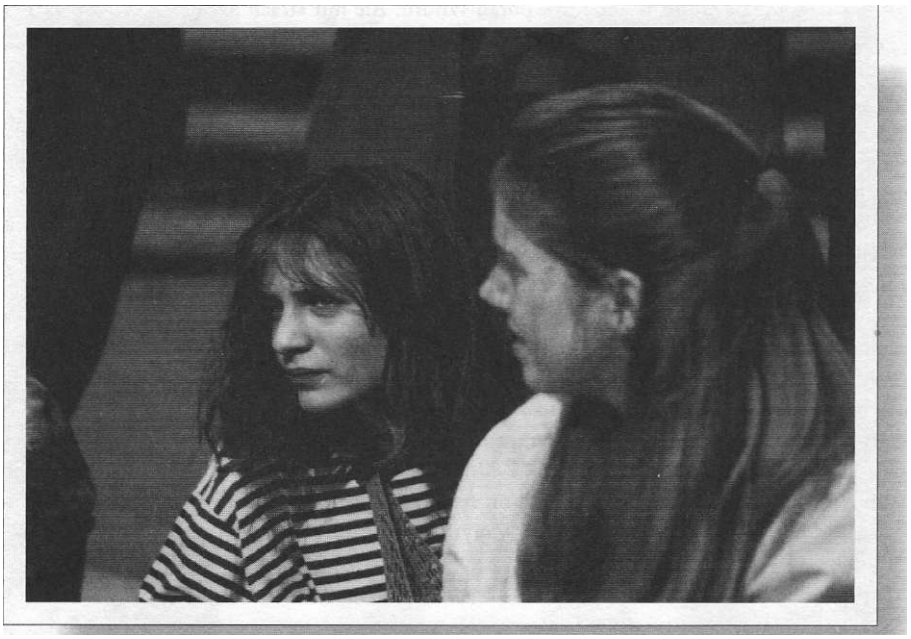

Značkovači cest

Ellie Roper-Atterová

Loni v létě, když mi bylo 18 let, jsem byla poradkyní pro rituál Cesta k dospívání. Asi v polovině jsem řekla jiné poradkyni: „Mám ale dojem, že to má být iniciační obřad pro ně, ne pro nás." Vždy jsem se považovala za zodpovědnou osobu, ale teprve poslední čtyři dny poradenství mne donutilo uvědomit si, že doposud jsem byla zodpovědná jen a jen za sebe. Poprvé v životě jsem byla zodpovědná za bezpečnost a pohodu šesti jiných lidí a to pro mne byla velmi důležitá zkušenost.

Především jsem se musela naučit žít s dalšími šesti lidmi ve velmi intimních a často stresujících situacích. Byli jsme fyzicky často velmi vyčerpáni, hodně jsme mluvili o dynamice skupiny a učili jsme se, jak pracovat jako tým v těžkých podmínkách. Hned z počátku jsme totiž zjistili, že máme-li to všechno nějak přežít, musíme si navzájem pomáhat. Byli jsme tak silní, jak silní byli naši nejslabší členové.

Jako jedna z poradkyň jsem musela zvládnout umění udržovat dobrou náladu a nenechat se zklamat tím, jak někteří pracovali. Neumím se moc dělit o prostor s jinými lidmi. Měla jsem co dělat, abych zůstala klidná. Často jsem prostě musela odejít do lesa nebo si sednout na břeh řeky, abych byla chvíli sama, nebo jsem musela prostě vstát dříve než ostatní. Když to pak bylo hodně hektické, nebo když jsme procházeli nějakou krizí, už jsem nebyla tak zklamaná.

V tomto rituálu jde o to naučit se být „hrdinou". Když je ale člověk na dně, fyzicky nebo psychicky, říká si, ne, já rozhodně nejsem hrdina. Pak ale zjistí, že jaksi roste s obtížností situací. Neustále jsme si museli uvědomovat, že je jen na nás, jestli zůstaneme nebo odejdeme. Například jsme si říkala „jmenuji se Ellie a jsem tu, protože tu chci být." To mi pomáhalo překonávat fyzické vyčerpání. Pomáhá to, když jste 10 kilometrů od tábora v lese a jediná cesta zpátky je jít pěšky, kopec nekopec.

Důležité je taky uprostřed divoké přírody zjistit, jak je člověk zranitelný. Když se třepete zimou, jste provlhlí, hladoví a pláčete beznadějí, a pak se z toho dostanete, cítíte, že jste něco dokázali. Pak se můžete ohlédnout a víte, že vás tento rituál naučil postarat se o sebe, a dodal sebevědomí a jistotu.

Dnes vím, že v budoucnu budu potřebovat čas jen pro sebe, abych si mohla rozmyslet, co a jak dělat, a jak změnit to, co chci změnit. Když se při takovém rituálu octnete tváří v tvář strachu, bolesti, nutnosti postarat se o sebe, vrátíte se pak do běžného života s novými vědomostmi o životě. A nemyslím si, že je to dobré jen pro šestáky a sedmáky. Je to i pro ty čtrnáctileté ale i osmnáctileté! A vlastně pro každého.

Cesta jednotlivce

Nina Davisová

Důvody, proč jsem se zúčastnila Cesty k vizi, mi ani dnes nejsou jasné. Nějak jsem cítila, že bych to měla absolvovat. Šla jsem do toho s otevřenou myslí a nebylo to proto, že bych se něčeho chtěla zbavit. Byla to spíše symbolická smrt jednoho a zrození něčeho jiného.

Pokud jde o mne, byla jsem v poušti. Byl tam ale i břeh řeky a strom a tam jsem také zůstala.

V noci jsem se bála a byla kvůli hrozné bouřce pořád vzhůru. Ale mít strach je přece O.K. Zpívala jsem si písničky, co jsme se naučili na výletě. Celou noc jsem vyhlížela sluníčko. Nějak jsem přesně věděla, kdy vyjde. Byl to pro mne skutečný začátek něčeho skutečně nového. Věděla jsem, že teď zase půjdu za ostatníma, a že teď už budu dospělá.

Cítila jsem jakousi novou nezávislost a jistotu, že dokážu být celé tři dny sama jen se svými myšlenkami. Myslela jsem na lidi ve světě. I na lidi, kteří jsou mi blízcí a jak jsem ráda, že je mám. Naučila jsem se také být vděčná Zemi, za všechny, které mám ráda, a vůbec za všechny lidi. Není to nic nového, ale bylo to nové pro mne. Když vyšlo slunce, bylo to jako by vyšla ta silnější část mne samotné. Vím, že tahle část už napořád zůstane se mnou.

Když každý z nás takto strávil pár nocí o samotě, šli jsme pak společně několik dalších dní. Všichni jsme zjistili, kým chceme být, a další fyzické útrapy nám umožnili ledacos z toho hned použít.

Taky jsme se museli sblížit sociálně. Měli jsme množství malých rozmíšek, ale nešlo od toho utéct. Museli jsme si s tím nějak poradit. Jinak to nešlo. Cítila jsem, jak jsme postupně všichni zodpovědnější a taky otevřenější, a to bylo velmi zvláštní a nešlo to snadno. Výborné bylo, že na konci jsme se necítili vyčerpaní, naopak, cítili jsme, že teď dokážeme cokoliv. Říkala jsem si, že když jsem dokázala tohle, tak dokážu i cokoliv dalšího.

Teď, když prožívám nepříjemné situace s lidma, protože jsou tak zahledění do sebe, říkám si, že by měli taky prožít tenhle rituál a udělat něco velmi obtížného. Ze by měli občas strávit těžké situace s ostatními lidmi a opravdu se nad sebou a pozicí ve světě zamyslet. Nemyslím, že by tento rituál byl jediný způsob, jak získat nadhled, ale myslím, že by každý měl občas zlomit něco, o čem si myslí, že bez toho nemůže být, a naučit se žít na novém místě s novými lidmi.

Odvaha růst

Sean Tufdeal

Tábor a lidi v něm mé změnily. Jsem zodpovědnější, protože jsem tam byl nejstarší. Bylo mi už 15, zatímco těm okolo mne jen 14 let. Kdybych třeštil nebo něco zblbnul, asi by to udělali takv, protože si mysleli, že když jsem starší, musím být schopen to vše zvládnout. Věděl jsem, že mám poslední příležitost účastnit se rituálu. Soutěžili jsme jako Vikingové, učili jsme se jejich mýty a příběhy, dokonce jsme se trochu učili norsky.

Během rituálu nám naši průvodci vyprávěli o přátelství. Jak bohové stvořili Norsko a strom světa Yggdrasil, který spojoval devět světů se starou norskou spiritualitou. Pak jseme vyšplhali na skálu a tam každý našel svůj runový kámen. Můj kámen byl kámen Odvahy. Povídali jsem si pak o tom, co to je odvaha. Ze potřebuju odvahu, abych dokázal pomáhat lidem. Vždycky když někam jedu, beru si ten kámen s sebou.

Když jsme se učili vytyčovat si cíle, viděl jsem, jak se mi život otevírá před očima. Mým cílem bylo pracovat a neutéct z tábora. Vytyčoval jsem si těžší cíle, než obvykle. Než jsem se naučil přátelství, jen jsem se tak poflakoval. Ted když třeba do školy přijdou noví, zkouším s nimi promluvit, představit je ostatním a skamarádíme se. Pomáhám taky invalidům. Celý život jsem se jich bál. Rodiče mi víc věří. Loni se pořád starali, abych se nepoflakoval a nenechávali mne samotného. Teď vědí, ža vím, o čem mluvím a pomáhám jim, když mou pomoc potřebují. Můj život je jednoduchý: pracuji, dělám úkoly a pomáhám lidem. Lidé si myslí, že když jste školák, jen se tak poflakujete. Dokázal jsem jim, že já takový nejsem a že je na mne spolehnutí.

Doufám, že všichni budou kamarádi. Nikdy na to nezapomenu. Teď vím, že člověk dokáže, co si stanoví. Chtěl bych, aby to poznali i moje děti až vyrostu.

Převzato z časopisu IN CONTEXT 43

Duchovní masáž Kum Nye

rozhovor s Matthiasem Steurichem

Mattthias Steurich studoval v Kalifornii klinickou psychologii, ale zároveň stále více i tibetskou léčebnou relaxaci Kum Nye jako žák autora i u nás vyšlé učebnice Tarthanga Tulkua.

Učíš. Co je podle tebe učení?

Učení je podle mne pokus předat nějak vlastní zkušenosti jiným. Nezajímá mne tedy vyučovat nějaké abstraktní myšlenky, pokouším se předat zážitky a zkušenosti. Samozřejmě se to velmi liší od toho, co se obvykle učí na školách, německých i amerických. Tam se učí velmi abstraktní věci a to není dobré. Ale něco se začíná měnit a ta změna vypadá, že je globální. Celý svět je dnes hluboce ovlivněn západní kulturou a ta je velmi teoretická, intelektuální.

Lidé získávají zkušenost dvěma způsoby: když řekneš ta plotna je horká, nesahejte na to, tak jedna skupina lidí, většinou ti z Východu, tomu uvěří, a ušetří si spoustu utrpení. My západ'ané si sáhneme a spálíme se. A ne jednou.

My na západě si asi potřebujeme sáhnout, jinak to neumíme. Ale ta plotna by podle mého nemusela být tak rozpálená. I podle mé zkušenosti lidé na Východě daleko více věří svým učitelům. Když učitel řekne tohle udělej nebo tohle nedělej, oni to udělají nebo neudělají, protože mu důvěřují. Většinou ale nechápou, proč to nebo ono mají nebo nemají dělat. Zatímco lidé na Západě si to chtějí zkusit sami, na vlastní kůži.

Já jsem ale také Západ'an a tak se mi líbí získávat vlastní zkušenosti.

Ty ale učíš něco velmi dálněvýchodního a tak můžeš oba přístupy porovnat.

Východní způsob spočívá na důvěře, ale lidé na Západě nejsou ochotni komukoliv věřit. Zažili už tolikrát zklamání, tolik špatných zkušeností, že jsou velice podezíraví. A tak předávat východní nauku tamním způsobem by asi moc nefungovalo. Je třeba to přizpůsobit. Já samozřejmě na začátek semináře trochu popovídám o tom, co to je a jak to asi vzniklo, a vidím, jak lidé kývají hlavami, že to chápou, a pak začneme cvičit, a já vidím, že nepochopili vůbec nic. Ale pak se postupně, cvičí-li dobře, otevírají, a získají vlastní zážitek toho, o čem slyšeli teoreticky.

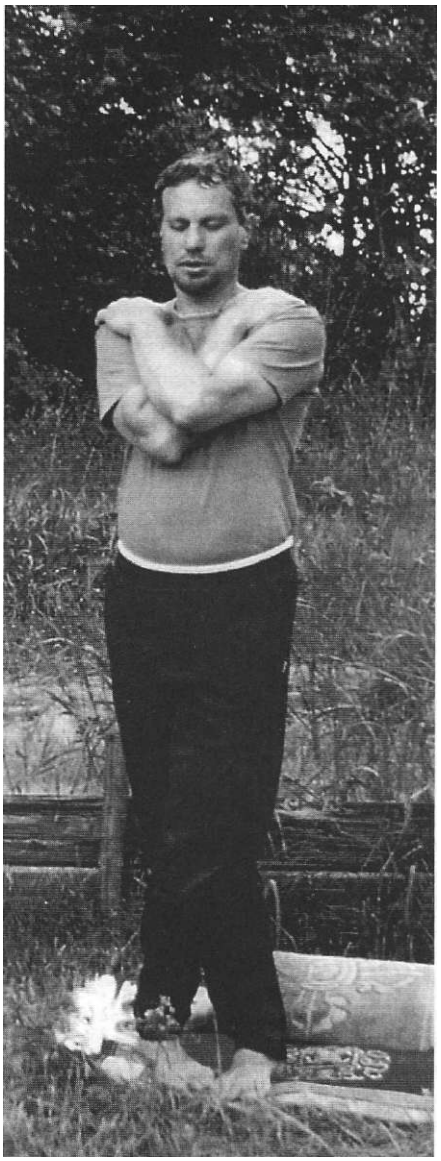

Získají-li pak postupně větší důvěru ve vlastní zkušenost, pak začnou více důvěřovat i jinak. Nejde někomu nařídit, aby jen tak věřil. A nemůžeš naučit něco někoho, kdo se nic naučit nechce. Občas se na mých seminářích vyskytne někdo, kdo se prostě neotevře a neotevře. Nedá se dělat nic jiného, než počkat, jestli ho neotevře otevření těch druhých. Zvláště na delších seminářích je pro takového člověka stále obtížnější zůstávat uzavřený.

Jak povzbuzuješ ty línější? Používáš příběhy nebo vtipy, abys je povzbudil?

Lidé na Západě si často stěžují, že jejich pokrok je velmi pomalý. Mysl se ne a ne uklidnit, cvičení jde velmi ztuha. Slyšel jsem, jak jednou jeden indický jógín seděl a meditoval celé roky pod velkým stromem, když se mu jednou náhle zjevil Siva. Jógín byl velmi potěšen a tak se nezapomněl zeptat, jak dlouho ještě bude muset tak horlivě cvičit, jak cvičil doposud, než dosáhne vysvobození. Siva odpověděl, že ještě tolik životů, kolik je listí na stromě, pod kterým sedí. A jógín se velmi zaradoval, že už jen tak málo.

Západ'an by asi reagoval docela jinak. Vždycky je tu ale možnost volby, jak na to či ono bude nazírat.

Není na těchto například tibetských disciplínách velkou překážkou pro jejich pochopení právě ten exotismus?

To je. Já naštěstí neučím nic moc teoretického, je to jen cvičení. V Tibetu by k tomu patřila spousta zpěvu, recitací súter, vůně kadidla a svíček, tanky na stěnách. Na mých seminářích taky někdy zpíváme, ale jinak jde jen o pohyby. O cvičení. A ta jsou velmi jednoduchá.

Tyhle nauky k nám obvykle přivezli dálněvýchodní, tibetští, japonští, indičtí učitelé. Učili na Západě a vychovali první generaci žáků, kteří dnes vyučují přece jen trochu jinak. Co přijde v další generaci?

Vypadá to, že žijeme právě uprostřed dlouhodobého procesu postupného přizpůsobování východních filosofií západnímu stylu života. Samozřejmě nemůžeme předat jejich učení do posledního detailu, protože například nemůžeme předat jejich kulturní zázemí a zvyky, počasí atd. Znám lidi, kteří, přestože jsou Západ'ané, dokáží trávit celé roky přímo v tamních klášterech a ašramech, a doufám, že se postupně objeví celá nová generace západních stu-

dentů, kteří začnou předávat ne nauku, ale své přímé zkušenosti s východními filosofiemi. Zůstanou Zapadaný. Ono se to samozřejmě už děje, znám také hodně západních studentů například tibetských lámů, kteří se snaží transformovat, co se naučili, aby to mohli co nejlépe předat svým bližním. Znám ale také tibetské lamy, kteří velmi usilovně studují západní kulturu a dokonce západní filosofii a psychologii, aby nás lépe pochopili, protože zjistili, že tím jejich tradičním způsobem to moc nefunguje.

Někdy se ale přece jen tady u nás vyskytne dálněvýchodní učitel, který učí tím, že vůbec neučí. Studenti se učí jen tím, že se snaží napodobit jeho styl života a být mu nablízku.

Možná se najde pár studentů, kterým to bude vyhovovat, a kteří se naučí ho napodobovat, ale nic moc víc. V tento způsob výuky moc důvěry nemám.

A co překlady? První překlady duchovních nauk byly pořízeny jazykovědci, a ne meditátory, takže je v nich spousta nedorozumění a chyb.

To je velký problém. Většina dálněvýchodních nauk byla přeložena do západních jazyků špatně. Ale i to se pomalu mění, spousta západních studentů se naučí tamní jazyky, ale zároveň studují meditaci a další duchovní metody, a tak vědí, o čem to je. Takže za dvě tři generace budou všechna velká díla Východu adekvátně přeložena do jazyků Západu. V tomto smyslu doufám, že se obě velké tradice postupně přizpůsobí a vzájemně ovlivní.

Jaká je výhoda Kum Nye? Jak bys mi to nabídl?

Výhoda Kum Nye je v tom, že je tak jednoduché. Cvičit a získat nějakou zkušenost tedy může skutečně úplně každý. A výsledek? Výsledkem je to, že se člověk už nebude starat, jestli dosáhne nějakých výsledků.

To je typické pro západní mysl. Ta chce výsledky, nebo záruky, že výsledku bude dosaženo. Jenže tak si člověk může svou mysl skutečně dokonale uzavřít vůči skutečnému prožití cvičení. V Kum Nye, a to je pro mnohé začátečníky velmi frustrující, říkáme - prostě jen cvič a nestarej se vůbec o to, jestli něčeho dosáhneš, jestli přijdou výsledky. Lidé sice přikyvují, že chápou, ale jak začnou cvičit, je na nich vidět, že chtějí okamžité výsledky. Přitom to trvá někdy celé dny nebo týdny, než si uvědomí, jak vlastně jejich mysl pracuje.

Technika pohybů je extrémně jednoduchá. Někdy jde jen o velmi pomalé zvedání a klesání ruky. Tajemství, chceš-li to tak nazvat, je v tom, že ruku zvedáš velmi pomalu, a je tu šance, že začneš tak jednoduchý pohyb vnímat a cítit hlouběji. Skutečnou technikou je taky intenzita vědomí. Rozvoj toho, čemu buddhisté říkají „plné vědomí" (mindfulness).

Člověk pak zjistí, že i velmi pomalý a jednoduchý pohyb může být zdrojem hlubokých zkušeností a zážitků. Bohatství a kvality vnímání, kterých si obvykle vůbec nejsme vědomi. Kum Nye učí, že tu existuje neskutečně více věcí a situací, které můžeme zažívat a vnímat, než jsme si zatím schopni uvědomit. Člověk najednou zjistí, že celý život žil jen na povrchu zkušeností a zážitků.

Je to jako s drogou. Čím víc hledáš techniku a výsledky, tedy zážitky, tím méně jich získáš.

Tahle velmi prostá cvičení pak člověku pomohou rozbít bludný kruh jakéhosi programu jen povrchového vnímání a pomalu se otevřít.

Jaká je historie Kum Nye? Já jsem se s tímto názvem nikde nesetkal. Jak to?

V Tibetu neexistuje nějaká psaná tradice učení Kum Nye. Pravděpodobně pochází z tibetského lékařství a tibetské jógy. Jógy jemnohmotných tělesných energií. Jedná se tedy o jednoduchá cvičení a jakousi masáž tělesných energií zároveň s cvičením pozornosti vědomí.

Kum Nye kromě jedné knihy o tibetském lékařství nikde není zmiňováno. Nevím proč, snad proto, že to je součást jen jedné duchovní tradice jedné malé školy.

Osobně jsem i já měl málokdy příležitost vidět tibetské lamy cvičit. V jednom klášteru neustále hovořili o tom, že cvičí jejich systém jógy, ale na vlastní oči jsem je neviděl. Když jsem se zeptal, jestli bych mohl cvičit s nimi, jestli to není moc složité, tak řekli, ne kdepak, klidně se můžeš přidat, jen stačí přečíst si několik knih, projít iniciací a naučit se základní cviky, a to netrvá tak dlouho, jen asi devět měsíců...

Oni uvažují v jiných časových dimenzích.

Na Západě se Kum Nye cvičí asi od roku 1969, kdy přijel Tarthang Tulku do Berkeley v Kalifornii, kde pak také o čtyři roky později založil tibetský institut Nyingma. On totiž nejprve učil tibetský buddhismus, a měl brzy hodně žáků, ale záhy zjistil, že většině zájemců jde spíše o exotiku než o vnitřní pochopení, a tak začal učit Kum Nye.

V jistém smyslu je to cvičení pro začátečníky, ale zároveň i pro velmi pokročilé. Nejde tu o jednoduchá a postupně stále složitější cvičení, jak by předpokládal Zápaďan, ale o jakési prohlubování zkušenosti. Člověk poznává postupně sám sebe, a nejen z té dobré stránky. Naučí se zacházet i s těmi méně uznávanými kvalitami. To mu pak pomůže při překonávání životních krizí.

Takže cvičení je stále stejné, ale vnitřní kvalita prožitku se neustále prohlubuje. A poznáš to podle toho, jak se kdo pohybuje. A taky podle toho, že když cvičí lidé dobře, koncentrovaně, okamžitě se změní energie v místnosti. Je to cítit. Jde o jakýsi zhuštěný koncentrovaný klid.

Existují dnes západní učitelé Kum Nye? Jak jsi začal učit tyř

Tibetský institut v Berkeley nabízí intenzívní kurzy, ale to neznamená, že po jejich absolvování se staneš automaticky učitelem. Chce-li člověk skutečně učit, většinou začne jen tak předávat své zkušenosti v institutu na zahradě, a pokud mu to jde, všimnou si toho skuteční učitelé a on pak je vyzván, aby začal učit oficiálně. Nakonec i mne Tarthang Tulku požádal, abych vyučoval.

Co ta slova, Kum Nye, znamenají?

Masáž těla. Ale tibetské slovo Kum neznamená tělo, jak ho chápeme my, ale spíše něco, co je daleko více, než pouhé fyzické tělo. Tedy něco daleko víc než hmotné tělo. Tělo plus jeho životní energie. A slovo nye znamená masáž ve smyslu stimulace, obnovy, podpory. Volně přeloženo je tedy Kum Nye jakási stimulace energií těla, a v přeneseném smyslu škola pochopení hodnoty života.

Jeden velmi známý tibetský duchovní učitel, který žil v minulém století, neměl moc rád život v klášteře, a tak se toulal po světě jako žebrák. Jednou uslyšel lidi vyprávět o slavném poustevníkovi, který prý žije v jeskyni, a který prý již desítky let medituje. Znělo to zajímavě a tak se rozhodl toho poustevníka navštívit. Když se setkali, žebrák se zeptal: „Slyšel jsem o vás jako o zkušeném meditátorovi. Můžete mi říci něco o vašem druhu meditace? Co je vaší specializací?"

„Již dvacet let medituji na téma vnitřní klid a trpělivost, " odpověděl poustevník. Žebrák se k němu naklonil a tiše mu do ucha pošeptal: „Mezi námi, jsou to všechno stejné nesmysly, že?" Poustevník se rozčílil a začal křičet: „Co si to ty žebráku dovoluješ, klid' se odtud!" A žebrák se s okázalým překvapením zeptal: „No ale kam zmizel váš vnitřní klid a vaše trpělivost?"

Za Baraku rozmlouval V. M.

Tibetská léčebná relaxace Kum Nye

Boris David

Na rozdíl od jógy, tchaj-ťi-čchuanu a celé řady dalších cvičení a léčebných systémů je Kum Nye u nás málo známé a praktikované. Vyšel sice překlad knihy tibetského autora Tarthang Tulku (Alternativa 1995), avšak k většímu rozšíření Kum Nye nedošlo. Zřejmě proto, že širší veřejnost o této léčebné a relaxační technice nemá povědomí, a jednak proto, že chybějí zkušení instruktoři. Kniha obsahuje praktické návody ke cvičení i s vysvětlením, jak začít, ale charakter cvičení způsobuje, že začátečník neví, jak do toho. Vychází to ze specifiky samotného cvičení. Jednotlivé pohyby se provádějí velmi pomalu. Je tedy nejlépe začít s někým, kdo již nejméně úvodem prošel. Navíc se díky působnosti cvičení dostavují často navenek nepříjemné pocity, emoce nebo i bolesti. To vše je ale způsobeno tím, že se změnou energie rozpouštějí různé fyzické či psychické bloky.

Jsme zvyklí obracet svou energii ven a zaměřovat ji k nějakému cíli. Při cvičení Kum Nye se však energie začne obracet dovnitř a není zaměřena k nějakému cíli. Z toho mohou na počátku cvičení pramenit různé projevy nevolnosti, bolesti a emočního rozrušení. Jsou to však jen průvodní jevy rozpouštění bloků. Správně voleným dalším cvičením se bloky rozpustí, bolesti, nevolnost a emoční rozrušení zmizí a tělo se začne naplňovat energií. Výsledkem je pak příjemný, lehký pocit plnosti života.

Je tedy lepší začít cvičit ve skupině pod odborným vedením. Takový začátek by měl trvat alespoň několik dní (víkend), protože jen takto lze proniknout do pocitů při cvičení. Začátečník také bez podpory skupiny většinou nedokáže cvičit dostatečně dlouho. Na několikadenním semináři lze nejlépe vidět správný způsob provádění cviků, ale také projít si energetickou přeměnou, poznat své bloky a rozpustit je. Atmosféra skupiny a společná energie napomáhá vytrvat v pomalých pohybech, které by se jinak naší netrpělivé mysli jevily jako obtížně nudné.

Kum Nye představuje účinný a nenásilný léčebně-relaxační systém, jehož pomocí lze uvolňovat stres, měnit negativní návyky, vzorce a postoje. Pomáhá dosáhnout hlubší vyrovnanosti, vážit si a radostně prožívat život. Otevírá smysly a srdce a pomáhá znovu nalézt spokojenost a naplnění.

Kum Nye je ojedinělým systémem, který spojuje dva přístupy - tělesný a psychologický. Působí na tělo i mysl a propojuje energie obou. Často se setkáváme s lidmi, kteří, ač duchovně na výši, nezvládají tělo, zatímco jiní fyzicky zdatní jedinci nezvládají psychickou zátěž vyvolanou vnějšími vlivy nebo vnitřními emocemi. Právě cvičení Kum Nye vede k účinné integraci těla a mysli a to nejen v průběhu cvičení, ale i při dalších každodenních činnostech.

Soubor cvičení Kum Nye zahrnuje dechová cvičení, používání manter, masáže a využívání tlakových bodů na rukou, obličeji, hlavě, krku, hrudi, břichu, na pažích, zádech, kyčlích, nohou a chodidlech. V současné verzi Kum Nye používá celkem 115 pohybových forem. Celé cvičení je rozděleno na přípravnou část (meditační, masážní, dechovou a pohybovou) a na celou řadu pohybových forem, rozdělených do dvou částí - na samotná pohybová cvičení a na pohybová cvičení pro stimulaci a transformaci energie. Toto rozdělení vychází spíše z praktických potřeb a nikoli z toho, že by se cvičící dělili na začátečníky a pokročilé. Nejde o zvládnutí nějakých cviků a tedy o dosahování nějakých cílů, ale o harmonické a soustředěné provádění několika málo cviků.

Kum Nye
Rozšiřování vědomí

Sedněte si se zkříženýma nohama na polštář nebo podušku, položte ruce dlaněmi vzhůru do klína. Pravá ruka přitom spočívá na levé. Uvolněte hruď a břicho, krk nechejte poklesnout mezi ramena. Uvolněte všechno napětí podél páteře. Ladným pohybem pomalu zvedejte paže nad hlavu. Na konci pohybu směřují dlaně dopředu.
Představte si před sebou obrovskou kouli energie. Pomalu rozevřete paže a opisujte jimi povrch této energetické koule. Vnímejte pocity energie v rukou a pažích.
Když začnou ruce opisovat dolní část pomyslné koule a jdou dlaněmi vzhůru, pravé zápěstí křižuje levé, aniž by se obě vzájemně dotýkala. Pohyb pokračuje dál, obě zápěstí se obrací tak, že dlaně směřují od těla. Ruce zůstávají ve stejné rovině. Trochu zmenšete vzdálenost mezi nimi.
Pohyb se nezastavuje a pokračuje tak, že se obě ruce zvedají vzhůru, pravá ruka pokračuje nahoru a uvolní místo levé ruce.
Při všech pohybech zůstávají lokty a paže uvolněné. Paže se tak vyrovnané pohybují vzhůru, až jsou natažené nad hlavou a pohyb se stejným způsobem začíná opakovat.

Cvičení provádějte bez přerušování třikrát až devětkrát. Při každém opakování se stále hlouběji uvolňujte. Pocity vyvolané pohybem rozšiřte do celého těla. Lehce dýchejte nosem a ústy. Břicho a hruď zůstávají uvolněné. „Opisování koule“ pak ukončete tak, aby se ruce harmonicky zastavily na kolenou. Seďte pět až deset minut a stále rozšiřujte pocity energie uvnitř i vně svého těla.
Toto cvičení rozšiřuje vědomí a koncentraci a uvolňuje napětí v horní oblasti zad a ramen. Vyzkoušejte si to při patnáctiminutovém až půlhodinovém sezení.

Na rok 1998jsou plánovány semináře vedené zkušeným učitelem Kum Nye, klinickým psychologem Matthiasem Steurichem, který tuto techniku studoval řadu let pod vedením lamy Tarthang Tulkua v USA, na 21. - 26. dubna a 3. - 9. srpna v Kulturním domě v Bechyni.

Informace:

Boris David, G. Svobody 33, 370 01 České Budějovice, tel. 038/6460536

Kulturní dům Bechyně, tel. 0361/961338

Kniha Betty Edwardsové Kreslení pravou stranou mozku je snad nejcitovanější a nejpoužívanější instruktážní knihou kreslení na světě. Dr. Betty Edwardsová (profesorka na oddělení umění Kalifornské státní university) aplikovala nejnovější objevy z oblasti výzkumu mozku na metodiku výuky kreslení a zjistila, že tak umožňuje lidem znovuobjevit své tvůrčí potenciály.

Betty Edwardsová

»Pravé« kreslení

Vaše kniha nejen, že pomáhá mnohým lidem naučit se kreslit, a tím i objevit své prozatím skryté tvůrčí možnosti, ale také objevit rozdílné funkce obou částí našeho mozku. Nedávno jste po deseti letech (a mnoha překladech do cizích jazyků) vydala druhé, rozšířené vydání. Co jste přidala?

Edwardsová: Pravděpodobně nejdůležitější věcí, kterou jsem přidala, je kapitola týkající se barev. Rozeznávání a používání barev (ve smyslu jejich míchání a estetického ocenění) vyžaduje značnou pozornost levé mozkové hemisféry, zatímco vnímání barev a barevné vztahy jsou doménou pravé mozkové hemisféry. To, co se děje v mozku při malbě, se liší od pravohemisférové činnosti při pouhém kreslení. Je to něco jako psaní, obě hemisféry jsou více zapojeny.

Další přidanou věcí bylo něco, čeho jsem si při psaní knihy ještě nebyla vědoma. Teprve později jsem zjistila, že kreslení je tzv. globální dovednost či umění, které ovšem vyžaduje,miminům komponent. Abyste mohl něco nakreslit, vyžaduje to jen pět dovedností: umět rozeznávat a pozorovat hrany, prostor, vztahy, světlo a stíny a celkový obrázek. Pak můžete namalovat vše, co chcete. Kreslit se můžete naučite velmi rychle.

Ukázalo se ale, že takovéto kreslení pomohlo lidem i v jiných oblastech...

Edwardsová: To je to, o čem mi žáci neustále referují. Říkají, že tím, že se naučili kreslit, začali vidět svět jakoby jinýma očima. Svět se jim jeví bohatší, jakoby si předtím nebyli té rozmanitosti — co všechno je k vidění - vědomi. Když se jich ptám - a jak jste viděli svět předtím? — odpovídají - je to jako bychom předtím svět pouze pojmenovávali.

Je tedy realita většiny z nás vytvářena převážně jen ze symbolů?

Edwardsová: Je to přesně tak. Frederick Frank jednou napsal: „To, co jsem nenakreslil, nevidím." Já to znám ze své vlastní zkušenosti. Při kreslení je člověk schopen zpomalit, pozorovat vztahy, vidět věci, jaké skutečně jsou. Zjistila jsem, že při kreslení lidí, které jsem už celé roky znala, jsem je najednou viděla jakoby poprvé. Nejzajímavější věcí, když se učíte kreslit, je to, že se naučíte jaksi otevřít své vnímání a vidět, co to tam skutečné je. Mozek je podvodník, a nutí nás vidět jak chce on. Nedovolí nám vidět víc, než nám dovolí. Takže to, co vidíme, není nutně to, co tam skutečně je.

Existuje vztah mezi tvůrčí činností, jako je kreslení, a duchovní činností, jakou je třeba meditace?

Edwardsová: Kreslení vás okamžitě přenese do „pravé" mozkové hemisféry, stejně tak jako zpěv a meditace.

Jedna z nejpřekvapivějších technik, které popisujete, je kreslení z předlohy hlavou dolů. Obcházíte tak limity levé hemisféry?

Edwardsová: Domnívám se, že levá hemisféra neumí pojmenovat věci hlavou dolů. Vědec Irwin Rock publikoval výsledky fasinujících výzkumů prostorové orientace člověka a zjistil, že z důvodů zatím neznámých, vidí mozek věci hlavou vzhůru rozdílně, v jiném kontextu. V mých třídách dělám tohle cvičení hned první den a ukazuje se vždycky, že lidé, kteří nedokázali nakreslit ani čárku, se takto okamžitě naučí kreslit. Pokud bych měla říct, co to znamená, naznačila bych, že schopnost kreslit je nám vrozená, připravená k použití.

Je-li schopnost kreslit vrozená, stejně tak mohou být vrozeny i další schopnosti, o kterých třeba zatím ještě nevíme, jak je využít.

Edwardsová: Ano, včetně schopnosti vnímat vztahy. Pravá mozková hemisféra je specializovaná na vnímání vztahů, a to v jakékoli oblasti myšlení, ať se jedná o psychologické vztahy, vztahy obchodní a jiné.

Jaký je původ výzkumu rozdílností mozkových hemisfér?

Edwardsová: Roger Sperry, psychobiolog z Kalifornie, publikoval své výzkumy v roce 1968. Jeho práce vzbudila velmi rozporuplné ohlasy, ale další experimenty prokázaly, že pravá hemisféra je v mnoha oblastech výkonější a rychlejší, než levá, protože zachází s vizuálními informacemi úplně jinak. V zásadě se dá říci, že levá hemisféra funguje v úzkém lineárním proudu, jednotka po jednotce, zatímco pravá hemisféra předává informace najednou, v balíku. Přestože tenkrát vědci tvrdili, že takto to nemůže fungovat, Sperry dostal za svůj objev v roce 1981 Nobelovu cenu.

Jak byste popsala zážitkové kvality pravé mozkové hemisféry oproti aktivitě levé?

Edwardsová: Když kreslíte nebo malujete, vstupujete do odlišných mentálních stavů. Každý malíř a každý spisovatel se snaží dostat do stavu, ve kterém, mimo jiné, jakoby ztratí pojem času a neslyší, co se děje kolem. Herbert Benson studoval stavy při relaxaci a zjistil, že člověk, který medituje, nebo kreslí, nebo je cele ponořen v hudbě, se z takového stavu vynořuje omlazený a zenergetizovaný.

Učíte kreslení na školách. Vaši studenti se naučí lépe kreslit - naučí se také lépe reagovat?

Edwardsová: Já nejsem mystický typ, nemedituji atd., ale když začnu s lidmi kreslit, vidím na nich velké změny. Během několika týdnů se ze třídy úplně vytratí taková ta soutěživá agresivita, třída lépe spolupracuje, dělí se o všechno. Pozoruji to stále znovu a znovu.

Výzkum odlišných funkcí levé a pravé mozkové hemisféry prý pokračuje.

Edwardsová: Dr. Jerry Levy, který spolupracoval s Dr. Sperrym, zkoumal odlišnosti mezi muži a ženami. Mozek ženy, zdá se, má daleko více souběžných činností levé a pravé hemisféry. Mužský mozek dokáže pracovat výhradně v levé, verbální hemisféře, zatímco prostor vnímá v pravé. Nemixuje různé vjemy, proto bývá lepší v úkolech , vyžadujících rychlé přímé reakce. Nevýhodou ale je, že si neví rady v situacích, vyžadujících větší přizpůsobivost jak levohemisférové lineární analýzy, tak pravohemisférové vizuální percepce zároveň. Jsou bud na to nebo na ono. Ženy jsou přizpůsobivější, ale ne tak soustředěné.

To vyvolává otázku, jestli jsou tyto rozdíly způsobeny biologickými vlivy nebo vznikly jako důsledek kulturního evolučního vývoje?

Edwardsová: Já si myslím, že větší podíl na tom má onen dlouhodobý kulturní vývoj, i když určitě nějaké biologické rozdíly mezi mozkem muže a ženy existují. Zjistilo se, že ženský mozek má daleko větší počet spojů mezi oběma hemisférami než mužský mozek. Mužský a ženský mozek se tedy liší jak na buněčné, tak na psychologické úrovni.

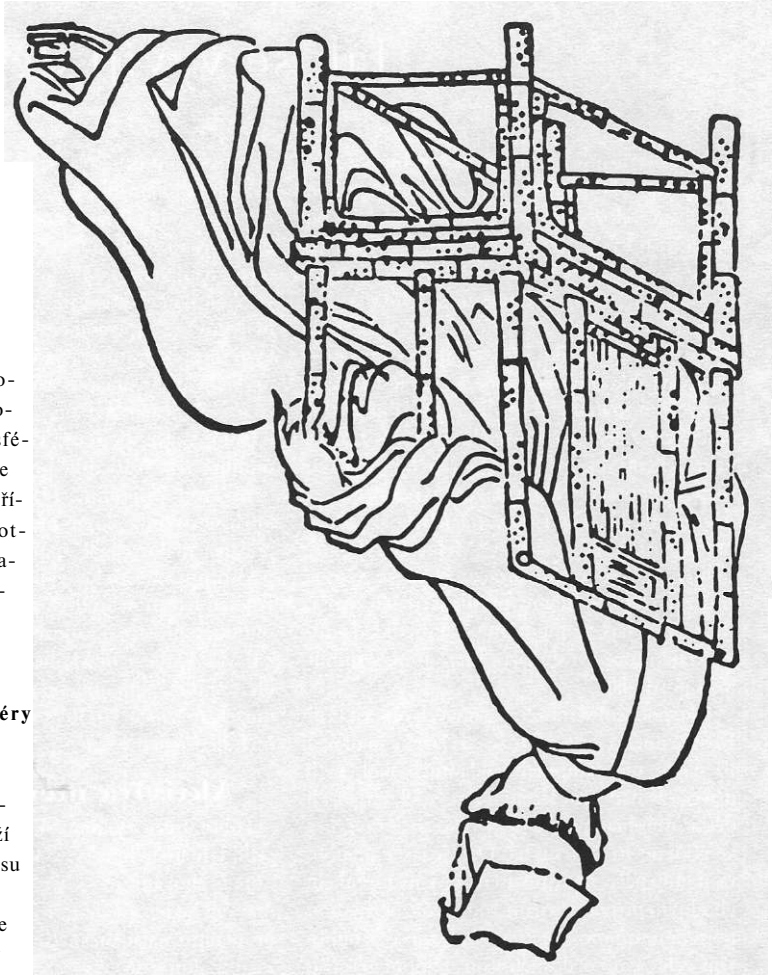

Vypadá to, že je tady co zkoumat, ale o žádném soustředěném výzkumu není slyšet.

Edwardsová: Kdepak, výzkumy pokračují. Jak na buněčné, tak na strukturální úrovni, ale pokrok je pomalý, protože mozek je tak složitý. Mozek se snaží porozumět mozku, v tom je ta potíž. Opět to nemyslím nějak mysticky, je ale možné, že mozek činí spoustu věcí sám o sobě a nám o tom nedává vědět. Možná myšlenky, které máme, nejsou docela jen tak naše.
Když začínám přednášky, říkám, že to bude o tom, jak se naučit lépe kontrolovat svůj mozek. A pak dodám - všichni přece víme, že mozek je většinou mimo naši kontrolu. A lidé se smějí. Spontánně. Vypadá to, že spontánní smích je mimovolní činnost přímo samotného mozku - mozek se tedy směje vtipu o sobě. Filosof Michael Polangi řekl: „Víme víc, než víme, že víme."

Zdá se, že vědci, kteří mozek takto studují, jsou vůči takovýmto objevům nejvíc resistentní.

Edwardsová: Levá mozková hemisféra je vůči čemukoliv, co se jí nehodí, velmi resistentní. Je příznačné, že vědci pojmenovali levou mozkovou hemisféru „dominantní", zatímco pravá hemisféra je „levá", ve smyslu méně schopné a šikovné (pravou hemisférou ovládané) levé ruky. Věci se ale mění. Dnešní děti jsou vizuálně, obrazově tak šikovné, a tak vehementně protestují proti pomalému verbálnímu stylu výuky, až je to neuvěřitelné. Studenti, kteří vyrostli na videohrách, používají rychlý, globální vizuální styl vnímání. Nesnáší pobyt ve škole a memorování naučených věcí. Neříkám, že by neměli ovládat základy, ale myslím si, že by se mohli učit daleko efektivněji, tvořivěji. Kromě jiného způsobu, jak se naučit gramatiku, matematiku aj. by se měli učit hudbu, kreslení, nějaké sporty, tedy činnosti, povzbuzující pravou hemisféru. Bavilo by je to a nastartovalo neuvěřitelné změny.

Jak se vyvíjí dětský mozek

Od narození prodělávají mozkové buňky překotný rozvoj, utvářejí spojení, která mohou formovat celoživotní prožívání. Kritické jsou první tři roky.

Ke konci dospívání, asi v 18 letech, se tvárnost mozku snižuje, ale zvyšuje se jeho síla. Talenty a latentní tendence, které byly živeny, jsou připraveny k rozpuku. Potenciální výjimečnost může být zakódována v genech. Ale jestli půjde o skvělého matematika nebo o geniálního zločince, to záleží na vzorcích, vrytých zážitky v kritickém věku. Hodnotu raného prožitku rozpoznali psychiatři a pedagogičtí odborníci už dávno. Ale jejich pozorování nebyla až dosud brána dost vážně. Matthew Melmed, výkonný ředitel neziskové organizace, která se věnuje zdůrazňování významu prvních tří let života, říká: „Těší nás, že moderní věda předkládá dostatečné množství důkazů, které jsme v minulosti postrádali."

Jaké poučení si můžeme z nových objevů vzít? Kromě jiného je jasné, že se cizí jazyky mají učit již na prvních stupních základních škol, ne-li dříve, a že nápravné léčení těžko vzdělavatelných dětí je mnohem účinnější ve věku tří až čtyř, než ve věku devíti až desíti let. Dále je jasné, že dobrá denní péče není luxusem či jen doplňkem vhodným pro zaměstnané rodiče, ale nezbytnou potřebou pro mozek. Přestože synapse se obnovují celý život, a dospělí jsou schopni získávat nové znalosti učením a čtením, člověk už nikdy nepřijme nové schopnosti tak snadno jako v dětství. Jestli rodiče a politici nebudou věnovat dostatečnou pozornost podmínkám, ve kterých vyrůstají naše právě narozené děti, všichni pocítíme následky asi od roku 2010.

Po narození

Kdyby vědci mohli odposlouchávat mozek embrya 10, možná 12 týdnů po početí, zaslechli by podivuhodný zvuk. Nervové buňky vyvíjejícího se mozku burácejí cílevědomou aktivitou. Neurony, jak se tyto dlouhé, které vodí nervovým systémem a mozkem elektrické zprávy, nazývají, si nepřenášejí signály jen tak halabala. Naopak, je stále zřejmější, že rytmické praskání elektřiny vzniká z koordinovaných vln nervové aktivity, a že tyto pulsující vlny mění tvar mozku. Vtesávají mentální obvody do vzorců, které, až bude čas, umožní novorozenému dítěti vnímat hlas otce, matčin dotek...

Mezi všemi objevy, které v posledních letech vyšly z neurobiologických laboratoří, je možná nejzajímavější zjištění, že elektrická aktivita mozkových buněk mění fyzickou strukturu mozku. Rytmická palba neuronů není jen vedlejším výsledkem výstavby mozku. Je základem procesu, který začíná značnou dobu před narozením. Mozek není počítač, který by byl sestaven a pak spuštěn. Začíná pracovat dlouhou dobu předtím, než je hotov. A stejné procesy, které tvoří mozek před narozením, řídí explozi učení, která nastává bezprostředně po něm.

Při narození obsahuje dětský mozek 100 bilionů neuronů. Je zde také trilion gliálních buněk, které jsou jakousi pláství vyživující a chránící neurony. Avšak zatímco počet nervových buněk je definitivně hotov, způsob, jakým jsou mezi sebou pospojovány, se ještě má dotvářet. „V tomto okamžiku mozek již nachystal obvody, které odhadl jako nejlepší pro potřebu vidění, vyjadřování atd." říká Karla Shatz z Kalifornské university v Berkeley. A nyní je na nervové aktivitě - která již není spontánní, ale je ovlivňována záplavou smyslových vjemů — jakým způsobem tuto základní síť dotvoří. Během prvních let života prochází mozek řadou význačných změn. Už brzy po narození vytváří o triliony více spojů mezi neurony, než by kdy mohl využít. Následuje proces přirozeného výběru, který připomíná Darwinovu teorii — vyloučí se ty spoje, které mozek nepoužívá nebo používá málo. Zbylé spoje v dětském mozku podstoupí drastické vyjednocení, začínající v deseti letech nebo dřív. Pokud dítě nemá stimulující prostředí, mozek trpí. Výzkumníci z Baylor College of Medicine zjistili, že dětem, které si moc nehrají nebo mají málo doteku, se mozek rozvíjí o 20-30% méně než u normálních dětí jejich věku.

Aktivita mění mozek

Laboratorní zvířata - krysy, chované v klecích, kde měly hračky, vykazovaly daleko vyvinutější chování, než krysy odkázané do nezajímavých beden a nejen to - měly asi o 25% méně synapsí na neuron. Řečeno jinak — bohaté zážitky skutečně vytvářejí bohaté mozky. Nové poznatky o vývoji mozku jsou však více než jen zajímavá věda. Dají se využít. Plynou z nich vážné důsledky pro rodiče a politiky. V dnešní době, kdy mámy a tátové jsou stále více pohlceni zaměstnáním, je stále podceňována důležitost blízké rodičovské péče, nutnost chovat dítě, mluvit s batoletem, dodávat dítěti stimulující zážitky. Ukazuje se naléhavá potřeba předškolních programů navržených k optimálnímu vývoji schopností mozku malých dětí. Odborníci varují, že bez takových programů by se trend snižovat náklady na péči tím, že matky malých dětí a batolat chodí do práce, mohl těžce nevyplatit.

„Existuje časový rozvrh rozvoje mozku, a nejdůležitějším rokem je ten první", poznamenává Frank Newman, prezident Education Commission of the States (Výchovné a vzdělávací komise USA). Zanedbávání nebo zneužití dítěte do tří let věku je velmi obtížné či dokonce nemožné napravit.

Důležitost genů

Vše začíná kolem třetího týdne těhotenství, kdy se v embryu tenká vrstva buněk svine dovnitř a vytvoří tím jakýsi cylindr naplněný tekutinou — tzv. nervovou trubici (neural tube). V této trubici se buňky velmi rychle množí - každou minutu vznikne asi 250 000 nových buněk - vytváří se mozek a páteřní kanálek (spinal cord) ve sledu přesně daných kroků. Nežádoucí změny v prostředí dělohy, způsobené podvýživou matky, zneužíváním drog nebo třeba virovou infekcí, mohou narušit hodinářsky přesný postup tvorby nervového systému. Následkem mohou být některé formy epilepsie, mentální retardace, autismus či schizofrenie.

Lidé, kteří studují mozek, zůstávají v úžasu. Ne však nad tím, že vývoj mozku probíhá občas chybně, ale nad tím, že v takové většině probíhá správně.

Co mohou dělat rodiče?

Novorozenci vidí, i když nedokáží zaostřit a rozeznat detaily. Rodiče mohou s dětmi pravidelně cvičit koordinaci vidění a předejít tak případným zrakovým vadám.

Již ve druhém měsíci života dítěte se vyvíjí emoční obvody pro pocit uspokojení nebo neuspokojení. Na jejich základě se pak vyvíjí vyšší emoce, např. radost a smutek, závist či náklonnost, pýcha nebo stud. Láskyplná a stálá péče poskytuje dětskému mozku dostatek stimulů pro správný vývoj.

Již před porodem dítě rozezná a ladí se na melodii matčina hlasu. Šestiměsíční dítě rozeznává samohlásky, ze kterých se pak buduje řeč. Rodiče by měli na své děti mluvit co nejvíce - urychluje a zkvalitňuje to tvorbu řeči. Melodický hovor matky pak dítěti pomáhá spojovat zvuky s objekty.

Děti se dokáží, i když nekoordinovaně, pohybovat již od narození. Další čtyři roky se postupně (přes sahám po předmětech, válení, sezení, lezení, chůzi a běh) rozvíjí schopnost mozku koordinovat i ty nejsložitější pohyby. Rodiče by měli poskytnou dítěti co nejvíce pohybové svobody. I prosté sahání po předmětech rozvíjí mozkovou koordinaci. I aktivity jako jsou kreslení, nebo hra na housle či piano také rozvíjí pohybově dovednosti.

První dáma i hollywoodské hvězdy

Hillary Clintonová tento rok publikovala na základě nejnovějších zjištění o vývoji dětského mozku několik článků o tom, jak se dá snadno, úspěšné a lacině stimulovat správný vývoj dětí například pravidelným čtením před spaním. Je totiž již prokázáno, že děti, jimž rodiče pravidelně, ve vzájemném doteku, četli, dříve a lépe, než jejich vrstevníci četly a v dospělosti neměly problémy se sebevyjádřením. Dětským lékařům se doporučuje, aby čtení před spaním v některých rodinách přímo předepisovali. Navíc se ukazuje, že právě ve věku, kdy děti tráví stále více času před obrazovkou televizoru nebo počítače, je večerní společné čtení výborným doplňkem a prevencí před odcizením a izolací nastávajícího informačního věku.

Americká televizní společnost ABC-TV začala letos v nejlepším vysílacím čase vysílat seriál o rozvoji dětského mozku, ve kterém vystupují Tom Hanks a Robin Williams. Pod různé další výchovné a informační akce různých nadací a společností se podepsali a při různých příležitostech vystoupili např. Barbara Streisandová, Whitney Houstonová a Whoopi Goldbergová, Steven Spielberg se svou ženou založili společnost na výrobu dětských výchovných filmů a také Starbright nadaci.

Podle článků The Day cdre Dilemma, Comfort and Joy a Hollyivood goes gaga z časopisu Time, 3. a 10. 2. 1997, sestavil V. M.

KNIHY

které stojí za to

Modrá Alfa

Petr Velechovský, Jan Havelka
Ben 199Ó

Zatímco žurnalisté, poslanci a moralisté lkají nad blbou náladou společnosti a nedostatkem vizí, mnozí jiní začali měnit sebe, svůj způsob vnímání světa, a v důsledky změny svých postojů taky své okolí. Jan Havelka (který se jinak živí sepisováním počítačových příruček), člověk veskrze racionální, to také zažil. Dvoudílný dvoudenní seminář Modré Alfy, vedený Petrem Velechovským (původně strojařem a trenérem), ho nadchl tak, že ho absolvoval podruhé a pak i potřetí. Tehdy (v dubnu 1 996) si ovšem průběh semináře natočil na 1 7 devadesátiminutových kazet (nakonec se mu podařilo přemluvit lektora), které pak pečlivě přepsal a upravil do podo-' by této knihy.

Pojďte se tedy (formou knihy) zúčastnit semináře Modré Alfy. Zkuste se nechat pozvat a ponořit do různých forem mentálních cvičení, meditací, přečtěte si záznam průběhu jednotlivých dnů semináře. Dovíte a naučíte se spoustu informací a metod a překvapivě jednoduchých, ale také funkčních návodů, jak objevit sebe sama. Jak lépe fungovat. A stane se vám, když se do toho dáte bez předsudků a s otevřenou myslí, že za pár týdnů zjistíte, že jste, jako šaman, změnili způsob, jakým sami sebe a svůj svět vidíte. Začnete skutečně fungovat: s úsměvem, optimisticky, zdravě, harmonicky.

„Zapisovatel" Jan Havelka v doslovu popisuje, jak při práci na knize prošel velmi těžkou depresí. Rozhodl se tedy zkusit jedno mentální cvičení (heslo: miluj své úzkosti!). Celé dny trávil „v alfě" a pozoroval proudy svých úzkostí. Pak se odvážil a v představě se ponořil do samého centra strachu a úzkostí a zažil dokonalý thriller: „Nemohl jsem věřit svým očím. Na mentální obrazovce byl zobrazený ďábel ve vší své děsuplné klidné síle a najednou jakoby kamera odjela, vzdálila se, a zabrala i jeho okolí - a já s nevýslovným překvapením spatřil jakoby svoji ruku, jak má ďábla navlečeného jako maňáska a hraje mi s ním divadlo tak přesvědčivé, že z toho na mne samotného padá opravdová hrůza. Bože můj, já si to opravdu dělám sám!"

Kurz, práce na knize i jednotlivá cvičení Janu Havelkovi pomohly najít sebe sama. Nechť pomůže i vám, případným čtenářům.

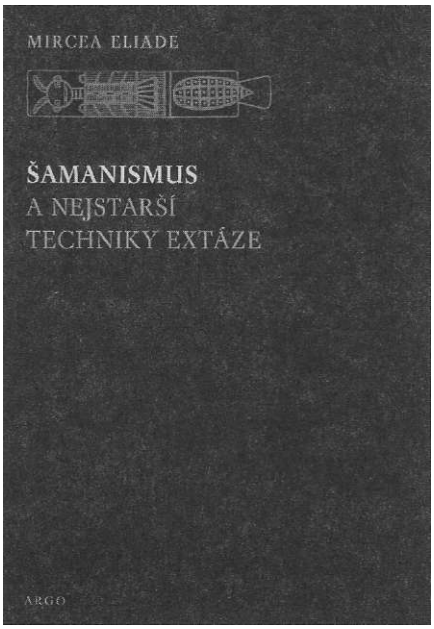

Šamanismus a nejstarší techniky extáze

Mircea Eliade
Argo 1997

Konečně české vydání klasického tlustospisu, kolem kterého jsem vždycky mlsně a marně obcházel v západních knihkupectvích. Stovky a tisíce citací, příhod, porovnání. Neskutečná spousta etnologické, sociologické a spisovatelské práce. Hurá.

Eliade je bezesporu klasik. Kniha je to nádherně a pečlivě udělaná. Jste-li nadšenci, obětujete velký peníz a s chutí se ponoříte do nekonečných popisů rituálů, postupů, masek, bubnů, tanců, vizí, snů, mýtů a písní.

Neodpustím si však [abych vyzval čtenáře k jiné perspektivě čtení) něco záměrně vyhrocených poznámek. Ve srovnání s Castanedou a jeho kolegy (a zvláště pak s dnešními mladými etnografy, kteří si již nehrají na bohy pozorující „svůj kmen" a předmět studia a zájmu a diplomové či doktorské práce z civilizačního nadhledu), ve srovnání se zjištěními Grofa a transpersonální psychologie se i obr Eliade jeví jak školomet, učenec, který všechny své znalosti (determinován paradigmatem své doby) vyčetl z knih. Eliade si toho je samozřejmě vědom, ale nevěřím mu, když například píše: „Všechny tyto skutečnosti lze shrnout do velice dobře známého zákona historie náboženství: člověk se stane tím, co předvádí. Osoby nosící masky jsou skutečně bájnými předky, které tyto masky představují... Člověk nabývá schopnost uskutečnit kouzelný let tak, že nosí orlí pero, nebo že je třeba ozdoben j jen velice stylizovanou kresbou takového pera."

Na nedávné konferenci o nových médiích přirovnal jeden řečník naši současnou situaci (všichni hovořili o nutné změně paradigmatu) k situaci při tanci. Zatímco jednou nohou, na kterou jsme přenesli celou svou váhu, pevně stojíme ve starém paradigmatu karteziánského myšlení a chápání reality, tou druhou zatím ještě máváme ve vzduchu nad něčím, co by mohlo být to jiné, budoucí paradigma. Ještě jsme ji-nepostavili, abychom pak mohli krok (kosmického tance) dokončit.

Eliade (a Levi-Strauss a kromě světlých výjimek a těch zatím neznámých všichni další), na rozdíl od kluků, kteří odložili skateboard a odjeli trávit celé noci tancem na indickém pobřeží Goa, milují se s krásnými domorodkami na Guineji nebo Thajkami či Japonkami, jsou na „síti" a jakákoliv politika či burzy je vůbec, ale vůbec nezajímají, jen popisuje tance (a zážitky a virtuální světy rozšířených vědomí) jiných.

Tuhle knihu radím přečíst právě z pozice zážitku. Zúčastněte se kurzu šamanského bubnování. Přejděte dva metry žhavého uhlí. Jeďte na Cejlon a bubnujte tři dny a dvě noci s domorodci. Projděte holotropním dýcháním. Žijte s domorodci na kraji deštného pralesa a malujte je. A pak si přečtěte, jak to dělali Cukčové, Evenkové, Něnci, Jukagirové, Apinayové, Yekuanové, Araukanové nebo Korjakové. A dojdou vám souvislosti a pochopíte, jako Mauglí, že jsme všichni „jedné krve, ty i já", a také že každý z nás je nebo může být šamanem sám sobě.

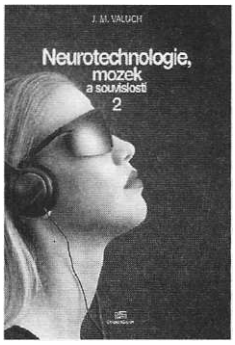

Neurotechnologie, mozek a souvislosti 2

J. M. Valuch
Gradior Galaxy 1997

Druhé, doplněné a aktualizované vydání velmi užitečné knížky, nabité informacemi , určenými pro „každého, kdo si uvědomuje, že má mozek, a má zájem jej patřičně využívat."

Dovíte se vše o historii, druzích a nejnovějších typech přístrojů na stimulaci mozkové činnosti. Laicky řečeno, taková chytrá mašinka na baterie velikosti walkmana dokáže z vašeho mozku dostat daleko víc než vy. Jaksi jej přeprogramovat, vyčistit, zbavit emočních nánosů, zklidnit a pozvat k daleko efektivnější práci.

S nadšením zjistíte, nejen že věda pokročila a ledacos si již ověřila, ale také, že se můžete stát, samozřejmě do jisté míry, pánem svého mozku a těla, a tedy i mysli, pocitů, chování. Ještě jednodušeji řečeno, tyto mašinky vám pomohou nalézt sebe sama, své lidství, svou moudrost.

A protože toto je časopis pro přemýšlivé lidi, kteří hledají i duchovní motivy, uvádím jednu užitečnou informaci pro ty líné z nás.

Předesílám, že jsem si vědom všech rizik, plynoucích z jakéhosi „urychlení" duchovní práce. Ona ta rizika zase až tak hrozivá nejsou. Pramení jen z české snahy dát si na talíř víc, než sním. Pak ovšem musím počítat s tím, že mne bude bolet břicho. Každý ale máme v mysli dokonalé pojistky (některé duchovní směry jim říkají andělé strážní), které, dopřejeme-li jim sluchu, upozorní na případná rizika.

Přístroje na biofeedback, tedy biologickou zpětnou vazbu (nácvik kontroly samoregulačního systému), používají několik metod zjišťování stavu organismu a mozku (aby pak mohly optimalizovat program mysli), například elektromyografii (měření svalového napětí), elektroencefalografii (měření mozkových vln), měření teploty pokožky, měření elektrického odporu pokožky, měření krevního tlaku, srdečního rytmu aj.

V knize se dále uvádí: „I zde může dojít k tomu, že si řada cvičících dopřává dávky daleko vyšší, čímž může, dost výjimečně, ale přece jen, dojít k tak vysokému stupni vytrénovanosti, že se hodnoty zvýší tak, že dotyčná osoba prožívá stav „nirvány", přirozeného opojení, kdy se mysl vznáší a tělo neexistuje. Tohoto stavu dosahují velcí mistři jógy."

Vážení přirozeně líní hledači konečného poznání, ať se mu říká osvícení, satori, nirvána, samadhi, bodhičita či milost boží, copak to není ta nejvzrušivější zpráva vašeho života? Zatímco před dvaceti lety nám tehdy nezbývalo, než celé roky cvičit jógu nebo celé dny a týdny sedět v meditačních pozicích a luštit koany, než nám to v hlavě cvaklo, dnes, díky moderním technologiím, onoho cvaknutí (synchronizace hemisfér, produkce endorfinů aj.) můžeme dosáhnout rychle a bez nebezpečí bolesti v kolenou či zádech. Co se svým „osvícením" pak uděláme dál, to už je jiná věc. Důležité je, že je možné a z hlediska překotného vývoje světa i nutné proces prozření urychlit. Doba je taková. Naše babičky jezdily do Průhonic na celodenní výlet, my jsme tam za pár minut po dálnici.

Mašinky jsou jen mašinky. Mohou ale výrazně zefektivnit naši hledačskou práci na sobě samých. I tahle kniha patří k dnešku, tak jako Internet. Nabízí to, co je dnes důležité:, možnost vědět, co a jak.

Gradior Galaxy
Na moráni 5
120 00 Praha 2
tel: 29 10 06, 29 17 66

Hledání srdce moudrosti

Učebnice buddhistické meditace
Joseph Goldstein a Jack Kornfield
Nakladatelství Alternativa 1997

Súfisté mají přísloví: Chvalte Alláha, a nezapomeňte uvázat velblouda. Jack Kornfield je kromě Ram Dasse asi nejdůvěryhodnější autoritou, co se týče praktického buddhismu. Potkal jsem ho několikrát na různých konferencích, a vždy překvapil autentičností, se kterou se dělil o své osobní zkušenosti Západ'ana (intelekt, nutnost něčím se živit, rodina, děti, účty, cestování, telefonování, psaní knih na počítači atd.) praktikujícího dálněvýchodní přístup k životu.

Po první vlně buddhismu (a jiných exotických duchovních nauk), zprostředkované Indy, Japonci, Thajci, Korejci, Číňany či Tibeťany, přicházejí jejich západní žáci, kteří již dokáží přetlumočit poselství duchovnosti do jazyka spěchajících úředníků. Zvládli metody, fungují, a jsou schopni svou zkušenost předat. Jednoduše, zasvěceně, poučeně, laskavě a soucitně.

Kniha je plna příhod a metafor, praktických rad a zkušeností. Navíc pečlivě přeložena (i když z česko-buddhistického hlediska by se dalo polemizovat např. se slovy jako „zrazování" místo rození, „přidržujte" svou pozornost místo „udržujte", Bódhisattva s dlouhým ó nebo „zásed" - český ekvivalent obvykle nepřekládaného anglického slova retreat).

Co bych za tuhle knihu dal, když jsem hodiny a hodiny meditoval a trápil se problémy, jako např. co se zvuky, které mne ruší, jak si pořádně sednout, jak vyřešit praktické problémy se slinami v ústech, nutkání polykat atd.

Už Buddha říkal, že zvítězit nad vlastní myslí je nesrovnatelně víc než porazit v bitvě tisíc mužů.

0 tom, že překážky duchovního cvičení jsou univerzální, svědčí i citovaná příhoda s Matkou Terezou. Jistý redaktor po interview s ní podotkl, že pro ni je služba druhým snazší než pro nás ostatní. Nemá totiž žádné auto, pojištění, ani žádného manžela. „To není pravda," skočila mu do řeči Matka Tereza, „já jsem také vdaná." Zvedla ruku s prstenem, který nosí příslušnice jejího řádu coby symbol zaslíbení se Kristovi, a dodala: „A můj manžel dokáže být někdy pěkně náročný!"

1 tohle je „jen" kniha, nikdo to za vás neodmedituje, ale je to kniha setsakra povedená.

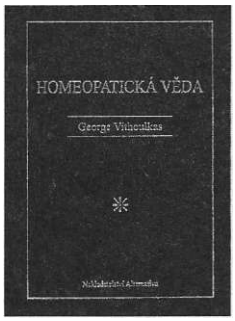

Homeopatická věda

George Vithoulkas
Nakladatelství Alternaviva 1 997

Ať se zeptáte kdekoliv na světě, kdo je nejznámější současný homeopat, vždy vám odpoví - George Vithoulkas. Slavný Rek napsal v roce 1980 svou životní knihu, jakési shrnutí svých ve dvaceti letech praxe nashromážděných zkušeností a vědomostí o homeopatii. Zatímco na Západě je tahle kniha v knihovničce prakticky každého, kdo se zabývá homeopatií, u nás si ještě asi na celospolečenské uznání tohoto druhu „medicíny" počkáme. Přitom podle údajů Světové zdravotnické organizace (WHO) je naše lékařství až na čtvrtém místě, co se týče rozšíření. Nejvíce lidí na světě se léčí pomocí indické nebo čínské tradiční medicíny, na druhém místě je homeopatie, na třetím bylinkářství.

Podle časopisu Brain Mind Bulletin z roku 1 986 bylo zjištěno, že „většina lékařských preparátů účinkuje na fyziologické

nebo tkáňové úrovni. Homeopatické preparáty jsou z farmakologického hlediska příliš slabý impuls, ten ale povzbuzuje životní procesy v protoplasmě. Středně silný impuls těmto procesům brání, silný impuls je potlačuje a velmi silný impuls protoplasmu ničí." Klinické pokusy prokázaly účinnost homeopatie již v roce 1963.

Osobně mne potěšilo, že Vithoulkas zmiňuje (v bibliografii na konci každé kapitoly) kromě hojné odborné literatury také např. autory a knihy, o kterých jsme již referovali: Bentova (Tajemství a síla kyvadla), Capru (Tao fyziky), M. Fergusonovou.

George Vithoulkas za svou neutuchající aktivitu obdržel v roce 1996 alternativní „Nobelovu" cenu, jak se říká Right Livelihood Award, Ceně pravého lidství, udělované taktéž ve Švédsku.

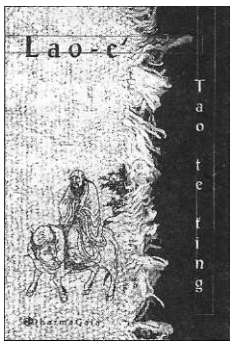

Tao te ťing

Lao - O

DharmaGaia 1997

Brány vnímání

Aldous Huxley
DharmaGaia a Maťa 1996
Nakladatelství „jednoho muže", DharmaGaia, právě vydalo přepracované vydání (překlad B. Krebsová, 1971) slavné, legendární a čím dál lepší knihy podivných rčení starého mudrce. Pečlivě udělaná knížka, s komentářem ke každé kapitole (včetně citací z jiných překladů), a s originálním čínským textem vzadu, je přesně ten titul, který si bez váhání spousta lidí volí, jsou-li tázáni, kterou že to knihu by si sebou vzali na pustý ostrov.

Právě dnes, v chaoticky se zrychlující době plné zmatku, přijde vhod vědomí, že před 2 500 lety žil moudrý muž, který nalezl „návod k upotřebení" člověka. Taoistický ideál člověka jako skromné nezasahující složky přírody, člověka, který ví, že slova jsou jen slova, že čím méně zasahuje, tím lépe to dopadne, a který umí vychutnat radosti života, nabízí řešení i dnešním uspěchaným politikům, kteří si myslí, že něco mění.

„Kdokoli se chce zmocnit světa a zacházet s ním, ten, jak jsem to viděl, ztroskotá. Neboť svět je posvátná nádoba, se kterou nelze zacházet. Kdokoli s ní chce zacházet, zničí ji. Kdokoli si ji chce přisvojit, ztratí ji," tvrdil Lao - O, největší ekolog všech dob. „Stejnost, tof hlubina záhadnosti. Záhada všech záhad, brána veškeré tajemnosti," tvrdil jinde, nebo „Třicet loukotí spojených v jedno dává kolo, leč nic mezi nimi tvoří použitelnost vozu," napsal, aniž by pojmenoval teorii kvantového vakua. Lao - C' věděl a žil to, co se teprve dnes proklubává naším současným poznáním.

Zkusme to ale vzít z opačného, současného konce, a udělat z recenze dvourecenzi, protože i druhá kniha, kterou chci zmínit, je navýsost skvostná. Co když, podle Bergsona a dalších, je funkce mozku a smyslových orgánů nikoli produkující, ale eliminující? Co když si je každý člověk schopen kdykoliv vzpomenout, co se mu kdy stalo, a vnímat vše, co se děje kdekoliv ve vesmíru? Co když funkce mozku a nervového systému spočívá v tom, že nás ochraňuje před matoucí záplavou biologicky neužitečných informací tím, že vyloučí 9/10 toho, co podvědomě stejně vnímáme? Co když, aby bylo možné biologické přežití, musí být univerzální vědomí omezeno redukujícími záklopkami našeho mozku? Na druhém konci tak vylézá jakýsi mizerný protlak vědomí, jenž nám pomáhá zůstat na této planetě naživu. Co když ony „jiné světy" a podivné zážitky některých lidí jsou jen jakési průhledy a dveře k univerzálnímu vědomí?

Lao - O, stejně jako Buddha, Ježíš, a tisíce dalších, nahlédl za omezení mysli a smyslů. Věděl, o čem píše.

Autor úvah o mozku coby cenzorovi ochutnal v 50. letech meskalin. Od té doby psal, stejně jako to dělali mystikové, svatí a blázni všech věků, o posvátnosti okamžiku, a o mysli, která je zaujata nikoliv rozměry a časem, ale bytím a smyslem. Jmenoval se Aldous Huxley.

Zpívej své duši na cestě domů

Šamanismus pro současného člověka
Caitlin Matthewsová
Alternativa 1997

„Skotští a keltští básníci používali až do 17. století starou šamanskou metodu „líhnutí" básně. Mistři básníci dávali svým žákům téma na kompozici a ti se potom uchýlili do „domů temnoty", kde leželi v zatemněné místnosti bez světla, bez jakékoli komunikace, často s velkými kameny na břiše, aby neusnuli. Ve tmě pak v mysli sledovali zadané téma po cestách metafor a poetických vzorů."

Český překlad poslední knihy irské šamanky z Oxfordu (a manželky zatím slavnějšího muže Johna) Caitlin Matthewsové je příjemnou rukovětí všech adeptů a hlavně adeptek novodobého šamanství. Je to kniha čerstvá (anglická verze vyšla před dvěma lety), upřímná, poučená (i z jiných kultur, ale také z Naesse, Sheldrakea a dalších) a hlavně - založená na osobních zkušenostech. Zdá se mi, že je navíc, na rozdíl od Keltského šamana Johna Matthewse, snáze uchopitelná. Přinejmenším čtivější.

Několik poznámek k překladu: nelíbí se mi termín „čerpání ze zdroje" (str. 64). V originále to zní a hlavně vyjadřuje přece jen něco jiného, než „šamanský stav vědomí". Pak dochází k významovým posunům, např. na str. 65 nahoře: „Čerpání je formou záměrného vědomí...", nebo na str. 156 („...uvolněte se, dýchejte a čerpáním z pramene vyvolejte své zvíře.") či na str. 73 („Bubínek je jedním z nejmocnějších nástrojů při čerpání z pramene.") Haitské voodoo je někde nesmyslně přeloženo („...dochází k tomu při cvičeních haitského Voudunu", str. 74).

Jinak ale díky nakladatelství Alternativa (vydává jednu dobrou věc za druhou). Takovýchto moudrých knih, vycházejících z ověřených a současných poznatků, je nám třeba houšť. Možná se další generace, aby zvládla kyberprostor a vesmír, bude muset učit právě šamanismu (i když ne s kameny na břiše), aby posílila to, co nemají a nebudou mít stále lepší počítače a programy.

TAMTO revue

alternativní magazín
vydává Ami studio Brno
tel. fax. 05/41214100
e-mail: tamto@informatics.muni.cz

Mám před sebou dvě čísla nádherného časopisu, který vydává parta nadšenců v Brně. Formát větší A5, černobílý, téměř 100 stran, výborná grafika (která pokračuje v tradici Vokna či UNIiazzu), zajímavá témata (číslo 971 bylo rozpolceno tématem „muž - žena", číslo 972 řešilo námět „populace, média, manipulace").

TAMTO je mladý časopis pro mladé. Přesněji napsáno mladý nadšený překotně hledající, někdy zarputile odsuzující, ale o to intenzivněji moderní technologie využívající časopis pro nadšené, překotně hle-

dající, někdy zarputile odsuzující, ale o to intenzivněji moderní technologie využívající mladé intelektuálněji zaměřené Moravany a Cechy.

Být takovým mladíkem, ale zároveň mít za sebou samizdatová léta časopisů v dvaceti průklepových kopiích, považoval bych TAMTO za dokonalé médium, plné výtvarna, hudebná (ve formě recenzí a rozhovorů a článků o kapelách a hudebních směrech) a intelektuálna.

Vzpomínám, jak jsem v letech 69, 70 s rudýma ušima kupoval a četl např. Tvář nebo Sešity pro mladou literaturu a jak jsem toužil být jednou tištěn v takových časopisech. Později mi došlo, že nejlevnější a nejefektivnější je najít sám sebe a tvrdošíjně být sám sebou. Mladíci kolem TAMTOho si zcela jistě přípravu, výrobu a dopad alternativního magazínu vychutnávají (a protrpí) stejně jako jsme my vychutnávali svých dvacet kopií. Na jedné straně to mají snazší (nikdo je za to nezavře), na druhé straně těžší (dražší), protože si musí položit otázku - kdo TAMTO (kromě party nadšenců kolem) bude číst?

Musím přiznat, že sám jsem měl a mám trochu potíže soustředit se na velmi drobně tištěné písmo a někdy velmi alternativně zalomené články (viz např. obsah čísla 972, str. 21, 27, nebo článek Infopsychologie). TAMTO si do vlaku a už vůbec ne do autobusu prostě nemohu vzít. Připadá mi, že je to škoda. Zvláště dnes, v záplavě bulváru a všelijakých Katek, Tin, Vlast, Brav a jiných čtení na tu chvíli do metra či vlaku.

Ale to je už starost, výzva a radost těch, kteří TAMTO připravují. To nejdůležitější je, že existují. Ze se nenechali zblbnout blbou náladou veřejnosti a jdou za svou vizí. Že se scházej], že hledají, že se tvůrčím způsobem přou a že jsou parta. Ze dělají, co je baví a snad se tím někdy i uživí.

Až někde v lepších knihkupectvích (či dokonce kavárnách) na TAMTO narazíte, neváhejte a listujte a čtěte. Buďte při tom.

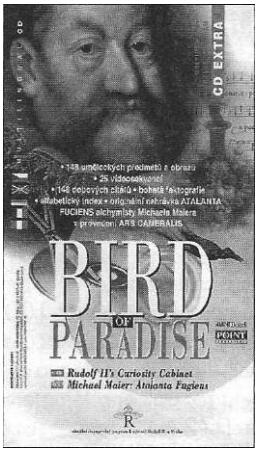

Zlatá rajka

aneb kabinet kuriozit Rudolfa II.
CD + CD ROM
(multimediální a hudební program)
Vydal AVANT Bozell

148 uměleckých předmětů, 25 videosekvencí, 148 dobových citátů na CD ROMu, a originální nahrávka dvanácti „alchymistických" skladeb Michaela Maiera, osobního lékaře Rudolfa II (mimochodem, z mého CD se linul zvuk ne zcela kvalitní) - to vše přináší zdařilý multimediální projekt, který nabízí pomyslnou hru „na alchymistu". Pomocí symbolických ikon (např. rak vás vrátí vždy o krok zpět, zatímco ryba posune o krok vpřed, sova jako symbol moudrosti přináší radu, baňka zavede do laboratoře k dalším pokusům, a kniha nabízí psané informace, zatímco havran, symbol smrti, program ukončí) se můžete dostat jak k různým dveřím, jejichž otevřením se ocitnete buď v Evropě, Alchymii nebo v oddělení Factum, tak do laboratoře, kde jest vaším úkolem povařit v baňce čtyři různé prvky. Spletete-li se, zašklebí se na vás ďábel, povaříte-li v rámci dvanácti alchymických pokusů ty správné prvky, dostanete se (přes animovanou videosekvenci vycházející z původních dřevorytů) k informacím jak o tom, co jste právě získali, tak k údajům o různým osobnostech na dvoře Rudolfa II., ale také např. o polodrahokamech a různých uměleckých kuriozitách ze sbírky slavného císaře. (Mimochodem, trochu mi vadí překlad slova „sublimatio". Český termín „přehánění" přehání a neodpovídá, stačilo nechat „sublimace", nebo „sublimovat").

Vždy je možno nechat si sovou napovědět, a tak se vyhnout ďáblovu šklebu. Samozřejmě, uspěchaný poutník odkvačí do dalších pokusů a nezapamatuje si ani prvky, ani jejich symbolické významy: nedoví se tak o alchymii doby Rudolfa II. skoro nic. Má-li ale zájem, a nespěchá-li, pak ho zcela .jistě čeká řada podivuhodnými informacemi a spojitostmi naplněných hodinek.

Zvolit některou z pěti řečí (česky, německy, italsky, francouzsky a anglicky) jest velmi snadné, výtvarné zpracování, vycházející z dobových rytin, půvabné (i úvodní část s tváří Rudolfa II., která se promění v alchymickou baňku, v níž se promítají různé tváře a výjevy, a mapa středověké Evropy v symbolické podobě dámy, v jejímž srdci, Cechách a Praze, se to vše odehrálo, zaujme). Mám ale dojem, že mladé ostřílené hráče, zvyklé na různé úrovně počítačových her a především na nějakou „odměnu" na konci (třeba jen v podobě narůstajícího skóre) na tohle ušlechtile historizující CD ROM nenaláká. Zcela jistě to ale bude pěkný dárek esotericky intelektuálním zájemcům (i zahraničním návštěvám) ve středním věku, kteří se ke svému počítači chovají uctivě a s pokorou.

Dobře míněná rada recenzenta: osobně bych uvítal ještě jednu vícero a delšími informacemi nacpanou úroveň pro seriózní zájemce o alchymii (kniha Opus magnum se přímo nabízela). Klidně bych si dovedl představit (snad v blízké budoucnosti?) internetové spojení na další prameny. Takto se nemohu zbavit mlhavého pocitu, že tvůrci tohoto multimediálního projektu se bavili víc, než se mohou bavit uživatelé. Přesto je nutno smeknout klobouk a uznale pokývat pochybovačnou hlavou. Je v tom pořádný kus práce.

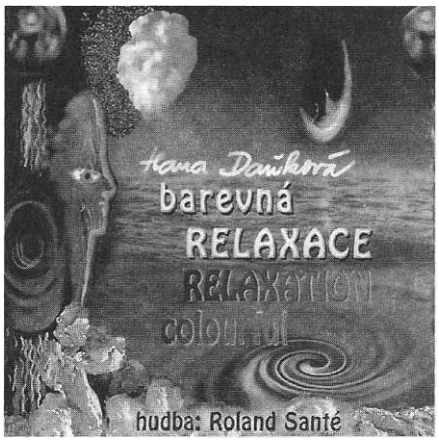

Barevná relaxace

CD extra
Hana Daňková (malba, režie), Roland Santé (hudba)
Multimedia ART 1997

Multimediální projekt Barevná relaxace je první vlaštovkou amalgamu malířství (v tomto případě byla i výtvarná část vytvořena na počítači), digitálního způsobu záznamu i reprodukce (obrazu i zvuku) a relaxačních účinků záměrně volených obrazových forem a hudebních postupů. Jinak řečeno, CD-ROM s relaxačním programem do vašich počítačů, ale i obyčejné CD s hudbou do vašich přehrávačů.

„Virtuální realita" tohoto alba tedy nabízí každému, kdo začne klikat myší svého počítače a vstoupí, animované obrazy a uklidňující hudbu (celkem 45 minut) pro každé znamení horoskopu, články o působení hudby na člověka, ale také o tom, jak relaxovat, jaká asi bude medicína 21. století, jak na člověka působí barvy atd.

Vše velmi pečlivě, s maximálním zaujetím a profesionalitou, zpracováno.

Autorka, RNDr. Hana Daňková je původně vysokoškolská učitelka a malířka, dnes se věnuje volné umělecké tvorbě a multimédiím. Roland Santé (původem hoch z Moravy) vydal již několik velmi dobře přijatých alb hudby new age (ukázka z jeho prvního CD byla v roce 1994 německým vydavatelstvím Arcade zařazena do výběru The Best of New Age titulů).

Gratuluji. Mnu si ruce. A už v duchu vidím další multimediální tituly, relaxační software, zpětnovazební programy, které automaticky a podvědomě (a v reálném čase) doplní znavenému tělu za počítačem chybějící frekvence, optimálně fungující mozky a jejich šťastné tvořivé uživatele. Nový věk ťuká na reproduktory ve vašich počítačích!

Další informace: Multimedia Art, Vilímovská 1, Praha 6, tel. 02/3164836, e-mail: mART@tradeweb.cz

CD

které stojí za to

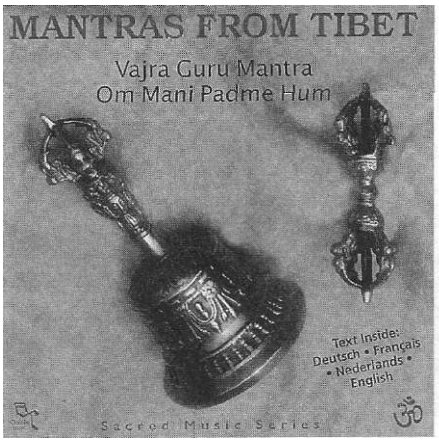

Mantras from Tibet

Vadžra Guru Mantra
Om Maní Padme Hum
Oreade Music 1997

Fred Kosters, kytarista a zpěvák, který před lety natáčel s Henry Marshallem původní veleúspěšné CD Mantras I, vede dnes vlastní skupinu. Desítky lidí se scházejí a zpívají mantry. Padesát sedm z nich nazpívalo tohle výjimečné a neuvěřitelné CD. Jen si představte - jednu mantru (Om Am Hum Benza Guru Pema Siddhi Hum) si tak můžete zazpívat dvakrát 108x - a trvá to téměř padesát pět minuti Přidejte dalších jedenáct minut nejslavnější mantry na světě (Om Mani Padme Hum) a nemůžete se nezměnit. Nemůžete něco nezažít.

Když se mne občas novináři ptají na současný stav hnutí New Age, překvapuji je svým nadšením. Očekávají totiž obvyklé stesky nad nedostatkem sponzorů a mecenášů či nad zkorumpovaností a prodejností mnohých „obchodníků s idejemi". Místo toho jim ale nadšeně vyprávím, že zatímco naše generace ještě musela probojovávat své právo vůbec o meditaci, józe, zenu a New Age jen mluvit a psát, ta další již jezdila do Indie, Tibetu a Barmy, a ta současná o tom všem již ani nečte: prostě to dělá.

Když ¡sem svému vyšetřovateli StB v roce 1986 ve vězení vyprávěl, že za deset let se bude o New Age, meditaci a józe běžně mluvit a psát, řval na mě: „Zavřu vás jenom na třicet let proto, abych vás potom pustil a abyste viděl, jak jste se mýlil!" Vida. Kde je major Peřt dnes? Třeba si pouští mantry.

Tohle CD je dalším logickým krokem od pouhého čtení o tom, jak bychom mohli změnit sebe sama k lepšímu, k praktické aplikaci jednoduchých, ale o to funkčnějších metod. Po šestiminutových mantrách je tu konečně, pro pokročilejší, nebo nadšenější, i jedna pětapadesátiminutová. Hurá.

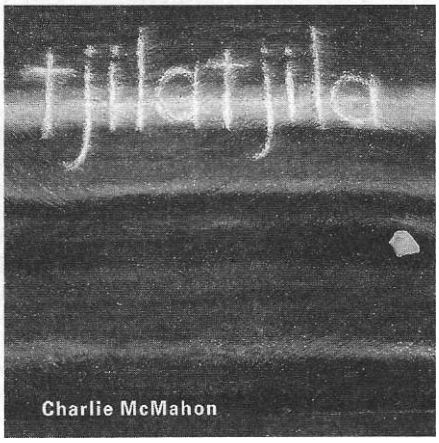

Tjilatjila

Charlie McMahon
distribuce MUTE CS

0 absolutní odevzdanosti nástroji, v tomto případě australské didžeridu, svědčí McMahonova pravá ruka (v 16 o ni, jako vášnivý pyrotechnik, přišel): protéza má na konci dva speciálně uhnuté háky, aby se v ní dala držet právě didžeridu.

Tjilatjila (česky čti čilačila) znamená v západoaustralském aboridžinském nářečí pomalý a něžný pohyb. O tom je i hudba na excelentním CD. V dokonalé zvukové kvalitě tu máme současnou a všem srozumitelnou hudbu, jejíž každá část, včetně rytmických podkresů didžeridu i jakoby bubnových přízvuků kratší didžtrubky (didgehorn), je rovnocennou součástí celku. Různost ve službách jednoty.

Charlie McMahon se na didžeridu učil samozřejmě hrát u domorodců a není to žádný nováček: vydal již 6 alb (natáčel 1 např. s Midnight Oil nebo Snakefinger). Jednou dokonce hrál najednou pro 120 tisíc lidí (na akci Sound Cloud). Vysokoškolsky vzdělaný McMahon léta učil a zakládal města v australské pustině.

Jaké že jsou výhody hry na didžeridu? McMahon tvrdí, že pokud budete hrát na didžeridu, naučíte se dýchat. Upravíte a zefektivníte si dech, vyčistíte plíce a navíc vám pak možná překvapený lékař naměří jen neuvěřitelných 48 tepů za minutu. Dále posílíte bránici a břišní svaly. Akusticky namasírujete nejen tělo, ale i mozek.

Zvuk didžeridu Aboridžincům symbolizuje rozlehlost a všeobsažnost australské krajiny. A stejně jako Indové, kteří tvrdí, že ve zvuku mantrické slabiky Om (aum) jsou obsaženy všechny zvuky světa, mohli by Aboridžinci tvrdit, že ve zvuku didžeridu je obsažen celý svět. V jejich případě se o něj dokázali bez poškození starat nejméně 40 000 let. Jak dlouho náš svět, a naše civilizace, která píše rok 1997, vydrží nám, tzv. civilizovaným?

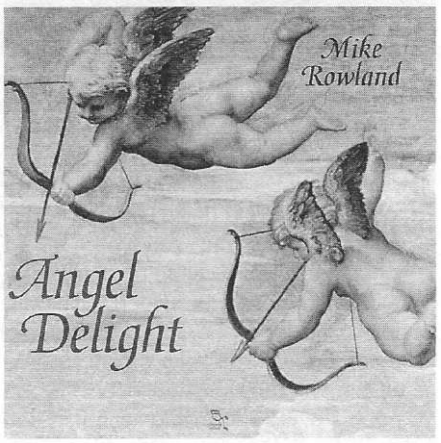

Angel Delight

Mike Rowland
Oreade Music 1997

„Andělé jsou poslové. Dotýkají se nás hudbou svých poselství. Hudba Mike Rowlanda zní jako dotek andělů," píše na obalu nejnovějšího alba nejznámějšího britského autora hudby new age Dr. Richard Almquist. Souhlasím. Tuhle hudbu si pusťte, když se budete chtít rozněžnit, uklidnit, potěšit. A pusťte ji, když budete chtít rozněžnit, klidnit a potěšit i někoho jiného. Mike hraje intuitivně, nikdy se neopakuje. Zahraje jen tak, jedním prstem, a přece je to Hudba. Je nádherné sledovat, jak melodie, které by v podání jiného hudebníka zněly přeslazeně, pod prsty Mike Rowlanda konejší naše srdce a uchvacují a dojímají náš cit. Skutečně andělské potěšení. Není co dodat.
Pokud vám někdo bude namítat, že tahle hudba zní podezřele sladce, neposlouchejte ho. Neví co mluví, protože si to nevyzkoušel. A pokud budete stále pochybovat, pusťte si Rowlanda stále dokola tak tiše, až jeho hudbu skoro nebudete schopni rozeznat od zvuků vašeho pokoje. Pak za chvíli zjistíte, že vaše tělo rozezná, a dá vám patřičně najevo, co je mu příjemné, a vy si uvědomíte, že hudba new age je něco docela jiného než hitparádové soupeření o co nejrychlejší noty.

Hudba je lepší než slova, protože je přesnější než slova, prohlásil kdysi klasik. Na hudbě Mikea Rowlanda se tohle tvrzení dá ověřit velmi rychle a snadno. K tomu vám dopomáhej nejen toto CD, ale veškerá hudba, kterou si takto vyposlechnete.

Music for Zen
Oreade Music 1997

Jen tak sedět. Dělat nic. Přijde jaro, a tráva roste sama." Toto haiku, typická tradiční báseň japonského zenového mistra Zenrina navozuje atmosféru nádherné desky, plné atmosféru pročišťujících melodií. Sestavit z některých na jiných albech celkem nenápadných skladeb album speciálně určené pro zenovou meditaci byl výborný nápad a ještě lepší marketingový tah holandské společnosti Oreade. Zvuky příčné i bambusové flétny, a samozřejmě i typického japonského meditačního nástroje, šakuhači (hrané Američankou, Tibeťanem, či Holanďanem), pomalé melodie a absence rytmu vytváří jemnou harmonizující síť, kterou můžete poslouchat celé dny. Samozřejmě, ideální je ale k aktivní meditaci v zenové pozici. Více jak hodina meditativních, ale nikdy ne nudících zvuků. Skutečná hudba pro zen.

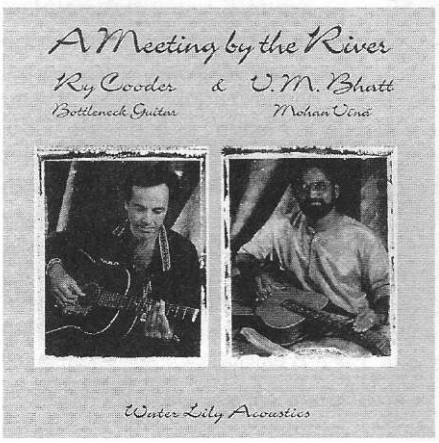

A meeting by the river
Ry Cooder and V. M. Bhatt
distribuce Classic Music

Charakteristický zvuk tzv. havajské kytary je docilován tím, že hráč používá kovovou (v některých případech dnes i skleněnou) trubičku, navlečenou na prstu levé ruky, aby tak mohl vyloudit zvláštní klouzavé tóny tím, že trubičkou jezdí po strunách. Ind Mohan Bhatt si vyrobil svou variantu indické havajské kytary a hraje na ni klasickou indickou hudbu. Právě způsob hry levé ruky mu umožňuje hrát čtvrttóny a pro indickou hudbu charakteristické glissandové sestupy a vzestupy. Kromě šesti obvyklých kytarových strun má jeho nástroj ještě dalších dvanáct sympatetických strun, naladěných do příslušné rágy, aby tak kytara (její tvůrce jí říká „Mohan vína") zněla trochu jako sítár.

Přidejte Ry Coodera, velmi známého amerického hráče blues, pozdně večerní setkání ve františkánském kostele v Santa Barbaře, kolegy indického tablistu a mladého amerického bubeníka na arabský bubínek, několik básní perského mystického básníka Rúmího jako inspirací pro každou skladbu - a velmi příjemný výsledek si můžete poslechnout na tomto unikátním a nádherném albu.

Music for Feng Shui
Oreade Music 1997

Zatímco my jsme museli knížky o józe přepisovat po nocích na stroji, dnešní generace mladých už má informací dost. Teď jde jen o to, jak to všechno aplikovat na každodenní úrovni. A nejen duchovnost. Když už se život těch, kteří zjistili, že jen na nich záleží, jaký jejich svět bude, začal vyvíjet pozitivně, skončil věk kvantity a začal posun ke kvalitě. Jinak řečeno, zatímco nám šlo o to, abychom vůbec měli kde žít, dnešním mladým už bude muset jít o to, JAK budou žít, tak kde budou žít. Staří Číňané (ale i naši předkové) věděli, že jsou místa, kde bydlet je nebezpečné. Ze lesklé plochy, rovné linie, ventilátory, televizní přijímače, rostliny, akvária, barvy na stěnách, koberce či záclony (a stejně tak lidé, kteří se rozčílí nebo nerozčílí) mohou radikálně změnit a harmonizovat interiér.

Další specializovaný výběr hudby ke správnému použití: kdo „ví jak", může z téhle hudby získat pocit a později snad i návod, jak nalézat a používat harmonii zvuku. Zvyšování citlivosti k hudbě a prostoru (a člověka k prostoru v hudbě a prostoru hudby v člověku) je spouští nikdy nekončící dobrodružné cesty objevování sebe sama a své role ve světě, který vytváříme a jehož jsme součástí.

Jako když přemístíte stůl kousek vlevo, posunete vázu a vida, najednou je to celé úplně o něčem jiném. Skladby Schawkie Rotha, Paula Vense, Chrise Michella, Nawanga Khechoga a Maxe Folmera, které na svých původních albech žily svým životem, se zde ve světle a akustické záři nového souseda rozzáří, vyrostou a dostanou nové odstíny a významy.

The Orphan's Lament
HUUN-HUUR-TU
JARO
distribuce J&P Music
(Malostranská beseda)

Mužský kvartet ze sibiřského města Kyzylu, hlavního města republiky Tuva, přimrazil posluchače koncertu v klášteru sv. Anežky české (1.10.1997) k židlím: i na mnohé alikvótního zpěvu schopné místní znalce to bylo něco neuvěřitelného. Vysoké alíkvóty ve stylu kumei, linoucí se z hrdel Sibiřanů, kolotaly, prohýbaly se, hvízdaly a vanuly, jak jsme nikdy předtím neslyšeli. Neuvěřitelně hluboké šamanské chrčení (ve stylu kargyra) poskytovalo základnu středním, ale i vysokým závojům dalších alikvótů, a všemu tomu kouzlení s lidským hlasem pak nasadil korunu zpěvák, který v alikvótech napodobil jak ptáčka, tak bublání potůčku: v jednu chvíli zpíval „trojhlasně". V jedné písničce dokonce dokázal vyloudit ve své ústní dutině alikvótní tóny jen ze zvuků ústní harfičky (brumle). Laik žasnul, odborník se divil.

Pro naprosté neznalce: zpěvák pomocí hlasivek vyloudí základní dlouhý tón, pak ale vytvoří tvarováním a pohyby úst a jazyka v ústní dutině měnící se prostor tak, aby interferencí získal vysoké hvízdavé tóny. Zpívá vlastně jakýsi dvouhlas. Je to velmi náročné na koncentraci a koordinaci pohybů svalů hlasivek i úst.

Moderátor prozradil, že sólistu souboru, Kaigala Ool Khovalyga přirovnávají, co se týče hlasové techniky, na Západě k Pavarottimu a že si dokonce právě nedávno s Pavarottim i zazpíval.

Na albu Sirotkovo lamentování to všechno je. Lidové písničky, které dokonale navozují tajgu a jízdu na koni (vtíravým po-

hupujícím se rytmem, ale i tím, že hlavní hudební nástroj souboru, dvoustrunný smyčcový igil, je vyroben z koňské kůže a žíní a smyčec je z koňské hřívy), ukázky dokonalého zpěvu alikvótů, neuvěřitelná energie z hlubokých hlasů novodobých šamanů zvuku.

Huun-Huur-Tu nedávno natáčeli s Kronos kvartetem, cestují po světě a rozdávají plnými hrstmi (ústy) důkazy o tom, že globální kultura stojí a padá ne na kokakolizaci či macdonaldizaci, ale na různosti a pestrosti.

V podobě CD zde navíc přistupuje dotek moderní technologie. Jen pomocí delších a kratších otvorů jsou na disku zaznamenány informace nejen o tónech, hlasech, přesazích a harmonických násobcích různých frekvencí, ale také o kultuře a vitalitě jednoho sibiřského národa, který jako tečka na mapě existuje mezi dvěma supervelmocemi. Z nahrávky čiší lidskost, vysoká kulturnost, originalita, zaujetí a unikátnost okamžiku, ale také hrdost nad tím, co všechno člověk dokáže.

Huun-huur-tu znamená „vertikální oddělení světelných paprsků, které jsou viditelné pouze krátce po východu a krátce před západem slunce". Není co dodat.

Svítání

Yas-Kaz, Jiří Pavlica a Hradišťan
Vydal Lotos 1997

V pátek 22. května 1997 se na významně příznačném místě, v kapli na Novém světě, odehrálo další ze setkání světových hudebních kultur. Za účasti presidenta s chotí se užaslým a nadšeným posluchačům představil japonský multiinstrumentalista, původně hráč na bicí nástroje, Jasukazu Sató, a Jura Pavlica s Hradišťanem. Tedy japonská tradice, doplněná o africké a arabské rytmy, a moravské táhlé písně cimbálem, houslemi a klarinetem.

Yas Kaz již od počátku 80. let natáčí svá CD, plná etnických zvuků a kombinací nejrůznějších nástrojů. Nějakou dobu také vystupoval po celém světě s tehdy velmi úspěšným tanečním souborem Sankaidžuku. Studoval původní hudbu na Bali, v Brazílii, ale také v Itálii. Dnes žije půl roku v New Yorku a půl roku v Tokiu. Náhodou se mu nedávno dostalo do rukou CD Hradišťanu, fax dal fax a na jaře s moravskými hudebníky (pod patronátem firmy Lotos) natočil další ze svých unikátních alb.

Po nedávném živém vystoupení Idy Kelarové s čtyřicetičlenným ženským sborem, cikánskou kapelou a dalšími sólistkami z Iránu, Afriky a Bulharska to byla další příležitost vidět to, co bylo ještě nedávno prakticky nemožné: primáš ovládal brumli nebo africký luk, první houslista udával rytmus na trumšajt i „talking drum", cimbálista hrál na marimbafon. Japonec ovládal, kromě přednatočených zvuků a nasamplovaných rytmů, uchovaných v nejmodernějších přístrojích, ovládaných počítačem, i elektrofonickou moderní verzi africké kory a celou sadu bubnů a bubínků. Hudba zní táhle moravsky, ale i exoticky a starobyle japonsky, s náznaky arabských melodií, podpořených africkými rytmy. Tohle CD vám umožní vychutnat si vědomí, že i my jsme, chceme-li a dokážeme-li se rozhodnout, součástí něčeho, co tu jednak ještě nebylo, a co je navíc předzvěstí hudby blízké budoucnosti.

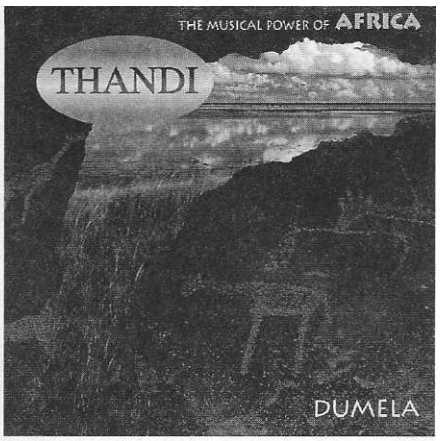

Dumela

Thandi
Oreade Music 1997

Thandi je Jihoafričanka, která se narodila vJohanesburgu a vyrostla v Sowetu. V 80. letech udělala totéž, co dělali i mnozí naši krajané: jako člence taneční skupiny se jí podařilo odjet do Anglie, tam ale skupině utekla, odjela do Holandska a požádala o politický azyl. Místo aby se trápila neřešitelnými otázkami politiky, začala psát a zpívat své písničky. Dumela znamená Jak se máš?" a 64 minut africké hudby a příjemných písniček tohoto alba spolehlivě vyhladí případné vrásky z politiky kolem nás.

Album vyšlo jako další ze série, kterou producenti z holandské firmy Oreade Music nazvali „world healing music" (léčivá hudba světa). Na stránkách Baraky jsme recenzovali výjimečně podařené CD Smilese Makamy (The Source, Baraka, zima 1996), další alba se očekávají.

Dobrá zpráva

Distribuce nahrávek společností Oreade Music (Holandsko) a také New World Records (Anglie) je obnovena! Věřte, že mne mrzela neschopnost firmy Scarabeus nejméně tak jako vás. Věřte, že jsem se celou tu dobu velmi snažil něco s tím udělat. Scarabeus šel nakonec do konkurzu a jeho pohledávky převzala obětavě a s odpovědností a zájmem o věc firma ROIVA. Jsme navíc domluveni, že jednou do měsíce budu v prodejně firmy ROIVA osobně radit zájemcům o tento druh hudby (každou poslední středu v měsíci).

Mám před sebou katalog firmy Oreade Music na rok 1998 a mohu jen doporučit nejen klasické tituly, jako např. sérii Healing Music for Reiki (Aeoliah), hudbu se zvuky přírody (např. Ocean Symphony od Gregora Theelena, Dolphin Love od Chris Michellové, Antarctica Medwyna Goodalla), slavnou trilogii Jean-Pierra Labréche Yi-King, hudbu s keltskou inspirací (Celtic Heart Simona Coopera, Celtic Secrets Grega Joye, Avalon Gregora Theelena), ale i unikátní a nádherná alba s etnickou hudbou (Sound of peace tibetského flétnisty Nawanga Khechoga, Krishna's flute slavného a známého indického hráče na bambusovou flétnu H. Caurasii, výtečné album Kailash Mandala dvojice Bell a Reed, nádherně smutné nahrávky arménských hráčů na duduk Spirits of the Morning Winds, dvě alba tradičních zpěvů a tanců amerických Indiánů Dancing Spirit, album zpěvů tibetských mručících mnichů Tantric harmonies), sérii alb Medwyna Goodalla na témata záhad světa (Nazca, Land of the Incas, Neptuine, God of the Ocean, Alcazar, Flame of Passion, Shaman, Power of Sound) a především nahrávky duchovní hudby (Las Canciones de Hildegard von Bingen a především Mantras I a Mantras II).

Co je v Oreade nového? Především výše recenzované desky Mike Rowlanda a Mantras from Tibet, dále Music for mother and baby Simona Coopera, dvě poslední rytmická alba Medwyna Goodalla Ancient Nazca a King Shaman, výtečné kompilace Music for Zen, Music for Feng shui a další.

S dole otištěným kupónem vám firma ROIVA poskytne při nákupu hudby new age 10% slevu.

Navštivte tedy osobně prodejnu firmy:

ROIVA, Soukenická 3,
1 10 00 Praha 1,
tel. 02/24817181.

Kupón na 10% slevu
při nákupu hudby new age
u firmy ROIVA
Soukenická 3
110 00 Praha 1

VIZE

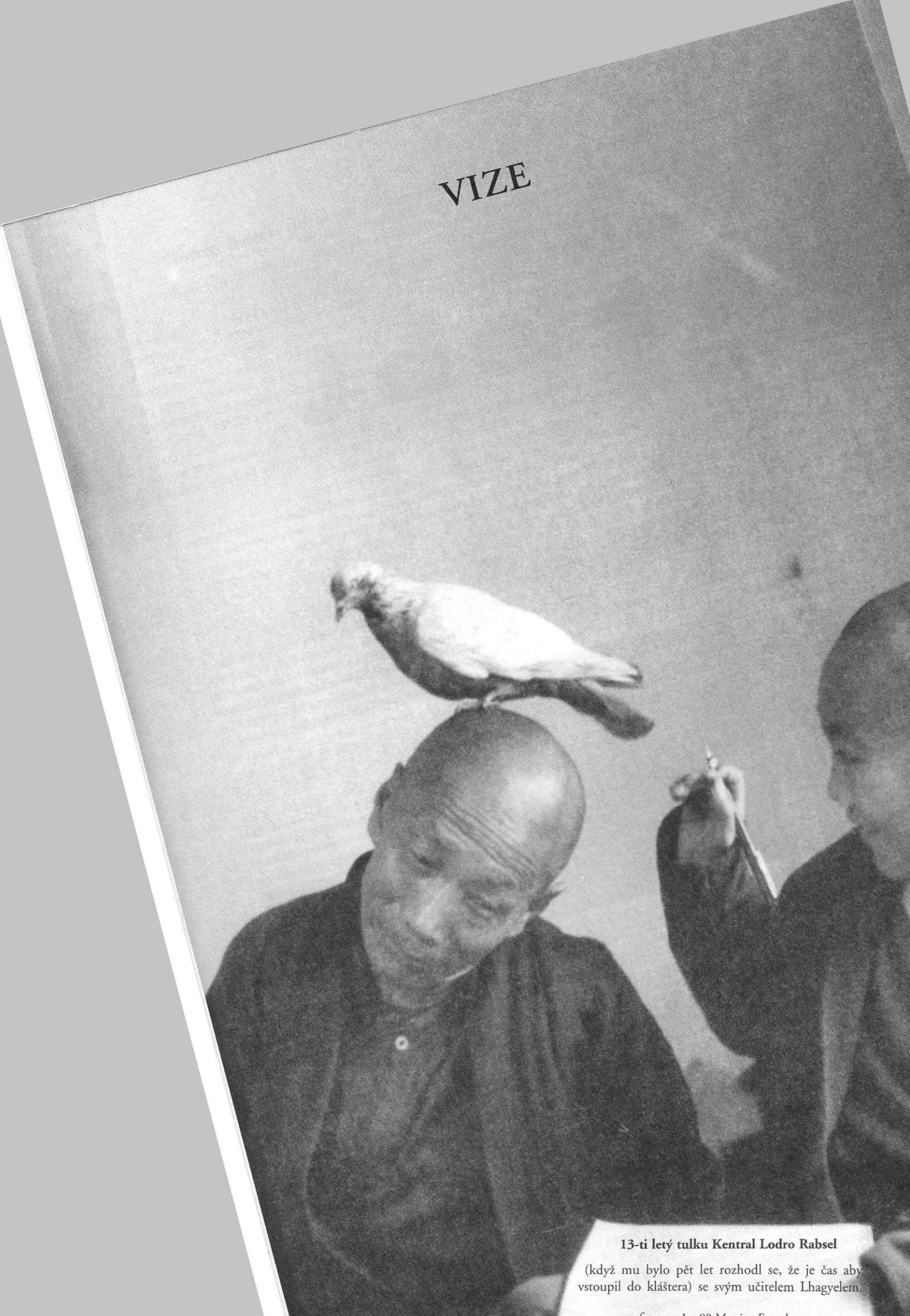

13-ti letý tulku Kentral Lodro Rabsel

(když mu bylo pět let rozhodl se, že je čas aby vstoupil do kláštera) se svým učitelem Lhagyelem.

Distributor: Alfavita spol. s r. o.,
Libušská 294,
144 50 Praha 4

Žádejte ve své lékárně

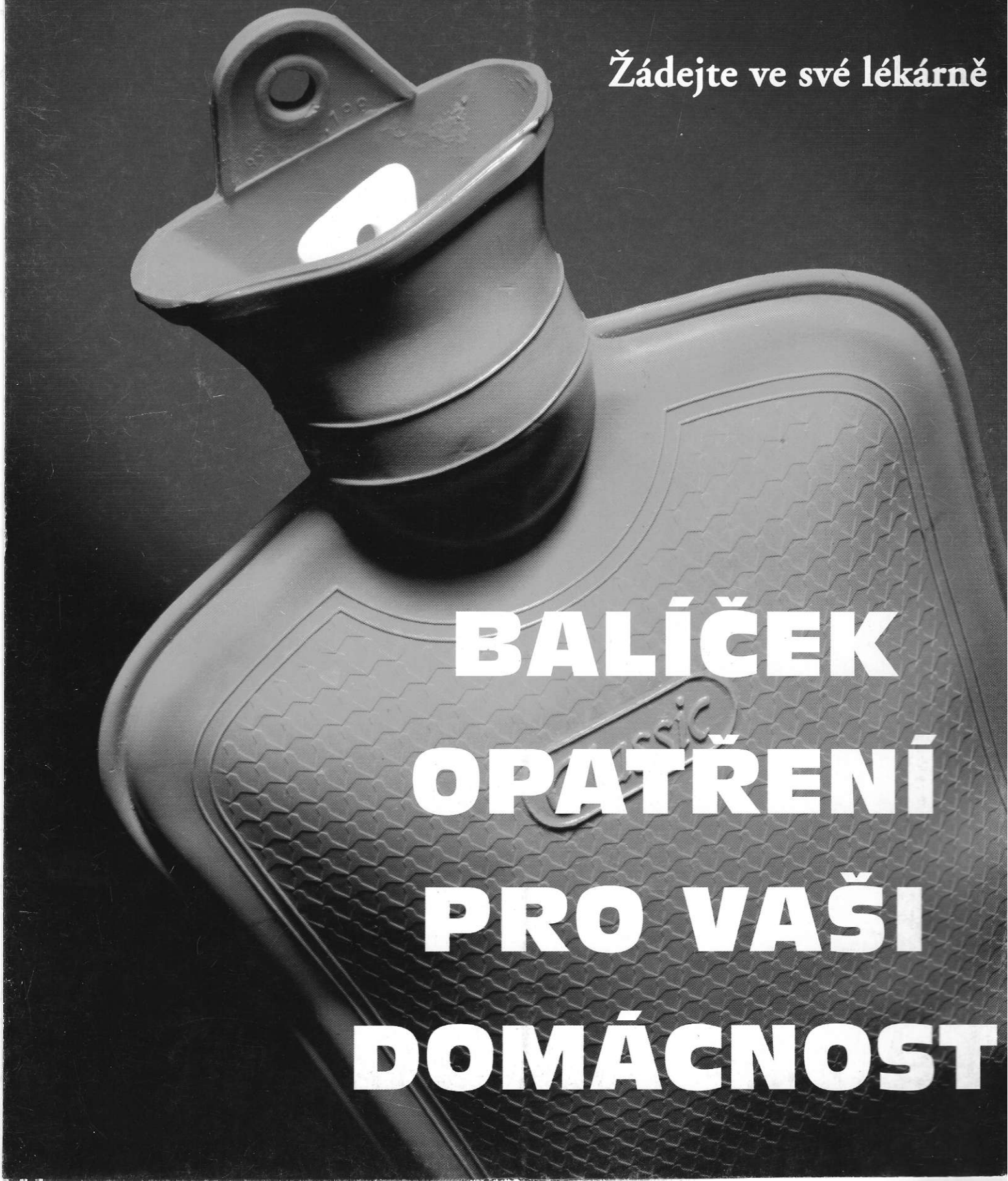

BALÍČEK OPATŘENÍ PRO VAŠI DOMÁCNOST